

Rundt om Stubbe Kloster

Indhold:

Side 2 – 49.

Stubbe Gaard Kloster. Hardsyssels Aarbog Femtebind 1811Udgivet af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt 1911

Side 50 – 62.

Stubbe Kloster ligger i Sevel Sogn som er en del af Ginding Herred, Ringkøbing Amt og beskrives i Trap Danmark 1859.

Side 63 – 66.

Historisk Roman Om Kirstine i 2 bind omtale.

Side 66 – 72.

Estevadgaard

Side 73.

Gudum Kloster

Side 74.

Tvis Kloster

Side 75.

Ørlev Kloster

Side 76 – 103.

Sevel Sogn I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895

Side 81 – 89.

Stubbegaaard

Side 90.

Sevel Kirke

Side 91.

Trandum Kirke.

Side 103 – 108.

Handbjerg Hovgaard I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895

Side 108 -110.

Vinderup Hovgaard I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895

Side 110 – 116.

Rydhave I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895

Side 117 – 126.

Hovedgaarden Landting, I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder

Side 127 Kort

Rundt om Stubbe Kloster

2 spændende historiske romaer om livet på Stubbe Kloster i 1200 tallet **se side 61**

Stubbe Gaard Kloster.

Hardsyssels Aarbog Femtebind 1811

Udgivet af Historisk Samfund for Ringkøbing Amt 1911

Side 37

Stubber Klosters Historie

Af Pastor Villads Christense, Gjerlev-Draaby.

Indledning

Hardsyssel Aarbog har jo sat sig den Opgave at fremdrage og skildre Hardsyssels Histiroe i gamle Dage og Nyere Tider og har allerede givet værdifulde Bidrag i begge Retninger, saaledes blandt andet 1909: Hardsyssels Kirker Historie.

I Tilslutning hertil er, det, jeg vilde forsøge at skildre det ene fa Hardsyssels tre Klostre, Stubbe Kloster i Sevel Sogn, om det nu kunde lykkes mig at fremstille disse gamle Minder saaledes, at det kunde læses med Interesse og Udbytte.

Rundt om Stubbe Kloster

Den, der fordyber sig blot en lille Smule i vor Klosterhistorie, vil snart opdage, at det er en vanskelig Vej at befærde, naar man vil have noget Resultat ud af det. Der er særlig To Ting, jeg her vil nævne til en Begyndelse og som en Forklaring af, at Resultaterne bliver saadan, som de bliver.

Den, der fordyber sig blot en lille Smule i vor Klosterhistorie, vil snart opdage, at det er en vanskelig Vej at befærde, naar man vil have noget Resultat ud af det. Der er særlig to Ting, jeg her vil nævne til en Begyndelse og som en Forklaring af, at Resultaterne bliver saadan, som de bliver.

Den første er den Omstændighed, at Klostret selv næsten altid er forsvundet og derfor ligesom ikke selv kommer til at tale med, og saadanne gamle Kloster- bygninger kunde ellers fortælle en hel Del interessant. Her er det uundgaeligt at blive betaget af Skamfuld- hed paa Forfædres Vegne, fordi de har handlet saa ilde med de ærværdige Bygninger, som tidligere Slægter

38.

havde helliget og oprejst og søgt at sikre ved at ned- kalde Himlens Forbandelse over dem, der ødelagde dem, saadan som det i stærke Ord udtrykkes for Tvis Klosters Vedkommende i Stiftelsesbrevet, hvor der trues med "Guds Strafs og evig Fordømmelses gruelige Dom over dem, der gør Ondskab paa Helgene deres Sted".¹ Den lutherske Adel paa Reformationstiden og deres Efterfølgere har ofte gaaet saa grundigt til Værks i deres Udryddelse af alt Klostervæsenet, at man mangen Gang maa søge forgæves efter et Klosters Sted, og man nø- des til at nøjes med blot Navnet. Dette var een Vanskelighed; men saa kunde jo Klostrets Dokumenter da fortælle os det, som de forsvundne Bygninger vilde have sagt, om de eksisterede. Dog heller ikke det bliver Tilfældet, thi det er netop den anden Vanskelighed, jeg vil anføre, at Ødelæggelsen ogsaa har ramt Klostrets skriftlige Skatte, de gamle Pergaments dokumenter og hvad andet,' der kan have været af den Slags. Ikke blot Klostret selv men ogsaa Klostrets Historie har lidt uhyre ved Fortidens Vandalisme. Det er egentlig kun lidt, der er bevaret til vore Dage fra Klostertiden.

Og naar vi nu holder os til Stubbe Kloster, som jeg skulde skildre, saa gælder de to Ting ogsaa her. Klostret selv er forsvundet med Undtagelse af nogle Kældere og et Virvar af Murbrokker spredte omkring paa Pladsen, hvor Klostret har ligget, og den Smule, der saaledes er tilbage, synes prisgivet Ødelæggelsen, Kældrene staar for Fald, Kirkegaarden er omrodet af nysgerrige, tilsidst kommer vel Ploven til at gaa paa Klostrets gamle Grund. Og Klostrets Historie? Ja, man behøver blot at se paa de Beskrivelser, der foreligger; paa et Par Sider har man kunnet skrive Klostrets Saga,

¹ Tvis Klosters Stiftelsesbrev. Danske Samlinger, 4. 8., S. 348-54.

39.

naar man tager Dokumenterne fra. Mere har Tiden tilsyneladende ikke levnet os.

Naar jeg alligevel vover at forsøge en ny Fremstilling efter alt dette triste, saa er det, fordi jeg tror, at de nævnte Forfattere har faaet for lidt ud af Stoffet og udelukkende holdt sig til de ydre Forhold og lagt mere Vægt paa Adelen end paa selve Klostrets Historie. Det er min Mening at søge at raade Bod derpaa, ved, saa godt det lader sig gøre, at skildre hele Kloster- institutionen og dens Besiddelser og de Mænd og Kvinder, der levede og virkede under den. Bliver det end kun en Skitse, og meget af det

Rundt om Stubbe Kloster

noget tørt, og en Del uoplyst, saa vil jeg igen minde om de to Vanskeligheder og dertil føje, at det jo er snart 400 Aar siden, det ophørte at være Kloster.

Inden jeg slutter disse Indledningsord, sømmer det sig, at jeg viser dem, der tidligere har skildret Klostret, den Ære at ihukomme dem og minde om dem.

I det 18. Aarhundrede skildrede Pontoppidan det i sit Danske Atlas, V Tome, S. 859-61, i det 19. Aarhundrede Daugaard i De Danske Klostre i Middelalderen, S. 437-38, C. Neergaard i Kirkehistoriske Samlinger, 4. Række, I Bind, S. 67- 74, og endelig Dr. O. Nielsen i Historisk, topografisk Efterretning om Hjerm og Ginding Herreder, S. 431 f.

Men før jeg gaar i Gang med selve Værket, tilkommer det Læserne at faa Besked paa, hvor jeg har min Viden fra, derfor begynder jeg med at klare Spørgsmaalet om Kilderne til Klostrets Historie.

KILDERNE TIL KLOSTRETS HISTORIE

I de gamle Klostre havde de en betydelig Samling Pergamentsdokumenter: Skøder, Gavebreve, Pantsæt-

40.

telsesbreve, Tingsvidner m. m. Saadanne Papirer var overordentlig vigtige i de usikre Tider, om de skulde holde fast ved deres Gods; derfor var Klosterfolkene ogsaa meget omhyggelige med dem, og som oftest af- skrev de dem, for at Ordlyden kunde bevares, selv om Dokumentet skulde blive borte eller smuldre hen. Saa- ledes ved vi, at de blandt andet bar sig ad i Dueholm Johannitterkloster paa Mors, fordi det er bevaret endnu og udgivet under Navn af Dueholms Diplomatarium. Ogsaa i Stubbe Kloster har der været en righoldig Samling af den Slags Dokumenter, men aldrig nogen- sinde hører vi, at der har eksisteret et Stubbe Diplomatarium; derfor behøver de dog ikke paa Stubbe at have været mindre interesserede i Gods og Gaver end paa Dueholm!

Derimod var der paa Stubbe et Arkiv af gamle Dokumenter indtil den nyeste Tid; det er blot 40 Aar siden, det gik til Grunde, jeg skal med det samme sige hvorledes: Ved Aar 1870 blev Bygningerne af den gamle Herregaard Stubbergaard, som laa paa Klostrets Grund, solgte til Omegnens Bønder til Nedrivning, da Ejeren tidligere havde bygget sig en ny Gaard nær- mere Kirkebyen (Sevel). Under Nedrivningen af Hoved- bygningen faldt Arkivet - en hel Masse gamle Pergamenter og Papirer - ned mellem Brokkerne, og Folk tog sig for ligefrem at trille en hel Del af dem ud i Søen for at blive af med dem. Nogle af folkene tog enkelte Pergamenter med sig hjem, og gamle Folk brugte dem efter Sigende til at lappe deres Skindtrøjer med. Af den Brug, disse gjorde af dem, kan man med Rette slutte som Dr. O. Nielsen, *) at det var middelalderlige Dokumenter, fordi disse er af blødt Pergament, medens det senere Pergament er stivt. Det er saa-

*) Hjerm-Ginding Herreder, S. 452.

41.

ledes ikke for meget at sige, at her gik Klostrets Historie i Søen eller blev slidt op paa Folks Ærmer, og Arkivet fik samme triste Skæbne som Klostret selv. Ejeren sikrede sig dog en halv Snes af

Rundt om Stubbe Kloster

Dokumenterne paa stivt Pergament, men derfor tillige de ringeste, der slet ikke vedrører Stubber, men langt senere Forhold i Adelstiden; et enkelt angaar Tvis Kloster; disse til- hører endnu Proprietær Olsen, nu Sindinggaard, og er udgivne af Dr. O. Nielsen i Dansk Magasin, 5. Række, 2. Bind, S. 28-38, som den sidste Rest af Stubber Klosters rige Arkiv.

Saavidt de Dokumenter, vi ikke har mere, men hvad har vi da? I Ribe Dornkapitels Arkiv er der blevet bevaret enkelte Dokumenter, det er navnlig Dr. O. Nielsen, der her har indlagt sig Fortjeneste ved at samle og udgive disse, saaledes i Hardsyssels Diplomatarium og Jydske Tingsvidner; ogsaa Langebek har bevaret et Par Stykker i sit Diplomatarium. En særlig vigtig Kilde er Iver Juels Optegnelser om Klostret og dets Forhold, de findes udgivne - ogsaa af O. Nielsen - i Danske Samlinger, B. I, S. 47-60. Af stor Interesse er ogsaa Iver Juels Brev paa Klostergodset; det er trykt i Danske Cancelliregistranter. Desuden er der mange andre Dokumenter trykte i forskellige Værker, som jeg kommer til at nævne, og som vedrører Klostrets Forhold. Originalerne til de trykte Kilder findes i Reglen i Rigsarkivet.

Som Helhed gælder det om disse Dokumenter, at de er tørre og ensformige; de er for meget Dokumenter, der angaar de ydre Ting og kun giver os saare lidet om det egentlige Klosterliv, der for os er det mest interessante. Opgaven bliver nu ud af disse formelle Dokumenter med de stereotype Vendinger at fremdrage først Enkelthederne og siden Helheden af et Klosterbillede.

42.

STUBBER KLOSTERS OPRINDELSE

I Sevel Sogn, Ginding Herred, godt en Fjerdingvej fra Sevel, paa en Holm ude i den Sø, som nu bærer Navnet Stubbergaard Sø, har Stubber Kloster ligget. I Middelalderen har Holmen været en Ø, forbunden med Landjorden ved en Bro; nu er den landfast med Bredden ved en Dæmning. Baade mod Øst og Vest er der høje Bakker; paa Bakkerne østfor Søen findes Levninger af Fortidens Skove, nu væsentlig Egepurre. Ganske ejendommeligt har Klostret ligget dernede under Bakkerne med Udsigt til Søer og skovklædte Bakker, vidtstrakte Enge og bugtende Dalstrækninger. Naturen selv værnede det mod ydre Fjender; næsten en Fjerdingvej var der til nærmeste Nabo, men Ensomheden var gavnlig for Sædeligheden, og Ensomhed hørte der til et rigtigt Klosterliv. Hele Øen var et Par Tønder Land god Jord med Plads til Bygningerne, Ladegaarden, Haven og Kirkegaarden, Nonnernes sidste Hvilested.

Efter denne Beskrivelse skal vi nu forsøge paa, om vi kan sige noget om, hvorledes der i disse Omgivelser er opstaaet et Kloster. Aar 1268 hører vi for første Gang, at der findes et Kloster i Stubber; a skænker en rig Dame i et Kloster i Roskilde Klostret 2 Mark. Damen er Fru Gro, Enke efter Esper Vognsen.*) Men naar Klostret dengang var landskendt, maa det være en Del ældre. Hvor langt det gaar tilbage, lader sig næppe sige med Sikkerhed mere.

Der er imidlertid en Ting, jeg skal fremsætte som en Antagelse, der synes at kunne have noget paa sig.

*)Erslev: Testamenter fra Middelalderen, S. 14-17. I Denne Antagelse skylder jeg min Fader, Lærer P. Kristensen, Mundbjerg, der i det hele har indført mig i Spørgsmaalene vedr. Stubber.

43.

Rundt om Stubbe Kloster

Blandt Underskriverne af det alt omtalte Tvis Klosters Stiftelsesbrev fra Aar 1163, som vi kun har bevaret i en senere dansk Oversættelse, staar der følgende:

„.... Jeg Skorri aff Daggebierch vnderskriffuer. Jeg Helm af/ Thubbetorp vnderskriffuer . . .“
Daggebierch kan ikke være andet end Dagbjerg i Fjends Herred, et Par Mil fra Stubber; men man ved ikke, hvor man skal søge Thubbetorp. Naar vi nu tager i Betragtning, at det ældste Navn, vi kender paa Klostret, det som ogsaa findes i dets Segl, hvad vi senere skal se, er Stubbetorp, og hertil føjer det mærkelige, at Heden øst- for Stubbergaard Sø hedder Hjelm Hede, og den hørte til Klostret, og man maa søge dens Navn udledet af Mandsnavnet Helm, saa kunde det ligge nær at antage, at der egentlig har staaet i Brevet: Helm af Stubbetorp. Denne Fejlskrivning af Navnet er ikke usandsynlig, saa meget mere som et saadant Navn i Dokumentet var uvæsentligt, og Originalen til Stiftelsesbrevet var oprindelig paa Latin, derpaa er det bleven oversat paa Dansk, og af denne Oversættelse er det, vi har en Gengivelse i en Vidisse fra 1439; paa denne Vandring kan let et uskyldigt "S" være gaaet i Løbet. Er dette nu af de nævnte Grunde nærliggende at antage, saa bliver det end yderligere sandsynligt at udpege ham som Klostrets Stifter, da han selv er Medunderskriver ved et Klosters Stiftelse; men det har i saa Fald været senere end 1163, da han ellers vilde være nævnt som Prior, han staar nu tværtimod sammen med Krigsmanden Skorri. Vi ledes saaledes til at sætte Klostrets Stiftelse til Slutningen af det 12. eller maaske sandsynligere til Begyndelsen af det 13. Aarhundrede. Hvis det er Helm, der har stiftet det, er han vel bleven paavirket af den Aandsretning, der fik Buris til at rejse Tvis Kloster, og som den Dag i Dag har et smukt

44.

Udtryk i det omtalte Stiftelsesbrev; noget lignende, som havde drevet Prins Buris, kan saa have været Motivet for Helm til at omdanne sin Gaard Stubbetorp til et Kloster.

Dernæst kommer vi saa til at tale om, for hvem Klostret har været bestemt og hvad Orden, det har sluttet sig til.

KLOSTRETS ART OG ORDEN

Stubber var et Nonnekloster, det fremgaar klart af, at det havde en Priorisse, og vi har flere Navne paa Nonner.

Imidlertid er der et Sagn, som er ganske mærkeligt. *) Trap: Danmark, Udgaven fra 1859, siges der om Herregaarden Blistrup paa Mors: „Efter et Sagn i den nuværende Ejers Familie skal Blistrup i de katolske Tider have været en Filial til Stubbegaards Kloster og da have været beboet af Munke.“ Dette kunde tyde i Retning af, at der ogsaa har været Munke paa Stubber; men det er aabenbart urigtigt; der har ingen Munke været paa Stubber, og der har sikkert heller ingen været paa Blistrup. Derimod er der ikke noget til Hinder for at antage, at der kan have været et Filial-Kloster, men da for Nonner, paa Blistrup, kun hører vi desværre ikke noget om det nogensinde, saa det har antagelig ikke været af lang Varighed, om det overhovedet har eksisteret.

1457 og 1547 ved vi i al Fald, at Gaarden er bort- forlenet, saa da kan det næppe have eksisteret. Trap har for saa vidt Ret i, at dette Sagn saa vidt vides savner historisk Begrundelse. I al Fald staar det fast, at Stubber var et Nonnekloster.

*) Trap, 2. Række, Bind I, S. 163.

Rundt om Stubbe Kloster

45.

Tilbage staar nu at undersøge, om det lader sig gøre at bestemme, til hvilken Orden Klostret har hørt. Vi maa desværre straks bekende, at Kilderne ingen Oplysninger giver derom. Ser vi hen til den Tid, da Klostret efter det foregaaende maa antages opstaaet, Valdemartiden, saa var det dengang særlig Cistercienserordenen, der var i Yndest, hvortil Tvis Kloster hørte. Der er dog ingen Grund til at formode, at dette Kloster skulde have været et Cisterciensernonnekloster, Cisterciensernonneklostre var nemlig herhjemme en Sjældenhed, jeg ved ikke andre oprindelig Cisterciensernonneklostre end Slangstrup, og det var saare ubetydeligt, derimod gik nogle langt senere over til Cistercienserordenen, saaledes Vor Frue Kloster i Roskilde, der dog endnu 1399 var Benediktinernonnekloster. Iøvrigt, hvis Stubber havde hørt til denne Orden, saa vilde vi ikke have savnet Kundskab om det, da Cistercienserklostrene stod i saa megen skriftlig Forbindelse med hverandre.

Der er derfor egentlig kun to Ordener, der kan være Tale om, og det er Augustinerordenen og Benediktinerordenen. Med Hensyn til den første, saa var der omkring 1170 bleven oprettet et Kloster af denne Orden i Asmild ved Viborg og noget senere yderligere et til i Viborg By, begge Nonneklostre. Da disse Klostre saaledes er fra det samme Tidsrum som Stubber, kan det ikke nægtes, at der var Mulighed for, at Klostret kunde have hørt til denne Orden. Naar jeg alligevel ikke tror dette, saa er det, fordi flere Ting peger hen paa Benediktinerordenen som den Orden, Klostret maa have tilhørt. De allerfleste af vore gamle Nonneklostre var Benediktinernonneklostre; jeg vil saaledes blot nævne Randers, Ø, Ribe, Dalum foruden flere i Skaane. Da vi

46.

nu tilmed lige har faaet at vide ved et nyopdaget Pavebrev, at det andet Nonnekloster i Hardsyssel, Gudum, sluttede sig til denne Orden, saa bliver det mere end sandsynligt, at ogsaa Stubber har hørt til Benediktinerordenen. En Stump af en Rosenkrans, der engang er funden paa Stubber, skal da ogsaa efter Sigende have haft visse Ejendommeligheder, der skulde være særegne for Benediktinerne. Neergaard er paa Grund af Klostrets Alder tilbøjelig til at antage det for et Benediktinerkloster, og ogsaa Dagaard har Tendens i den Retning, skønt han ellers regner det til dem, hvis Orden er ukendt. Af Klostrets Segl kan ikke sluttet noget om Ordenen. Vi ser der, at det var helliget Jomfru Marie, men det var ikke noget nyt; vi kender ikke mindre end 10 Nonne- klostre foruden dette, der var det, de fleste er ganske vist Benediktinernonneklostre.

Heller ikke af Klostrets Beliggenhed paa en Ø kan der regnes noget ud om Ordenen. Det var ikke blot Cistercienserne, der herhjemme søgte til Dalene og de sikre Steder; Klimaet gjorde det næsten nødvendigt for dem alle. Gudum laa saaledes netop i en Dalsænkning ved en Aa.

Efter dette bliver det derfor det sikreste fremdeles at holde paa, at Stubber Kloster har været et Benediktinernonnekloster, helliget og viet til Jomfru Maria; men det tvingende Bevis herfor er det Fremtiden forbeholdt at give, om der skulde gøres et nyt Fund af Breve.

KLOSTRETS NAVNE

Vi kommer til et interessant Afsnit, nemlig at se, hvordan Navnet paa Klostret er i de skiftende Tider; vi maa derfor gaa kronologisk frem og faar da - ved

Rundt om Stubbe Kloster

47.

at tage de vigtigste med - en Række fra 1268-1411 og eiz fra 1438-1541, hvoraf den første har det gamle Navn i forskellige Former, den anden det nuværende Navn ligeledes i meget forskellige Former. Jeg anfører ved hvert Sted Kilden - J: i Reglen -, hvor den foreligger trykt. Den første Række ser saaledes ud:

Klostrets Segl: Stubbethorp (hvorom senere).

1268: Stubthorp i Erslev: Testamenter fr. Midd., S. 14-17.

1274: Stubbethorp i Repertorium, I, Nr. 417.

1349: Stubbætorph i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 8.

1376[3]: Stubbethorp i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 10.

1378: Stubthorp i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 11.

1391: Stubthorp i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 31.

1408: Stubthorp i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 17.

1411: Stubbethorp I Hardsyssels Diplomatarium Nr. 18.

Desuden maa hertil føjes:

1388: Stubthorp I et Testamente, hvor der tidligere er læst Stubthorn, medens nu Erslev rigtig læser Stubthorp (Erslev: Testamenter fra Middelalderen, Nr. 68), desuden Stubthor hos Daugaard og Pontoppidan, men uden Kilde og derfor betydningsløs.

I disse Aar har vi altsaa Formen Stubthorp og Stubbe- thorp; det første er det først forekommende, men da der i Klostrets Segl staar Stubbethorp, betænker vi os ikke paa at erklære dette for det egentlige Navn paa Klostret, som man egentlig burde benytte. Stubthorp er saaledes kun en Afkortning deraf.

Efter 1411 finder vi aldrig dette gamle Navn, men en eller anden Form af det nu brugelige Stubber. Her faar vi følgende Række:

14.'ia: Stubbær i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 27.

1442: Staaber i Diplomatarium Viburgense, S. 346-47.

ca. 1450: Stobber i Dueholms Diplomatarium, S. 72.

ca. 1450: Stuber (falsk Dokument) i Danske Samlinger, 5. Bind, 2. Række, S. 382-84.

1454: Stubrup i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 44.

1455: Stubherop i Langeheks Diplomatarium for 1455.

1456: Stubrup i Jydske Tingsvidner Nr. 16.

48.

1457: Stupper i Langeheks Diplomatarium for 1455.

1459: Stuber i Ribe Stifts Breve Nr. 292.

1477: Stubbær i Langeheks Diplomatarium for 1477.

1489: Stuhet i Langeheks Diplomatarium for 1489.

1493: Staaheer i Diplomatarium Viburgense, S. 97.

ca. 1500: Stuhber i Hofmans Foundationer, Bind IV, S. 624.

1504: Stuhør i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 90.

1510: Stubber i Hardsyssels Diplomatarium Nr. 94.

1511: Stuber i Hjern-Ginding Herreder, S. 422.

1515: Stubbe i Suhm nye Samlinger, Bind I, S. 84--85.

1523: Stubber i Frederik I's Danske Registranter, S. 27.

1532: Stober i Frederik I's Danske R&gistranter, S. 482.

Rundt om Stubbe Kloster

1538: Stubber i Danske Cancellireglstranter, B. I. S. 63.

o. s. v. sædvanlig Stuhber, kun

1547: Stuhher i Kronens Skøder, Bind I, S. 31,

hvortil kan føjes:

1450: Monasterium Stubhre i Pontoppidan: Atlas V, S. 859, men da han ikke angiver Kilde, lader vi det ude af Betragtning, der er nok endda.

Kort efter det 15. Aarhundredes Begyndelse maa der være sket en Forandring med Navnet, sagtens først i Udtalen og derefter i Skriftsproget, idet Endelsen, „thorp“ er bleven ombyttet med „rup“, en Stednavns- endelse, der er almindelig i den senere Middelalder. Denne Endelse knyttes saa snart til den fulde og snart til den afkortede Form af Forstavelsen. Særlig mærkeligt er det kun 1504 forekommende Stubør. - Der foregaar nu endvidere en Sammendragning af Navnet i Udtalen, og vi faar da Formerne Stubbær og Stobber eller Staaber, der yderligere afkortes til Stuber og Stober. Ved den usikre Stavemaade i Middelalderen ombyttes Bogstavet b enkelte Gange med p i Formen Stupper, kun en Gang har vi Formen Stubbe. Den Form, som hyppigst forekommer, og som Udviklingen slutter med, er Stubber, der lettest forstaas som en Afstumpning af Stubberup, saaledes at der ikke er blevet andet end et „r“ tilbage af Endestaveisen. Formen

49.

Stobber, som Daugaard har godkendt, kommer Folkeudtalen nærmest.

Tilbage staar nu at undersøge Navnets Betydning. Det er ikke det eneste Sted i Danmark, der bærer det Navn Stubbethorp. Der findes flere Landsbyer af det Navn i den Tid, vi her beskæftiger os med; Kong Valdemars Jordebog omtaler en By paa Falster, som bærer Navnet Stubbethorp, og i Scriptores findes andre. Granskere af danske Stednavne er nogenlunde blevne enige om, at Navne_, der ender paa „torp“, gemmer et Personnavn i sig, *) ligeledes at disse Navne er nogle af de ældste i Middelalderen. Dette Person- eller Mands- navn, der her er brugt, er da „Stubbe“, som i Middelalderen ogsaa skrives Stupe og Stobbe ifølge O. Nielsens „Olddanske Personnavne“. Navnet Stubbethorp kommer da til at betyde „Stubbes Sted“, og det er sikkert den rigtigste Forklaring.

Et andet Udgangspunkt har Dr. O. Nielsen taget i sin Beskrivelse af Hjerm og Ginding Herreder; der er han gaaet ud fra Stedets naturlige Beliggenhed paa den bratte Skrænt ude i Søen, og han har da ment, at Navnet kunde staa i Forbindelse med et i Sønderjydsk, Norsk og Svensk bevaret Dialektord ligelydende med „stub“, som betyder „brat“, „stejl“, saa at Navnet vilde betyde „det stejle Sted“, en Forklaring som vilde passe godt til Stedets Beliggenhed; og havde Navnet været enestaaende, og vi ikke havde noget Mandsnavn, Stubbe, saa maatte man sagtens nøjes med den Forklaring, selv om det ogsaa var noget langt borte, den skulde hentes. Nu er der imidlertid ingen Grund til at blive staaende ved den, da vi med stor Sikkerhed kan udlede det af et Mandsnavn, og derved give en Forklaring, som kan passe paa alle de andre Byer og Steder

*) J. Steenstrup: De danske Stednavne, S. 34 f.

50.

af samme Navn ligesom paa de Byer, der har den samme Forstavelse, men en anden Endestavelse, og af dem er der mange.

Rundt om Stubbe Kloster

OVERSIGT OVER DE LEDENDE MAGTER I KLOSTRET

Nu kan vi gaa indenfor selve Klosters Vægge og se lidt paa Forholdene; det falder da let i Øjnene, at der maa være nogle til at styre og lede en saadan Institution. Og naar vi nu skal skildre disse Magter hver for sig, saa bliver det naturligt at begynde indenfra.

De styrende indenfor Klosteret er naturligvis Nonnerne selv, conventus monialium, som de kaldtes med et Fællesnavn. Overfor Overgreb enten af Priorissen, Prioeren eller andre, med Hensyn til Klostertugt eller Stridigheder kunde de gøre sig gældende ved samlet Optræden. De kontrollerede saaledes de andre Magter. Sjælen i Klosterledelsen var ellers Priorissen, som havde at vaage over den enkelte Nonnes hele Liv og Færden, Sædelighed og Arbejde og at sørge for Nonnernes legemlige og aandelige Velfærd. Af hendes Ledelse afhang meget i et Klosters sædelige og religiøse Tilstand. Hun førte ogsaa Tilsyn med Klosters Besiddelser. Men da store Godser i fjerne Sogne efterhaanden kom til Klosteret, var det hende umuligt at faa alt dette styret paa rette Maade. Paa Stridigheder om Gods, Udlejen og Pantsætten havde hun i Reglen liden Forstand, ikke at tale om, at hun ikke kunde værges Klosteret mod ydre Angreb eller hindre Krænkelser af Klosters Ejendomsret. Det var derfor ganske naturligt, at disse mere verdslige Forretninger lagdes over paa en anden, en Mand, Prioeren, medens hun fortrinsvis passede Gerningen i Klosters Indre og førte Tilsyn med Priorens Varetagelse af Klosters Interesser,

51.

saa han ikke misbrugte Klosters Midler til egen Fordel. Denne Prior var paa Grund af Klosters ret gejstlige Anstrøg oftest en gejstlig Mand. En saadan Ordning med baade en Priorisse og en Prior i samme Kloster fandtes ligeledes i Gudum Nonnekloster.

Yderligere indordnede et Kloster sig som Led i Tidens hele religiøse Liv og traadte derfor i nøjere Forhold til Gejstligheden, dels havde det sine egne gejstlige, Præster eller Capellaner, som Tjenere for Klosterbeboernes Sjælepleje, uden at disse derfor kan regnes med til de ledende Magter; men dels stod Klosteret ogsaa i et underordnet Forhold til Højgejstligheden, hvad der var ganske naturligt, da Tidens hele Religiositet var klosterlig, og Gejstligheden jo var Bærerne af denne. Højgejstligheden fik derfor en vis Indflydelse paa Klostrene.

Det er her særlig Biskoppen i Ribe, Klosters øverste Foresatte og dets Patron og Værge, der bliver Tale om. I denne skitserede Orden tager vi nu fat og drager det frem, der er os overleveret af nævneværdigt om disse enkelte Forhold og de Personer, som vi kender, der udøvede disse Hverv overfor Stuhber Kloster; og er vore Kilder end magre og saare ufuldstændige, saa kan vi dog enkelte Steder naa noget i Retning af virkelig Kendskab til de Personer, der havde stor Indflydelse paa Klosters Skæbne og Historie, og mere kan man under disse Forhold ikke med Billighed forlange.

KLOSTER KONVENTET

Klosterkonventet, det vil sige Forsamlingen af samt- lige Nonner i Klosteret, optræder ved forskellige Lejligheder som styrende Magt, hvorfor det her medtages under Klosterledelsen. Ved Udstedelsen af Skøder, Pant-

Rundt om Stubbe Kloster

sætteiser og Vidneforklaringer har vi Vidnesbyrd om dets Betydning, men væsentligt har det vel vist sig ved Priorisse- og Priorvalg, saaledes som vi ser det i Gudum 1531, da en Prior vælges med menige Konvents Samtykke og Raad. Her i Stubber omtales det kun 3 Gange.

1378 i et Pantsættelsesdokument fra en Christiern Luggi til Biskop Jens Mikkelsen i Ribe, hvor conventus monialiu in Stubthorp tilligemed Prioren nævnes som Efterstræbere af det pantsatte Gods,*) og

1457 undertegner Prioren og Priorissen "met gantze conuent i thet samme stet" et Skøde til Ridder Niels Eriksen af Tiim og "conuentis intzegell" hænges neden- under Dokumentet. **) Endelig udsteder Priorissen

1546 med det menige Konvent et Vidne for Mogens Munk.***)

PRIORISSERNE

Da Priorissens Gerning var i det skjulte og stille bag Klosters Mure, er det egentlig kun lidt, vi hører om den. Det er kun nogle faa Gange, hun undertegner Dokumenter; men alligevel har hun i Almindelighed gjort det ved de betydningsfuldeste, og tillige har hun hængt sit Segl under, det vil sige hendes Segl som Priorisse, som vi kommer til at omtale udførligere i denne Sammenhæng. Priorissen er antagelig bleven valgt af Konventet, men sikkert har ogsaa Bispen forstaaet at gøre sin Indflydelse gældende.

At Stillingen som Priorisse har været ansvarsfuld og byrdefuld nok navnlig i bevægede Tider, faar vi Indtrykket af ved at se, at der paa Reformationstiden er

* Hardsyssels Diplom. Nr. 11. **) Dokument trykt i Kirkehistoriske Samlinger, 4. Række, Bind I, S. 67-74. ***) Ny Kirkehistoriske Saml., VI, S. 278-80.

53.

hele to, en gammel og en ung. Priorissen havde som en særlig Udmærkelse en Pige eller en Mø, som hun kaldtes, til sin personlige Opvartning, en Rettighed, som hun endog har beholdt efter Reformationen, og har 1547, dette gælder begge de to Priorisser, som da var der.

Der har sikkert fra første Færd været en Priorisse som Klosters Leder.

1. Den første Priorisse, vi hører omtalt, er Priorisse Christine, der 1388 ved Biskop Jens Mikkelsens Testamente faar en Kaabe foret med broget Skind. *)

2. Priorisse Christina Palsdatter, 1457 og 59. Sammen med Prioren tilskøder Priorisse Christina Palsdatter 1457 Ridder Niels Eriksen en Grund, hvorom de havde haft en langvarig Strid, der tilsidst var gaaet til Kongens Dom, som vi faar at se senere. **)

Samme Christina faar 1459 ved Dekanus Anders Skeels Testamente 16 Al. lejdensk Klæde, som en Mand ved Navn Jens Matissen i Grundet i sin Tid skal levere. ***) Her kaldes hun blot Christina uden Efternavn. Hvad der kan have været Bevæggrunden til disse Gaver fra højtstaaende gejstlige, er det ikke let at sige, Slægtskabsforhold er maaske muligt i dette Tilfælde; ved den forrige Gave - fra Biskop Jens Mikkelsen - laa der maaske fra Bispens Side en Følelse af, at have gjort Klosteret en Smule Uret, som han saaledes søgte at af- sone ved den omtalte Gave i sit Testamente.

Rundt om Stubbe Kloster

3. Paa Reformationstiden var Else, en Søster til den sidste katolske Biskop i Ribe Iver Munk, Priorisse, hun kaldes af Iver Juel: Gamle Priorisse Else, 1541.****) Iver Juel, Klosters mægtige Besidder, var hendes Fætter.

*) Erslev: Testamenter fra Middelalderen Nr. 68. **) Langebek: Diplom. for 1455. ***) Andr. Skeels Testamente i Ribe Stifts Breve Nr. 292. ****) Danske Saml., B. I, S. 47-60.

54.

4. Desuden var der samtidig: Unge Priorisse Else. Hun kalder sig 1546 i et Vidne, hun udstedte for Mogens Munk: Elsebe Ryttersdatter,*) saa hun har aabenbart været af Familien Rytter paa Herregaarden Kappel. Begge disse Priorisser nævner Iver Juel som "selvanden", det vil sige, at de havde en Pige hver.

Tilbage staar nu at tale om Priorissens Segl. Seglet har vi ikke mere, men der eksisterer en Tegning

af det, en Skitse af Arkivtegneren

S. Abildgaard i Langeheks Diplomatarium for 1455. Det har hængt under Skødet til Niels Eriksen. Da nu Klosteret repræsenteres særlig af Priorissen, maa vi opfatte det som Klosters Segl. Seglets Midte optages af et Billede, der forestiller en utilslørt Nonne knælende for en kronet Jomfru Marie med Jesusbarnet. Jomfru Marie fremstilles siddende paa en Trone, der er forsynet med buet Rygstykke og udskaaret Endestykke. Jesusbarnet har

PRIORISSERNES SEGL

Glorie omkring Hovedet, men mangler til Gengæld Benene. I det hele er det ikke noget stort Kunstværk. I Omskriften staar: S. DNE PRIORISSE IN STVBETHORP, og mellem Begyndelses- og Slutningsbogstavet staar et Kors. Omskriften bliver da: Sigillum Domine Priorisse in Stubbethorp **) Fru Priorissens Segl i Stubbethorp. Dette Segl var altsaa til 1457, men da Klosters Navn her findes i den gamle Form fra det 14. Aarhundrede, er det af gammel Dato, og vi tager næppe fejl ved at betragte det som det ældste Vidnesbyrd, vi har om Klosteret. Det var jo en

*) Ny Kirkehist. Saml., **). VI, S. 278-80.

55.

Nødvendighed for Priorissen at have et saadant Signet ved Dokumentets affattelse, og dette er sikkert det oprindelige. *)

PRIORERNE

Svarende til Priorissens Gerning i Klosters Indre, var Priorens overfor den ydre Verden. Under ham hørte Ledelsen af hele Klosters Økonomi; han var Mellemmand mellem Klosteret og Verden. Paa Tinge optræder han som Klosters Repræsentant og gerne som primus inter pares, *) den første mellem Ligemænd, idet han i Reglen sætter sit Navn og Segl under først, selv hvor Dokumentet ikke

Rundt om Stubbe Kloster

har den fjerneste Forbindelse med ham selv eller Klostret. Han opfattes med andre Ord som Godsejer ligesom de andre.

Da Klostrets Gods selv efter Reformationstidens Storme laa spredt fra Skjern til Hillerslev i Thy og fra Vesterhavet til Højslev i Fjends Herred, har der været nok for en Prior at gøre med at tilse dette og faa det passet. Stadig fulgte der Stridigheder med, som det var hans Sag at faa bilagt og ordnet. Desuden var der den vidtløftige Afgift, Skatter og Landgilde, Fæste- penge m. m., og hjemme paa Gaarden var der i det daglige nok for en Mand at tage Vare paa, Tilsyn med Gaardens Drift, Handel med Kvæget, Skovene, og des- uden var han jo Klostrets Værge mod Røverier og Overfald. I det hele laa Klostrets økonomiske Velfærd i hans Haand.

Dernæst skulde han have Tilsyn med Gejstligheden i Klostret og forskafe Præster til Klostret, saaledes hedder det nemlig 1547, **) at "hvem som helst der har

*) Langebeks Diplom. for 25/11 1455, gengivet i C. Neergaards Af- handling om Stubber: Ny Kirkehistoriske Saml., 4. Række, I Bind, S. 67.***) Ny Kirkehist. Saml., Bind VI. S. 278-80.

56.

haft Stubber Kloster i Forlening har holdt Kapellaner til sammes to Kirker *) Haderup og Trandum", det gjaldt naturligvis ogsaa Prioren, og foruden disse hørte ogsaa Sevel med. Dette Tilsyn med de gejstlige, som boede paa Klostret, hørte naturligere under ham end under Priorissen, da hun vanskeligt for Rygtets Skyld kunde have dette Hverv, og desuden var Prioren, som vi faar at se, oftest selv en gejstlig Mand, især vel nok i den ældste Tid. Saaledes var i al Fald Prior Peter, Jacob af Husby, Jacobus Johannis, Christiern Svendsen, Christiern Hvid præsteviede. Hvorvidt de selv har fungeret som Præster paa Stubber, bliver et andet Spørgsmaal; det vidtløftige, verdslige Arbejde gør det ikke sandsynligt i den senere Tid, hvorfor vi da ogsaa har i al Fald et Par verdslige Priorer, Oluf Nielsen og Jens Kaas, hvoraf dog Oluf Nielsen efter en Tradition gøres til gejstlig, men med Urette.

Der maa paa Stubber have været en særlig Bolig for Prioren; dette siges næsten udtrykkelig om Christiern Hvid, naar der staar, at en Jep Thomsen havde gjort ham saa arm, at han maatte løbe ud af Klostret. Men hvorledes eller hvor Priorboligen har ligget i Forhold til de øvrige Bygninger lader sig ikke mere sige. Endnu maa vi undersøge, hvorledes Priorvalget maa tænkes foregaaet. At Biskoppen her har spillet en Rolle, fremgaar i al Fald af de ellers tavse Dokumenter. I Slutningen af det 14. Aarhundrede finder vi en Kannik fra Ribe som Prior, og han trækker sig paa sine gamle Dage tilbage dertil igen; han maa sikkert have faaet Priorstillingen ved biskoppelig Yndest. Og ved det Forhold, der var mellem Ribe Bispedømme og Klostret, faar vi i det hele det Indtryk, at Priorstillingen næsten er blevet betragtet som et Præbende under

*) Frederik I's Danske Registr., S. 482-83.

57.

Biskoppen; derfor kan vi ikke undre os over de mange gejstlige Priorer. Naar vi imidlertid ser hen til Naboklostret i Gudum, saa ved vi, at "1531 fik en Christiern Skram kongelig Stadfæstelse paa et aabent beseglet Brev, hvorefter Ellen Hiullsdatter, Priorisse i Gudum Kloster med menige Konvents Samtykke har annammet og befuldmægtiget ham til i 10 Aar at være Forstander i forskrevne Kloster med al dets Rente og Rettighed", *) hvorefter der jo den Gang synes at have været et andet Forhold

Rundt om Stubbe Kloster

der. Men antagelig har Forholdet i Almindelighed været dette, at Biskoppen har foreslaaet, og Priorissen i Forbindelse med Konventet udvalgt Prioren.

Saa vidt vi. kan se, har der ikke hele Tiden været en Prior i Klostret; dette har jo heller ikke været nødvendigt i den første Tid, hvor Klostergaarden vel var Klostrets eneste Besiddelse. I al Fald er det ganske mærkeligt, at der i et meget betydeligt Dokument fra 1274, som vi faar en Del med at gøre, slet ikke omtales en Prior; det er Biskoppen i Ribe, der udsteder det, medens det netop senere er Priorens og Priorissens Sag. Det er først Aar 1349, at vi træffer en Prior omtalt.

1. *Prior Peter, 1340 og 49.* 1349 nævnes Prior Peter i et Gavebrev til Kirken i Sale; det fremgaar heraf, at han er præsteviet. **) Men det er aabenbart ogsaa ham, der 1340 er Vidne ved et Brev, Grev Gert lader affatte i Holstebro. 8 Noget nærmere om Hr. Peter vides ikke.

1378 omtales Prioren i Stubbethorp, men der nævnes intet Navn.

*) Frederik I' Registr., S. 285. **) Hardsyssels Diplom. ***) domini Petri, prioris in Stubbæthorp, domini Gregorii de Exyngh, sacerdotum. 8 Terpager: Ripæ Cimbricæ, S. 474: Datum Holstebro teste Dno. Priore Petro.

58.

2. *Prior Jacobus de Husby, 1391, omtalt 1388-1408.* Fyldigere bliver Oplysningerne om den anden af de kendte Priorer, Ribekanniken Jacobus de Husby. Han er bleven Prior efter Biskop Jens Mikkelsens Død 1388, vi træffer ham som saadan 1391. I et Gavebrev, Biskoppen udsteder ved sin Død 1388, er han med som Vidne blandt Kannikerne,*) ved hvilken Lejlighed hans Segl, der forestiller en Muslingeskal, er bleven bevaret. Han betænkes af Biskoppen med en Guld Nobel, en Mønt.***) Rent tilfældigt ved vi ogsaa, at han har haft et Præbende fra Ribe, beliggende i Sneum Sogn ved Ribe, omfattende tre Gaarde 1291, da den Liste affattedes, hvorefter vi ved dette ved en senere Bemærkning.***)) 1391 er han endelig Prior paa Stubber, som vi ser det af et Pantebrev.****)) Men 1406 er han det sikkert ikke, thi da kaldes han i et Vidne blot Kannik i Ribe 5*)) og 1408, da han ved Kanniken Ebbo Johannis Testamente 6*)) faar en Gylden, nævnes blot hans Navn, ikke Titel eller Opholdssted. At han imidlertid har trukket sig tilbage fra Priorstillingen og vendt tilbage til Ribe, hvor han maaske oven i Købet har boet ogsaa som Prior, synes at fremgaa af, at han ligger begravet i Ribe Domkirke foran Døren til Jomfru Marias Kapel, ved hvis Alter hans Messe skulde læses den 8. November.7*)) Hans Priorgerning er der ikke meddelt os nogen Efterretning om, men at dømme efter de mange Gange, han omtales, synes han at have været en Mand, der

*) Hardss. Diplom. Nr. 12: Jacobus de Husæby, canonlcorum nostrorum. **) Erslev: Testamenter fra Middel. Nr. 68. ***) Ribe Olde- moder, S. 67-68. ****)) Hardsyss. Diplom. Nr. 31: Jacobus de Husby, prior sanctimonialium in Stubthorp. 5*)) Erslev: Repertorium, III,

S. 87. e Erslev: Testamenter fra Middel. Nr. 76. 6*)) Terpager: Ripæ Cimbricæ, S. 292: Ad introitum hujus sacelli sepulcrum fuit Jacobi de Huusby testibus Anniversariis ad d. V Idus Novembris: annlver- sarium D'ni J. d. H. canonici Rlpensi pro quo deputate sunt octo marcæ argenti . . . jacet ante januam capelle beate virglnis.

59.

har forstaaet at gøre sig gældende, og saa har vel og- saa Klostret nydt Gavn af hans Evner.

3. *Jacobus Johannis, Prior 1408 og 11, omtalt 1406.* Den næste Prior, vi har omtalt, er Jacobus Johannis eller Jacob Jensen. Han er Prior 1408, hvilket vi ser af et Skøde. *9) Og endnu 1411 nævnes

Rundt om Stubbe Kloster

han som Prior i et Tingsvidne.***) Af begge Dokumenter fremgaar det, at han er præsteviet. Men ogsaa 1406 omtales en Ja- cobus Johannis, ***) der antagelig er ham, kun maa han da nævnes sidst, medens han som Prior nævnes først. Dr. O. Nielsen har identificeret ham med Jacobus de Husby, men uden Grund; hvorfor skulde en Mand i 20 Aar 1388-1408 kaldes Jacobus de Husby og saa pludselig 1408 og 11 kaldes Jacobus Johannis? Hvis det er ham, der er nævnt 1406, maa han være bleven Prior senere, maaske har Jacobus de Husby først trukket sig tilbage 1407 eller 08 og er saa bleven afløst af Jakob Jensen. Iøvrigt gælder ogsaa om ham, at hans Priorgerning er os ukendt.

4. *Christiern Svendsen, Prior mellem ca. 1440 og 1450.* Paa en Tavle i Bordbjerg Kirke, udarbejdet 1665 efter gamle Dokumenter, staar følgende: „Hr. Christen Svendsen, 1422, Præst i 22 Aar, siden i Hjerm, derpaa Prior i Stubbe Kloster.“ At han 1422 er Præst i Bord- bjerg viser et Tingsvidne, 5*) vi endnu har. Han kan efter Tavlen først være bleven Prior omkring Aar 1440. Hans Gerning er ellers iøvrigt ukendt.

I Tidsrummet mellem 1440 og 1450 lader det næsten til, at der har været en Prior til, om ellers det Doku-

*) Hardsyss. Diplom. Nr. 17: Jacobus Johannis prior in Stub- thorpe presbiteri. **) Hardsyss. Diplom. Nr. 18: J. J. prior in monasterio Stubbethorp presbiteri. ***) Hardsyssels Diplom. Nr. 16. • Jvfr. Præsteindberetningen fra 1766 i Kirkehist. Saml., I. S. 645. a Hardsyss. Diplom. Nr. 21: Christiern i Borthbyergh ... præster ære.

60.

ment, vi skal støtte det til, er troværdigt og angaar Stubbe. I et Landstingsvidne af 7. Januar 1442 findes følgende: Da var der og opnævnt et uvilligt og lovligt Tingsvidne af 12 Riddersmændsmænd, som vare Erik Nielsen af Brodskov . . . *Arild af Starker Kul (Staaber Kloster)*. Han kaldes i Seglet Arild Kat.*) Men da vi ellers ikke træffer ham, og Dokumentet iøvrigt er ret dunkelt, vil jeg undlade ham af Priorrækken.

5. *Christiern Nielsen, Prior 1457.* Omkring Aar 1457 har Klostret en ny Prior, Christiern Nielsen, thi dette Aar udsteder han med Priorissen det omtalte Skøde til Niels Eriksen af Tiim.***) Hans Tid har været optaget af den Strid, der var gaaet forud for denne Afgørelse, hvorved begge Parter synes lige tilfredsstillet. Endvidere har vi ham omtalt i et Tingsvidne***) som samme Niels Eriksen lod tage angaaende Bispegaven; Bispnen gjorde nemlig Fordring paa at faa denne leveret ved Kirken, medens det ellers var Skik, at han lod den hente hos Almuen selv. I denne Sag har Prioren, lader det til, staaet Side om Side med den tidligere Fjende paa Bøndernes Side.

6. *Oluf Nielsen, Prior.* Den næste Prior, vi kender, bliver Oluf Nielsen. Han skænker ved et Gavebrev, dateret 1500, en Gaard, Lille Holmgaard i Bordbjerg Sogn, til Præstens Bord i Bordbjerg, mod at Præsten skal lade holde en Messe for ham selv, hans Hustru og Børn, Gud og hans hellige Moder Jomfru Marie til Ære, hver Lørdag til evig Tid. Han kalder sig Oluf Nielsen af Vaben, Prior i Stubbe Kloster.*****) Men ifølge en Præsteindberetning fra 1766 siges:, „Hr. Christen Lauridsen, 1462, Præst i 28 Aar; i hans Tid var der

*) Diplom. Viburgense, S. 346-47.**) Langebek: Diplom. f. 1455.

*****) Gl. Jyske Tingsvidner Nr. 16: Crestiern prior i Stubrup Closter. *****) Hofmans Foundationer og Gavebreve, IV, S. 624.

Rundt om Stubbe Kloster

61.

en Kapellan ved Menighederne ved Navn Oluf Nielsen, som siden blev Prior i Stubber Kloster og er nok den, som har givet Borbjergholmgaard med hosliggende Sø til Præstens Bord." *) Denne Formodning, at han skulde have været Kapellan i Bordbjerg, er urigtig, og kun an- taget for at forklare hans Gavnildhed mod Præste- embedet; han var, som hans Gavebrev viser, Væbner og gift.

Imidlertid er der noget mistænkeligt ved selve Gave- brevet, idet det viser sig af forskellige Tingsvidner, at Præsten i Bordbjerg allerede maa have haft Holmgaard før 1500; der føres nemlig Strid om, hvorvidt den oprindelige Præstegaard i Bordbjerg tilhører Præsten. Det ser derfor næsten ud, som om Gavebrevet kun er en senere Fastsættelse af et allerede tidligere givet Privilegium, thi helt tilbage til 1464 kan Striden forfølges. Skulde det saaledes vise sig, at Oluf Nielsen i Virkelig- heden har levet tidligere, bliver der en vis Sandsynlig- hed for, at han er identisk med Hr. Oluf Nielsen af Fousing med Tilnavnet den Sorte, som ogsaa var Væbner og gift med Mette Friis af Vinderup; men han er død 1483, thi da sikrer hans Søn Provst Henrik Oluf- sen paa Mors sig ved kongelig Lovhævd nogle Gaarde, der tilhørte hans Fader.***) Det bliver saa ogsaa mere forstaaeligt, at han kan have skænket en Gaard til Bordbjerg Præsteembede, thi det var mange Gaarde, denne Oluf Nielsen af Fousing ejede; og hans Børn, Provsten og 2 Søstre, fortsatte hans Gavnildhed mod Kirker og Klostre.

Oluf Nielsens Vaaben var 2 Sparrer omgiven af 3 Liljer.

En lignende Velvilje kan vi formode, at han ogsaa har vist mod det Kloster, der var betroet til hans Om-

1 Kirkehist Saml., I, S. 645. 2 Hardsyss. Diplom. Nr. 69.

62.

sorg. Hans Messe i Bordbjerg blev efter Reformationen optaget som en Løverdagsgudstjeneste, siger en Præste- indberetning fra 1690.

7. *Jens Kaas, Prior 1493.* 1493 optræder nogle Mænd i Viborg og erklærer en Lovhævd for gyldig angaaende Fiskeri i Gjedsted Aa. Det udstedte Dokument begynder saaledes, "Vi Niels med Guds Naade Biskop i Vi- borg og disse efterskrevne Bygdemænd, som er Ole Pedersen i Spøttrup, Jens Kaas i Staaber Kloster") At en Prior i Stubber var Bygdemand i Viborg Stift kunde synes underligt, og man kunde antage, at der oprindelig skulde staa "Sibber" i Stedet Staaber, men da vi heller ikke der finder en Prior af dette Navn, maa vi alligevel have ham med her. Og

Forklaringen ligger da i, at han var af Familien Kaas i Salling, ejede maaske Herregaarden Kaas og derfor var Bygdemand i Viborg. Det viser sig da ogsaa, at der netop findes en Jens Kaas, der 1493 er Medunder- skriver af et Skøde **) og 1496 ligesaa. ***) Endelig med- deles der, at han skal have givet noget Gods i Nautrup og Vile Sogne i Salling til Dueholm Kloster. 4) Om det er den samme Jens Kaas, der 1492 forlenes med Volstrup, 5*) som han senere ombytter med Ryssensten, ved jeg ikke. Endnu 1506 nævnes en Jens Kaas ved et Forlig.6)

Rundt om Stubbe Kloster

8. *Christiern Hvid, Prior, † 1536.* Klosters sidste og betydeligste Prior er Christiern Hvid. Da han var en landskendt Mand, har vi mangfoldige Oplysninger om ham; vi kan i lang Tid følge ham Aar for Aar. Paa Grund af de betydningsfulde Stillinger, han kommer til at indtage, er han bleven biograferet flere

*) Diplom. Viburgense, S. 97, Nr. 127. i **) Dueholm Diplom., S. 94. ***) Dueholm Diplom., S. 88. 4 Dueholm Diplom., S. 146. 5) Hjerm- Ginding Herreder, S. 102-03. 6) Hardsyss. Diplom. Nr. 92.

63.

Gange, saaledes baade af Dr. Holger F. Rørdam 1) og Dr. O. Nielsen, 2) men alligevel vil der være noget nyt at føje til, hvorfor jeg ogsaa her vil skitsere hans Levned.

Han var en Søn af en Peder Hvid i Holstebro, og Adelsmanden Jens Blaaber kaldes hans Oldefader paa mødrene Side. Maaske dog hans Moder ligefrem var Datter af Jens Blaaber, der var Borgmester i Holstebro. Vi hører ham omtalt første Gang 1518 som Præst i Vejrum ved Holstebro og Biskoppens Official. 3) Ifølge Præsteindberetningen fra 1690 skal han dog have boet i Holstebro og derfra rejst ud og forrettet Tjenesten i Vejrum; han har dog ogsaa en Tid holdt Kapellan. 4)

Aar 1519 indskrives han ved Universitetet i Köln, hvor han formodentlig har taget Magistergraden, og da han allerede da kaldes Dominus = Herre, maa han dengang have modtaget præstelig Indvielse. 5 Aar 1523 er han imidlertid bleven Prior i Stubbe, thi da faar han af Frederik I som saadan Bevilling paa Indtægten af Hagebro ved Haderup mod at holde Broen vedlige. 6) Og nu begynder hans Fremgang indtil de højeste Poster. Han bliver Frederik den Førstes Mand og benyttes af ham i Aarene 1524--26 til at indkræve Landehjælpen i Hardsyssel, og efter de bevarede Kvitteringer at dømme, har han inddrevet omtrent et Par Tusinde Mark. 7) Derpaa stiger han til Kongens Rentemester, en. Post, han beholder til sin Død: 1526 er han i al Fald Rente- mester, men allerede 1525 modtager han paa Kongens Vegne nogle Penge for et Pantebrev paa Hanherred. I Begyndelsen af 1527 kaldes han Kannik i Lund og

1) H. f. Rørdam: Københavns Kirker og Klostre, S. 109. 2) Hjerm- Ginding Herreder, S. 86-89. 3) Hjerm-Ginding Herreder, S. 84. 4) Hardsyssels Diplom. Nr. 98. 5) A. Hejse I biografisk Leksikon.

6) Frederik I's Danske Registr., S. 27 (20. Decbr. 1523). 7) Dansk Magasin, 4. R., 2. B., S. 36-38, 59.

64.

har Part i en Grund i København, 1) som han siden faar Lov til at indpæle. 2) Samme Aar tilstaas der ham Tirsted Præstekald paa Lolland. 3)

Han har imidlertid indladt sig i Handel med Præ- sten i Nibe og Voxlev, Niels Persøn; de bytter Embeder, saaledes at Niels Persøn faar Vejrum og Chr. Hvid Nibe og Voxlev, men senere bytter de tilbage og faar Kongens Stadfæstelse derpaa 1528. 4) Samme Aar skaffer han Klostret af med Hagebro til Eyler Bryske paa Lundenæs. (5

Efter at have udbetalt Sold til Landsknægtene i Holsten, iler han 1529 til Viborg for at inddrive nogle Penge, som Kongen har Fordring paa hos Bispen, Jørgen Fris; Bispen er ikke særlig villig til at rykke ud med dem, men paastaar at have betalt dem til Jens Hvass til Kaas og beklager sig til Kansleren, Klaus Gjordsen, over, „at han ikke saadan paa 3 Dage kan skaffe baade Registre og Fogeder til Stede, og M. Kristiern Hvid handler, som Kansleren selv ved, ikke me- get paa Bispens bedste."

Rundt om Stubbe Kloster

Christiern Hvid er nu Kannik ogsaa i Viborg, og Kapitlet i Viborg faar 1529 en kongelig Bøn og Ordre om at lade ham beholde Indtægterne af sit Kannikedømme i Viborg, trods det, at han maa drage om i Riget og bestille vore og Rigens Ærinde og ikke kan være til Stede, 6) hvad der var ganske imod Kapitlets Statuter. Disse Indtægter, han der havde, var det rige Bartum Præbende. Endelig er han kommet i Strid med Præsten Niels Persøn om hans Embeder; de bliver forligte, og Chr. Hvid faar Løfte paa Embederne

1) H. F. Rørdam: Københavns Kirker og Klostre, S. 109. 2) Frederik I's Danske Registr., S. 237. 3) Frederik I's Danske Registr., S. 147. 4) Frederik I's Danske Registr., S. 159-60. 5) Frederik I's Danske Registr., S. 174. 6) Til dette og Forholdet til Viborg, se Diplom. Viburgense.

65.

efter N. Persøns Død, 1) hvad han dog aabenbart ikke er tilfreds med.

1529 afstaar han endvidere Tirsted Præstekald med Ret til at faa det igen efter Eftermanden. 2) I 1530 sikrer han sig nogle Gaarde, han har forskaffet sig, saaledes en i Viborg, som han faar Skøde paa af Priorissen i Asmild, 3) og en, han har faaet i Forlening af St. Hans Kloster i Viborg, beliggende i hans Sogn, Vejrum. 4) Endelig arver han noget Gods efter Jens Blaaberg, som Tvis Kloster dog har faaet fat i, hvorfor han maa udvirke et Kongebrev. 5) Desuden er han dette Aar, 1531, optaget af at faa Sagen med Bispen i Viborg ordnet 6) og af at leje Soldater. 7) Og da Dekanembedet i København bliver ledigt, faar han det, 8) og næste Aar, 1532, forøges Posten yderligere ved Livsbrev paa Rosbechs Møllegaard, 9) og dertil føjes kort efter Møllen sammesteds. 10) løvrigt er han ude at brandskatte Kirkerne for Penge til Kongens Kasse, og han faar store Summer ind. Mod Slutningen af Frederik den Førstes Regering begyndte det imidlertid at gaa tilbage for ham, og navnlig faar vi dette at se i en kongelig Ordre angaaende Stubber, som en Jep Thomsen af Holstebro og Medfølgere har frtaget ham og gjort ham saa arm, at han maa løbe ud af Klostret; 11) dette var sket før 1532, og Mogens Gøye og Jens Hvass blev sat til at undersøge Forholdene med Hensyn til Stubber. I Kongens Dødsaar forøger Kongen Degneembedet for ham med Karlebo Præstekald paa Sjælland. 12)

1) Frederik J's Danske Registr., S. 219. 2) Frederik J's Danske Registr., S. 217. 3) Frederik I's Danske Registr., S. 255. 4) Dansk Archivregistr., 4. B.) 5) Frederik I's Danske Registr., S. 274. 6) Frederik I's Danske Registr., 355-56. 7) Frederik I's Danske Registr., S. 288. 8) Frederik I's Danske Registr., S. 290. 9) Frederik I's Danske Registr., S. 309. 10) Frederik I's Danske Registr., S. 314. 11) Frederik I's Danske Registr., S. 482-83. 12) Frederik I's Danske Registr., S. 34.1.

66.

Grevens Fejde, som nu paafulgte, gik det svært tilbage for Chr. Hvid. Grev Christopher i København skænkede hans Degneembede til en anden. Imidlertid sluttede han sig til Hertug Christian, og da han har undervunget Danmark med Undtagelse af København, triumferer Chr. Hvid endnu en Gang. Han stævner Præsten Jens Hansen i Vejrum for at have modtaget Embedet af Skipper Clement, 1) og ligeledes sin gamle Fjende Niels Persøn i Nibe for at have været Skipperen tjenstagtig 2) denne kom i Fængsel, men slap dog senere ud igen. Og endelig gik han ogsaa løs paa nogle Bønder, som havde taget Hø af hans Enge i Bartum. 3) Dette var i Aaret 1535; og nu maa Stubber holde for, en Skat paa 200 Mark paalægges, og desuden skal alt Sølvtøj komme kongelig Majestæt og Kronen til Stede. - I Som den ny Konges tro Mand er han travlt beskæftiget med at skaffe ham Levnedsmidler, Skibe og flere andre Ting foruden Klæder til Hoffolkene. Op mod Paasken 1536 hører vi, at han faar Befaling om at sende nogle Huder til Kongen; det er det sidste, vi hører til ham.

Rundt om Stubbe Kloster

Hen paa Foraaret er han død, thi et Brev kort efter St. Hans Dag 1536 fortæller, at Gud nu i disse Dage har kaldt vor naadigste Herres Rentemester Chr. Hvid af denne Verden, og havde han Degnedømmet i Bergen 5) det sidste vidste vi ellers ikke. Da han er død, strømmer Kreditorerne ind, og navnlig plagede de hans Broder Jep Hvid, Raadmand i Randers, saa han besværer sig til Kongen over, at han ikke har sin afdøde Broders Papirer, hvorfor Kongen byder alle at vente til Herredagen i København, hvor han vil gøre Ret og

1) Dansk Magasin, 3. R., 4. B., S. 203. 2) Dansk Magasin, 3) R., 4. B., S. 209. 4) Dansk Magasin, 3. R., 4. B., S. 205. 5) Dansk Magasin, 3. R., 4. B., S. 206. 6) Dansk Magasin. 6. B., S. 17.

67.

Skel. 1) Dog endnu saa sent som 1547 er Sagerne ikke ganske i Orden, thi da gør en af hans Slægtninge Fordring paa Arv. 2) 1549 viser det sig, at han har haft en Gaard af Vestervig Klosters, som han havde pantsat. 3)

-Efter alt dette kan vi karakterisere Chr. Hvid som en Type paa den Renaissancetid, hvori han levede; han er Politiker, udstyret med en hel Række kirkelige Præbender. Skønt han havde været i det ærkekatolske, lutherfjendske Køln, saa forhindrede det ham ikke i at blive Frederik den Førstes og Kristian den Tredies Mand; det religiøse har aabenbart ikke interesseret ham stort hverken i katolsk eller luthersk Henseende, men til Gengæld kastede han sig desto inderligere over de Præbender, som faldt i hans Lod, og det var ikke faa. Han havde saaledes 7 anselige Poster foruden sin egentlige Bestilling som Kongens Rentemester, nemlig 2 Prælaturer (i København og Bergen), 2 Kannikedømmer (i Viborg og Lund), 2 Præstekald (Vejrum og Tirsted) og endelig Prioratet i Stubber, og de var alle blot Indtægtsposter; ingen af disse 7 gjorde han noget ved. Og alligevel, til Trods for denne Opdyngning af Præbender, saa formaar han ikke at klare sin store Gæld. For Stubber blev hans Priortid en sørgelig Tid, ikke blot fordi han utvivlsomt har plukket Klostret for, hvad han kunde, men ogsaa fordi hans Fjender yderligere samlede deres Angreb paa det Kloster, der var betroet ham. Denne Udplyndring af Klostre var ikke sjælden i disse Tider, idet Indtægterne nødes af Hofmænd, Cur-tisaner ved Pavehoffet; her gjorde Kongens Hofmand Klostret den samme Tjeneste.

Naar Præsteindberetningen fra Vejrum gør ham til den første evangeliske Præst der, saa beror dette paa

1) Dansk Magasin, 3. R., 6. B., S. 43. 2) Dansk Magasin, 4. R., 1. B., S. 297. 3) Danske Cancelliregistr., S. 40'2.

68.

en Misforstaaelse, da han i al Fald ikke har givet sig af med Præstegerningen, efter at Reformationen havde bredt sig; og da den sejrede, var han død.

Saa vidt Klostrets Priorer eller Forstandere og deres Forhold til Klostret. Ved Reformationens Indførelse gaves Klostret af Kronen til Lensmænd som Len, mod at de skulde underholde Klosterjomfruerne; de blev altsaa Priorer paa en langt selvstændigere Maade. 1547 solgtes Klostret.

Rundt om Stubbe Kloster

KLOSTRETS GEJSTLIGE TILSYN: BISKOPPEN I RIBE

Det kunde ligge nær at antage, at Hardsyssels Provst har haft noget Tilsyn med Klostrene i Hardsyssel; det viser sig nu imidlertid ved nyere Undersøgelser af Pastor P. Severinsen, Tiim, at han ikke har haft noget med Klostret at gøre paa Embedsvegne. Hvad vi da træffer af Mellemværende er noget privat. Ved et Forlig mellem Klostret og Niels Eriksen i Holstebro foretager Provsten og et Par andre Mænd Mæglingen mellem Biskoppen og Niels Eriksen 1453; og da Striden omsider er endt 1457, er Provsten Peder Lodehat med til at besegle det Dokument, der udstedes ved den Lejlighed.¹⁾ Bemærkes kan det endnu, at Klostrets Lensmand og senere Ejer, Iver Juel, var Hardsyssels Provst. Om disse Provster se iøvrigt de omtalte Undersøgelser i Hardsyssels Aarbog 1909 og 1910. Klostrets gejstlige Tilsyn varetages af Biskoppen i Ribe, han var Klostrets Patron og Tilsynsmand og har sikkert ved mange Lejligheder forstaaet at gøre sin Ind-

1) Langeheks Diplom. for 14S,5.

69.

flydelse gældende. Det første, vi hører om Bispens Forhold til Stubber, er 1274, da Biskop Tyge attesterer et Gavebrev, hvorved en Fru Lucia blandt andet stifter en Messe i Stubber; Biskoppen forpligter sig til at drage Omsorg for, at Afgiften til Messen bliver ydet.

I det Gavebrev, Prioeren Oluf Nielsen udsteder til Bordbjerg, der er dateret 1500, kalder han Biskoppen vor højmægtige Patron og Biskop. Som Patron optræder da ogsaa Biskoppen ligefrem paa Klostrets Vegne 1453 i Holstebro overfor Hr. Niels Eriksen, som om Striden stod mellem ham selv og Niels Eriksen. Mæglerne siger blandt andet: „Da maa alting komme til en god Ende mellem Bispem og eder . . .” 1) Det er da ogsaa paa Biskoppens, Henrik Stangeberg, Raad, at Klostret giver Niels Eriksen det omtalte Skøde, og Biskoppen besegler med.

I de samme Aar var det, at Bispem kom i Strid med Almuen i Hardsyssel om Leveringen af Bispetienden, hvor Bispem vel har lidt et Nederlag. Bønderne er vist blevne fritagne for at levere Tienden ved Kirkerne. Ved den Lejlighed synes Prioeren at have støttet Bønderne.

Kort efter fik Bispem en Slags Oprejsning ved, at han 1468 af Kongen fik Birkeret saavel i Sevel som i Gudum, 2 skønt Bispem sikkert ikke havde Gods i Sevel Sogn. Betalingen for Retskendelser, Bøder med mere gik paa den Maade i Bispens Lomme.

Det mest interessante under Bispemagtens Forhold bliver dog Jens Mikkelsens Bispetid 1369-88. Da der nemlig 1376 skal undersøges paa Stubber, om det omtalte Gavebrev fra Fru Lucia af 1274 virkelig eksisterer og er ægte, saa er han slet ikke med, men Biskop Svend fra Børghlum og Provsten fra Thy møder paa

1) Hardsyssels Diplom., Nr. 44. 2 Kinch: Ribe, I, S. 39.3-94.

70.

Stubber og undersøger Dokumentets Ægthed og udsteder Vidissen, som vi endnu har. 1) Hvorledes dette hænger sammen, er i og for sig vanskeligt at sige. Ribebispem var hverken syg eller i Udlandet

Rundt om Stubbe Kloster

og kunde heller ikke erklæres for et partisk Vidne. Forklaringen maa derfor søges i, at der ikke har været noget særlig godt Forhold mellem ham og Klosteret, og det er nu saa heldigt, at vi kender Grunden. Biskop Jens Mikkelsen havde store Godser i Nabosognet Sale, blandt andet Gaarden Svenstruphovgaard; til denne Gaard maa Klosteret have ment at have visse Rettigheder, siden den Mand, der pantsætter Gaarden til Biskoppen 1378, forpligter sig til at holde Prioeren og Nonnernes Konvent i Stubthorp ude. 2)

Denne Misstemning kan saa let have ført til, al da Klosteret maatte have det betydningsfulde Gavebrev undersøgt, fik det en fremmed Biskop dertil, fordi Ribe- bispen ikke var særlig venligsindet overfor det. Senere synes Forholdet dog at være blevet bedre, eller maaske vil Jens Mikkelsen paa sit Døseleje udsone den Uret, han kan have gjort Klosteret, idet han skænkede Prior- issen en fin Kaabe 1388. Og det er sikkert som Følge af det saaledes oprettede gode Forhold, at en af Jens Mikkelsens Kanniker, Jacob af Husby, bliver Prior i Klosteret.

Den sidste katolske Biskop, Iver Munk, er Medudsteder af et Pantsættelsesbrev for Klosteret 1504; da hans Søster paa Reformationstiden er Klosters Priorisse, har der sikkert været et venskabeligt Forhold mellem ham og Klosteret. Naar Bispen saaledes af og til maatte gøre Rejser til disse fjerntliggende Egne af Stiftet, var det heldigt for ham, at han havde en Gaard Holstebro, hvor i al Fald Munkret hyppigt

1) Hardsyss. Diplom., Nr. 10. 2) Hardsyss. Diplom., Nr. 11.

71.

boede; han kalder den "vor Bispegaard i Holstebro". Den var skænket Bispestolen af Biskop Peder Lykke, da han blev Erkebiskop 1418.1) Hvorledes Bispen iøvrigt har ladet sig betale for sin Ulejlighed med Stubber vides ikke. Om Biskoppens Indflydelse paa Priorvalget, maaske ogsaa Priorissevalget, har vi talt.

KLOSTERGEJSTLIGHEDEN OG DENS GERNING

Efter nu at have drøftet de ledende Magter i vort Kloster, staar endnu tilbage at fremstille, hvorledes Klosteret har været stillet med Hensyn til Messer og Guds- tjenester, kort med Hensyn til gejstlige.

Da et Kloster var en religiøs Indretning, maatte Gejstligheden her spille en stor Rolle. I Klosterkirken samledes daglig Klosterjomfruerne, naar Dagens Messer læstes; hertil knyttedes Festerne, store og smaa, i Kirkeaarets Løb. Særlig maatte i et Kloster de hedengangne, fremtrædende, fromme Priorissers og Nonners Navnedage samle Nonnerne i Andagt om Messen; maaske har der ogsaa af og til været knyttet en belærende Prædiken til som Forklaring for dem, der ikke kendte de afdødes Fortjenester. Hvorvidt der ellers har været Tale om ligefrem Prædiken i Klosterkirken, skal jeg ikke kunne afgøre; det synes dog mest rimeligt.

En Gang om Aaret har de nok her som andetsteds læst Klosters Velgøreres Navne op og indflettet Bøn- ner for deres Sjæle i Messebønnerne. Desuden var der naturligvis stiftet flere Messer i Klosteret saavel af tid- ligere Nonner som af udenforstaaende gejstlige og verdslige, maaske ligefrem knyttet til et særligt dertil oprettet Alter; thi flere Altre har der sikkert ogsaa

Rundt om Stubbe Kloster

1) Kinch: Ribe, I, S. 287-88 og 603 og Frølund: Holstebro., 190-96.

72.

været i Klostret. Endelig skulde Præsten eller Præsterne foruden Messetjenesten ogsaa være Skriftefædre og Sjælesørgere og Ledere i religiøs Henseende for Nonnerne, og før Døden give dem den sidste Olie.

Men om alle disse Forhold besidder vi nu ingen Kilder, der taler i det enkelte, kun om en Messe har vi et Dokument bevaret.

1274 har en Fru Lucia i Biskop Tyge af Ribes Nærværelse tilskødet Rigets tidligere Marsk, Johannes Kalf, sin Gaard Vinderup i Sale Sogn, mod at han stadig skal forsyne samtlige Kirker i Hjerm og Ginding Her- reder og Stubbethorp Nonnekloster med Vin og Brød, for at de kan holde en aarlig højtidelig Messe for hende selv og en Messe hver Uge for fromme afdøde. Biskoppen skal sørge for Betingelsernes Opfyldelse.¹⁾

Denne omfattende Gave skulde altsaa komme ikke blot Klostret men ogsaa alle Kirker i Hjerm-Ginding Herreder tilgode. Det vilde bedst passe, om det skulde forstaas saaledes, at Kirkerne og Klostret skulde have Vin og Brød til den aarlige Messe for Fru Lucia, og at kun Klostret skulde have det ogsaa til den ugentlige Messe for de afdøde, men om Dokumentets Ord- lyd tillader denne Forstaaelse er et Spørgsmaal. Det synes ellers at blive en alt for stor Afgift til Gaarden at levere Vin og Brød til alle disse Kirker til en Messe hver Uge, selv om vi ogsaa husker paa, at det ikke er den egentlige Søndagsmesse, Talen er om. At det første vist alligevel har været Meningen, kunde den Omstændighed tyde paa, at Dokumentet opbevares paa Stubber, hvis man da ikke vil søge Grunden dertil i, at Fru Lucia har været Nonne paa Stubber, hvad der ganske vist ikke siges noget Steds.

1) Erslev: Repertorium, 1, Nr. 417 og Vidissen i Hardsyss. Diplom., Nr. 10.

73.

Hvorledes dette nu end forholder sig, saa maa der være bleven gjort Vanskeligheder ved at opfylde Betingelserne, Ydelsen til Vinen og Brødet, og der har vel saa rejst sig Beskyldninger om, at hele Dokumentet var uægte, eller maaske Præsterne har stillet Fordringer, og saa er der da bleven stævnet en Slags Undersøgelseskommission til Stubber, bestaaende af Biskoppen i Børglum, Svend Moltke, Provst Johannes fra Thy og Provst Laurencius af Hardsyssel og desuden 2 Nabo- præster og endelig 4 verdslige.

Disse 9 møder den 20. Marts 1376 paa Stubber og undersøger Dokumentet, og de finder det paalideligt, uskadt, uskrabet og uforfalsket i enhver Henseende, saadan som de siger i den Vidisse, de udsteder samme Dag. Dette foregik saaledes 102 Aar efter Gavebrevets Udfærdigelse, at disse Mænd var stævnete og kaldte til Stubber.

Om det saa er blevet bedre med Betingelsernes Opfyldelse, er vi desværre ikke i Stand til at sige. Men det viser sig, at der ved Gaver af lignende Art ogsaa andet Steds har været en vis Uvillighed til at blive ved med at yde den pligtige Ydelse til Vin og Brød. Vi har Vinderup omtalt flere Gange, men aldrig nævnes der noget om den paa Gaarden hvilende Afgift.

Endelig skulde vi nævne det Par Navne, der er os overleveret paa Præster ved Stubber Kloster. Vi har omtalt, at en 4-5 Stykker af de Piorer, vi kender, har været præsteviede, og vi har ment, at disse,

Rundt om Stubbe Kloster

navn- lig i den første Tid, da Priorgerningen ikke var saa omfattende som senere, har gjort Tjeneste som Præster ved Klostret. Da vi nu 1476 hører om en Prior i Gudum, som tillige er Præst, saa bliver det ogsaa at antage for rimeligt her i Stubber.

Senere hører vi om Kapellaner; af disse har Kapel-

74.

lanen for Sevel Kirke sikkert boet paa Klostret, da der ingen Præstegaard var i Sevel, men desuden var der to andre Kirker knyttet til Klostrets Administration, som vi senere skal se. Da de to Kapellaner, vi har Navn paa, kun nævner sig til Stubber, har der vist været en selvstændig Kapellan til Sevel Kirke.

1. 1489 findes en Niels Christensen, Præst i Stubber, der optræder som Vidne,¹⁾ og

2. 1511 nævnes en Morthen Morthensen som Præst og Capelian til Stubber/oster.² Men noget nærmere om de to Herrer er ikke bekendt.

Om Klostrets Patronatsrettigheder kommer vi senere til at tale.

DE ENKELTE NONNER

Stubber Kloster var et Nonnekloster, har vi set, men hvem kunde da blive Nonne der? Saa vidt vi kan se, har det ikke udelukkende været adelige Damer, men ogsaa almindelige borgerlige; derimod har der naturligvis ikke været Adgang for simple Bønder, selv om Forskellen mellem den lavere Adel og de velhavende Bønder dengang ikke var stor. Iøvrigt var det en naturlig Betingelse for Optagelse i et saadant Kloster, at vedkommende Dame medbragte noget som en Slags Betaling for de Goder, hun fremtidig skulde nyde der; dette var den saakaldte Medgift.

Hvor stort et Antal Nonner, der i Reglen har været i Klostret, mangler vi desværre Materiale til at afgøre. Vi ved kun, at 1538 var der endnu 11 Nonner paa Klostret; men da var jo ogsaa Reformationstidens Uvejrheden gaaet hen over det, og det havde ikke været blidt for

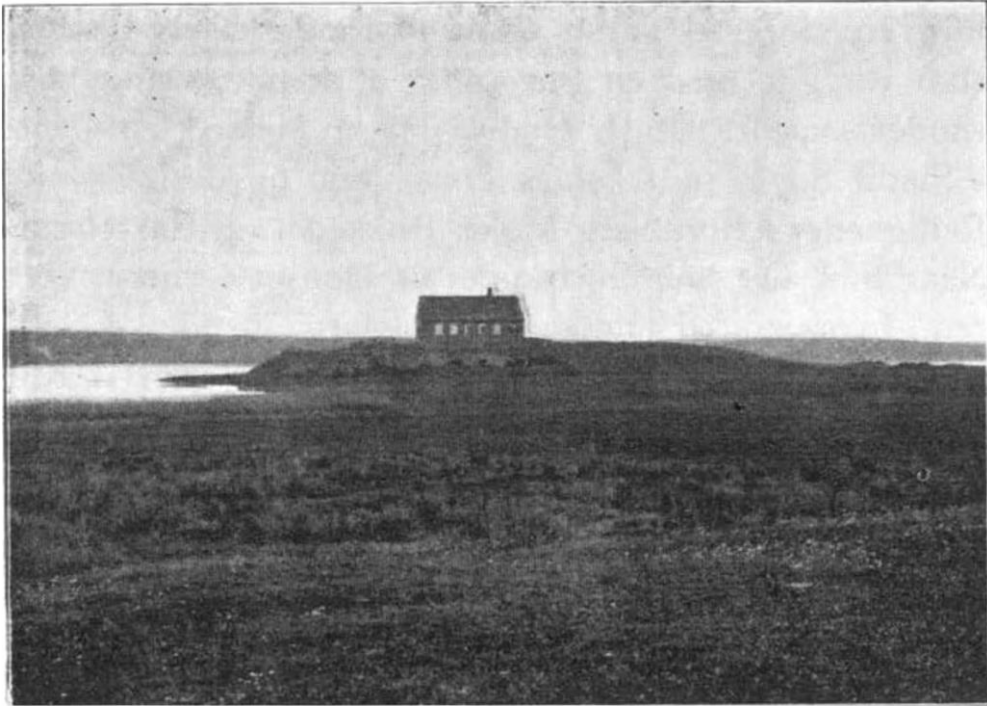
1) Langebeks Diplom. for 1489. 2) Dokumentet trykt i Hjerm-Ginding Herreder, S. 422-23.

75.

Klostret og dets Beboere. 1547 er der 12, saa der er vel kommen en ny ind, eller en er vendt tilbage. Naar vi sætter Tallet til en Snes Stykker, træffer vi nok noget nær det rigtige.

Ved Søernes Bredder og i den stille Klosterhave, fjernt fra Verdens Larm, vandrede da gennem tre Hundrede Aar ærværdige Nonner rundt i Ensomheden, hver

Rundt om Stubbe Kloster

KLOSTERHOLMEN, SET FRA NORDVEST

enkelt med sine Minder om den tabte og forladte Verden, gamle og unge, Enker og Jomfruer af de skiftende Slægter.

Vi skulde saa se paa de enkelte Nonner, vi har lidt Oplysninger om. Hvorvidt Fru Lucia har været Nonne i Stubber, lod sig ikke afgøre, men var ikke sandsynligt.

Først saa sent som omkring 1438 hører vi om en Nonne, Fru Ingerd Jensdatter af Stubber Kloster, som har pantsat sin Gaard i Obstrup i Stadil; Gaarden

76.

hedder Østergaard. Hun er imidlertid død, da dette Vidne, hvorfra vi ved dette, er taget.¹⁾

Omtrent ved den samme Tid er der kommet to gamle, fornemme Damer i Klostret, nemlig Fru Inger og Fru Elle af Handbjerg Hovgaard. De var Døtre af Niels Jepsen til Sønder Elkjær. Fru Inger havde været gift med en Peder Qvie, ²⁾ men han var død, da hun gik i Kloster. 1438 er de i Klostret, thi da afhænder hun en stor Del af sit Gods til Ridder Niels Eriksen, som var gift med en Slægtning af hende. Hun bortskøder saaledes alt sit Gods i Hjerm Herred, en Gaard i Stadil Sogn, som kaldes Fovelbjerg, og desuden sine Rettigheder i Bordbjerg Mølle, Bukkedal og Hasselund. ³⁾ Naar hun her kan bortskøde alt Godset i Hjerm Herred, hvor dog Handbjerg Hovgaard, hendes Gaard, hørte til Klostret, maa hun forinden være gaaet i Kloster og bragt dette som Medgift Handbjerg Hovgaard med tilhørende Gaarde. Aarsagen til, at hun gik i Kloster tilligemed sin Søster, har antagelig været den, at Niels Eriksen ikke kunde lade de to gamle Damer i Fred for sine Efterstræbelser af deres Godser, og der- for har de følt Længsel efter Klostrets Fred. 1443 er Fru Elle død, det ser vi af, at Fru Inger da yderligere giver Niels Eriksen et nyt Skøde paa Bordbjerg Mølle, som hun har arvet efter sin Fader og Søster Elle.¹ Hendes Segl synes at være en Lilje paa et Skjold. Maaske har de to Damer ogsaa ejet Pilegaard og Østergaard i Stadil Sogn, der er bleven Klostret fraranet, som vi faar at se senere.

Rundt om Stubbe Kloster

Disse tre er de eneste Nonner, vi ved Navnene paa, før vi kommer til 1547, da Iver Juel i sine Optegnelser fortæller os, at der i 1538 var 11 Nonner og 1547, da

1) Hardsyss. Diplom., Nr. 27. 2) Om ham se Gudum Klosters Historie. 3) Jydske Tingsvidner, Nr. 11. Jydske Tingsvidner, Nr. 12.

77.

han købte Klostret, 12, hvoraf han nævner nogle: Jomfru Kirsten, Jfr. Mette Rytter, Jfr. Maren Ungersdatter, Jfr. Margrete Prip, Jfr. Birgitte Nielsdatter, Jfr. Edel; to har han glemt at nævne Navnene paa.

Af disse var Mette Rytter en Datter af Oluf Rytter til Kabbel og Karine Hjul fra Kamstrup; hendes Søster Karine var gift med en Christen Krabbe til Damsgaard, og det var nok ogsaa hendes Søster, Marie Rytter, der 1505 blev Priorisse for et Nonnekloster i Ribe.¹⁾ De andre ved vi ikke noget om. Hvornaar de sidste Nonner i Klostret er døde, kan ikke siges med Sikkerhed.

Hermed er saa de til Klostret knyttede Personers Forhold behandlede, og vi kan gaa over til at se lidt paa de ydre Betingelser for et Klosters Bestaaen, og hvad der hænger sammen dermed af ondt og godt.

KLOSTRETS JORDEGODS

Som allerede bemærket havde Klostret paa Reformationstiden Gods spredt omkring paa et Omraade, der strakte sig fra Skjern mod Syd til nordfor Thisted og fra Vesterhavet til Højslev mod Øst; det meste af det laa i Vestjylland, og de nævnte Steder er Yderpunkterne. Ret betydeligere har det næppe nogensinde været; der er nok nogle enkelte Gaarde, der er gaaet ud af Klosters Besiddelse enten ved Salg eller Pantsætten eller ligefrem fraranet det, men det er, saa vidt vi kan skønne, ikke meget. For nu at faa noget Begreb om dette Gods, maa vi gaa baglæns og begynde ved 1547, da Klostret sælges

1) Terpager: Ripæ Cimbricæ, S. 414.

78.

af Kongen, og der gøres udførlig Rede for, hvor meget der hørte med, saadan som vi endnu kender det af et Brev, Iver Juel da fik paa Godset, foruden af det Skøde, der udstedes, og som vi ogsaa har. Paa den Maade faar vi et Indblik i Klostergodset, der er ret betydeligt, og som yderligere suppleres noget af Iver Juels egne Optegnelser, navnlig med Hensyn til hvad han har solgt. Derimod er det os ikke muligt i Enkelthederne at paavise, hvorledes dette omfangsrige Gods er kommet til Klostret. Alligevel vil det, for at faa et Overblik over det, være nødvendigt at gaa frem Sogn for Sogn og føje de Oplysninger til, der endnu staar til vor Raadighed forskellige Steder fra. Skødet findes aftrykt i Kronens Skøder, I, S. 31-32, udg. af L. Laursen, Brevet paa Godset er trykt i Danske Cancelliregistranter, S. 337-42.

Rundt om Stubbe Kloster

1. Sevel Sogn. I Sevel, i det Sogn, hvor Klosteret laa, ejede Klosteret saaledes i 1547: 39 Gaarde foruden nogle Gaardssæder og desuden 2 Møller, rent bortset fra Klostergaarden med dens store Arealer af Mark og Eng og Skov. De vigtigste Besiddelser var de to Møller, Hiellum Mølle og Søndermølle, der ydede en Afgift tilsammen paa over 28 Tdr. Mel. Vi hører ikke om nogen Selvejer i Sevel Sogn, derimod havde Domkapitlet maaske en Tid en ubetydelig Gaard i Sevel Sogn. Det lader saaledes til, at hele Sevel Sogn har været underlagt Stubber og Bønderne Fæstere dertil; interessant er det, at vi endnu ved Navnene paa Bønderne, der dengang havde Gaardene og kender den Afgift, de skulde svare til Klosteret. Mærkeligt er det, at Røjkbæk, der ligger i Trandum Sogn, baade i Skødet og Brevet er regnet til Sevel; antagelig skyldes det den Omstændighed, at det tidligere har ligget under Haderup Sogn. Vi træffer ellers alle de gamle Bynavne i

79.

Sevel: Jerterup (Jattrup), Ray (Raae), Lintholt (Lindholt), Hyllekier (Hølmkær), Skovby, Dille (Djeld), Heyaard (Hedegaard), Bederholm, Gunderup, Blaskiær, Heyrup (Herrup), Mundbierre (Mundbjerg), Navtrup og Biørnekier.

Hvorledes hele dette Sogn er kommet til Klosteret, ved vi ikke; mange af Gaardene har sikkert oprindelig hørt med til Herregaarden, før den blev et Kloster. Senere har Bønderne fundet det fordelagtigst og sikrest at give sig ind under Klosteret eller er ved Gæld blevne nødt til det for at faa Beskyttelse derfra, og efterhaanden er de saa blevne ligefrem Fæstere.

2. Trandum Sogn. Trandum kaldes baade i Skødet og Brevet underlig nok Tornum, medens Trandum Skovby skrives rigtigt. Her omfatter Godset kun 11 Gaarde, 12 med Trandum-Skovby. I Mogenstrup havde Mogens Munk 1544 af Kronen faaet Skøde paa 5 Gaarde, men disse har sagtens ikke hørt til Klosteret, men været Selvejergaarde og er tilfalden Kronen, da deres Ejere antagelig har sluttet sig til Oprøret under Skipper Clement. Og sammesteds indværgede Præsten i Estvad M. Mads Hvid 1550 en Gaard som Mensalgaard;¹⁾ den har altsaa ikke tilhørt Klosteret. Desuden var Dueholmgaard en Selvejergaard. Om Trandum Præstegaard blev der Strid.

Godset her er sikkert kommet til Klosteret paa samme Maade som i Sevel; en enkelt Ting er os bekendt. I Skødet 1457 overdrager Niels Eriksen saaledes Klosteret to af sine Gaarde liggende i "Trandhe Sogen", en som beboes af Oloff Ebsen og skylder 6 Ørter Korn og en Ask Smør, og en kaldet Hedhæ og skylder 2 Ørter Korn, og dertil hans Gods i Trandher Sogn liggende øde. 2 Vi kan ikke bestemme, hvad det er for

1) Jydske Samlinger, IX, S. 68. 2) Langeheks Diplom. for 1455.

80.

Gaarde, da der ingen findes i Brevet med de Afgifter. Navnene er ogsaa her de nuværende: Magsterup (Mogenstrup), Karstofte, Sebstrup, Stienholm (Stenholm) og Trannum Skovby. Mærkeligt er det, at Trandum Skovby, der nu tildels er Hede, har den største Afgift i Sevel og Trandum Sogne; som Navnet siger, maa der have været store Skovstrækninger til den.

3-6. Sale, Ejsing, Ryde og Haderup Sogne. I Sale Sogn, der ellers for største Delen tilhørte Ribe Domkapitel, havde Klosteret dog 14 Gaarde spredte omkring i Byerne Bjert, Skovlund, Sale og Aale. Af disse bortsolgte Iver Juel 2 i Aale og 2 i Bjert for 600 Dir. Om Afgiften af Vinderupgaard høres intet

Rundt om Stubbe Kloster

i denne Sammen- hæng, men den faldt vel ogsaa væk, naar Messen op- hørte. Om Skeltvistigheder faar vi at høre i en anden Sammenhæng.

I Ejning tilhørte 8 Gaarde Klostret, liggende dels i Eyxing (Ejsing) og Egebjerg; en af dem kaldes Hellede.

I Ry (Ryde) Sogn er der kun 2 Gaarde, en i fielle (felde) og en i Østerskov.

Derimod maa vi tale lidt mere om den Gaard, Klostret havde i Harderup (Haderup) Sogn, thi der hører vi, at Foged Jes Knudsen 1492 paa Stubber Klosters Vegne indværger det østre Byggested i Vestorp fra Gindingskov Mark og Øster til Grovsand Mark, og endvidere Bolskov og Bolskov Made og Sø og desuden Klostret Del og fællig i det vestre Gaardsted.¹⁾

7. Højslev Sogn i Fjends Herred. I Høxlav (Højslev) Sogn havde Klostret en Gaard, som Iver Juel senere solgte for 104 Dir.

8. I Ulfborg Herred. Undgab 1 Gaard J: Vindgab og Raekier (Røjkjær) ligger begge i Vinde Sogn; disse bortsolgte ogsaa for 190 Dir.

1) Hjerm-Ginding Herreder, S. 541--42.

81.

9. Skjern Sogn. I Skjern Sogn havde Klostret en Gaard i Morderup (Maarup); den solgtes for 200 Dir.

10. Savstrup Mølle. I hvilket Sogn den ligger siges ikke, og det er ogsaa vanskeligt nok, da den baade ligger i Bordbjerg og Mejrup Sogn. Den maatte levere 20 Tdr. Mel, og desuden maatte Møllegaarden levere 4 Tdr. Rug, altsaa en anseelig Besiddelse. Møllen havde tidligere (1504) været pantsat til Niels Klemensen til Blæsbjerg for 80 rhinske Gylden, saaledes som det endnu bevarede Pantsættelses dokument udviser.¹⁾ I Niels Klemensens efterladte Regnskaber staar der imidlertid: Stubber Kloster: Savstrup Mølle (for livstid, uafløst), 80 Mark;²⁾ men Mark maa være Skrivefejl for Gylden. Møllen er dog, trods de farlige Tider, bleven indløst, og dette er saa sket kort efter Niels Klemensens Død 1518.

Pontoppidan kalder den Havstrupgaard, Daugaard og Neergaard ikke mindre urigtigt Harstrupgaard. I Bordbjerg Sogn synes Klostret en Tid at have ejet mere Gods nemlig Hogager, men det er dog gaaet ud af Klostrets Besiddelse før Reformationen. Ved et Brev bekræftede Kongen 1515 Christiern Christiernsen i Skone J: Skave og Jep Christiernsen i Besiddelse af Hogagger og en bygt Gaard i Stench J: Stendis (i Ryde Sogn), som Stubbe Kloster nogle Aar siden i være haffde og forne Christiern og Jeppe var tildømt til evindelig Eje.³⁾

11. Handbjerg Sogn. I Handbjerg laa der 10 Gaarde og 8 Bol, der tilhørte Klostret, deriblandt Hofgaard, Gesbeck, Rafvensborg og Hedegaard. Disse Gaarde er sikkert kommet til Klostret med Fru Inger og Fru Elle ca. 1438.

1) Hardsyssels Diplom., Nr. 90. 2) Se Niels Klemensens Biografi i Jydsk Historie og Topografi, 2 R., 1. 8., S. 143-251.

3) Suhms nye Samlinger til Dansk Historie. I, S. 84-85.

82.

1547 beboes Hofgaard af en Christen Nielsen; den blev senere en Herregaard, og Iver Juels Datter Maren Juel kom til at bo der.

Rundt om Stubbe Kloster

12-16. Ølby, Asp, Sir, Gimsing og Naur Sogne. I Ølby hørte til Klostret 6 Gaarde, deraf en paa Bierg, og desuden Møllen Kjærgaardsmølle, som svarede 20 Tdr. Mel. I Asp, Syre (Sir), Gimsing (Gimsing) og Nafver (Naur) havde det en Gaard i hvert Sogn.

17-18. Skotborg (Skodborg) Herred. Her hørte Gaardene i Kockholm, 2 i Tallet, hver med en Afgift paa ca. 9 Tdr. Byg foruden andre mindre Ting, og 2 Gaarde i Lille Balle, hvorefter den ene ogsaa var ret betydelig, til Klostret. Alle 4 beliggende i Tørring Sogn. Endvidere i Humlum Sogn 1 Gaard i Kier, hvilken solgtes for 100 Dir.

19-22. Vand/uld Herred. 6 Gaarde: Egebjerg, Løbjerg, Snap, Hoe, Maribo og Stigaard liggende i Hove Sogn; Stigaard en større Gaard. I Vandborg Sogn ogsaa en større Gaard, i Ferning (Ferring) Sogn ligeledes. Desuden i Ramme Sogn: Rammeskuo (Rammeskov).

I Salling havde Klostret følgende Jordejendomme:

23. I Døby Sogn Dalbygaard, Østerdalby 2 Gaarde, Vester Dalby 2 Gaarde, ialt 5.

24. I Høneborg (Hindborg) Sogn 1 Gaard. I. Juel solgte 1 Gaard i Kendborg (Hindborg) for 100 Dir.

25. Grafve (Grove) et øde Byggested i Brøndum Sogn.

26. I Vølling 1 Gaard. Iver Juel solgte en Gaard i Vøllum; det er den.

27. Grønning Sogn 2 Gaarde og desuden Gaarden Opstrupgaard, der var en større Gaard, og er den samme, som ellers kaldes Ustrupgaard. Der var før Klostrets Salg indledet Underhandlinger med Iver Juels Broder Niels Juel til Astrup om, at han vilde skifte den med noget andet Gods, hvorfor det befaledes

83.

et Par Mænd at undersøge, om det var et passende Mageskifte. 1) Sagen maa ikke være gaaet i Orden, da Iver Juel faar Gaarden med Klostret. Han afhænder den saa til sin Broder.

28-30. I Lyby, Tisse og Gryders/øv (Grinderslev) Sogne. 1 Gaard i hvert Sogn. Dog maa der i Grinderslev i Slejtrup desuden have været et øde Byggested til, som I. Juel solgte for 30 Dir., medens han overlod sin Broder den anden Gaard i Grinderslev. Denne Ejendom i Slejtrup er aabenbart den, der omtales 1477 i et Tingsvidne, hvor Bertel Kaas indværgede Slæfftorp meth lauheffd meth syne rette tilligelse . . . uden stubbære/oster hafde nogen diell ok reth i slæfftorp, thet svoor han ikki bort fra closter i noget madæ. 2)

31. I Seby Sogn en Gaard i Svop; det er den Iver Juel sælger for 100 Dir., selv om han ved en Fejlskrift kalder den Snap ved Sallingsund.

Af Gods i Salling hørte desuden tidligere Grundvatsgaard i Ramsing Sogn til Klostret. 3)

Paa Mors hørte følgende Ejendomme til Klostret:

32. I Lørup (Lødderup) Sogn hørte 2 Gaarde til Klostret, den ene i Freds (Fredsø), den anden var en større Gaard.

33. Blistrup Sogn. I Blistrup Sogn ejede Klostret Gaarden Blistrup, der svarede ca. 20 Tdr. Byg; den beboedes dengang af 3 Mænd Niels Henrichsen, Jochim og Jens Orm, og var nok den største Gaard, der hørte til Klostret. Vi hører Tale om en Thorchillus Jensen de Blistrup, der skænkede en Gaard til Dueholm Kloster.

1457 var Gaarden forlenet til Fru Karin Nielsdatter; hun var af Familien Krabbe og havde været gift med

Rundt om Stubbe Kloster

1) Dansk Magazin, 4. R., 1. B., S. 209. 2) Langeheks Diplom., Tome XXXIII. 3) Dueholms Diplom., Nr. 118.

84.

en Henrich Erikssen. 1457 mageskiftede hun med Dueholm Kloster om noget Gods, som hendes afdøde Søn Pether Henrichssen havde skænket til Klostret. Hun var dog ikke Ejer af Blistrupgaard; det hører vi i en kongelig Dom af 1549 i Anledning af nogle Stridig- heder, der var opstaaet mellem Iver Juel og Præsten i Blistrup, som fordrede visse Rettigheder i Blistrup. Her siges det udtrykkeligt, at da hun blot var forlenet med Gaarden, kunde hun ikke tilstaa andre nogen Rettigheder i Gaarden længere end hendes Levetid.

Vi ved saaledes ikke, hvorledes Gaarden kan være kommet i Klostrets Besiddelse; det er altsaa i al Fald sket før 1457. Vi har omtalt Sagnet om Filialklostret her. Af Blistrup Sogn hørte desuden Gaarden Em (Emb), som ogsaa var en større Gaard, til Stubber. Ogsaa om den fik Iver Juel Strid, da Bispen i Aalborg vilde have den udlagt til Præstegaard for Blistrup Sogn, hvad dog ikke lykkedes ham. Blistrupgaard arvedes siden af Iver Juels Datter Anne, der døde her 1589; da var den omdannet til en Herregaard.

34. Hillerslev Herred: Nors Sogn i Tøye (Thy) en Gaard, vist en Gave til Stubber fra Lyder Kabels Hustru, der ogsaa havde skænket Grundvatsgaard i Salling.

Desuden havde der tidligere været i Klostrets Besiddelse: en Gaard i Fly, Østergaard i Obstrup i Stadil Sogn og desuden sikkert Pilegaard og Østergaard, ogsaa i Stadil Sogn.

Gaarden i Fly ved vi ikke, hvad der er bleven af, den havde Niels Eriksen overladt Stubber ved det om- talte Skøde af 1457; de andre Gaarde kommer vi til at omtale i andre Sammenhænge. Og desuden kan naturligvis flere Gaarde være gaaede tabte, være pant- satte eller afhændede.

85.

Vi ser saaledes, at Stubber Klosters Gods har paa Reformationstiden bestaaet af 146 større og mindre Gaarde og Bol liggende i 34 forskellige Sogne i Jylland, og vi forstaar, at der nok kunde behøves en Prior til at varetage dette. Stubbergaard, Handbjerg Hov-gaard og Blistrup blev senere Herregaarde; men des- uden var flere af de andre, som Kockholm, Stigaard, Ustrupgaard, betydelige Gaarde.

Regner vi de forskellige Afgifter sammen for at faa et Overblik over, hvad Klostret fik ud af disse Besid- delser, faar vi omtrent følgende, idet vi efter Dr. O. Nielsen regner 1 Ørtug Rug = 1¼ Td., 1 Ørtug Byg =

11/2 Td. og 1 Ørtug Havre = 2¼ Td., selv om det maaske er noget højt regnet:

Af Rug ca. 175 Ørtug = 218 Tdr., Byg ca. 252 Ør- fug = 319 Tdr., Havre 33 Ørtug = 82 Tdr., Mel ca. 68 Tdr., Smør 12 Ask 61 Pd., Svin 102, Lam 25, Faar 1, Høns 184, Gæs 92, Gæsteri 57, Penge 26 Skil.

Og dette stemmer saa nogenlunde med Iver Juels Opgivelser, naar han angiver, hvor meget han beholdt efter at have solgt de fjernest liggende Gaarde. Han beholdt:

7 1/2 Læster og 31/2 Ørtug Rug,
9 ½ Læster og 4 ½ Ørtug Byg

vi faar ca. 155 Ørtug
vi faar ca. 234 Ørtug

Rundt om Stubbe Kloster

30 Ørtug Havre
2 Læster og 7 Tdr. halv Skyld
66 ½ Pd. Smør
24 Lam
178 Høns
89 Gæs
338 Heste
89 Svin
1 Faar
35 Fødenød
40 + 1 Skovvogn;
om de sidste to Ting tier Brevet.

vi faar 30 Ørtug
vi faar 68 tdr.
vi faar 12 Ask 57 Pd.
vi faar 25 Lam
vi faar 173 Høns
vi faar 87 Gæs
Vi faar 53 Gæsteristeder
Vi faar 97 Svin
Vi faar 1 Faar

86.

Vi skal hertil endnu føje nogle faa Bemærkninger om nogle Herligheder, som var knyttet til Klostret, idet vi lægger en gammel Beretning til Grund, som vi finder hos Pontoppidan. Ifølge den havde Klostret 7 X 7 Herligheder: 7 Jura vocandi, disse kommer vi til i næste Afsnit, 7 Møller, hvoraf vi dog kun kender de 4: Hjellum Mølle, Søndermølle, Savstrup Mølle og Kjærgaardsmølle, 7 Skove, hvoraf vi kender Sønderskov, der findes endnu 1608, og ved Lindholt: Møgelkjær, desuden endnu ved Sevel: Gævet, tidligere kaldet Gjevnskov, og ved Præstegaarden og Skovgaard er der endnu Rester af gamle Skove, og Egepurrene østfor søen foruden Navnet Skovby vidner endnu om gamle Skove; saavidt i Sevel Sogn, flere fandtes i de andre Sogne. Endelig 7 ferske Søer; vi kender: Stubbergaardssø, Laagesø, Hellesø, Palmsø, Skallesø og Flyndersø. 7 Moser og Heder til Tørveskær; af Moser: Ronnesmose, Stormose, Møgelmose og en Stormose til, blot i Sevel og Trandum Sogne; af Heder: Hjelm Hede og Sønderhede; 7 grønne Enge udenfor Gaardens Enemærker og 7 Snese Plove. Hele denne Remse er naturligvis uhistorisk og lavet for at faa Herlighederne saa smukt samlet under det hellige Syvtal og derfor mere systematisk end egentlig rigtig.

Hermed skulde saa Klostrets Godser og Herligheder være behandlede, og vi kan gaa over til en Rettighed, Klostret havde overfor nogle Kirker.

KLOSTRETS PATRONATSRETTIGHEDER

Ifølge den omtalte gamle Beretning skulde Klostret have haft 7 Jura vocandi J: Kaldsretten til 7 Kirker; dette er det nu, vi skal undersøge.

1544 udgives et Tingsvidne af 24 Dannemænd paa,

87.

at de kan mindes ifra 60-20 Aar, at Haderup og Trandum Kirker har ligget til Stubbe Kloster, og hvem som helst, der har haft Klostret i Forlening, har holdt Kapellan til de to Kirker, og Sognemændene har givet Tiende og Præsteredsel til Klostret, indtil Hr. Hans om Iver Juels Kapellan har faaet Haderup Kirke og Præstegaard.

Yderligere udsteder Priorissen og Konventet i Stubbe 1546 et Brev for, at vel har Trandum Præstegaard til en Tid af Biskoppen i Ribe været forlenet til Mogens Munk, men saa længe nogen

Rundt om Stubbe Kloster

kan længst mindes, har baade Haderup og Trandum Kirker med Trandum Præstegaard og Tiende og Præsterente været til Stubber, og de som har været Forstandere har holdt en Kapellan til Trandum og Haderup og en anden til Sevel Kirke.

Forholdet bliver derfor følgende:,, Haderup og Trandum Kirker har ligget under Stubber og haft en fælles Kapellan til Præst, og han har, naar han ikke har boet paa Klostret, boet i Trandum Præstegaard, der nu, som den Gang, kaldes Trandum Kirkegaard. Men da saa Iver Juel indsatte en Hr. Hans til Præst i Haderup og sagtens har udlagt en Præstegaard der, hvis den da ikke var der før, saa er Trandum Præstegaard ble- ven ledig, og Bispen i Ribe Hans Tausen har benyttet Lejligheden til at bortforlene den til Mogens Munk efter at have indhentet Priorissens og Konventets Samtykke, som der staar.

Den der har faaet denne Forlening i Stand er uden al Tvivl Præsten i Haderup, Hr. Hans, saadan som vi kan læse det ud af et tredje Brev, ogsaa af 1546, om at den Præst, som havde Trandum Sogn, hvilket ikke kan være andre end Haderup Præst, havde med Hans Tausens Samtykke undt Mogens Munk Trandum Præste-

88.

gaard mod at faa Kornrenten deraf. Meningen er tydelig nok den, at holde Iver Juel ude. Dette er sket efter 1538, da Iver Juel fik Klostret i Forlening, og inden han 1542 ved et nyt Forleningshrev faar Lov til at beholde Sevel og Trandum Kirker og Kronens Part i Tienden af Haderup og Sale Kirker (Sogne) til Kloster- jomfruernes Underholdning, saa længe de lever, hvor- efter det ubehindret skal komme tilbage til Kronen. Da Hans Tausen imidlertid først blev Biskop 1541, maa denne Forlening være sket 1541 eller i Begyndelsen af 1542.

Resultatet bliver da dette, at Sevel Kirke har været Klostret underlagt, og Kapellanen til Sevel har boet paa Stubber, da der ingen Præstegaard var i Sevel. At han tillige har været Klostrets Præst er muligt, men da de to omtalte Kapellaner paa Klostret kalder sig Kapellaner til Stubber Kloster og ikke til Sevel, har Klostret maaske haft en Kapellan for sig selv.

Endvidere har Trandum og Haderup Kirker ligeledes underligget Klostret, og Kirkernes Indtægter har gaaet til Klostret, der saaledes har maattet lønne den fælles Kapellan, der sikkert i Reglen har boet i Trandum Præstegaard. Disse Kirker kan saaledes næsten siges at være indlemmede i Klostret. Det var tre Jura vo- candi.

Det kunde ligge nær at antage, at ogsaa Handbjerg Kirke har faaet sin Præst beskikket af Stubber, da Hovgaard var den eneste store Gaard der i Sognet, og den hørte til Klostret, men Bevis mangler. Endnu mere sandsynligt bliver det, at Blistrup Kirke paa Mors, der ligger lige op ad Gaarden Blistrup, har hørt un- der Klostret, men Beviset mangler som sagt, da For- holdene ved Reformationen forandrer sig, idet denne Kaldsret kun undtagelsesvis følger med Klostrene ved

89.

deres Bortsalg, som vi ogsaa ser det af de her om- handlede Dokumenter.

Om man af den Omstændighed, at Prioren for Stub- her forsyner Bordbjerg Præsteembede med en ny Præstegaard, kan slutte, at Klostret havde Kaldsretten til denne Kirke, er vel tvivlsomt. Og lige saa tvivlsomt bliver det at slutte, at Sale Kirke har hørt til Klostret, fordi Iver Juel af Kongen faar Halvdelen af Kirke- tienden der.

Rundt om Stubbe Kloster

De her anvendte Dokumenter findes gengivne i Ny Kirkehistoriske Samlinger, VI, S. 278-80. Ved Kongens Dom beholdt Iver Juel Trandum Præstegaard.

KLOSTRETS VELGØRERE

Under dette Navn vilde vi efter god gammel Klosterskik samle nogle Oplysninger om de Mænd og Kvinder, der ved deres Gaver havde indskrevet deres Navne blandt dem, der mindst en Gang om Aaret blev oplæst og ihukkommet i Præstens og Nonnernes Bønner. Denne Række af Navne, der naturligt maatte begynde med Klosters Stifter og indbefatte baade verdslige og gejstlige, Folk udenfor Klostret, og Nonner og Priorisser i selve Klostret, har vi ikke nogen Efterretning om; her skal vi derfor blot minde om nogle af dem, som vi ved i al Fald har staaet paa denne Liste.

1. Klosters Stifter, der maaske hed Hr. Helm.

2. Esber Vognsens Enke Fru Gro. Hun døde i St. Clare Kloster i Roskilde Aar 1268 og var en meget velhavende Dame, hvad vi ser af hendes Testamente, hvorved hun skænker Gaver blandt andet til alle de Klostre, der dengang var i Danmark. Det lader til, at hun kun har levet sine sidste Dage i Kloster, thi vi har et Brev bevaret, ogsaa fra 1268, hvorved Esber

90.

Vognsen tillader sin Hustru at indtræde i St. Clare Kloster; 1) hun har saaledes villet ende sit Liv i et Kloster. Vi har endnu bevaret hendes Segl, der forestiller en Fugl, der sidder paa en Gren, medens hendes Mand har en Kirkeklokke i sit Segl. 2) Hendes udførlige Testamente af 18. November 1268 paa Latin begynder saaledes: „I Faderens og Sønnens og den hellige Aands Navn, Amen. Da Mennesket ved sin Skrøbelighed uafsladelig glider frem mod Dødens Porte, og der intet er mere usikkert end Dødens Time, er det nyttigt, ja, nødvendigt, uopholdeligt, med fast og kraftig Haand her i Tiden at skynde sig med at opdynde en Skat af For- tjenester, hvorfor de fromme kan faa Løn af Gud i Evigheden ... " Hun skænker saaledes Stubthorp og Gudum Klostre hver 2 Mark. 3)

3. Fru Lucia, der 1274 skænker Vinderupgaard for Messer.

4. Biskop Jens Mikkelsen af Ribe, der 1388 ved sit Testamente skænker Priorissen en Kaahe foret med broget Skind (mantellum subductum variis); 4 men om ham har vi allerede talt.

5. Ridder lyder Kabel og Hustru Fru Mette Jens- datter. Lyder Kabel var af Lavadelen, hans Broder Gert var Biskop i Børglum, og selv var han, vel til dels paa Grund af sit Legemes Skrøbelighed, stærkt optaget af at sikre sin Salighed ved gode Gerninger, og hans Hustru havde samme Sind. Han havde først været gift med Fru Idde Munk, som særlig viste sin Gavnildhed overfor Bispen i Viborg, hvem hun for sin Sjæls Salig-

1) Erslev Repertorium, I, Nr. 384. 2) Afbildning i Diplom. Ama. Magnæanum, B. I, Fase. Lil, Nr. 24 og 25. 3) Testamentet trykt: Suhm, X Tome. S. 995-97, og Erslev: Testam. fra Middelald., S. 14-17 (Claustrum in Hafhesilh J: Hardsyssel, Stubthorp et Gu- thum cuilibet eorum duas marchas denar). 4) Erslev: Testamenter, Nr. 68.

91.

heds Skyld gav Gudinglund 1425.1) Kort efter døde hun, og han giftede sig med Mette Jensdatter af Familien Due fra Thy, hvor hun ejede flere Gaarde. I Forening skænker de 1435 Dueholm Kloster 2

Rundt om Stubbe Kloster

Gaarde i Thy og 3 i Salling for 3 Messer for dem selv og For- ældrene hver Uge til Dommen for det Alter, de nylig har ladet bygge i Munkenes Kirke, 2) og dertil føjede hun med hans Tilladelse 1440 Hovedgaarden Clastrupgaard for deres Sjæles Bestandelse. 3) Kort før 1442 er han imidlertid død, thi da arver hun paa sin afdøde Husbonds Vegne nogle Gaarde i med hans tre Brødre, hvoriblandt Biskop Gert. 4) Før hans Død har de skænket Grundvatsgaard i Ramsing Sogn til Stubber. Da han er død, tyer hun ind i Maribo Birgittinerkloster, som hun 1446 overlader 13 Gaarde for en Hverdagsmesse for Hr. Lyders Sjæl og for hendes,

LYDER KABELS SEGL

naar hun er død, og deres Forældre og alle kristne Sjæle, i St. Birgitte Kapel, hvor hun selv vil have sit Lejested 5) og 1449 forøger hun sin Gave med 4 Gaarde i Laland for en Ligsten over Hr. Lyder. Et smukt Træk af hende er, at hun 1452 udvirker et Frigivelsesbrev fra Kongen for hendes Tjener Jens Poulsen, hvem hun samme Aar skænker 3 store Gaarde i Ramsing Sogn, ved hvilken Lejlighed Grundvatsgaard nævnes som hørende til Stubber: then gordh wntaghen, hwilke wij til fornæ haffwe giwet til Stobber Kloster, met alle sin tilligelsæ som kalles Grundwatsgordh. 6)

1 Diplom. Viburg. S. 345 og 346. 2) Dueholm Diplom., Nr. 182. 3) Dueholm Diplom., Nr. 2. 4) Erslev: Repertorium, B. III, S. 597. 4) Erslev: Repertorium, III, S. 695. 6) Dueholm Diplom., Nr. 117, jvfr. Nr. 118--120.

92.

Denne Gaard maa saaledes være skænket Klostret inden 1442. Og da den 1547 ikke er ved Klostret, maa den være afhændet. Da vi ser hende skænke Gaarde til Dueholm i Hillerslev Herred, taler Sandsynligheden for, at hun ogsaa har skænket vort Kloster Gaarden i Nors.

6. Fru Ingerd Jensdatter af Obstorp i Stadil, Nonne.

7 og 8. Fru Inger Nielsdatter og Søster Fru Elle af Handbjerg Hovgaard, begge Nonner i Stubber. De skænkede Handbjerg Hovgaard, hvortil 1547 hører ialt 10 Gaarde og 8 Bol. Desuden er det uden Tvivl dem, der ogsaa har skænket Pile- gaard og Østergaard i Stadil, som kort efter blev ranet.

9. Dekanus Anders Skeel af Ribe, der egentlig hed. Anders Jensen Skeel. Han var 1434 Kannik i Ribe og 20 Aar senere Biskoppens Official i Jelling

Rundt om Stubbe Kloster

ANDERS SKEELS SEGL

Syssel, til han 1455 blev den første Dekanus ved Domkapitlet i Ribe, idet han tillige var Provst i Vardsyssel, som hvilken han havde Indtægten af Domkapitlets Gods i Varde, Henning og Østervedsted. 1) Tillige har han haft Egaa Præbende fra Aarhus Stift, saa maaske han før har været Kannik der. 1459 døde han, efter ved et Testamente og et Gavebrev at have sørget for Fordelingen af sine Gaarde og Ejendele. 10 Gaarde skænkede han Domkapitlet for Messer og Vigilier; Priorissen i Stubber faar ved den Lejlighed 16 Alen lejdensk Klæde. 2)

Hermed er vort Kendskab til Klosters Velgørere udtømt.

1) Ribe Oldemor, S. 62. 2) Testamentets og Gavebrevets Originaler i Ribe Stifts Breve Nr. 29'2 og 291, trykt i V. P. Skeel: Optegnelser over familien Skeel, S. 364-71. (Item Christine. D'ne Priorisse Stwber Closter XVI ulnas Ledisk, quas exponet Jes Matissen in Grunyd tempore suo).

93.

KLOSTRETS MISUNDERE

Under denne Titel vil vi behandle de Stridigheder, Klostret blev indviklet i, særlig med Hensyn til dem, der søgte at faa fat i noget af Klosters Gods.

1. Vinderupgaard og Afgiften for Messen paa Stubber har vi allerede omtalt.
2. Skælstridigheder med Domkapitlet i Sale Sogn. Den Misstemning, der 1378 var mellem Biskoppen og Klostret i Anledning af hans Gaard Svenstruphovgaard, døde ikke ud med ham, men Domkapitlet, som arvede Gaarden, arvede ogsaa dermed Fejden med Stubber. Fra 1466-1511 tages der en Række Tingsvidner om Grænserne for Kapitlets Gods. Udtrykkeligt siges det ikke, at det er Klostret, der er Tale om, men da Grænsen netop trækkes op ind mod Klosters Besiddelser, lader det sig let underforstaa. Et Par Kanniker fra Ribe, Jacob Vind og Hans Severinsen, søger at faa Sagen ordnet, og det er næsten hele Tiden Svenstrup Mark, det drejer sig om. Sagen gaar sin Gang med Sandemænd, Tingsvidner og Stokkenævn; Præsterne i Stubber er endogsaa med. Hvorom det ellers har drejet sig, kan ikke siges, og 1510 og 11 synes Sagen at være gaaet i Orden igen. Om det er Domkapitlet eller Klostret, der har været for begærlig er ogsaa uvis. 1)

3. Klostret fraranet 2 Gaarde i Stadil Sogn. Med Klosters Gods i Stadil er det gaaet paa en ejendomme- lig Maade. Vi har hørt om en Fru Ingerd Jensdatter paa Stubber, der pantsatte sin Gaard

Rundt om Stubbe Kloster

Østergaard i Ob-strup i Stadil Sogn til en Graærs Clawæson for 20 Mark; hvornaar vides ikke. 1438 lod Graærs Clawæ-

1) Dokumenterne, hvoraf et enkelt utrykt, findes i Hardsyssels Diplom. Nr. 57, 94 og 95, Hjerm-Gindlng Herred, S. 422-23, og Langebeks Diplom. for 1489.

94.

sons Søn Las Graærsson tage Tingsvidne paa Pantsættelsen.¹⁾ Dog mente Domkapitlet 1431, at det var Ejer af Gaarden ²⁾ derfor er det vel, at Las Gregersson 1443 skødede den til Domkapitlet. (3 Der er her et uklart Punkt, om Fru Ingerd blot har haft en Part i Gaarden, der ellers hørte til Domkapitlet, eller det er Domkapitlet, der har været for begærligt. I hvert Fald gik Gaarden ud af Klosters Besiddelse.

Imidlertid har Klostret desuden haft 2 andre Gaarde i Stadil Sogn, Pilegaard og Østergaard, og det skinner igennem, at det er Fru Inger og Fru Elle af Handbjerg, der har ejet dem, idet det siges, at to Kloster-jomfruer i Stubber har lejet dem; vi ved, at Fru Inger ogsaa ellers havde Gods i Stadil, saaledes Fovelbjerg, som hun 1438 tilskødede Niels Eriksen. Omkring Aar 1450 er de to Damer begge døde i Klostret, og nu fik de to Gaarde mange Bejlere, nemlig foruden Stubber Niels Eriksen, der ellers havde piyndret sine kære Slægtninger godt, og Domkapitlet, der nok vilde lægge de to Gaarde til Opstrupgaard. Men ingen af dem synes at have haft Held med sig; de er 1456 i Hænderne paa en Las Daa i Aarhus som Arv med hans Hustru Johanne Knudsdatter, Datter af en Knud Fris. Hvordan er det nu gaaet til? Ved et Falskneri. Og det hænger vist omtrent saaledes sammen. Knud Fris har antagelig haft Gaardene i Forlening, medens Fru Inger Niels-datter levede, og da de nu lykkelig og vel ere døde, begge de to Damer, har han enten ved egen eller frem-med Hjælp faaet lavet nogle Dokumenter, der sikrede ham Retten til Gaardene. Af nogle gamle, ugyldige Dokumenter udraderede han den oprindelige Skrift og indsatte, hvad han ønskede, der skulde staa. Saaledes

1 Hardsyssels Diplom., Nr. Zl. 2 Hardsyssels Diplom., Nr. 26.

3 Hardsyssels Diplom., Nr. 32.

95.

fik han to Gavebreve fra 1340 begge lydende paa, at Niels Iversen skænkede Per Evelsen og Hustru Ingerd Nielsdatter, hans Datter, Pilegaard og Østergaard. Som yderligere Sikkerhed føjede han hertil et Bispebrev gaaende ud paa, at det "er fuldt vitterligt for den andelig "faar" Jens, bi&p i Ribe, at Per Ævelson og Hustru Ingerd Nielsdatter har lejet deres Arvegods Pilegaard og Østergaard ud til 2 Jomfruer i Stubber Kloster i deres Levetid, men naar de er døde, maa hverken Prioeren, Priorissen eller nogen af Klosters Forstandere hindre dem i at komme tilbage igen." Dette Brev maatte dateres senere, og han har sat det til 1355, et uheldigt Aar, da der netop ikke var nogen Biskop Jens i Ribe dengang, men først 1369. Med disse falske Dokumenter i Eje har Knud Fris sikret sig de to Gaarde og ladet dem gaa i Arv til sin Datters Mand Las Daa. der har føjet sit Navn til paa Dokumenterne: (Littera Laurencii Daa super bonis in parochia Stade]). Forfalskneren har besmurt Dokumenterne for at give dem et gammelt Udseende og maa altsaa have haft et Bispebrev forsynet med Bispens og to gejstliges Segl; dette har han benyttet til Biskop Jens' Brev. Hvorfor han imidlertid har lavet 2 Eksemplarer af Gavebrevet er en Gaade.

Rundt om Stubbe Kloster

Falskneriet er blevet opdaget ved det gale Aarstal 1355, og Æren for Opdagelsen har Arkivsekretær Mat-thiesen og Registratør Plesner. Hvis Dokumenterne havde været ægte, vilde de have været nogle af de ældste Dokumenter paa Dansk, vi har, men de er alt- saa nu først fra Tiden omkring 1450 og falskelig daterede tilbage til det 14. Aarhundrede. En mærkelig Frækhed er det, at han har ladet en Dame ved Navn Ingerd Nielsdatter optræde som Arving til Gaardene, da det netop var Navnet paa Gaardenes virkelige Ejer.

96.

Nonnen i Stubber. 1) Med disse Papirer i Hænde pantsatte Las Daa Gaardene til Præsten i Stadil, og denne igen til Niels Eriksen; men imidlertid fandt Las Daa paa at skøde dem til Biskoppen i Ribe, mod at han selv skulde indløse dem. Det bliver dog Kapitlet, der faar fat i dem, og der optages forskellige Tingsvidner i den Anledning, da ogsaa Præsten, som har dem i Pant, er død. Og først efter at Kapitlet har yderligere købt Niels Eriksen ud, kan det 1483 nyde en uforstyrret Besiddelse af Gaardene. 2)

4. Niels Eriksen (Gyldenstjerne) til Tiim og Langlind. Vi har alle- rede hørt en Del om Ridder Niels Eriksens Efterstræbelser efter Gods. Det var navnlig Misundelse paa Grund af det Gods, Klostret fik med Fru Inger og Fru Elle. Da de var døde, tilegnede han sig en Fiskegaard i Helleaa og lod tage

NIELS ERIKSEN GYLDENSTJERNES SEGL

paa, at hans Hustrus Fader havde kæret paa den Grund Aar for Aar. 3) Følgen blev, at Stubber lod hente Biskoppen og Provsten, og i Fasten 1453. mødtes de med Niels Eriksen i Holstebro for at faa Sagen ordnet i Mindelighed. Provsten og en 3 andre Mænd mæglede og opfordrede Niels Eriksen til at give Erstatning, men han var i Begyndelsen alt andet end villig dertil: „Det er Guds og min Husfrues; jeg vil intet give for det." „Da maa alting komme til en god Ende mellem Bispen og Eder

1) Af de tre falske Dokumenter findes det ene Gavebrev i Erslevs Repertorium, I, S. 309, det andet i C. J. Brandts Gammeldansk Læsebog, I, S. 78. Biskop Jens' Vidne i Danske Samlinger, 2) Række, 5. Bind, S. 383—84, ved O. Nielsen. 2 Se herti, Hardsyss. Diplom., Nr. 45—46, 48, 60, 62—63 og 68. 3) Familien Gyldenstjerne Klevenfeldts Afskrifter.

97.

uden Kost og Tæring," svarede de. Til sidst lovede han dog at give Klostret noget Gods: „For min Sjæl og min Hustrus og vore Forældres Sjæle, og saaledes at det er paa Svig gjort, om det møder mig under Øjne igen, om det ej kommer til Ende.11 Paa dette optages senere Tingsvidne. 1) Alligevel søgte han at slippe uden om sit Løfte og gik frem ad Rettens Vej med Lovdagsbrev, Domsbreve, Stævning og andre Breve, og Klostret maa ikke have haft sine Papirer ganske i Orden, thi Kongen tildømte ham 1455 Aaen frit til begge Lande og Grunden til evig Eje og paalægger evindeligt Tielse paa Sagen. 2) Mærke- ligt er det nu, at skønt han saaledes har sejret, giver han alligevel Klostret

Rundt om Stubbe Kloster

Erstatning; Klostret eller dets foresatte maa altsaa have lagt Pres paa ham, thi 1457 udsteder Prioeren og Priorissen tilligemed Konventet i

NIELS ERIKSEN GYLDEN-
STJERNES SEGL

NIELS ERIKSEN GYLDEN- STJERNES SEGL

Nærværelse af Biskoppen og Provsten og de andre, der var til Stede, da han lovede Erstatning, et Skøde til ham paa Aaen og den omstridte Grund mod at faa 2 Gaarde i Trandum og noget øde Gods sammesteds, og desuden en Gaard i Fly. 3 Dermed var den Sag i Orden. Og alligevel lader det næsten til, at Gaarden er ved Stubber 1547, thi da hørte der en Gaard ved Navn Hellede med til Klostret, og det er nok den; men til Gengæld er Gaarden i Fly borte.

1) Hardsyssels Diplom., Nr. 44. 2) Langeheks Diplom. for 1455.

3) Langeheks Diplom. for 1455.

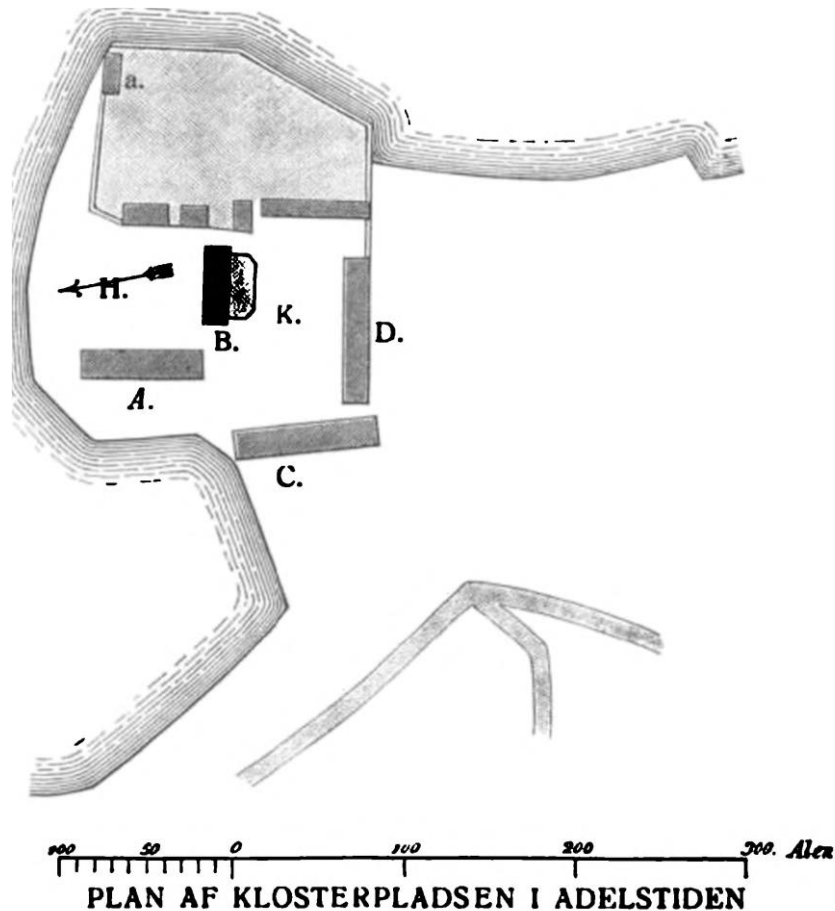
Hardsyssels Aarbog. V. 7

98.

KLOSTERBYGNINGERNE

Den vanskeligste Opgave under dette Klosters Historie bliver Skildringen af Klostrets Bygninger og ydre Skikkelse; vi har nemlig kun en eneste Kilde, Iver Juels Optegnelser, og de er paa dette Punkt temmelig unøjagtige og angaar naturligvis kun Klostrets Bygninger,

Rundt om Stubbe Kloster

PLAN AF KLOSTERPLADSEN I ADELSTIDEN

som de var, da han overtog Klostret. Derfor maa vi lige straks indskrænke os til at meddele nogle Oplysninger om Bygningerne paa Reformationstiden, hvilket betyder, at vi kun kender Klostrets Skikkelse i Forfalds- tiden, og det endda meget løseligt.

Paa ovenstaaende Plan over Klosterpladsen i Adelstiden ses det tydeligt, at Klostret bestod af to adskilte Afdelinger af Bygninger, nemlig Klostret selv og ladegaarden; den skraverede Del er Ladegaarden, Resten er Hovedgaarden. Hovedbygningerne paa Klostret laa

99.

altsaa paa den vestlige, Ladegaarden paa den østlige Halvdel af Klosterholmen.

For nu at begynde med det mindst betydende, saa bestod ladegaarden, da Iver Juel 1538 overtog Klostret, kun af 2 Huse,, Stalden og et nyt Hus, som stod ved Søen"; dette sidste ses endnu paa Planen betegnet ved a. Planen udviser, at der i Adelstiden var 5 Byg- ninger paa Ladegaarden, naar da Iver Juel videre siger:

„,... og var Kornloft, Salhus, Svendeherberg og et Herberg til - som han ikke har faaet Navnet med paa -, alt opbrændt", saa fremgaar det da deraf, at der ikke var færre Bygninger i Klostertiden.

Om Hovedbygningen, Klostret selv, siger han, idet han begynder med Kirken:,, Paa Kirken laa det gamle Straatat og ligesaa paa alle Huse, og Murlederne raadne trindt omkring, og ingen Grundvold uden aleniste lidt Sten paa Sandet, og derfor stod det synderste Hus slet raaddent nedenunder og intet

Rundt om Stubbe Kloster

Hus nordenpaa Gaarden og aldrig en Teglsten til Tag nogensteds og var ikke uden et gammelt Risgerde paa Vesterside og et Led."

Saadan lyder hans Beskrivelse af Klosters Tilstand 1538. Selv om det nu nok er en Del overdrevet - han kunde nok lide, at hans Efterkommere, naar de læste hans Erindringer, skulde se, hvor store Fortjenester, han havde af at have rejst den stadselige Herregaard -, saa staar dog saa meget fast, at han har Ret i, hvad han begynder med, at "Klostret var svarlig forfaldent".

Hans Meddelelser er nu ikke meget klare. Vi faar at vide, at der intet Hus er mod Nord; der har altsaa været et engang. Paa Vestsiden synes der kun at være et Risgærde og et Led, hvad dog ikke passer; han skri- ver saaledes selv senere, at han 1545 "lod lægge Grund trindt om de Vesterhuse, som da var mestendels raadne

100.

og hældte udad mere end $\frac{1}{2}$ Alen, og Murmesteren fra Ribe gjorde, som meget stod, men lidet var værd." Der var altsaa i al Fald to Bygninger mod Vest; under en af dem, den nordligste (A), var de endnu bevarede Kældere. Risgærdet og Ledet har da været længere mod Syd ind mod det Sted, hvor han samme Aar lod indrette et Porthus (C), der igen 1592 blev istandsat og fornyet af hans Søn, Kjeld Juel.

Nu er vi altsaa i Stand til at sige, at der 1538 mindst har været 3 Bygninger paa selve Klostret, nemlig 2 mod Vest og saa det omtalte sønderste Hus. Men nu Kirken, som Iver Juel begynder med at skildre som straataekt, hvor har den ligget? Efter gammel Tankegang skulde den ligge i Retningen Øst-Vest. Den kan da ikke have ligget andre Steder end mod Syd. Saa bliver der kun Spørgsmaal om, hvorvidt det da er det sønderste Hus, som Iver Juel skildrer som slet raaddent nedenunder og hældende under Støtter. Dette mener Dr. O. Nielsen, men sikkert med Urette. Naar Iver Juel først nævner Kirken og derpaa det sønderste Hus, saa er der ingen Grund til at tro, at han identificerer de to, og da han taler om det sønderste Hus, maa der jo have været et til mod Syd, det laa bare lidt nordfor; det har da været Kirken. Den har sikkert ligget nær- mest ind mod Ladegaarden, altsaa længst mod Øst, omgivet af Kirkegaarden. Denne har jeg paa Planen betegnet med K.

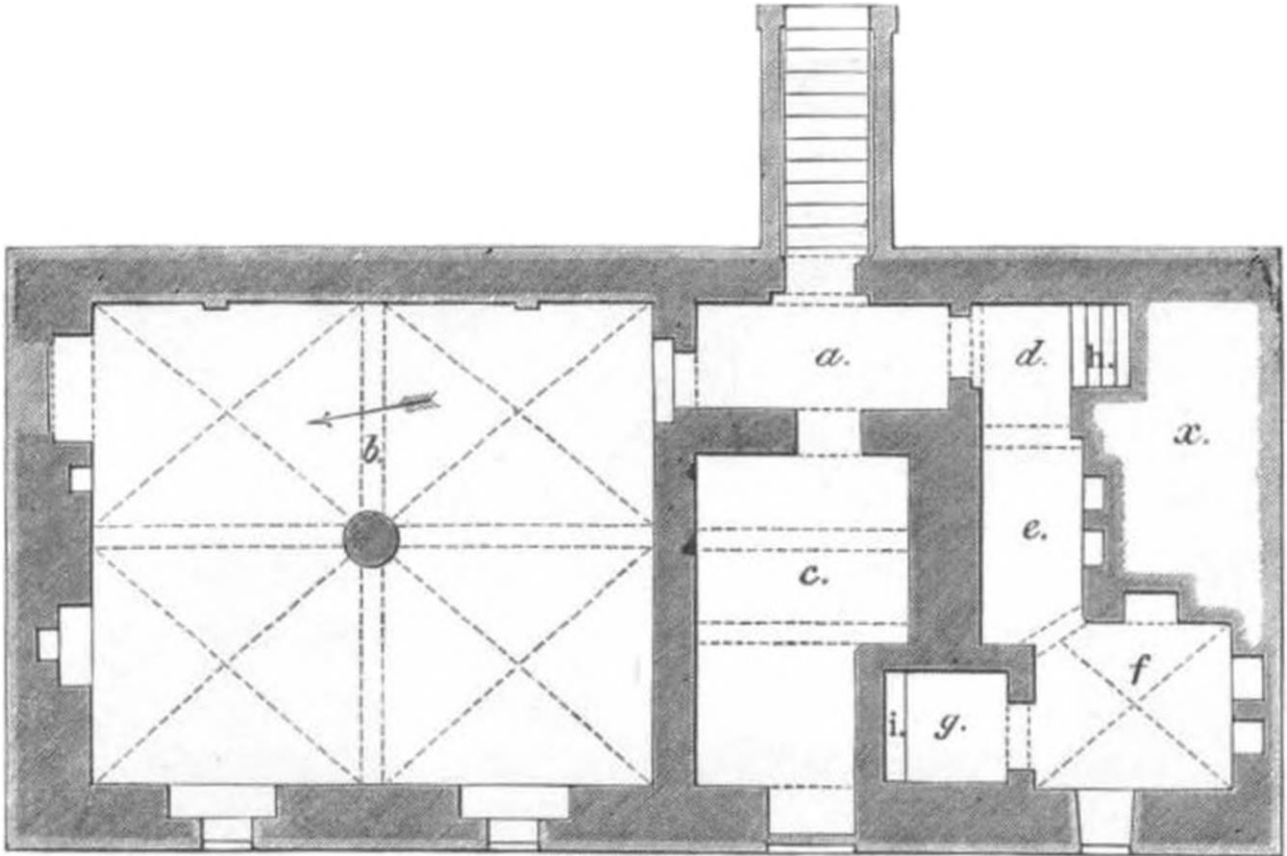
Nonnerne har da haft det sønderste Hus og de vestre Huse til deres Raadighed; en Snes Nonner skulde jo heller ikke have saa lidt Plads.

Nordpaa Gaarden var der altsaa intet Hus 1538, der- imod har ganske sikkert Prior- og Præsteboliger tidligere ligget der; de maa være blevne ødelagte ved Ildebrand, thi for godt 50 Aar siden er der i Grunden fundet en

101.

Klump smeltet Sølv. Paa denne Plads rejste Iver Juel 1555 sin Fruerstue, som han forsynede med Taarn; her overraskede Døden ham, inden han havde faaet den fuldt færdig. Den er paa Planen mærket med B. Nord derfor igen laa Klosters Have (H). Under det nord- ligste af de vestre Huse (A) var de bevarede Kældere, hvoraf der her er fremstillet en Plan.

Rundt om Stubbe Kloster

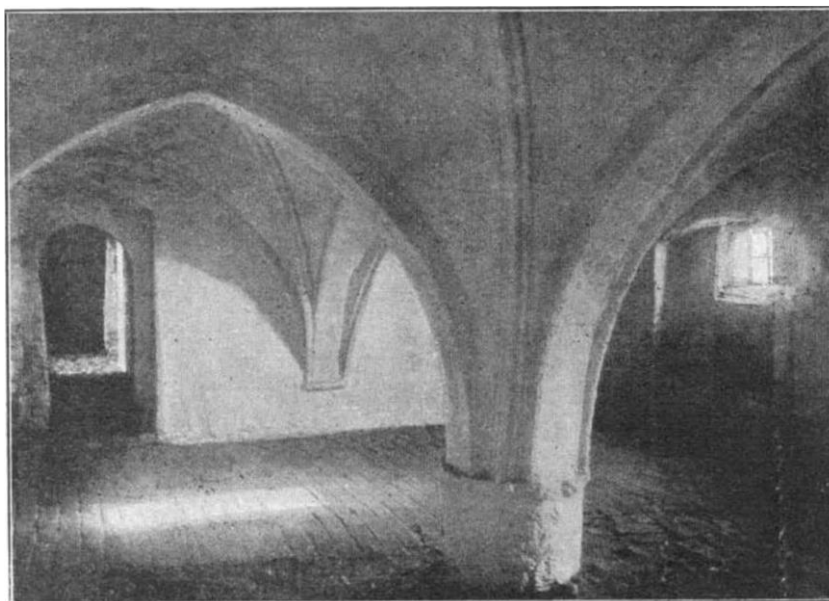
PLAN AF KÆLDRENE, DER ENDNU FINDES

Man lægger straks Mærke til, at der er 3 Kældere, to mindre og en større. Nu er Nedgangen udefra, som det ses, men en Stump af en Trappe oppe fra Huset ovenover (h) vidner om, at den oprindelig var indefra. Kommer man da ned ad denne Trappe indefra, fører der en mørk Gang til venstre ind til en Hvælving (/), hvorfra der igen gaar en snæver Aabning ind til et skummelt og uhyggeligt Rum (g), det er det saakaldte Nonnefængsel, den murede Bænk (z), hvor Synderen kunde sidde, og Lydhullerne i Loftet findes endnu, som de var dengang, da Nonnerne, som Traditionen fortæller,

102.

for Overtrædelser af Klostertugten afsonede deres Syn- der der, og alting tyder paa, at det er Klosterfængslet, der her er bevaret i sin oprindelige Skikkelse. At det har faaet Lov til at staa, skyldes maaske den Omstæn- dighed, at Iver Juel og hans Efterfølgere havde Brug for det til at forvare ulydige Bønder i. Vender vi ad den buede Gang (e) tilbage til Udgangspunktet (d), der

Rundt om Stubbe Kloster

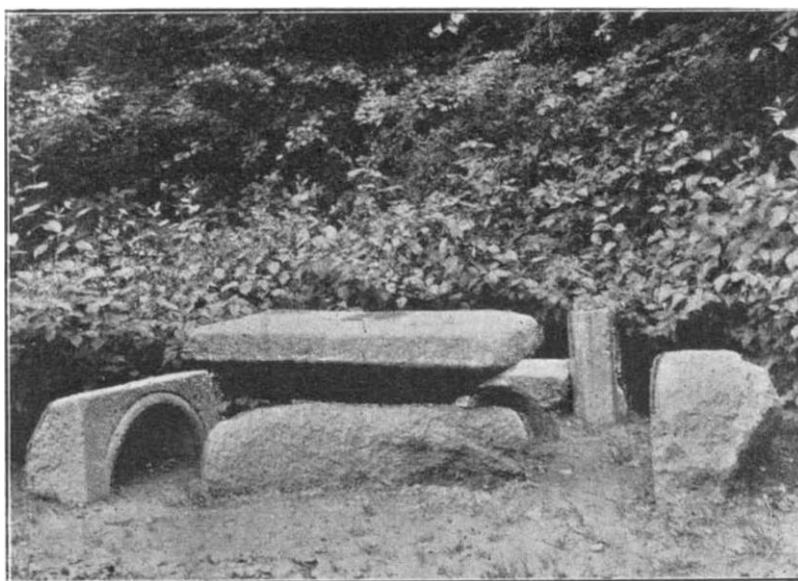

KLOSTERKÆLDEREN I DENS STÆRKT MEDTAGNE SKIKKELSE

er som en Slags Entre til det hele, saa ligger der foran os en foroven smukt buet Gang (a), der paa Midten har en Aabning, som fører ind til den anden Kælder (c); den er en almindelig fladloftet Kælder uden Interesse. Følger vi Gangen til Ende, naar vi ad to Trappetrin ned i den store Kælder (b), som er lige saa stor som hele det øvrige Rum tilsammen. Den bestaar af 4 Hvælvinger; i Midten staar en muret svær Pille, fra hvilken der straalder Ribber ud til de 4 Hvælvinger, saaledes som Billedet viser.

103.

Skønt en Del af Kælderen for nogle Aar siden under Ildebrand styrtede ned, men senere er rejst igen, og skønt den er ødelagt og forkludret her og der, saa ser man dog tydeligt dens oprindelige Ejendommelighed og spidsbuede Stil; et Par Nicher er bevaret til vore Dage; i dem har der sagtens i Klostertiden staaet Hel- genbilleder, særlig af Jomfru Maria, Klosters Skyts-

Rundt om Stubbe Kloster

BYGNINGSRESTER FRA KLOSTRET I STUBBEGAARDS HAVE

helgeninde. Saavidt Kælderen. Hvis denne høje og ret smukke Kælder oprindelig har været bestemt til Viktualiekælder - og det vil falde vanskeligt at hævde andet, trods den Flid og Omhu, der øjensynlig har været anvendt paa den, det skulde saa været som Kapel eller til Begravelsesplads for særlig fremtrædende, hvad dog ikke er sandsynligt - saa tør vi deraf slutte, at det 15. Aarhundrede, fra hvilken Tid den stammer, har været en Velmagtstid for Klostret, og at da har Klostret selv, og Kirken ikke mindre, taget sig ganske

104.

anderledes ud til deres Fordel, end da Iver Juel en 100 Aar senere overtog det. Naar Kældrene saaledes har været Viktualiekælder, saa er det let for os at regne ud, at det Hus, der har ligget ovenover, i Klostertiden har indeholdt Klostrets Køkken og Spisesal eller Refectorium.

Disse Kældere er det eneste, der har holdt ud til vore Dage. Der ses i Stubbergaards Have nogle Bygningsrester, som antagelig er fra Klostret, men de kan lige saa godt være fra Trandum Kirke, som Iver Juel nedbrød 1554 og flyttede dels til Sevel Kirke og dels til Klostret.

KLOSTERLIVET GENNEM TIDERNE

Da Klostret blev oprettet, har Forholdene sikkert ikke været glimrende; stort mere end Klostergaarden med dens Fæstere har der næppe hørt med. Beboerne har derfor været faa og Bygningerne ringe, og Forskellen mellem den og en anden større Gaard har næppe været stort andet, end at denne var indviet til Bolig for Nonner. Men efterhaanden strømmede der Nonner til og med dem Gaver og Godser, og saa opførtes der Bygninger, der svarede dertil. Saaledes øgedes dets Rigdom og Anseelse ved Gavebrevene fra 1268 og 1274, som vi saa det.

Saa fulgte Klostrets Glanstid, der nok med enkelte trange Aars Afbrydelser har strakt sig nogenlunde va- rende fra 1350-1500. Da tog dygtige Priorer med Iver fat paa at sikre Klostret dets jordiske Fornøden- heder, Gejstligheden kappedes med de verdslige i at hædre det med Gaver for at faa deres Navne ihukom- mede i det idylliske Stubber, saadan som vi hørte det om Biskop Jens Mikkelsen, Dekanus Anders Skeel,

105.

Lyder Kabel og Hustru og de mange andre, hvis Navne vi ikke kender, fordi Tiden ikke har levnet os deres Testamenter og Gavebreve. Og Side om Side med de ansete Priorer og deres Virken for Klosterinstitutionens økonomiske Sikkerhed, fulgte uden Tvivl Priorisernes og Gejstlighedens Arbejde for at vække religiøs Fromhed og sædelig Renhed hos Klosterjomfruerne.

Enkelte Gange har der maaske her som andetsteds været Tider, hvor Verdslighed har taget Magten, og Klostrets ledende Mænd og Kvinder har tænkt mere paa Gods og Gaver end paa det hellige Liv, og saa har de vel ogsaa strakt deres Hænder ud efter Gods, der ikke helt med Rette hørte dem til; men paa den anden Side har vi Vidnesbyrd om, at Klostret ofte er blevet bedraget og fraranet Dele af dets Gods, som vi saa det med de to Gaarde i Stadil. Niels Eriksen har sikkert ikke været den eneste af den Tids Stormænd, der har grebet begærligt efter Klostrets Herligheder; selv med Domkapitlet syntes

Rundt om Stubbe Kloster

det at have haft noget Udstaaende. Saa vidt jeg kan se, har der ikke været nogen Armod i Klostret i det Par Hundrede Aar; en enkelt Pantsættelse fra Tiden før 1438 gøres ikke af Klostret, men af en af Nonnerne, uvist hvorfor.

Med det 16. Aarhundrede synes derimod at være begyndt en Nedgangsperiode for Klostret samtidig med de usikre Forhold, der oprandt ved Oppositionen mod Kristian den Anden. Under disse Forhold maa der være bleven Pengemangel i Klostret, og derfor pantsatte det Savstrup for 80 Gylden, men det maa være lykkedes det at faa den Sum tilbagebetalt, thi Klostret fik Gaarden og Møllen igen og havde den 1547. Det var dog først under Chr. Hvids Priorat, at det gik uhyre nedad med Klostret, thi da Fjendskabet brød løs mod ham, gik det ud over Klostret, som var let at ramme,

106.

og det var ikke blot Jep Thomsen og hans "Medfølgere" fra Holstebro, der tog for sig af Klostrets Herligheder, men ogsaa flere andre, hvis vi tør tro Iver Juel, der siger, at Klostret havde været "røvet og plustret 3 Gange", og det passer nok. Oprøret under Skipper Clement gik jo ogsaa slemt udover Klostrene, og desuden har Chr. Hvid sikkert søgt at faa saa meget ud af Klostret til sin egen Fordel som muligt. 1535 paa- lagdes der det en stor Skat paa 200 Mark og desuden skulde hvad det havde i Behold af Guld- og Sølvkar udleveres. Undergangen nærmede sig; dets Bygninger var forfaldne, nogle afbrændte, og kort efter, at Chr. Hvid havde lukket sine Øjne, var dets Skæbne afgjort. Da vi nu saaledes har søgt at ridse de ydre Skæbner og Tildragelser, der fik indgribende Betydning for Klosterlivet, vil vi hertil føje noget om det indre Liv i Klostret selv. Klosterlivet var et Liv omspændt af religiøse Pligter, Messer, Gudstjenester, Faste og Bønner, ved hvilket Kristenlivets Ideal skulde realiseres, saadan som de forstod det; og Trangen dertil har vel særlig i Begyndelsen været Motiverne til at søge Klostret og- saa her, især naar det ydre Liv i Verden havde tabt sin Glans og Magt over Sindet. Senere blev Motiverne nok noget mere blandede, eftersom Klostrets Velstand var bleven forøget, og det var en Forsørgelse at gaa i Kloster. Og saadan har vel Tiderne her skiftet med det øvrige Land, fra Fromhедstider til Slappelsestider og omvendt. Men om alt dette tier Kilderne. Folketraditionen fortæller heller intet om Nonnerne, hverken om deres Fromhed eller Usædelighed, der har intet holdt sig, saadan som der siges i folkemunde om Tvis Munke, at de havde Ord for Usædelighed. Heller ikke er der efterladt os noget Vidnesbyrd om aandeligt Arbejde i Klostret.

107.

Ser vi dernæst paa det mere materielle Liv, saa falder det let i Øjnene, hvorledes Klostret er blevet forsynet med Fødemidler. Fra Klostrets store Avlsgaard, Ladegaarden, leveredes Naturalier til den daglige Føde. Fra Søerne hentedes Fisk, der særlig var nødvendige i Fastetiden. Skovene ydede Vildt og Træ til Brændsel, fra Moserne bragtes Tørv. Og desuden strømmede jo de store Afgifter aarlig ind til Klostret fra de mange Gaarde, og vi faar ikke Indtrykket af, at de nogen- sinde har lidt Mangel udover nogen Pengeforlegenhed, da der endnu 1547 er saa meget Gods i Behold, som der er. •En Ejendommelighed er det, at Særeje har været tilladt i Klostret, 1) i al Fald ser vi Fru Ingerd Jensdatter pantsætte sin Gaard, mens hun er i Klostret, og Fru Ingerd Nielsdatter bortskøder som Nonne Bordbjerg Mølle m. m.

Vi hører ikke noget om, hvorledes Reformations- bevægelsen har indvirket paa Klosterjomfruerne, men de har jo ikke kunnet se med andet end uvillige Øjne paa den Bevægelse, der undergravede Grundvolden for deres hele Eksistens. Ved Reformationen ophørte Klostret som saadant. Dog blev

Rundt om Stubbe Kloster

der sørget for, at Kloster- jomfruerne, de af dem der blev i Klostret, ikke skulde sulte, idet Kongen lod foreskrive, hvor meget hans Lens- mænd skulde give hver især til Føde hvert Aar. Listen ser saaledes ud: „5 Tønner Brødt eller 25 Skepper Meell, 14 tønner Øl eller 2 Pund (4 Tdr.) Maltt och 10 Skepper Humle, 2 leffuendes Suin, 6 leffuendes Lam, 2 leffuendes feede Faar, 6 leffuendes Gees, 10 par Høns, 1 Fierding Smør, 1 Fierding saltett Siildt, 2 woll røgett Sildtt, en half tønne saltett Fisk, 150 tørre Huillingh, 100 Flønder, 1 Skeppe Boghuede gryn, 1 Skeppe Byg-

1) Hr. Pastor Severinsen gør opmærksom paa, at det kan skyl- des, at man testamentarisk kun maatte give sin halve Hovedlod.

108,

gryn, 1 half Skeppe Hawregryn, 1 Skeppe Ærter, 1 Fier- ding Ædike, 4 Skepper Lønborg Salt, 10 Læss Wedtt, en half Læst Kull, 1 Woll Ægh, 12 Mark pendinge til Sko och Klede og huer too Jomfruer en Jeffendes Oxe."1)

KLOSTRETS HISTORIE

EFTER REFORMATIONENS SEJR 1536

I Aaret 1536 sejrede Reformationen, og Chr. Hvid lukkede sine Øjne. Efter ham er der næppe bleven valgt nogen Prior. Klostret forlenes samme Aar til Mogens Kaas, en tidligere Kannik i Viborg.2) Han havde dog kun Klostret et Par Aar, saa trak han sig tilbage til sine Gaarde, Taarupgaard og Ørslev Kloster, hvor han døde 1543.

1538 forlenedes Klostret bort til Iver Juel, Domprovsten i Hardsyssel. Paa Grund af hans enestaaende Forhold til Klostret, tilkommer der ham en udførligere Omtale i Tilknytning til hans egne Optegnelser. Han var født 1494 paa Astrup i Salling, som hans Fader Kjeld Juel ejede; Biskop Iver Munk var hans Fætter, derfor bestemtes han tidlig til den gejstlige Stand og gennemgik Ribe og Aarhus Skoler for at komme til København 1514, hvorfra han 1517 drog ud paa en længere Udenlandsrejse blandt andet til Köln, hvor han blev Magister. Efter en livsfarlig Hjemrejse fra Amsterdam, drog han et Aarstid efter igen ud, til Rom, hvor han blev i 3 Aar til 1524, hvorpaa han kom hjem og blev Frederik 1.s Sekretær. Tidligere er han nok bleven optaget i den gejstlige Stand.

Kongen sendte ham til Norge for at virke for hans Sag, og han blev her Provst i Bergen, og selv paastaar

1) Dansk Magasin, I, S. 191-92. 2) Dansk Magasin, 3. Række, 6. Bind, S. 123.

109.

han at have været Biskop i Oslo et Aar, til en anden fravendte ham det; han synes ogsaa at have haft Agershus 1) Det gik ham imidlertid imod i Norge, hvad han selv senere tilsyneladende er meget glad ved.

1526 faar han saa Provstiet i Hardsyssel for 60 Gylden aarlig til Formanden; han slaar sig ned i Ribe og bliver der til 1537. 1533 forlenes han yderligere med Helligaandsgaarden, „medmindre han trænges derfra med Magt og Overvold, føjes der betegnende til; den beholdt han hele sin Levetid.

Rundt om Stubbe Kloster

Skønt katolsk gejstlig sluttede han sig til Kristian III og Reformationen, og blev af ham sendt til Sverrig til Gustav Vasa, hvor han desuden traadte i Forbindelse med Norge. 2) Derpaa fik han Hvervet at være Proviantmester i Anledning af Udskrivningen af en Madskat i Jylland. Det er dog først fra Herredagen i Viborg 1537, at han daterer sit Held og Fremgang, da han kommer til at ledsage Johan Rantzau

Iver Juels Segl

rundt i Ribe Stift. Derpaa stiger han til Stiftsbefalingsmand i Ribe og faar Lønborg i Forlening i 21/1 Aar. 1538 faar han saa Stubbe Kloster "mod at give 50 Dir. aarlig og tjene selvferde velrustet til Hest eller Skibs og besørge de Jomfruer, som ere eller bliver indgivne i samme Kloster, deres tilbørlige og nødtørftige Underholdning efter gammel Sædvane, samt holde Klostret ved skellig Bygning og Tjenerne ved Lov". 3) Efter Ansøgning tillader Kongen ham samme Aar at gifte sig og dog beholde sine gejstlige Forleninger. 4) 1543 mageskifter han noget af sit private Gods med Domkapitlet og faar Rybjerggaard. 5) 1545 lader han

1 Kinch i Kirkehistoriske Saml., I, S. 394-99. ' Dansk Magasin,

3. Række, 5. Bind, S. 46. • Danske Cancelliregistranter, S. 63. ' Danske Cancelliregistr., S. 63. 11 Kronens Skøder, S. 26.

110.

gøre Grave omkring Klostret, som han yderligere uddybede 1552. I Aarene 1545 og 46 maa han holde Kongen med Gæsteri,¹⁾ og 1545 laaner han Kongen 100 Daler og er iøvrigt optaget af at bygge paa Klostret. 1546 faar han Brev fra Kongen om, at han enten maa købe Klostret eller afstaa det og aflægge behørigt Regnskab over det. 3) Den 6. Marts 1547 køber Iver Juel saa Klostret for 12,765 Daler; det havde været overdraget 3 Mænd, Erik Banner, Per Ebbesen og Jørgen Pedersen, at forhandle med Iver Juel om Købet, for at de, som Kongen skriver, „kunde udføre de fleste Daler og Guld". 4) Foruden denne Betaling skal han føde de 12 Jomfruer, der var tilbage. Vi har Skødet og det Brev, han fik over Godset, bevaret. 5) Da han nu samme Aar fik Tilladelse til at lægge nogle Gaarde i Sevel og Trandum yderligere under Sevel Birk, og han fik Birkeret over dem, 6) saa udbrod der Strid med hans Hustrus Slægtning Mogens Munk om Hjellum Hede, Flyndersø og Trandum Præstegaard; de blev dog omsider forligte, men nogle Aar efter brød Striden ud igen. Iver Juel solgte nu en Del Gods, som laa afsides, og fik 5,700 Dir. for det. Særlig bekendt er han bleven, fordi han med kongelig Tilladelse lod Trandum Kirke nedrive, skønt den var vel holdt, som en senere Klage siger. 8) Kirken brugte han til at bygge Sevel Kirke større med; dette var 1554. Aaret derefter byggede han Fruerstuen paa Stubbe; i Forvejen havde han opbygget Rybjerggaard. Skønt han havde faaet fat i Trandum Præstegaard, havde han dog ikke udlagt

Rundt om Stubbe Kloster

1) Dansk Magasin, 4. R., I. B., S. 106 og 155. 2) Dansk Magasin, 4. R., I. B., S. 145. 3) Dansk Magasin, 4. R., I. B., S. 221-22. 4) Dansk Magasin, 4. R., I. B., S. 237-38. 5) Kronens Skøder, I, S. 31-32, og Danske Cancelliregistr., S. 337-42. 6) Danske Cancelliregistr., S. 379. 7) Kancelliets Brevbøger, S. 226 og 30. 8) Kancelliets Brevbøger, S. 284, jvfr. Kirkehistoriske Saml., 3. R., 5. B., s. 184-86.

111.

en Præstegaard til Præsten i Sevel 1) Præsten blev sendt ned til Trandum Præstegaard, hvor han boede 1570. 2)

Samtidig med, at han saaledes blev en dygtig Herremand, virkede han som Hardsyssels Provst til sin Død, hvorved han navnlig havde Kirkerne at tilse. Om Staby Kirke kom han iøvrigt i Strid paa Provstiets Vegne med Mariager Kloster, ligesom han i det hele var indviklet i en Mængde Processer om mange forskellige Ting; blandt andet havde han engang svoret Hærværk over en Kvinde i Sale Sogn. 3) Hagebro fik han igen knyttet til Stubber 1549 4) Hans Hustru var Mette Munk fra Krogsgaard. 1556 døde han i Fruerstuen paa Stubbergaard og blev begravet i Sevel Kirke i mange fornemme Mænd og Kvinders Nærværelse, og „alle sørgede og begræd hans Død“, drister hans Søn Kjeld Juel sig til at skrive om ham. Det viste sig, at Kirkeregnskaberne ikke ganske var i Orden ved hans Død. 5)

Iver Juel var af samme Type som Chr. Hvid, en energisk og dygtig Mand, men tillige hensynsløs i sin Færd. Klostret omdannede han til en anelig Herregaard med nye Bygninger; han opbyggede sig en god Mølle af Hjellum Mølle. Herregaarden lod han sikre ved dybe Grave. Allerede 1549, da hans Søn bliver døbt i Sevel Kirke, maa Borgen have været i Stand, thi da har han anelige Gæster samlede paa Stubber. Overfor Bønderne var han streng, og de frygtede ham; saaledes turde de først efter hans Død klage over Nedbrydelsen af Trandum Kirke; dog uden Held. Udover Begyndelsesordene: „In nomine Jesu“ i hans Optegnelser mærker vi ikke det mindste til kirkelig og religiøs Interesse hos ham, hverken i katolsk eller luthersk Aand,

1) Kronens Skøder, I, S. 49. 2) Hardsyssels Aarbog, I, S. 151. 3) Kancelliets Brevbøger, S. 136. 4) Danske Cancelliregistr., S. 401. 5) Kancelliets Brevbøger, II, S. 62.

112.

men finder derimod en udpræget Sans for at drage til sig af de Godser og Goder, den nye Tid i saa rigelig Maal lagde i Adelens Hænder.

Hans Færd overfor Trandum Kirke viste blot, at han for enhver Pris ønskede at sikre sig et værdigt Hvilested og Eftermæle for sig og sin Slægt, derimod liden egentlig kirkelig Sans.

Saaledes omdannedes vort Kloster til Herregaard, og dermed er Stubber Klosters Historie afsluttet. Endnu skal kort tilføjes, at hans Børn delte Godset mellem sig, saaledes at hans Enke og Sønnen Kjeld Juel beholdt Stubbergaard, hans ene Datter, Maren, fik Handbjerg Hovgaard, den anden, Anna, Blistrup. Kjeld Juel ombyggede det søndre Hus paa Herregaarden 1592 og hele Ladegaarden. Hans Enke Christence Juel, der var en lærd Dame, ejede et Haandskrift af Folkeviser og var i det hele gift tre Gange; sørgelig bekendt er hun bleven ved at have voldt Sevel Præst Jørgen Fris' Afsættelse. Hendes tredje Mand, Knud Gyldenstjerne, var en stor Bondeplager. Med Herregaarden gik det svært tilbage, og den deltes til forskellige Ejere 1660 — 62; Kongen fik endog senere en Part i den. Gaarden stod til dels ubeboet i et helt Aarhundrede og forfaldt, hvorfor Ejeren Boserup ca. 1850 flyttede den

Rundt om Stubbe Kloster

til Sevel, og den gamle Gaard med de alentykke Mure blev 1870 solgt til Nedbrydning, ved hvilken Lejlighed Arkivet gik til Grunde.

Nu staar kun Kældrene som et Minde om gamle Dage, og der er bygget et Hus ovenover dem for at bevare dem.

Stubbe Kloster 1916

Rundt om Stubbe Kloster

Erik Pontoppidan – skriver i Den Danske Atlas 1763 om Stubbe Kloster 1763:

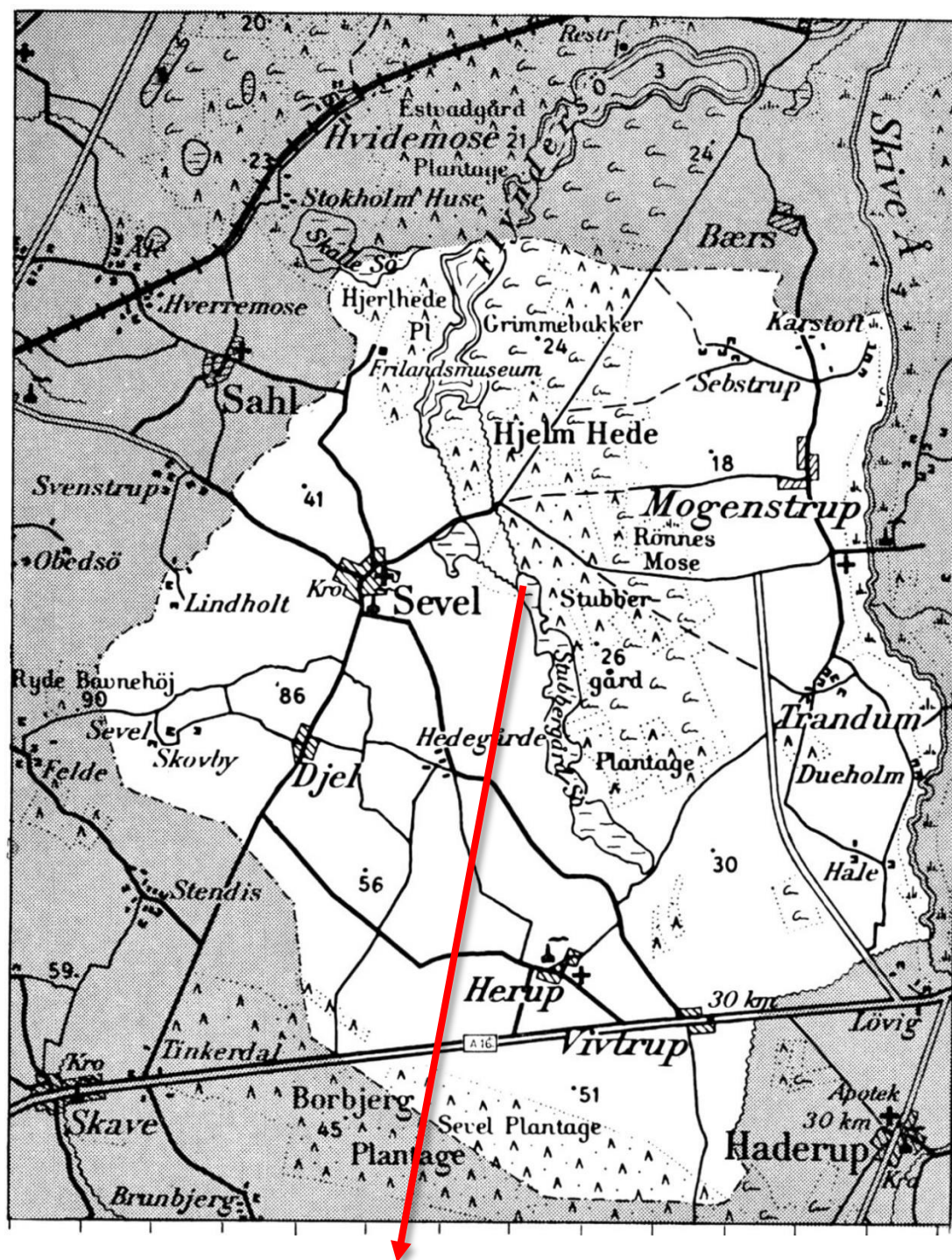
Pontoppidan skriver i Den Danske Atlas om Stubbe Kloster 1763 saaledes:

Stubergaard, i Sevel Sogn Sindingherred, er en gammel frie Sædegaard, som i de Catholske Tider var et anseeligt Nonne-Kloster, kaldet Stuberkløster. Navnet skrives i gamle Documenter paa adskillige Maader: Clastrum Stubthorp 1268. Stubthor og Monasterium Stubthorn 1388. Monasterium Stubbre 1450. Stubør-Kloster 1504. Af hvilke det første Navn synes det retteste. Man veed ikke, hvor gammel dette Kloster er, at hvem stiftet, eller af hvad Orden har været. Men at der har været i Flor midt i det 13 Seculo, sees deraf, at en fornem Adels-Frue, navnlig Gro, i sit Testament 1267 betænkte ogsaa de tvende Kloster i Harsyssel med Sælegaver, Claustro Stubthorp & Claustro in Guthum, det er Stuberkløster og Gudumkløster. Dette Klosters fornemste Frue og Forstanderske var en Priorinde; thi i et Document af 1388 nævnes Domina Christina Priorissa in Stubthorn. Derforuden har Klosteret og haft en Prior, som har forvaltet Godset; thi man finder Kong FRIDERIK I Bevilling 1523 for Prioren i Stuberkløster, at han maae og skal annamme Hagebroe, holde den ved skiellig Bygning, og opbære (860) hvis Renter der tilligger af Skotborgherred og Vandfuldherred. Derforuden bliver nævnet Hr. Christen Svenssøn, som levede 1422 var Prest i Borbjerg 15 Aar, siden i Hiern, og endelig Prior i Stuberkløster. 1452 skøder Frue Mette Jensdotter Hr. Lyder Kabels Efterleverske sin troe Sven Jens Povelsen noget Gods hun eiede i Salling, den Gaard undtagen, som hun og hendes Mand tilforn havde givet til Stuberkløster, som kaldes Grundvadsgaard. 1489 nævnes Niels Christensen Prest i Stuberkløster. 1504 fik Niels Clemensen til Blesberg Havstrup Gaard og Mølle i Pant af Stuberkløster for 80 Rinske Gylden. Ved Reformationen 1536 gik Klosteret i Kongens og Kronens Være, og blev 1538 af Kong CHRISTIAN III forlænet til Iver Kiølsen Juul, som Aaret før Reformationen havde været udvalgt til Biskop i Opslo. 1540 fik Iver Juul nye Forlæning paa Stuberkløster, med Vilkor, at han aarligen skulde give Kongen 50 Daler, tiene Riget selv Fierde vel rustet til Hest eller til Skibs, og besørge de Jomfruer som i samme Kloster nu indgivne ere eller herefter indgivne vorde, med nødtørstig Underholdning efter gammel Sædvane. I et Brev 1546 kalder Kongen ham vor Mand, Tierner og Embedsmand udi Stuberkløster. Ved eller kort efter den Tid maae de sidste Kloster-Jomfruer enten være uddøde eller af Klosteret udgangne; thi i Aaret 1547. Søndagen Reminiscere solgte og skødede Kongen til Iver Juul Stuberkløster med tilliggende Gods, som fra den Tid af blev kaldet Stubergaard. Efter Iver Juuls Død fik hans Søn Kield Juul til Astrup ogsaa Stubergaard, han døde 1606. Hans Enke-Frue, eller kanskee nogen sildigere Eier, skal være bleven saa fordybet i Gield, at Gaarden ved concurs skal have faaet 24 Lods-Eiere. Anno 1678 vare 14 Lods-Eiere derudi, som et af Kongelige Commissarier forfattet Deelee-Brev udviser. Anno 1754 vare der i Stubergaard og tilliggende Eiendomme, samt Sevel Kirke, og de tvende under Hovedgaardens (861) Taxt liggende Møller Hielm-Mølle og Synder-Mølle, endnu tre Lods-Eiere, nemlig Majorinde Sehested til Villestrup, Christen Linde til Tirsbek, og Morten Qvistgaard. Nu eier Oberst-Lieutnant Jens Sehested til Rydhave den halve Stubergaard, og bemelte Morten Qvistgaard den halve Gaard. Denne Gaard skal i sin Velmagt haft mange og store Herligheder. Den har efter gammel Matrikel været ansat for 96 Tønder Hartkorn Hovedgaards Taxt. Situationen har været meget behagelig, thi den var med Vand og en stor Søe næsten paa de tre Sider omgiven, og med Skove rundt om, hvoraf nu alene nogle Busker og Krat er tilovers. Den skal, efter Beretning have haft 7 Jura vocandi, 7 Møller, 7 Skove, 7

Rundt om Stubbe Kloster

ferske Søer, 7 Moser og Heder til Tørveskiær, 7 grønne Enge uden for Gaardens Enemerker, og 7 Snese Plove. Bygningen skal have været prægtig; thi Borgegaarden har været 3 Etager, de øvrige 2 Etager høie. Nu er Bygningen ikkun slet og ringe, og de fleste Herligheder Gaarden efterhaanden forekomne, saa ar den nu ikke mere kan være iblant de Herregaarde i Harsyssel, om hvilke Arndt Berndtsen pag. 136 siger, at de for deres herlige Bygning samt store Eiendomme og Herligheder ere for Førstelige Huse at anse. Den halve Hovedgaards Taxt 12 Tdr. 1 Skp. 1 Fierdingkar 1 $\frac{3}{4}$ Album Møllefyld 5 Tønder 6 Skiepper 3 Fierdingkar hører til Rydhave, hvorunder og det halve Bøndergods er beregnet. Den anden halve Hovedgaards Taxt 12 Tdr. 1 Skp. 1 Fierdingkar 2 $\frac{1}{2}$ Album. Mølleskyld 5 Tønder 6 Skpr. 3 Fk. Bøndergods 146 Tønder 4 Skiepper 1 Fierdingkar 1 $\frac{1}{2}$ Album Tiender 6 Tønder.

Rundt om Stubbe Kloster

Stubbe Kloster - Sevel Sogn

Rundt om Stubbe Kloster

Stubbe Kloster ligger i Sevel Sogn som er en del af Ginding Herred, Ringkjøbing Amt og beskrives i Trap Danmark 1859 saaledes:

Ginding Herred,

det nordøstlige i Amtet, omgives af Liimfjorden, Hjerm, og Hammerum Herreder, samt af Viborg Amt, fra hvilket det adskilles ved Karup- eller Skive Aa, der løber langs Herredets hele østlige Grændse. Jorderne ere der det Meste sandmuldede, paa nogle Steder dog muldlerede; store lyngbegroede Heder og ubenyttede Mosestrækning ere spredte navnlig over den sydlige og østlige Deel af Herredet. Foruden den af Staten anlagte Plantage paa Feldborg Hede har Herredet saagodtsom ingen skov.

Fladeindholdet udgjør $9 \frac{1}{2}$ $\square$ Miil. Htk. er 1738 Tdr. A. og E. og $38 \frac{5}{8}$ Td. Msk. Ved Folketællingen i 1855 var Indvaanernes Antal 6190. Herredet danner tillige med Hjerm og Hammerum Herreder eet Provsti; Hanbjerg Sogn af Hjerm Herred er Annex til Ryde Sogn i Ginding Herred foruden Sognene Estvad, Rønbjerg, Sal, Eising, Ryde, Sevel, Haderup og Hodsager, hvilke ogsaa i Matriklen ere opførte under Ginding Herred, endvidere følgende fem Sogne, nemlig Idom, Vinding, Vind, Nørre-Felding og Tvis, af hvilke de fire førstnævnte i Matriklen endnu henregnes efter den ældre Herreds-Inddeling til Ulvborg Herred og det sidstnævnte til Hammerum Herred; paa anden Side henregnes derimod Bording Sogn i Matriklen til Ginding Herred, endskjøndt det er blevet henlagt til Hammerum Herred saavel i geistlig Henseende (allerede ved Kgl. Resol af 3die Juni 1803) som med Hensyn til Jurisdictionsforholdene (ved kgl. Resl. af 11te Januar 1833). Uagtet de nævnte Forandringer ere de til Ginding Herred henhørende Sogne, som allerede bemærket ved den almindelige Oversigt onet Amtet, opførte efter den ældre Herreds-Inddeling i Matriklen, da Angivelsen af Fladeindholdet og Hartkornets Størrelse nærmest vil være at anført i Overensstemmelse med Matriklens Opgivelser.

756.

Estvad Sogn omgivet af Annexet Rønbjerg, Sal og Sevel Sogne samt Viborg Amt. Kirken, østlig i Sognet, $3 \frac{3}{4}$ M. n. o. for Holstebro og $\frac{3}{4}$ M. s. v. for Skive. Arealet er 6060 Tdr. Land. Jordsmonnet

Rundt om Stubbe Kloster

er deels sandmuldet med Sandunderlag, deels muldet med griset Underlag; Moser og lavtliggende Enge strækker sig langs med Karup – eller Skive Aa, der danner Sognets Østgrændse. Den øvrige Deel af Sognet er temmelig bakket; tvende store Hedestrækninger. Den øvrige Deel af Sognet er temmelig bakket; tvende store Hedestrækninger. Til Sognet hører den største Deel af Flynder-Sø, der for øvrigt hører til Rønbjerg og Sevel Sogne, og endeel af den med Flynder-Sø ved et Aaløb forbundne Skalle-Sø, der tillige hører til Sal og Sevel Sogne. Htk. 214 ¼ Td. A. og E. og 11 5/8 Td. Msk.

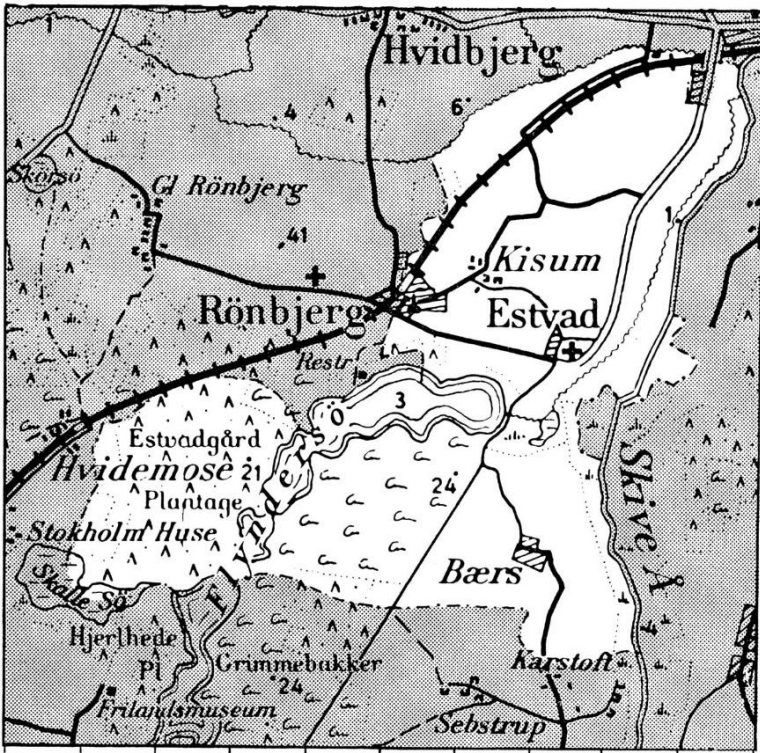
I Sognet: Byerne Estvad med Kirke, Præstegaard og Skole, Børsby med Skole, og Kisum; Hovedgaarden Estvadgaard, af c. 43 Tdr. Htk., med 662 Tdr. Land; Edne Nikkelborg, Børsholmegaarde, Damgaard, Smøllerup, Lundhede, Hesselbjerggaarde og Øster-Lidegaard; Flynder Vandmølle. I alt i Sognet 50 G. og 64 H., hvoraf 26 G. og 34 H. udenfor Byerne.

Indvaanerne: 605. Beboerne, hvis Hovederhverv er Jordbrug, afsætte endeel Tørv og drive noget Fiskeri, dog fornemmelig kun til eget Forbrug. I øvrigt er især Aalefiskeriet i Flynder-Sø fortrinligt.

Sognet hører under Hjerm og Ginding Herreders Jurisdiction (Holstebro), Holstebro Amtstue- og Lægedistrict; 3die Vgkds. Amtets 82de Lægd. Med Annexet een Commune. Kirken tilhører Sognebeboerne. Præstekaldets Reguleringssum er 685 Rd. Præstegaardens Areal er 54 Tdr. Land, af 5 5/8 Td. Htk.

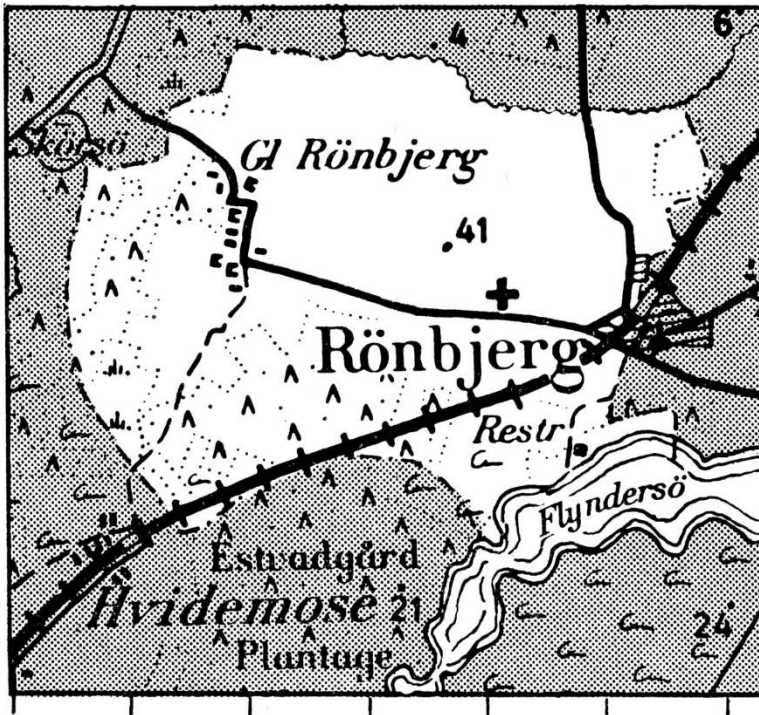
Estvad Kirke har Taarn og Brædeløft. Ved Opgangen i Taarnet staae 2 Kister, der gjemme Ligene af Estvadgaards Eiere Secretair Benzon og Fure Frederikke Louise Glud, som stiftede Estvadgaard Kloster.

Hovedgaarden Estvadgaard tilhørte i Slutningen af det 15de Aarhundrede Oluf Pedersen Gyldenstjerne, senere den bekendte Rigsadmiral under Frederik II, og Christian IV. Peder Munk, som var En af Regjeringsherrerne under sidstnævnte Konges Mindreaarighed og døde 1745 i Kraft

af et med hendes Mand oprettet Testament stiftede af Gaarden og Godset et Kloster for 6 Fruer og ligesaa mange Frøkener under Navn af Estvadgaards Kloster, hvilken Stiftelse fik sin første Fundats af Kong Frederik V. d. 5te Decbr. 1749. Klosteret bestod som saadant indtil i dette Aarhundrede, da Gaard og Gods med kongelig Tilladelse blev solgt. Stiftelsen eier nu noget over 60,000 Rd. og udbetaler til den ældste Frue, der kaldes Priorinde, 225 Rd., og til de øvrige 11 Hævingydende 150 Rd. aarlig. Stiftamtmanden og Biskoppen over Ribe Stift ere Directeuerer. Gaarden har været i Forskjelliges Eie og sidst tilhørt afdøde Lehnsgreve Frederiks Marcus Knuth til Knuthenborg, hvis Plan det var at anlægge betydelige Plantager paa Hedejorderne omkring Gaarden.

Rundt om Stubbe Kloster

Rønbjerg Sogn, Annex til Estvad Sogn, omgivet af dette og Eising Sogn samt Viborg Amt. Kirken, østlig i Sognet, 3 ½ M. n. o. for Holstebro og 1 M. s. v. for Skive. Arealet, 2929 Tdr. Land, er, med Undtagelse af enkelte Bakker (nordlig og vestlig i Sognet Axelbjerg, Blaks Bjerg), jevnt; meget sandet Jordsmon; den større Haevdeel af Sognet er endnu Hede. Foruden nogle mindre Søer (Nørre-Sø, Meil-Sø og Staug-Sø) har Sognet Andeel i

757

Flynder-Sø, der tillige hører til Estvad og Sevel Sogne. Htk. 69 3/8 Td. A, og E.

I Sognet: Rønbjerg Kirke (med Taarn, Brædeloft), en Skole ved Gaarden Primdal ¼ M. fra Rønbjerg By; nogle samlet liggende Gaarde og Huse under

Benævnelserne Rønbjerg By og Sønderby; Avlsgaarden Nørkjær, af Htk. c. 19 ¾ Td. med 690 Tdr. Land, hvoraf 300 Tdr. Land Ager, 40 Tdr. Land Eng, 150 Tdr. Land Mose og 200 Tdr. Land Hede; Edne Vester-Lidegaard, Veilgaarde, Primdal og Riisgaardsted. I alt i Sognet 17 G. og 23 H.

Indvaanere: 206. Jordbrug er Hovederhvervet. Beboerne have ligesom i Hovedsognet nogen Afsætning af Tørv, samt drive lidt Fiskeri i Flynder-Sø.

Sognet hører til de samme Administrativ-Inddelinger som Hovedsognet; 3die Vgkds. Amtets 81e Lægd. Kirken tilhører Sognebeboerne.

Rønbjerg antager Suhm (Danm. Hist. V. S. 406) for det "Nynebjerg", hvor Kong Niels under den første treaarige Borgerkrig her i Landet 1132 overvandt og fangede Erik Emuns Feltherre Christiern, Fader til Erkebiskop Eskild og Farfader til Historieskriveren Svend Aagesen, som omtaler Slaget.

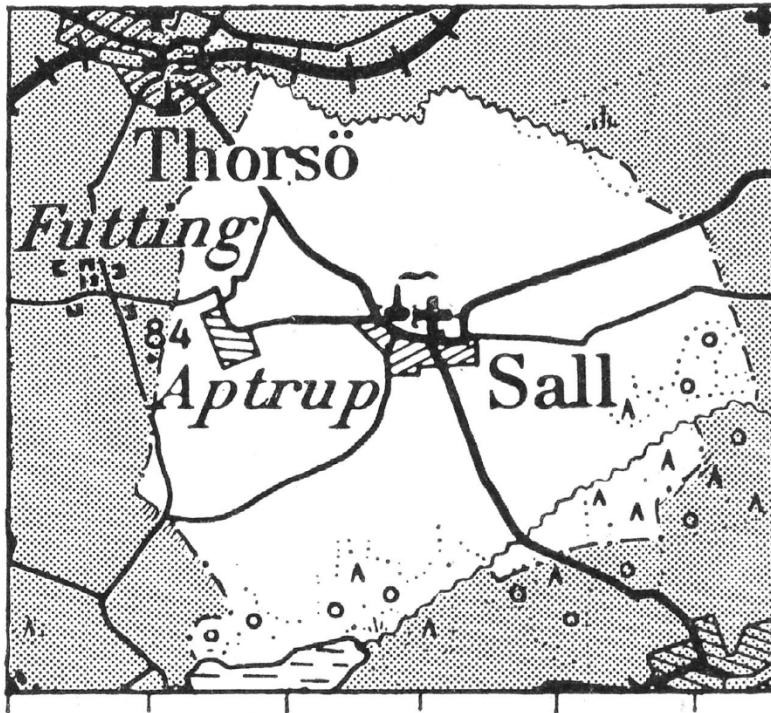
Sal Sogn omgivet af Annexet Eising, Estvad, Sevel og Ryde Sogne. Kirken. østlig i Sognet, 2½ M. n. o. for Holstebro og 2 M. s. v. for Skive. Arealet, 6488 Tdr. Land, er noget bakket. Jordsmonnet er sandmuldet, tildeels skarpsandet; ubetydelige Mostestrækninger (Stokholms Mose, Store-Bjørnkjær Mose); Lyngstrækninger findes nordlig i Sognet og flere Steder. Htk. 30 3/8 Td. A. og E.

I Sognet: Sal Kirke; Byerne Sal med Præstegaard og Skole, Biert med en Biskole, Agerbæk, Svenstrup, Aale og Hassholt; Avlsgaarden Vinderup af Htk. c. 14½ Td., med 295 Tdr. Land, hvoraf 200 Tdr. Land Ager, 50 Tdr. Land Eng, 20 Tdr. Land Mose og 25 Tdr. Land Hede; Edne Damgaarde, Trængsel, Bulig, Skovlund (Vester- og Øster-), Noldgaard, Buskskov, Obetsøgaard, Vindelev og Sevelstedgaard. I alt i Sognet 79 G. og 74 H., hvoraf 36 G. og 58 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 942. Hovederhvervet er Jordbrug.

Indvaanere: 942. Hovederhvervet er Jordbrug.

Rundt om Stubbe Kloster

Sognet hører under Hjerm og Ginding Herreders Jurisdiction (Holstebro), Holstebro Amtstue- og Lægedistrict; 3die Vgkds. Amtets 75de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Sognets Hartkornseiere. Præstekaldets Reguleringssum er 1359 Rd. Præstegaardens Areal er 101 Tdr. Land Ager og Eng, foruden en stor Deel Mose, Kjær og Hede, af Htk. c. 7 ¼ Td.

Sal Kirke er en stor og i sit Ydre smuk Kirke, bygget af tilhugne Kampesteen; den har et høit Taarn med et lidet Spiir (tidligere 70 Alen høit); Fjæleloft. Rund Choraflutning. Gammel Døbefont af Granit. Altertavle af dreven Messing (en Afbildning af den ved Maleren Hr. Henrik Hansen findes u antiqvarisk-topographisk Archiv). Denne Altertavle har endeel

tilfælles med Altertavlen i Stadil og skal ogsaa efter Sagnet skyldes sit nuværende Brug een og samme tilfældige Begivenhed i den tidligere Middelalder (see Stadil Sogn i Hind Herred).

Eising Sogn, Annex til Sal Sogn, omgivet af dette og Rønbjerg Sogn samt Hjerm Herred, Viborg Amt og Liimfjorden (Venø Bugt og Sønder-Lem-Vig). Kirken, omtrent midt i Sognet, 2 ¾ M. n. n. o.

758.

for Holstebro og 2 M. v. s. v. for Skive. Arealet, 7531 Tdr. Land, er meget bakket (brun Bakke m. fl.). Jordsmonnet skarpsandet og sandmuldet; netydelige Kjærstrækninger ud mod Sønder-Lem-Vig; store Moser (Trind Mose m. fl.). Htk. 264 7/8 Td. A. og E. og ¾ Td. Msk.

I Sognet: Eising Kirke; Byerne Eising med Skole, Egebjerg med en Biskole, og Gjeddal; Hovedgaarden Landsting, af Htk. 19 ¼ Td., med c. 150 Tdr. Land Ager, c. 108 Tdr. Land Eng, 150 Tdr. Land Mose og 80 Tdr. Land Ager, c. 108 Tdr. Land Eng, 150 Tdr. Land Mose og 80 Tdr. Land Hede; Avlsgaarden Nygaard, af Htk. 31 ¾ Td. med et Areal af 549 Tdr. Land, hvoraf 300 Tdr. Land Ager, 109 Tdr. Land Eng, 70 Tdr. Land Mose og 70 Tdr. Land Hede; Egne Kjellerupsgaarde, Piilgaard, Bjerghusene, Raast, Grønkjær, Riisborg, Ravnholtgaarde, Møgeætøft (Nørre- og Sønder) Tønning, Ultang, Elbrøndgaarde og Hellegaarde: Raast Vindmølle. I alt i Sognet 63 G. og 76 H., hvoraf 48 G. og 51 H. udenfor Byerne.

Indvaanere: 818. Foruden Jordbrug, som er Hovederhvervet, afsættes endeel Tørv. Nogle Beboere have Erhverv ved Fiskeri, som dog tidligere har været betydeligere, navnlig ved Hellegaarde.

Sognet hører til de samme Administrativ-Inddelinger som Hovedsognet: 3die Vgkds. Amtets 78de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken tilhører Sognets Hartkornseiere.

Eising Kirke hører blandt de mærkeligste Landsbykirker i vort Fædreland. Allerede i Afstand viser den sig stor og anseelig, hvorover Taarnet hæver sig med meer end almindelig Høide. Det Indre svarer til det Ydre og viser i det Hele, som i Enkelthederne interessante Spor af Tiden og Tidsaanden gennem flere Aarhundreder. Selve Kirkeskibet har Brædeloft, men jevnside Skibet i dets fulde

Rundt om Stubbe Kloster

Længde og kun adskilt ved tre massive fiirkantede Piller er et hvælvet Sideskib med tre Buer; den fjerde, der bruges som Sacristi, er ved Muur med Dør skilt fra de andre og paa samme Maade skilt fra Choret. Over disse fire rundbuede Hvælvinger er udenpaa Kirken reist fire Vinkeltage af samme Høide som det egentlige Kirketag og med trekantede Gavlspidser, hvilket har givet Anledning til den feilagtige Forestilling, at Kirken har fire Udbygninger paa den ene Side og tre paa den anden. To af de lignende Vinkeltage paa Sydsiden ere reiste over "St. Dionysii Capel" og det tredje over Vaabenhuuset. St. Dionysii Capel er eb mærkelig Levning fra Fortiden. I Kjeldren underneden er Begravelse for Familien Rosenkrands til Landthing. I selve Capellet, hvoraf Halvdelen er indtaget til en Herskabsstol, er et Epitaphium over Axel Rosenkrands til Landthing og hans Frue, begge døde Aar 1551. En Tavle paa Pillen ved opgangen til Capellet bærer følgende Indskrift:

"Dette Capel, som man her seer,
I Pavedom har været,
Hvor Dionysius med fleer
Paa sin Maneer har læret.
Af hannem haver det sit Nafn
Til en ældgammel Minde;
Nu Bruges det til bedre Gafn; Sligt er ei meer
at finde.
Til Kjendetegn bar her af Steen
Et lille Alter muret;
Der staaer foruden Kjød og Been
Den Munk af Træ og Luret.

Man tog ham bort med den Behag,
Som Kirken haft at Raade:
Domprovstens, som i denne Sag
Samtykte uden Naade,
Sligt dref den edle danske Helt
Mogens Rosenkrands tilveie,
At naar han blef af Døden felt,
Han dette Sted kundt eie.
Han lod her under Kirkens Tag
Sit Hvilsted beramme,
Paa sir og sines Velbehag,
Den ældurgamel Stamme.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Mogens Rosenkrands. Anno 1671 Fru Sophie Bilde”.

759.

Pillen har en lille Niche bagved, og deri staaer endnu ”#den Munk af Træ og lur” – St. Dionysibilleder nemlig, simpelt udskåret og malet, med Bispehuen og der halve Hoved i Haanden. Under Sacristiet er en aaben Begravelse med Nedgang i Gulvet, dækket af en Brædelem. I Sideskibet er et med Flid udført Epitaphium over en Præstefamilie; paa en af Pillerne en Mindetavle over Christen Rosenkrands, der faldt ved Bulzbach i Tydskland 1618 i en Træfning bed de Spanske.

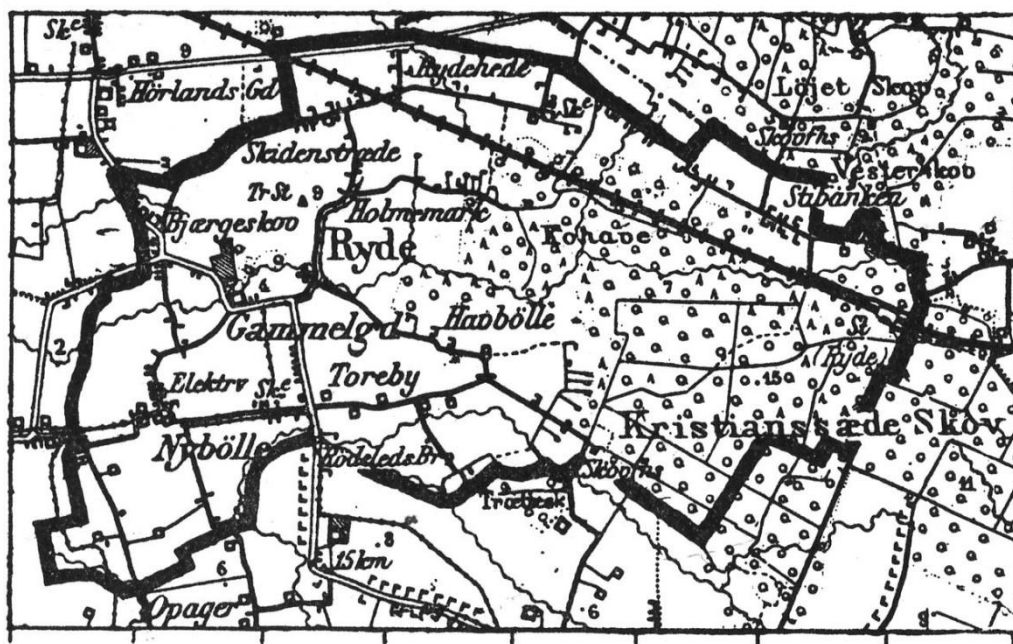
Prædikestole har ziirligt Træskjærearbejde og skal efter Sagnet have været bestemt til Viborg Domkirke. Døbefonten har antiqvarisk Værd som en velbevaret Levning fra den tidlige Middelalder, hvoraf man endnu finde ikke saa faa Mindesmærker (jfr. Kirkedøren i Romb.) Foroven har Døbefonten en ulæselig latinsk Inscription med Bogstaver i den allerældste Form; nedenunder 9 Felter, hvoraf de to ere skjulte af Muren; de syn synlige vise i Basreliefs paa Graniten en Hjort, en Hund, Djævelen, et Kors med en Due paa, Adam og Eva (eller mulig Paaskelammet) og en Stjerne. Udenpaa Kirken findes en Steen med en meget gammel ulæselig Indskrift paa tværs, en anden Steen med 6 Fiirkanter og nogle andre Tegn.

Den gamle Herregaard Landting eller, som dens rette Navn var, Langtind nævnes allerede under Dronning Margrete ved Aar 1406, og tilhørte først Familien Banner, af hvilken Familien Niels Eriksen af Landtind nævnes hos Hvitfeldt som Medlem af Rigsraadet ved Kong Christoffer af Baierns Kroning 1443; dernæst gennem det 16de, 17de og ind i det 18de Aarhundrede Familien Rosenkrands, af hvilke Axel Rosenkrands, der, som ovenmeldt, ligger begravet i Eising Kirke, skal i Skipper Clements Feide med Held have forsvaret Gaarden mod de oprørske Bønder. Den sidste Eier af Rosenkrandsernes Slægt, Anders Rosenkrands til Tirsbæk og Landting, samt til Glimminge og flere Godser i Skaane, efter de sidstnævnte Godser til Sønnen Mogens Rosenkrands, fra hvem den svenske Linde, en Søn af Christen Linde til Volstrup (see denne Gaard), arvede derimod de tvende førstnævnte Gaarde. Efter Niels Lindes Død 1756 tilfaldt Gaarden hans eneste Søn, den fjollede Christen Linde, gift med Maren Los, og dernæst hendes anden Mand Justitsraad Jørgen Hvas, adlet under Navnet Lindenpalm. Denne sidste solgte Landting og de øvrige Gaarde, han ved sit Giftermaal havde erhvervet, og døde i Armod uden at efterlade sig Sønner. Senere har Landting ofte skiftet Eier, medens dog den gamle af Mogens Rosenkrands opbyggede Hovedgaard af røde Muursteen i 4 toetages Fløie stod indtil for tre Aar siden, da den nuværende Eier flyttede ind i et nyt ved Ladebygningerne opført Vaaningshuus og brød det gamle Landting ned. Dette laae omgivet af endnu synlige Volde paa en Holm i en lav Eng, der sandsynligviis tidligere har være Sø eller Mose.

Rygaard var oprindelig en Avlsgaard under Landting, bygget i forrige Aarhundrede af Niels Linde paa en bakke ved Liimfjoden; den er i de senere Aar heelt ombygget af den nuværende Eier.

Eising var forhen et Hovedsogn med Hanbjerg Sogn i Hjerm Herred til Annex, indtil dette Sognekald nedlagdes ved Kgl. Resol. af 3die Febr. 1819 og den nuværende Annectering bestemmes.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Ryde Sogn, der danner eet Pastorat tilligemed Hanbjerg Sogn i Hjerm Herred, omgivet af dette, Sal og Sevel Sogne. Kirken, omtrent midt i Sognet, 1 $\frac{3}{4}$ M. n. o. for Holstebro. Arealet, 3979 Tdr. Land, hvoraf 20 Tdr. Land Fredskov (Rydhave Skov), er nordostlig i Sognet noget bakket (Ryde-

Naunehøi, 287 Fod; deels sand-, deels leermuldede Jorder; i Sognets sydostlige Deel nogen Hede. Htk. 203 $\frac{3}{4}$ Td. A, og E. og 10 $\frac{5}{8}$ Td. Msk.

I Sognet: Ryde Kirke (med Taarn, Brædeloft); Byerne Kirkeby med Præstegaard og Skole, Stendis, Felde og Raut; Hovedgaarden Rydhave, af Htk, c. 41 Tdr. A. og E.; Edne Vestergaard, Rudgaard, Ugelstrup, Køiberg, Bergaarde, Bøye, Liegaard, Jedskov, Sønderkov, Raut, Rydlund, Holbæk, Ranshøi, Ugelsøgaarde, Hyldgaard, Østerskovgaarde;

760.

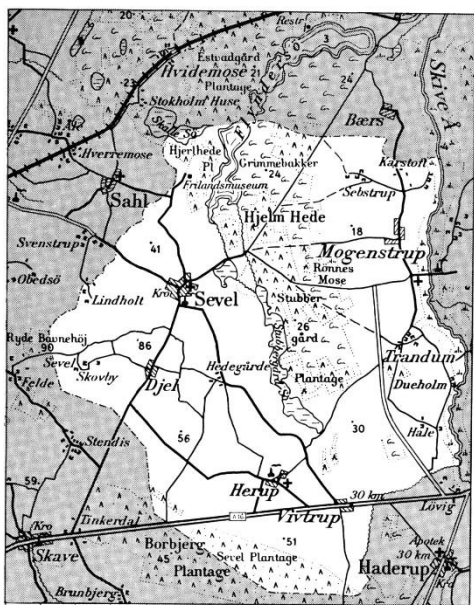
Ryde (Store- og Lille-) Vandmøller. I alt i Sognet 45 G. og 45 H., hvoraf 30 G. udenfor Byerne Indvaanere: 587. Hovederhvervet er Jordbrug.

Sognet hører under Hjerm og Ginding Herreders Jurisdiction (Holstebro), Holstebro Amtstue- og Lægedistrict; 3die Vgkds. Amtets 74de Lægd. Sognet danner en egen Commune. Kirken er Privateiendom. Præstekaldets Reguleringssum er 879 Rd. Præstegaardens Areal er 30 Tdr. Land Ager og 17 Tdr. Land Eng, af Htk. 4 $\frac{3}{8}$ Td.

Ryde Sogn var forhen Annex til Borbjerg i Hjerm Herred, men ved kgl. Resol. af 3die Febr. 1819 oprettedes er eget Sognekald af Ryde som Hovedsogn med Handbjerg som Annex.

Hovedgaarden Rydhave har fra Begyndelsen af det 17de indtil ind i den første Halvdeel af dette Aarhundrede tilhørt Familien Sehested, af hvilken Malte Sehested († 1661) formodentlig har opført Gaarden, i det Væsentlige saaledes som den endnu findes. Borggaarden bestaaer af 4 Fløie, søndre og østre i 2 Etager med Kjelder; i nordre Ende af østre Fløi er tilbygget et anseeligt Taarn med Spiir; de tvende andre Fløie, der bruges som Økonimibygninger, ere i een Etage. En muret Port ved Siden af Taarnet. Gaarden er tildeels endnu omgivet med Grave. En udstrakt og smuk anlagt Have

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Sevel Sogn omgivet af Rude, Sal, Estvad og Haderup Sogne samt Hjerm Herred og Viborg Amt. Kirken, nordvestlig i Sognet, 2 ½ M. n. o. for Holstebro og 2 M. s. s. v. for Skive. Arealet, 18,799 Tdr. Land, er navnlig midt og sydlig i Sognet bakket (Lyshøj, Raabjerg m.fl. Bakker), med muldlerede, muldsandede og letsandede, men dog frugtbare Jorder, betydelige Hedestrækninger (Sønder-Hede, Øster-Hede, Hjelm Hede) og Mose (Rønnes og Store-Mose m.fl.). Vridsted- eller Karup-Aa danner Østgrænsen; og ved den over ½ M. lange Stubbegaards Sø, som ved et Aaløb fra Syd til Nord staaer i Forbindelse med Flynder, er Sognet næsten deelt i en østlig og vestlig Halvdeel; i Forbindelse med de nævnte Søer staae endvidere de mindre Helle-Sø og Skalle-Sø, som sognet har tilfælles med Estvad og Sal Sogne. Sognets sydlige Deel passerer af Hovedlandeveien fra Viborg til Holstebro. Htk. 397 1/8 Rd. A. og E. og 11 5/8 Td. Msk.

I Sognet: Byerne Sevel med Kirke, Præstegaard, Skole og Kro ved Landeveien, Mogenstrup med Skole, Trandum med en Biskole ved Nørstoft; nogle Gaarde og Huse under Benævnelserne Søgaarde, Jattrup, Sevelskovby, Hedegaarde, Nautrup, Kokborg, Herrup, Mundbjerg og Trandum-Skovby; Hovedgaarden Stubbegaard, af Htk c. 18 Tdr., med 1051 Tdr. Land, hvoraf 311 Tdr. Land Ager, 36 Tdr. Land Eng, 20 Tdr. Land Skov, 60 Tdr. Land Mose og 634 Tdr. Land Hede; Edne Sodgaard, Øster-Skovgaard, Nørstoft, Godrum, Raagaarde, Søgaarde, Lindholt, Hollumkjær, Sahlhuus, Bederholm, Blaskærgaarde, Gunderupgaard, Skankhuus, Bjørnekjær, Trævelgaard, Røibækgaard, Hækhuus, Halegaard, Trandum Kirkegarde, Dueholmgaarde, Karstofte, Steensholm, Kreilgaard, Hjelm og Sønder Vandmøller. I alt i Sognet 104 G. og 124 H., hvoraf 70 G. og 107 H. udenfor Byerne.

761.

Indvaanere: 1168. Jordbrug er Hovederhvervet. Desuden betydelig Tørveafsætning.

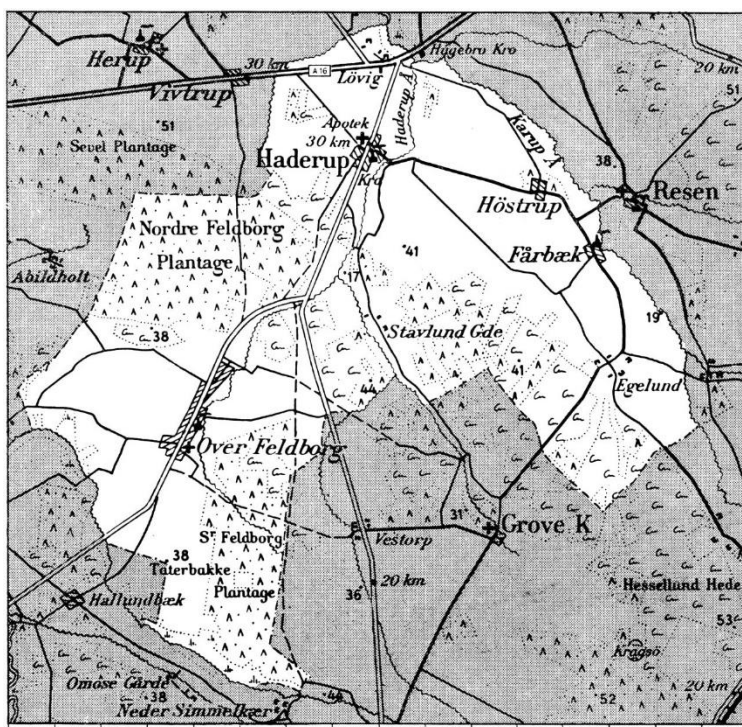
Sognet hører under Hjerm og Ginding Herreders Jurisdiction (Holstebro), Holstebro Amtstue- og Lægedistrict; 3die Vgkds. Amtets 79de Lægd. Sognet danner en egen Commune. To Sognefoged-districter, det østre og Vestre. Kirken tilhører Sognebeboerne. Præstekaldets Reguleringssum er 1244 Rd. Præstegaardens Areal er, foruden Mose og Hede, 80 – 90 Tdr. Land Ager og Eng, af c. 7 7/8 Td. Htk.

Sevel Kirke er en lang smal Bygning med Taarn og Bjælkeloft. Den har tidligere været mindre; men da Iver Kjeldsen Juul til Stubbegaard 1554 havde faaet kongelig Tilladelse til at nedbryde Trandum Kirke og henlægge Menigheden til Sevel Kirke, blev omtrent 1/3 af Kirken samt Taarnet tilbygget. I Choret findes et Epitaphium over nysnævnte Adelsmands Søn Kjeld Juul. Trandum Kirkes Tomt er endnu kjendelig paa Sognets Østgrændse ved Vridsted-AaHovedgaarden Stubbegaard var i middelalderen et Nonnekloster under Navnet Stuber-Kloster eller Stubetorp, hvis Orden og Stiftelse er ubekjendt; det forekommer første Gang i Fru Gro's oftere omtalte Testament af 1268 blandt de andre Klostere, som hun betænkte med Gaver. Det bestyredes som Nonneklostrene i Almindelighed af en Priorinde og en Prior, der forvaltede Godset. Efter Reformationen forlehnede Kong Christian III. ovennævnte Iver Kjeldsen Juul, som kort iforveien var bleven valgt til Biskop i Oslo, med Stuber-Kloster, paa den Betingelse blandt Andet, at han skulde besørge Jomfruerne deres Underholdning; og allerede 1547 solgte og tilskjødede Kongen ham Klosteret med tilliggende Gods, som fra den Tid kaldtes Stubbegaard. Hans Søn Kjeld Juul arvede det efter ham og døde 1606. Under En af de

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

følgende Eiere blev Godset saa forgjældet, at det ved Opbud skal have faaet 24 Lodseiere; 1678 var der endnu 14, og 1754 3 Lodseiere deri; da D. Atl. (5te Tome) udkom 1769 var Godset deelt imellem Oberstlieutenant Jens Sehested til Rydhave og Morten Qvistgaard. Gaarden, som tidligere havde udgjort en prægtig Bygning, var allerede saa uanseelig og havde paa Grund af foranførte uheldige Omstændigheder mistet det Meste af sit Gods. 1796 findes den at have tilhørt Kammerherre, Stiftamtmand Sehested. En Deel af den nuværende Hovedbygning skal dog være Levning af det gamle Kloster.

Stubbegaard havde forudm ”7 Gange 7 Herligheder”, som med smaa Variationer, angives at have været følgende: 7 Kirke, 7 Møller, 7 Øer, 7 Søer, 7 Skove, 7 gange 7 drivende Plove, samt 7 Gange 7 Vinduer i Hovedbygningen.

Haderup Sogn, Danmarks største Sogn, endog større end enkelte Herreder, omgivet af Bording, Hodsager og Sevel Sogne, Hjerm og Hammerum Herreder samt Viborg Amt. Kirken, nordlig i Sagnet, 3 M. ø. for Holstebro og 2 3/4 M. s. for Skive. Arealet, 32,267 Tdr. Land, hvoraf c 1800 Tdr. Land indhegnet Plantage (Feldborg Plantage) er i det Hele og fidd, i Midten af Sagnet dog noget mere bølgeformigt. Jordsmonnet er af skarpsandet Beskaffenhed og dækkes med den mere end 10 Gange større Deel af Lyng, som her danner den største og vildeste Hedestrækning i Jylland. Paa Østgrænsen løber Karup- eller Vridsted-Aa. Htk. 197 3/8 Td. A. og E. og 1/2 Td. Msk.

i Sagnet: Haderup Kirke, Haderup Præstegaarde, og Skole vd Kirken, samt desuden 4 Biskoler; nogle Gaarde og Huse under Benævnelserne Haderup, Haderiis, Høstrup, Faarbæk, Egelund, Heselund, Ur (Over- og Neder-), Feldborg (Over og Neder-); Edne Løitgaarde, Visdrupgaarde, Vormstrup, Høgsgaard, Hvolbækgaard, Kjølvræagaarde, Gedhuset, Graagaarde, Graasandgaarde, Vestropgaarde (Øster- og Vester-), Baselund, Grindeskov, Stavlundgaarde, Plan

762.

teurbolig ved Feldborg Plantage. I alt i Sagnet 58 G. og 93 H.

Indvaanere: 860. Hovederhvervet er Jordbrug. Desuden Erhverv ved Uldbinderi og noget Fiskeri.

Sagnet hører under Hjerm og Ginding Herreders Jurisdiction (Holstebro), Holstebro Amtstue- og Lægedistrict; 3die Vgkds. Amtets 77de Lægd. Sagnet danner en egen Commune. Kirken eies af Sognebeboerne. Til Trængende udenfor Fattigvæsenet er henlagt Pastor Sadolins Enkes Legat, stort 200 Rd. Præstekaldets Reguleringssum er 564 Rd. Præstegaardens Areal er 00 Tdr. Land, af 4 1/4 Td. Htk.

Haderup Kirke

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

har Taarn; Choret er skilt fra Skibet ved en tyk Buemuur. Begge have fladt Loft; kun en Korsfløj mod Syd er hvælvet, ligesom ogsaa Taarnet, der ved en Buet Indgang staaer i Forbindelse md Skibet.

Feldborg Plantage, 1800 Tdr. Land Stor, blev efter kongelig Befaling anlagt i Aaret 1827 af Forstraad, Skovrider Bang. Dens Trævæxt er vel paa sine Steder nu ret anseelig; men Ahlens Indflydelse, saaledes som denne er skildret ved Sindinggaards Plantage, har ogsaa viist sig her, om just ikke saa afgjort ugunstig, da dens Beliggenhed sandsynligviis her er dybere og ikke slet saa compact. Ved en Hedebrand i Aaret 1857 blev en stor Deel af Feldborg Plantage ødelagt. (Jfr. I. C. Hald, Ringkjøbing Amts økonom. Beskriv. 1833, S. 216; og F. C. Carstens, Bemærk. om Heden og dens Træplantning, 1844.)

Gedhuset har, ligesom Skaphuset i Sunds Sogn, Navn af den Bestemmelse, der først har tjent. Herom hedder det i Amtsbeskrivelsen: Ved Gedhuset holdtes i Aarene 1809 – 10 ingen anden Besætning end Geder, Arbeidsstude og 2 Køer”; men da Gederne i ingen Henseende kunde bringe den Nytte, som Faar, og deres Underhold kostede ere og var forbunden med større Uleilighed ”saa ansees det i enhver Henseende til Gavn for disse Egne, at man har ombyttet Gerne med Faar.”

Hodsager Sogn, Annex til Aulum Sogn i Hammerum Herred, omgivet af dette, Haderup Sogn og Hjerm Herred. Kirken, vestlig i Sognet, M. o. s. o. for Holstebro. Arealet, i alt 6614 Tdr. Land, hvoraf 2533 tdr. Land i Hammerum Herred, er vestlig i Sognet noget bakket (Yllebjerg Bakke m.fl.), mved skarpsandede Agerjorder og betydelige Strækninger af Enge, Hede og Moser (Birk, Hvid og Hestbjerg Moser). I disse sidste findes paa store Strækninger Myremalm. Paa Sognets Vestgrændse3 løber Holstebro-Aa, med hvilket Navn Storaan betegnes øst for Holstebro. Htk. 53 1/8 Td. A. og E., hvoraf 20 3/8 Td. i Hammerum Herred.

I Sognet: Hodsager Kirke og Skole ved Kirken, samt en Biskole ved Hallundbæk; nogle Gaarde og Huse under Benævnelserne Hallundbæk og Gamme-Hodsager; Edne Toppegaard, Yllebjerggaarde, Dalgaard, Brogaard, Kirkegaard, Bredvigbæk, Ommosegaard (maaskee rettere Aamosegaard). I alt i Sognet 13 G. og 36 H.

Indvaanere: 271. Foruden Jordbrug, som er Hovederhvervet, have Beboerne tillige Afsætning af Uldbinderivarer og af Tørv af udmærket Qvalitet, især fra Yllebjergmose, en af de største eller ialfald meest productive Tørvemoser i Danmark, samt af Vox, Honning og Mjød. Ørredfiskeriet er stundom temmelig betydeligt.

Sognet hører under Hjerm og Ginding Herreders Jurisdiction (Holstebro), Holstebro Amtstue- og Lægedistrict; 3die Vgkds. Amtets 80de Lægde. Kirken ejes af Sognets Beboere.

Kirken er lille og høist simpel, uden Taarn og Hvælvinger, men antages at være af temmelig høi alder. Hodsager Sogn har forhen været Annex til Ørre i Hammerum Herred.

I Mejrup Sogn findes nabosogn til Sevel - Borbjerg Sogn.

Borbjerg Sogn omgivet af Meirup, Hjerm og Hanbjerg Sogne samt Gunding Herred. Kirken, nordlig i Sognet, 1 ¼ M.n.o. for Holstebro. Arealet, 14,277 Tdr. Land, er nodlig noget bakket, for øvrigt fladt med nogle sandmuldede, men fordetmeste sandede Agerjorder, samt, navnlig østlig i Sognet, større Kjær- og Mose-Enge (Soest, Kvarild, Hessel, Hvid og Piar-Riis Moser); en stor sammehængende Hedestrækning i den sydlige Deel af Sognet. Sognet har flere mindre Søer, navnlig Borbjerg-Sø, som er meget fiskerig. Det passerer af Hovedlandeveien fra Holstebro til Viborg. Htk. 357 3/8 Td. A. og E. og 7 7/8 Td. Msk.

I Sognet: Borbjerg Kirke, Borbjergholmgaard Præstegaard, og Skole ved Kirken; Byerne Borbjerg, Skave med Skole og Kro ved Landeveien, Høager med Skole, Abildholt, Tinkedal, Trabjerg; Edne

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

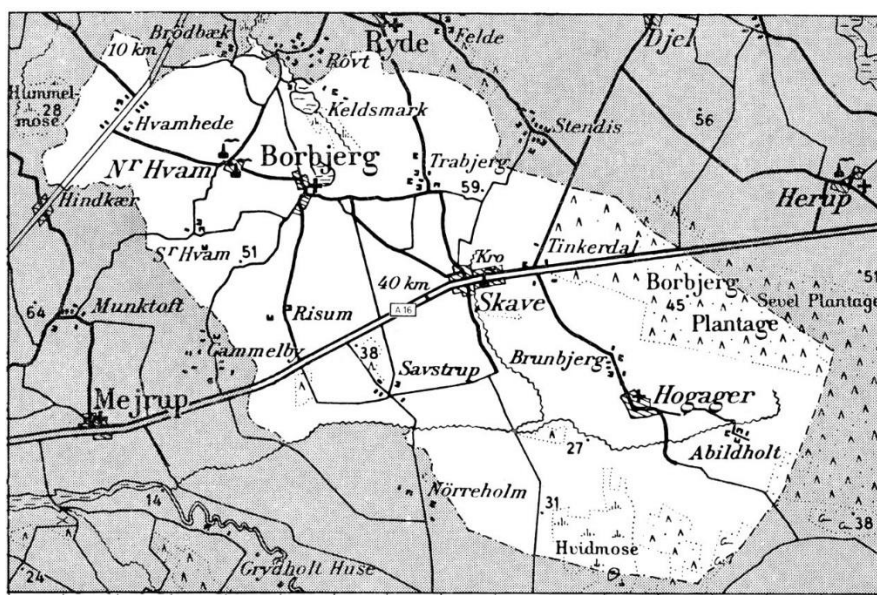
Rygaard, Hessel (Store- og Lille-), Hesbjerg, Skylvad (en Gaard i Borbjerg), Qvisgaard, Bukdal, Dalgaard (Agergaard og Hede med 2 smaa Huse), Rindbæk, Flenggaarde, Raltoft, Damgaard, Vandborg, Saugstrup (Over- og Neder-), Risum Huse, Risumgaarde, Haislund, Hvam (Nørre- og Sønder-), Paibjerg, Munksgaard, Visgaarde, Hvamgaard, Brødbelgaard, Perregaard, Bøgild, Kyllinglund: Saugstrup Vandmølle. I alt i Sognet 90 G. og 97 H., hvoraf 58 G. og 83 H. udenfor Byerne.

Indvanere: 1013. Hovederhvervet er Jordbrug. Desuden nogen Afsætning af Tørv, samt af Vox og Honning. Udmærket Fiskeri i tvende Præstekaldet tilhørende Damme.

Sognet hører under Hjerm og Sinding Herreders Jurisdiction (Hostebro), Holstebro Amtstue- og Lægedistrict; 3die Vgks. Amtets 96de Lægd. Egen Commune. Kirken tilhører Sognets Beboere. Præstekaldets Reguleringssum er 931 Rd. Præstegaardens Areal udgjør c. 100 Tdr. Land, af c. 4 $\frac{3}{4}$ Td. Htk.

Borbjerg Kirke er en stor og rummelig Korsbygning med Taarn, og Hvælvinger over Choret og i Korset samt Taarnet. Den er bygget af Kampesteen, som efter en foreliggende Beretning antages tilhugne paa selve Stedet, hvorom en store Mængde Afskallinger paa Kirkegaarden og Bakke synes at vidne; efter D. Atl. skulle Stenene være førte fra England og Kirken være bygget af Knud den Store. Af Kirken haves en Afbildning i antiqvarisk-Topographisk Archiv, tegnet af H. Hansen. Denne i Architectur særdeles kyndige Kunstner formener, efter en Paaskrift paa Tegningen, at Borbjerg Kirke først er bygget Aar 1400. Under Choret ligge de ældre Præster i en hvælvet Begravelse. I denne Kirke findes en gammel Tavle med Fortegnelse over Præsterne fra Valdemar Atterdags Tid 1363; jfr. Kirkehistorie Saml. I. S. 645 flg., hvoraf ogsaa sees, at i Slutningen af det 15de Aarhundrede var Borbjerg forenet med Holstebro til eet Præstekald. Kirken har en Altertavle med ophøiet Arbejde i Alabast, forstillende i Virkeligheden Legenden om den hellige Georg. men efter Almuesagnet Svend Feldings Bedrifter.

Et levende Sagn i Borbjerg Sogn og Omegn melder, at Kirken fra først af blev paabegyndt af et Antal Hellige, men Fanden forstyrrede Arbejdet, indtil de gik paa Accord med ham om, at han skulde have den første Brud, der kom til Kirken østenfra, imod at de fik Lov til at fuldføre Kirkebygningen. Morgenen efterat Accorden var sluttet, var Kirken færdig, men indtil denne Dag har ingen Brud været at bevæge til at kjøre over Kirkebækken østenfra, men de kjøre alle en større Omvei heel udenom dens Udspring.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

"Velskrevet historisk roman
som er umulig at lægge fra sig."

Sanne Mendel, DBC

Lars Novrup Frederiksen

Kirstine

Historisk roman

Hovedland

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Læs om daglig livet på Stubbe Kloster i to meget spændende Roman Kirstine og Priorinden – og snart et tredje bind Borgfruen.

Kirstine - en historisk middelalderroman

Af Lars Novrup Frederiksen

Dansk middelalderroman, med epicentret i Nordvestjylland

Kirstine er ud af en magtfuld adelig familie, Hvideslægten. Faderen dør, og moren gifter sig igen. Kirstine bliver derefter anbragt på det nærliggende Stubbe Kloster ved Vinderup, lige langt fra Skive og Viborg.

Handlingen foregår i tidsrummet 1275 til 1287 og sætter med stor kyndighed den dramatiske handling på plads i danmarkshistorien.

Lars Frederiksens debutroman om den unge Kirstine, der snart bliver priorinde på Stubbe kloster formidler fint middelaldersamfundet og dets mange spændinger mellem adelen, kirken, storbønderne, kongemagten og klostrene.

Kirstine leder klostret med omtanke og vestjysk handelstalent, og uden at ville det bliver hun og klostret inddraget i den lange kæde af dramatiske hændelser, der leder frem til mordet på Erik Klipping .

Hvor mordet præcist finder sted er ikke afgørende, men der er ikke langt til Vinderupgård, hvor rigets tidligere marsk Jens Kalf og hans søn spiller en hovedrolle i kampen om kongemagten, men også i forhold til den unge priorinde fra Stubbe Kloster.

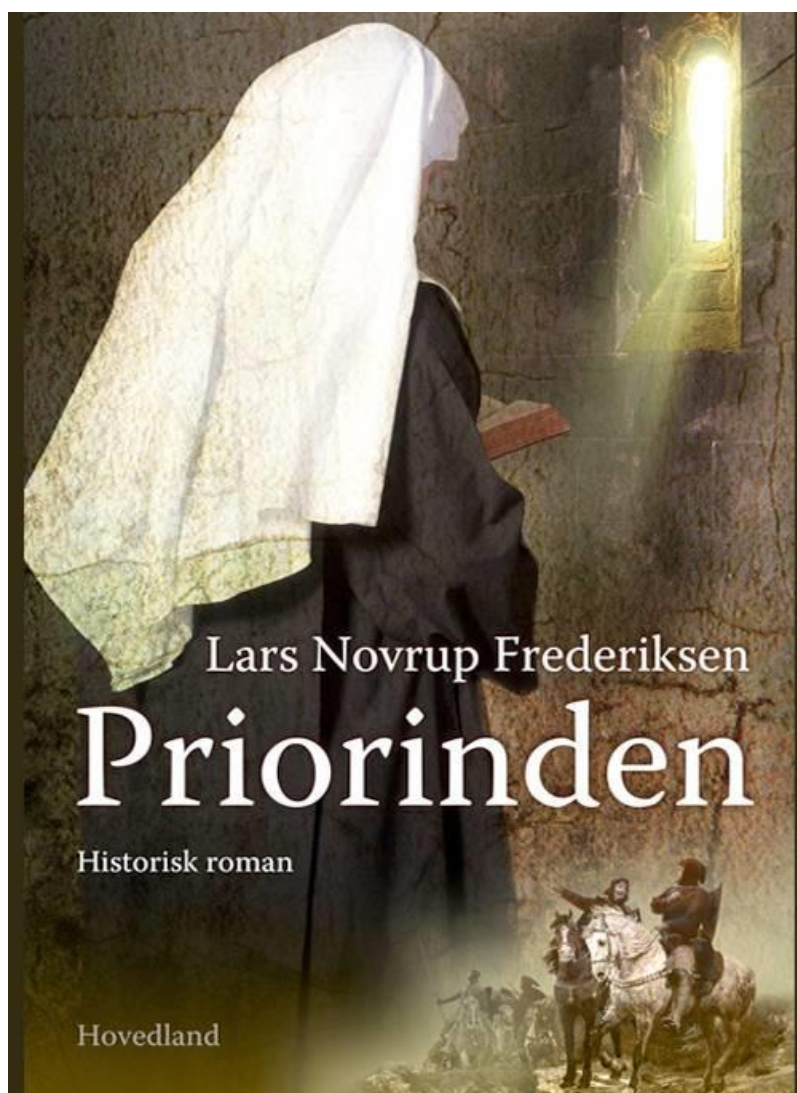
Som en vigtig forudsætning for romanen har Lars Novrup Frederiksen, der er bosiddende i Sevel, i nærheden af klosterruinen ved Stubbe Sø, beskæftiget sig med lokalhistorie i en årrække.

Bøger af samme forfatter:

Priorinden

Pris 299,95

[Bestil her](#)

Priorinden

Af Lars Novrup Frederiksen

Erik Klipping er blevet myrdet, tilsyneladende i Finderup lade.^[1] Kongemordet benytter dronning Agnes til at skaffe sine politiske modstandere af vejen, ved at dømme dem medskyldige i mordet på hendes mand. Som en konsekvens heraf føres landet herefter ud i en blodig borgerkrig anført af marsk Stig.

Nonneklosteret Stubber Kloster er beliggende i hedeområdet ved Flyndersø i Nordvestjylland, mellem Skive, Holstebro og Viborg. Det var her den unge priorinde på Stubber Kloster residerede, hun har vigtige oplysninger om kongemordet. Og gennem den magtfulde position som priorinde, og via sit slægtskab med Hviderne, som er oprørernes parti, har hun svært ved at holde sit kloster upartisk i striden.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Men klosteret undersøges nu for sin meddelagtighed i kongemordet.

Samtidig har Stubbe Kloster i lighed med mange andre klostre, et uhørt dårligt forhold til bisperne, og biskop Tyge i Ribe forsøger med alle midler, at få fingre i det velhavende klostres værdier.

Romanen foregår hovedsageligt på Stubbe Kloster, og Kirstine opnår ved dygtighed og snilde at få stormændenes, de øvrige klostres og bøndernes anerkendelse, og hun bliver således en magtfaktor på egnen.

Priorinden er desuden en kærlighedshistorie, der handler om længsler og farlige intriger indenfor kirkens mure.

Bøger af samme forfatter:

Kirstine - en historisk middelalderroman

Pris 299,95

[bestil her](#)

Estvadgaard:

Estvadgaard klosterstiftelser var et af flere jomfruklostre eller frøkenklostre, der blev oprettet i perioden, hvoraf de mest berømte var Vemmetofte og Vallø. Klostrene var ikke religiøse centre - som det havde været tilfældet før 1536, men derimod boliger for ugifte adelsfrøkener og -enker. Baggrunden for oprettelsen af de mange frøkenklostre var dels pietismen - og dens engagerede velgørenhed, dels at ugifte adelskvinder i perioden ikke havde mange muligheder for at få et tilnærmelsesvis uafhængigt liv. En stiftelse kunne give sådanne kvinder en mulighed for at opnå mere frihed og værdighed, end det ellers var tilfældet.

Klostret havde - trods de gunstige konjunkturer - en række økonomiske vanskeligheder, og i 1802 måtte klosterfrøknerne forlade herregården, mens den omkringliggende jord blev solgt.

I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895 skriver O. Nielsen om Estvadgaard saaledes:

Estvadgaard.

Aar 1349 var Væbneren Christiern Harthæbo Tingsvidne paa Sinding Herredsting 15) og har saaledes sandsynligvis boet i Herreder og mulig paa Estvadgaard. Omkring 1400 stiftede Hartbo af Eeswad en Sjølemesse i Ribe Domkirke for sin Broder Peder Jern. 16). Da nu 1448 Peder Harbo, der skødede en Gaard til Graabrødre Kloster i Viborg, omtaler sin Farfader som Peder Harbo i Ager 17) og Moderen til Erik Nielsen kaldes Fru Christine af Ager, synes hun at være i Slægt med

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

ovennævnte Harboer, hvorfor hendes Søn kan have faaet Gaarden som Arv paa mødrene Side.

Hr. Erik Nielsen Gyldenstjerne til Timgaard døde 1455 og paa Skiftet efter ham udlagdes Estvadgaard 1463 til hans Sønnesøn Oluf Pedersen Gyldenstjerne, der da var umyndig, men 1477 gav han sin Farborder Hr. Niels Eriksen til Tim Kvittering for den ”den Opbaarelse, han har oppebaaret af mit fædrene Gods, siden han fik det i Værge efter min Faders Død, og til den Tid, han antvordede det min kære Moder igen, undtagen Boskab og Klenodier”. Han var Ridder 1487 og 1492 Befalingsmand paa Skivehus. Hans Farfader Hr. Erik Nielsen havde givet S. Jørgens Alter i Ribe Domkirke 20 Mark lybsk aarlig af Estvad Mølle, imod at Alteret gav Domkapitlet 2 Mark for at holde hans Forældres Sjælemesse, for hvilken Afgift Hr. Oluf Pedersen vilde unddrage ig, men han dømtes til Betalingen ved Kongens Retterting 1491 og 1492, og Afgiften betaltes af Møllen, indtil den ved Reformationen tilfaldt Knud Pedersen Gyldenstjerne til Tim. Hr. Oluf var gift med Hr. Ludvig Nielsen Rosenkrandses Datter fra Palsgaard Anna; de angives begge at være døde 1504. 18)

De havde 5 Sønner og 2 Døtre, der synes at have bevaret deres Andel i Estvadgaard temmelig længe. Datteren Elsebe blev 1518 skilt fra sin Mand Bonde Due, og samme Aar solgte hun til Oluf Munk, senere Biskop i Ribe og Ejer af

504

Volstrup, sin Søsterdel i Estvadgaard og andet af sit Arvegods, men da det 1640 bevistes, at Skødet var gjort, inden hun var skilt fra sin Husbonde dømtes det ugyldigt. 19)

Den anden Datter Lene havde ogsaa bryderi af sit Giftermaal ed Mads Hvid.

Magister Mads Ibsen Hvid var sandsynligvis af samme Slægt som den foran S. 86 nævnte Mag. Christiern Hvid. Han var først katholsk Præst, nemlig Vikar ved et Alter i S. Mikkel's Kirke i Ribe, hvis Indtægter han beholdt sin Livstid. Han blev i Aarene 1535 – 36 indskreven ved Universitetet i Wittenberg og har taget Magistergraden der 1538. 1542 var han Sognepræst i Holstebro og fik da kgl. Bevilling paa, at han og hans Moder og deres Medarvinger efter Jep Christensen maatte beholde deres Bonegods i Harsyssel for samme Afgift som før Grevens Fejde. Nævnte Jeg Christensen boede i Trøjborg. Foruden Præsteembedet i Holstebro havde han ogsaa det i Estvad og Rønby, hvor han nævnes som Præst 1545 og 1550, men sidstnævnte Embede maa han have styret ved Kapellan, saa han maa have haft særlige Beskyttere. Dette fremgaar end mere af hans Giftermaal. Ovennævnte Jomfru Lene Gyldenstjerne, der 1543 skrev sig til Hesselbjerg, ejede en Fjerdedel af Estvadgaard og var allerede en Dame paa omkring de 40 Saar, da hun bedaaredes af Mester Mads, og et Ægteskab blev nødvendigt. Præsten henvendte sig i Feb. 1544 til Kongen, idet

505.

han frygtede, at Slægten efter Vielsen vilde gøre hende Hinder paa hendes Arvegods. Kongen tillod derfor, at Lene Olufsdatter og hendes Børn måtte beholde hendes Gods med al adelig Frihed; denne Bevilling stadfæstedes 20. Dec. 1566. Hendes Fætter Oluf Munk til Tvis udnævntes derpaa til hendes Værge, han gav hende Aaret efter et skriftligt Samtykke til Ægteskab og godkendte deres Datter Anne Madsdatter som deres rette Arving,

Fra den Tid skrev Mads Hvid sig i nogle Aar til Estvadgaard, hvor hans Hustru vel blev boende, da hendes Slægt ikke kunde bo her.

I Begyndelsen af 1547 begyndte Fru Lenes Brodersønner, der havde Parter i Estvadgaard, at gøre Krav paa Gaarden; den ene, Oluf Gyldenstjerne, skrev sig ogsaa til Estvadgaard og stævnedes Mads Hvid, fordi han havde lokket hans Fæster og beholdt hendes Gods, og Fru Lene, fordi hun havde ladet sig lokke og giftet sig uden næste Værges og Arvingers Samtykke. De saa sig nødt til at indgaa den Overenskomst, at vel skulde Fru Lene sin Livstid beholde alt sit Gods, men efter hendes Død skulde hendes Broderbørn være berettigede til at overtage alt hendes urørlige Arvegods for 1000 Daler, I det hele fik dette Ægtepar en utrolig Mængde Ubehageligheder og Retstrætter som Følge af deres

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Giftermaal. Saaledes paastod Mogens Munk til Volstrup 1549, at han af den 1535 henrettede Jens Hvas (se S. 105) havde faaet Søde paa Halvdelen af Estvadgaard, hvilken Sag Kongen

506.

befalede 6 Adelsmænd at undersøge. Samme Aar lod Oluf Munk Skive Aa afgrave forat betage ham Retten til Aaløbet. 1556 skriver Mads Hvid sig til Bælum Nørgaard, som hans Hustru arvede efter sin Søster.

1569 gik han af som Sognepræst i Holstebro. Hans Datter Anne var 1572 Enke efter Albert Høg og skriver sig til Nørgaard., og da nu hendes Moder var død, gjorde hendes Fætter Otto Gyldenstjerne til Primdal Krav paa hendes Arvepart og forbød hendes Bønder under Estvadgaard at svare Afgift til hende, men ved en paafølgende Rigsraadsdom blev den 1547 oprettede. Kontrakt erklæret ugyldig, da Fru Lene ikke selv havde underskrevet den, og Klagen blev afvist. Mads Hvid er død 1574 eller 1575. 20)

1569 solgte Mads Hvid sin Hustrus fjerde Part i Estvadgaard og hendes Part i Flyndersø Mølle til Peder Munk, imod en aarlig Afgift af 1 Læst Korn, ½ Td. Smør og 1 Td. salt Mølleaal i hans Hustrus Levetid. Dette Skøde stadfæstedes 4 Dec. 1570 med hans og hans Datters Underskrift, men da Fru Lene døde, vilde Mads Hvid ikke give Peder Munks Brev tilbage, hvori han forpligtede sig til denne Afgift, under Paaskud af, at denne ikke var bleven leveret i rette Tid. Siden havde Peder Munk oftede og endnu 1573 i Vidners Overværelse i Holstebro tilbudt det Korn, der stod tilbage, men Mads Hvid vilde ikke tage derimod, og Peder Munk kunde ikke erhverve Laasebrev paa Estvad-

507.

gaard, hvis øvrige Parter han ogsaa havde erhvervet sig. For Rigens Ret dømtes Skødet 27. Juli 1574 til at staa ved Magt, saa Mads Hvid, der vel har fortrudt Handelen, maatte give sig.

Peder Munk var Sønnesøn af Mogens Munk til Volstrup og Søn af Ludvig Munk, der døde som Ejer af Palsgaard, men som var forlenet med Lønborggaard, da Peder Munk blev født der 13. Marts 1534. Hans Fader døde, da han var 2 Aar gammel og han var en Tid i Huset hos sin Farfaders Broder den forrige Biskop Iver Munk, der døde 1539, og siden hos Erik Podebusk. 1549 – 59 var han i Tjeneste hos Hertug Filip af Wolgast i Pommern, men tog derpaa Tjeneste hos Kong Frederik II, som hvis "Livvagter" han deltog i Toget til Ditmarsken. Under den svenske Krig blev han Søliewenant og 1565 Skibshøvedsmand. Han kæmpede 1564 i Søslaget under Øland, 1565 i Søslaget under Femern, da Herlug Trolle fik sit Banesaar. 1566, var hans Skib et af de daa, der undgik det frygtelige Skibbrud under 1567 udnævntes han til ASdmiral og gjorde som saadan samme Aar et stort Bytte af henved 80 Skibe i Revals Havn.

1571 blev han Medlem af Rigsraadet, fra 1576 anførte han Flaaden som Rigsadmiral og bar som saadan Spiret 1588 ved Frederik II's Begravelse, hvopaa han var en af de 4 Regeringsraader til 1593.

508.

1589 ledsagede han Prinsesse Anna paa hendes Rejse til Skotland forat holde Bryllup med Kong Jakob VI, hvilken Rejse hindredes ved Uvej, saa Flaaden matte vende hjem, hvilket gav Anledning til, at Peder Munk beskyldte forskellige Kvindespersoner for at have fremkaldt Modvind ved Troldomskunster.

Næste Aar kom Flaaden derimod lykkelig til Skotland og Peder Munk gik ved Kroningen og Indtoget ved den unde Dronnings venstre Side. 151 ledsagde han Christian IV paa hans Hyldningsrejse i Norge.

1596 blev han Rigens Marsk, men var endnu 1606 Admiral for den Flaade, der førte Christian IV til England. Marskembedet nedlagde han 1608 – 9, som det synes, i Unaade.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

1566 giftede han sig med Albert Skeels Datter Karen; efter hendes Død paa Hammelmose 1601 ægtede han 1604, altsaa i en Alder af 70 Aar, Jomfru Sofie Brahe, Datter af Peder Brahe til Krogholm, i hvilket Ægteskab han havde en Datter Kirstine Munk. Sofie Brahes anden Mand var Malte Sehested til Rydhave (se S. 407).

Han var forlenet med følgende Len: 1565 – 66 Odense, 1566 – 74 Aastrup, 2574 – 1623 Hudslund Kloster, 1568 – 69 Stege, 1596 – 97 Asmild Kloster 1596 – 1608 Vestervig, foruden flere mindre Forleninger, og ejede Hammelmose, Sæbygaard, Demstrup og Sødringholm; paa sidstnævnte Gaard døde han 31. Marts 1623. Ligprædiken over ham

509.

holdtes i Graabrødre Kirke i Randers af Biskop Jens Gødesen, der samme Aar udgave den i Trykken 21)

1574 fik Peder Munk Proces med Lensmanden paa Skivehus om Fiskeriet i Skive Aa, men da han bevidste sin Ret med gamle Lavhævder til samme "Garnsæt og Kubbeleg der kaldes Stegerssættet", fik han 25. Nov. og 3. Dec. 1574 kgl. Stadfæstelse derpaa.

9 Maj 1609 udstædtes der et Brev til Lensmanden om at hjælpe Estvad Sogns Bønder med Lov og Ret, da Kronens Tjenere i Sognet havde klaget over, at Peder Munk havde frataget dem nogen Ejendom og lagt den under Estvadgaard.

22. Sept. 1614 solgte Peder Munk, der nu skriver sig til Sæbygaard, Estvadgaard til Jakob Lykke til Tanderup. Med Gaarden fulgte Hesselbjerggaard, Hesselbjerg By 3 Gd., Kisum 10 Gd., 3 Bol, Lundhede 1 Gd., Estvad By 3 Gd. 3 Bol, Flyndersø Mølle, hvorunder der hørte en Jord kaldet Banke, der tilforn brugtes til Smollerup, Smollerup 1 Gd., Neckelborrig 1 Gd., Vers By 5 Gde. 2 Bol, Toftum 1 Gd., Damgaard, beboet af Albert Vistesens, deuden Gadebyggere i Estvad By 3, Kisum 6, Vers By 3.

I Rønbjerg Sogn og By 5 Gde. 2 Bol, 4 Gadehuse, Nørkjær, der beboedes af 2 Mænd, Lille Vejlegaard 1 Gd., 1 Bol, Sønderby 2 Gde., Risgaardsted, Primdal 1 Gd., Vester Liegaard.

I Hadderup Sogn Over Felsbord 3 Gde., i Bordbjer Sogn Abildholt, hvorpaa 2 Bønder,

510.

Omisgaard, Skarild Sogn Karstoft, Romme Sogn Munkhave, Ulborg Herred Trostrup Gaard og Mølle, Nordenbjerg 2 Gde., Vind Sogn Bjerrum, Herning Sogn og By 1 Gd., Vejrum Sogn Store Aasundal, Husby Sogn og By 1 Gd., Vandfuld Herred "Engebeogaard", Ramme Sogn Holle 1 Gd., Huisthuol, Bækdal, Trans Sogn Kirkeby 1 Gd., Skodborg Herred Sønder Makholm 1 Gd., Humlum 2 Gde., en Eng ved Vejbjerg, "som Peder Munk købte af sal. Mogens Nielsen til Vejbjerg", Nissun Sogn og By 1 Gd, Hjerm Herred Barslund 1 Gd., Mejrup Sogn og By 1 Gd., Hamrum Herred Lundgaard, Stensbol 1 Gd., Snejbjerg Sogn Ørkeskov 1 Gd., Sinding Herred Stubkjær 1 Gd., Hind Herred "Paa Hallund" 2 Steder, 28 Gde. i Salling, 4 Gde i Thy.

Man kan se heraf, at Peder Munk havde samlet et stort Gods til Estvadgaard, dog ikke ved Mageskifte med Kronen, thi i denne Egn fik han kun 1585 de 2 Bol i Rønbjerg Sogn, Blæsbjerg og Lille Veilegaard.

Jakob Lykke, gift 1599 med Sofie Rud, var 1605 – 16 Lensmand paa Lundegaard paa Mors. Han solgte 1622 sin Gaard Torp med Gods til Erik Juel for 11,656 Rdl., der skulde uddeles til Lykkes Kreditorer; det ses af en Fortegnelse over disse at han da endnu skyldte i Tydskland 1500 Rdl., som hans "fattige Børn" der havde fortæret i halvfemte Aar. 1630 tog Palle Rothsteen Indførselsdom over ham. Paa Grund af disse daarlige

511.

Omstændigheder har han næppe besiddet Estvadgaard længer end faa Aar.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Johan Rantzau, Søn af Frands Rantzau til Rantzau og Fætter til Rigens Hovmester Frands Rantzau, ejede derpaa Estvadgaard. Han var gift med Dorthe Gersdorf. Efter ham gik Gaarden over til hans Søn Oberst Frands Rantzau, der ejede Gaarden 1638 og første Gang var gift med Lisbeth Rosenkrantz, efter hvem der holdtes Skifte 1663, og ande Gang med Helle Urne. Denne Familien forekommer ofte i Kirkebogen som Fadder til Bøndernes Børn, og ved den Lejlighed nævnes flere andre Adelige paa Estvadgaard, saaledes 1647 Fru Anne Lykke og Peter von Gersdorf, 1648 Jomfru Else Gersdorf. Da Sønnen Palle blev født 1654, blev han baaren af Fru Sofie Brahe til Odden, og havde til Faddere Hr. Henrik Rantzau til Schøneweide, Jens Juel til Staarupgaard, Erik Rosenkrantz til Havreballegaard, Otto Krag til Trudsholm, Jørgen Rosenkrantz til Krænkerup og Fru Anne Rantzau til Handbjerg Hovgaard.

Under Krige boede der en Fyrste paa Estvadgaard, thi i Kirkebogen nævnes det, at Magdalin, som var hos Fyrsten paa Estvadgaard, blev nedgravet paa Kirkegaarden 25. Jan. 1658. 25 Juli samme Aar havde Niels Nielsen af Frederiksodde, som var hos Svenskens Folk paa Estvadgaard, et Barn i Kirke. Efter Rantzaua Død 13. April 1676 ægtede Fru Helle Urne Morten Skinkel til Brejning-

512.

gaard, der døde 7. Maj 1679 og blev begravet i Estvad Kirke. 1678 opføres paa Gaarden foruden han og hans Frue deres velbbaarne Børn, 3 Herremænd og 4 Jomfruer, Præceptor, Skrifer, Skytte, Ladefoged, Kusk, Løber, Postkusk, Rygter, Bojer, Hyrdedreng og 6 Piger, 10 Heste, 6 Hopper, 120 Øxne, 20 unge Øxne, 20 Køer, 80 Faar, 4 Bitræ.

Tredje Gang giftede Fru Helle Urne sig 10. Marts 1685 med Hans Arenfeldt til Ruggard, men døde 1688 og blev tilligemed sin Søn Frands Rantzau, der døde i Brabrand, begravet i Estvad Kirke. Frands Rantzau havde mange Børn, af første Ægteskab bl.a. de to berømte Generaler Jørgen og Johan Rantzau, af andet Ægteskab Oberst Frederik Christian Rantzau, der blev Ejer af Estvadgaard.

I Markbogen 1683 opføres Estvadgaard med 11 Tægter, (græsmark), af hvilke nogle benævnedes efter Ravnhøj, Kvindhøj, Kjønkilde, Albrets Dam. Udmarken der ikke blev gødet, var delt i 14 Tægter, af hvilke en benævnedes efter Rygelsbjerg, en efter Kløvenhøj. Paa Marken var et Hus og under Gaarden hørte Flyndersø Mølle, hvis Kværn for en Aalekistes Skyld maatte staa stille hver Nat fra vor Frue Tid i Faste til Martini Dag. Til Gaarden hørte en Ørredgaard, som det ikke kunde betale sig at vedligeholde, og en Aalekiste ved Flyndersø Mølle. Fiskeri i Flyndersø, Nikkelborg Sø og Flø brugtes kun lidet og kunde ikke betale Redskabet, langt mindre Omkostningen. For et Aars Tid siden var

513.

oprettet en Stampemølle paa Flyndersø Strøm, der brugtes mellem Mikkelsdag og Mortensdag, hvori der var 4 Stamper eller Hamre, og var lejet af nogle Feldberedere i Skive.

Frands Eantzau døde 1676, blev begravet i Viborg 13. April og nedsat i Estvad Kirke 15. April.

Oberstløjtnant Frederik Christian Rantzau var gift med Øllegaard Rodsten og arvede Rodstenseje efter sin Svigerfader Jens Rodstens Død 1706; derhen flyttede han ogsaa efterat have solgt Estvadgaard. I Aarene 1696 – 99 boede han mest paa Nørkjær. Baade der og paa Estvadgaard fik de en Del Børn, men disse døde unge.

Dette Ægtepar var vistnok meget afholdt, de vare ofte Faddere ved deres Bønders Barnedaab, ja endog deres Gæster og Slægtninge træffes ofte som saadanne.

Anders Pedersen Brønsdorff, hvis Fader var fra Brøns i Vestslesvig og Ejer af Randrup og Kongtsedlund, ejede Gaarden 1710 og formodentlig nogle Aar før. Han vr i Aarene 1701 – 4 Ejer af Linderumgaard og ejede tillige Nørre Rlkjær og Egebjerg i Vendsyssel. 1711 var han Forpagter af Rysensten. Det gik ham imidlertid daarligt. 1719 pantsatte han Estvadgaard med Gods for 6000 Rdl. til Fru Christine Glud, sal. Justitsraad Hans Bentzons til Sjkærsø, hvilken Gæld blev opsagt 1723

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

samtidig med, at han plagedes af mangfoldige andre Kreditorer. Samme Aar gjorde Amtsforvalteren i hans Fraværelse Exekution for Skatterestancer, og

514.

1726 var hans Kredit saa ringe, at han maatte give Præsten i Estvad Hr. Peder Høeg 6 Spanskrør Stole i Pant for et Laan paa 12 Rdl. Da under Krigen med Sverig de svenske Fanger bleve indkvarterede paa Landet, havde man ogsaa 4 saadanne her paa Gaarden, af hvilke de 3 brugtes til Arbejde i Gravene, laantes siden ud til Bønderne og løs saa bort 22)

1725 gjorde von Overbeck i Hamborg Indførsel paa Gaarden ved Lucas Kjerulf i Viborg.

Da Brønsdorff købte Gaarden af Oberst Rantzau, var det "en skøn Ejendom", men da Bentzon overtog Gaarden, fulgte ikke alt Godset med og Bøndergodset var i ringe Stand; efter Fru Bentzons Død kaldes det "dels ringe, dels opsætsigt".

Johan Severin Bentzon var Søn af Justitsraad Hans Bentzon til Skjærsø og Kirstine Glud og blev født 27. April 1692. 1719 giftede han sig med sit Søskenbarn Frederikke Luise Glud, Datter af Amtmand i Norge Povl Glud. Benzons, der havde Titel af Kancellisekretair, døde 9. Maj 1741. Paa hans Ligkiste stod følgende Indskrift:

Her hviler han, som blev i Verden stærkt beklaffet,
Fordi han gerne saa den Ondskab blev afstraffet.
Sin Næste elskte han og gærue brød sit Brød
For den Nødtørftige, han saa, der lidte Nød.
Med Jakob kunde han med største Føje sige,
At liden var hans Tid saa vel som ond tillige,
Mens han med Israel dog holdt sig fyrstelig,
Og overvandt sin Gud i Striden mandelig.

515.

Som han i visse Ting har Jakob efterlignet,
Saa slap han ej sin Gud, før at han blev velsignet,
Og ved en salig Død ti ham i Himlen gik,
Ja paa sit møjsom Liv saaledes Ende fik.

26 Maj fik hans Enke kgl. Bevilling til at hun med sin Mands Begravelse og alt derved forefaldende maatte lade henstaa og sig forholde efter egen Lejlighed og Godtbefindende, dog maatte intet foretages til Overflod og Overdaadighed.

Benzon opførte en ny Borgegaard af Grundmuur i 3 Fløje, ligesom han opbyggede Ladegaarden, der var brændt.

Hans Enke døde 16. Marts 1744 og er tilligemed sin Mand begravet i Estvad Kirke. Tolv Dage før sin Død oprettede hun Estvadgaard til en Stiftelse for 6 adelige Enkefruer og 6 adelige Jomfruer, der skulde bo paa Gaarden, have hver 40 Rdl. om Aaret og ventelig med Tiden 50 Rdl., Brugen af alle hendes Møbler og af en lukket Vogn med 4 Heste for. I Viborg indrettede hun en Gaard til 7 Enker, der hver fik 10 Rdl. aarlig. Da hendes Søstesøn Johan Martin Heim forud af Boet skulde have aarlig 200 Rdl. og hans Efterkommere efter ham, blev det strax vanskeligt at udrede Pensionerne, hvorfor Amtmand Verner Rosenkrantz til Krabbesholm, der var Direktør, fik kgl. Tilladelse til, at adelige Fruer og Jomfruer kunde lade sig indskrive mod Udbetaling af 100 Rdl. Fru Benzons gav ogsaa sine Tjenestefolk og andre mindre Summer.

516.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Admiralinde Rosenpalm gav hun 400 Rdl. til et Sølv-Natbord og en Guld-Snustobaksdaase. 21) Godset under Estvadgaard var nu fattigt og det var sjelden, der kunde betales Indfæstning, Herskabet maatte ofte yde baade Sæde- og Fødekron. Oplyninger herom efter Fæsteprotokollerne findes i Sml. til jydsk Hist. og Topografi 2 Række I. 82 – 104. Klosterdamerne fik derfor i den første Tid ikke altid den Hævning, de skulde have. Det hændte ogsaa, at andre Damer tingede sig i Kost for en aarlig Afgift. Ved kgl Res. af 7. Sept. 1775 blev det tilladt gifte Rangspersoner at lade deres Hustruer indskrive i Klosteret, forat de kunde nyde godt deraf som Enker.

Følgende Klosterdamer bleve begravne i Estvad Kirke: Priorinde Benzon, 13. Marts 1759, Priorinde Sehested, 17. Dec. 1762, Fru Bøhr, 11. Jan. 1765, Frøken Jytte Sehested, 22. Feb. 1773, Frøken Muderspach, 29. Dec. 1778, 45 Aar gl. Priorinde Molderup, 11 Mats 1779, 81 Aar gl. Majorinde Holst 16. Juli 1779. Da Begravelsen i Kirken vel nu var opfyldt, bleve de fleste af de følgende begravede paa Kirkegaarden: Anne Marie Blume, 1, Feb. 1781, 84 Aar, Priorinde Stagemeyer, 25 April 1782, 62 Aar, Frøken Cicignon, 28 Nov. 1783, den sidste i Kirken, Konferentsraadinde Anne Dorothea Trappaud f. Vierhe, 25 Maj 1784, 80 Aar, Frøken Sehested, 32 Aug. 1786, 68 Aar, Frøken Anne Lykke, 28. Juli 1788, 75 Aar,

517.

Løjtnantinde de Willers, 12 Maj 1795, 71 Aar, Frøken Marie Lösche, 26 Marts 1801, 83 Aar, der havde været her, siden Klosteret blev indrettet, og var indsat af Stifterinden selv.

Man havde imidlertid fundet hele Indretningen upraktisk, og Estvadgaard med 74 Tdr. 6 Skp. Htkr., Nørkjær med 14 Tdr. 6 Skp. Htkr., Nørkjær med 14 Tdr. 6 Skp. Htkr. men 358 Tdr. Htkr. Bøndergods, Estvad Konge- og Kirketiende, Brøndum og Hvidbjerg Kongetiender, fattes til Auktion 1802. Da opgaves Udsæden til Estvadgaard til 70 – 80 Tdr. Rug, 40 Tdr. Byg og 160 Tdr. Havre; der avledes 3 – 400 Læs Hø, holdtes 150 – 60 Stude og Køer, 14 – 16 Bæster og en betydelig Mængde Faard. Til Nørkjær var Udsæden 26 – 28 Tdr. Rug, 14 Tdr. Byg, 50 – 60 Tdr. Havre; der avledes 60 – 70 Læs Hø og holdtes 50 Stude og Køer, 4 Bæster og en betydelig Mængde Faar. der kom imidlertid ingen Købere, men en kgl Resolution af 28. Sept. 1804 bestemte, at Fundatsen skulde ophæves, Godset sælges, Klosterdamerne flytte til næste Efteraar, imod at Priorinden fik 300 og hver Dame 200 Rdl. aarlig. Stiftelsen lagdes derpaa under Ribe Stiftsøvrighed.

Efterat Godset var solgt og Gaarden udparcelleret, sattes den til Auktion 1810. Hovedparcellen var paa 34 Tdr.. 6 Skp. 1 Fd. 2 Alb. Htk., det øvrige var udstykket i 81 Parceller.

518.

Indtil den Tid havde der hørt 1900 Tdr. Land til Gaarden, hvoraf 1324 Tdr. Land var Hede og Mose. Borgegaarden var omgivet af en stor Have med Grave omkring, var af Grundmuur undtagen den ene Fløjs Udside, Ladegaarden og Forpagterboligen Bindingsværk. Desuden solgtes Flyndersø Mølle, Nikkeborg og Smøllerup.

Konrad Lundsgaard, der 1807 ved Testament af en Slægtning var bleven Ejer af Østergaard i Gudum Sogn, købte Estvadgaard 1810. Han døde i en Alder af 97 Aar. Hans Søn A. F. Lundsgaard fik Skøde 27. maj 1846. Han ejede ogsaa Nygaard. Efterat have solgt Estvadgaard, flyttede han til Langegaard i Salling og døde 13. Juni 1895. Han var en særdeles dygtig Landmand, der i Salling gik i Spidsen for Roefrugtdyrkningen, og var en af de fremmeligste paa Kvægfedningens Omraade. Han var Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelse og af Statstyrkommissionen og oprettede bl.a. et Legat for Tjenestefolk. Han var Ridder af Danebrog og Dannebrogsmænd. Kort før sin Død 1856 købte Grev F. M. Knut til Knuthenborg Estvadgaard, der siden gik over til hans Søn Eggert Kristoffer Knuth, efter hvis Død 18 Okt. 1874 Gaarden købtes af Hofjægermester C. A. D. de Neergaard til Gyldenholm. Efterat Udhusene ere brændte for nogle Aar siden, ere de opbyggede paany. De store Hedestrækninger ere for en Del beplantede.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Gudum Kloster

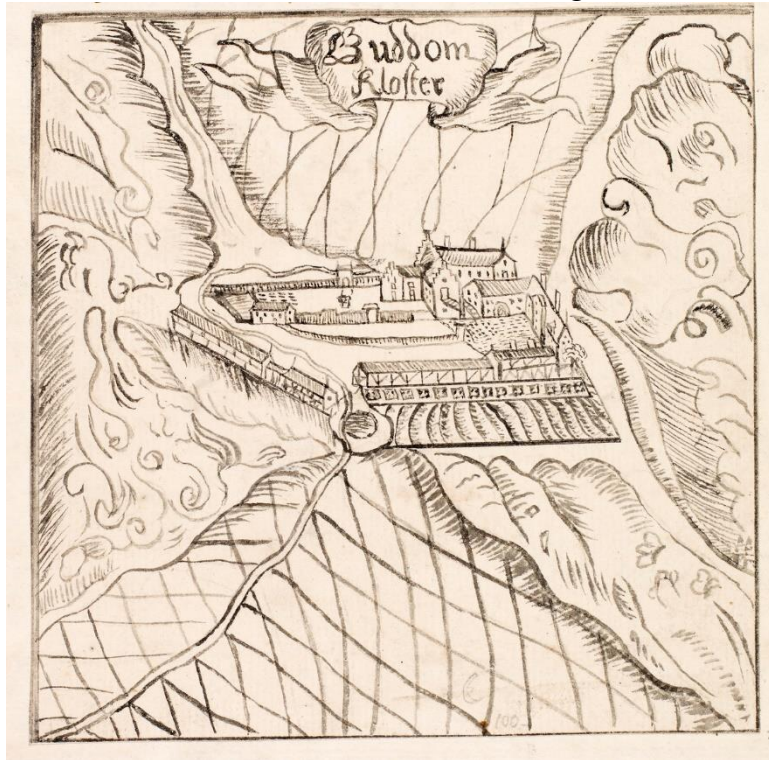
Gudum kloster omtales første gang i 1268, hvor en enkefrue gjorde en donation til klosteret. Dengang tilhørte klosteret Benediktinerordenen og var beboet af nonner. Klosterets jordtilliggende var betydeligt og blev varetaget af en forstander, der ofte også var præsten. Oprindeligt lå klosteret i en dal, men det blev flyttet op til sognets kirke i 1484.

Ved Reformationen i 1536 blev alt kirkens gods konfiskeret og lagt under Kronen. Der var tale om meget store mængder af herregårde og fæstegårde, som med et slag skiftede ejere, hvilket - ikke uvæsentligt - gjorde Kronen til landets største jordejer. Munke- og nonneordener blev nedlagt, men nonnerne fik dog lov at bebo Gudumkloster i deres levetid. I 1573 havde den kongelige lensmand på Gudumkloster fortsat ansvaret for underhold af tre klosterjomfruer.

Under Kronens ejerskab blev Gudum kloster styret af en lensmand. Den første var Jens Thomsen Sehested, der blev efterfulgt af sin søn, Malte Sehested. Gudum kloster forblev i Kronens eje og bestyret af lensmænd i næsten to hundrede år – indtil 1717.

Gudum kloster omtales første gang i 1268, hvor en enkefrue gjorde en donation til klosteret. Dengang tilhørte klosteret Benediktinerordenen og var beboet af nonner. Klosterets jordtilliggende var betydeligt og blev varetaget af en forstander, der ofte også var præsten. Oprindeligt lå klosteret i en dal, men det blev flyttet op til sognets kirke i 1484.

Ved Reformationen i 1536 blev alt kirkens gods konfiskeret og lagt under Kronen. Der var tale om

meget store mængder af herregårde og fæstegårde, som med et slag skiftede ejere, hvilket - ikke uvæsentligt - gjorde Kronen til landets største jordejer. Munke- og nonneordener blev nedlagt, men nonnerne fik dog lov at bebo Gudumkloster i deres levetid. I 1573 havde den kongelige lensmand på Gudumkloster fortsat ansvaret for underhold af tre klosterjomfruer.

Under Kronens ejerskab blev Gudum kloster styret af en lensmand. Den første var Jens Thomsen Sehested, der blev efterfulgt af sin søn, Malte Sehested. Gudum kloster forblev i Kronens eje og bestyret af lensmænd i næsten to hundrede år – indtil 1717.

Gudum Kloster gengivet i Peder Hansen Resens Atlas Danicus fra 1677 (Uldall 186 fol. [eller 2°]). Klosterbygningerne på kirkens nordside (th.) er siden blevet fjernet.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Dueholm Kloster

Dueholm Kloster blev grundlagt før 1371 af Johanniterordenen. Ordenen, der blev dannet i forbindelse med korstogene, oprettede klostre rundt om i Europa, for at tjene penge til at forsvare kristendommen i det Hellige Land. Især deres hospitalsvirksomhed var en indbringende kilde for ordenen. Dueholm Kloster var ordenens sjette kloster i Danmark.

Ved reformationen i 1536 blev danske klostres gods inddraget af Kronen, heriblandt også Dueholm, som var blandt de sidste steder reformationen blev gennemført. Munkene fik lov til at blive boende på klostret, men det var strengt forbudt at optage nye medlemmer. Den sidste prior, Mester Jacob Jensen, døde i november 1559.

Kongeligt Len

Dueholm Kloster blev omdannet til kongeligt len og givet i pant til Niels Lange af Kong Christian III i 1539. Blandt en lensmands forpligtelser var indsamling af skat og at stille krigsfolk til rådighed for kongen. Han skulle også vedligeholde lenet, men Dueholms bygninger begyndte langsomt at gå i forfald. Det blev ikke bedre, da Dueholm blev besat af kejserlige tyske tropper i 1627, som brugte meget af hovedbygningens træværk som brændsel.

Udbedring af skaderne hjalp meget lidt, da Dueholm igen blev besat i 1657, denne gang af svenskerne. Krigene var dyre for Kronen, der nu var nødt til at afhænde gods, heriblandt også Dueholm, til kreditorerne.

Tvis Kloster

Tvis Kloster blev grundlagt i 1163 af den fra folkesagnene så kendte prins Buris Henriksen, som skænkede sin gård 'Tvisel' til abbed Peder fra Herrevad Kloster i Skåne, der hørte til cistercienserordenen. Til klosterets underhold skænkede prins Buris endvidere birkerne Felling, Skjern, Hjerm og Hvistorp (Kvistrup). Ved reformationen bestod klosterets jordegods af cirka 200 bøndergårde i alt. Efterhånden blev jorden dyrket af lægbrødre, mens de egentlige munke tilbragte dagen med bøn, boglige studier og lettere manuelt arbejde.

Klosteret blev kaldt 'Tuta Vallis' (lat.: den sikre dal), idet den blev bygget på en ø mellem to åløb og var omgivet af flere sandbakker, hvilket gav en god beskyttelse. Placeringen ved Storåen og Tvis Å gav ligeledes gode transportveje til de omkringliggende byer og landsbyer.

De indtægter, som kom fra jordegodset, blev dels sendt til moderklosteret og paven i Rom, dels brugt på socialt hjælpearbejde, undervisning og videnskab. Som på de fleste andre klostre var munkene på Tvis kloster i stand til at behandle en række sygdomme.

På klosteret har der været et klokkestøberi. Den dag i dag findes klokker i hhv. Hjerm, Lomborg og Vejrum kirker, som blev produceret på Tvis Kloster. Desuden fandtes et mindre teglværk.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

I årene forud for reformationen fik klosteret vanskeligheder med at få dækket de stadig stigende udgifter. Grunden dertil var nok den, at munkevæsenets anseelse var på tilbagegang, samtidig med at klosterets værdier blev drænet fra flere sider. Ved reformationen i 1536 blev munkevæsenet ophævet, og kongen overtog klosteret og de tilhørende jorder. Den sidste katolske biskop Oluf Munk fra Ribe overtog herpå klosteret i 1547, som herefter blev omformet til en herregård. Som klausul for overtagelsen skulle de munke, som stadig boede på klosteret, få lov til at blive boende til deres død. Familien Munk ejede herregården til 1614, hvor det kom i Mogens Ulfeldts eje. Efterfølgende var det bl.a. de kendte familier Rantzau, Trolle, og Bille, som ejede herregården.

I år 1681 kom klosteret i Gabriel Grubbes eje. På dette tidspunkt var klosteret så forfaldent, at Grubbe i 1698 ansøgte kong Christian 5. om at måtte rive bygningerne ned. Kongen gav sin tilladelse, men betingede sig, at der byggedes en kirke på stedet. Grubbe indrettede derfor en del af klosterets vestfløj (den gamle spisesal) til kirke. Denne del af klosteret fungerede herefter som sognekirke i Tvis indtil 1884, hvor der blev bygget en ny kirke midt i sognet.

Ørslev Kloster

Ørslev Kloster er formentlig grundlagt i sidste halvdel af 1100-tallet som nonnekloster for Benediktiner- eller Augustinerordenen. Klosteret omtales første gang skriftligt i 1275. Den romanske kirke fra ca. 1150 blev omkring 1200 udvidet med den første klosterbygning. Den lå modsat den nuværende, altså mod nord ud fra koret i kirkens vestende. Denne bygning blev senere til et sakristi, som blev revet ned i 1930'erne. På denne plads lige oven for portnerboligen ligger klosterets sidste private ejer komtesse Olga Sponneck nu begravet. Der har fra omkring 1200 også ligget en mindre bygning syd for kirken. Måske har det været priorens hus. Omkring 1300 er tårnet blevet bygget på kirken i vest. Da man anlagde det nuværende klosteranlæg i 13-1400 tallet, begyndte man med

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

vestfløjen til nonnerne. Man kan stadig se bygningssporene efter døren fra denne boligfløj til kirkens tårn, så nonnerne kunne gå direkte ind i kirken. Engang i 1300-tallet har man ned mod priorens hus fyldt jorden på skråningen. I udvidet form er dette hus blevet til en ny sydfløj ført over til vestfløjen. Sydfløjen blev da med opfyldningen af gårdspladsen meget lavere ind mod gården end ned mod skoven. Syd- og vestfløj var i 2 etager med små vinduer - bygningsspor heraf kan stadig ses adskillige steder. Endelig er østfløjen formentlig først i begyndelsen af 1500-tallet bygget som afslutning på det firfløjede anlæg med kloster og kirke omkring en lukket gårdplads. Fra klostertiden findes en ring og et røgelseskar på Nationalmuseet. På Det Kgl. Bibliotek i Stockholm findes en lovbog skrevet på Ørslev Kloster 1497. Efter reformationen 1536 lod kongen klostergodset forlene til private. Bygningerne var dog fortsat i brug som kloster, indtil der kun var én nonne tilbage. Hun blev købt ud af kongen, da hele ejendommen ved mageskifte i 1587 overgik til lensmand Hans Christoffersen Lindenov. Omkring år 1700 var den i generalmajor Johan Rantzaus besiddelse. Med udgangspunkt i de gamle middelalderbygninger omskabte han klosteret til et firfløjet barokanlæg med den romanske kirkebygning som nordfløj - dvs. udvendigt stort set til den skikkelse, klosteret har i dag med én etage, høje rum og store vinduer. Rantzau døde 1708. I 1600- og 1700-tallet ejede Ørslev Kloster stadig meget jord fra klostertiden, bl.a. de nærliggende herregårde Staarupgård og Strandet, 700 tdl. bøndergods og 9 kirker samt adskillige møller.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895 skriver O. Nielsen om Sevel Sogn, (418 – 488) Stubbegaard (431 – 441) Sevelstedgaard saaledes:

Sevel Sogn.

Sevel Sogn grænser mod Nord til Estvad Sogn, hvorfra det skilles ved Skallesø, den nordlige Del af Flyndersø og en af Iver Juul til Stubbegaard tværs over Heden opkastet Grøft, der kaldes Kast (e Kaast), der dog er mindre tydelig fra Krejlgaard til Karup Aa; mod Øst til Fjends Herred, hvorfra det

419.

skilles ved Karup Aa, mod Syd til Hadderup Sogn, hvorfra det for største Delen skilles ved Røjbæk, der udspringer i en Mose sønden for Bjørnkjær og løber i Karup Aa, mod Vest til Borbjerg og Ryde Sogne, hvor der ingen naturlige Skæl findes Kirkens Afstand fra Holstebro er 2 $\frac{3}{4}$ Mil. Sognets Fladeindhold er 18800 Tdr. L. med 397 Tdr. Htkr.

Ved Søerne Flyndersø paa Stubbegaard Sø og et Vandløb, der forbinder dem er Sognet delt i 2 Dele, Østersognet eller det gamle Trandum Sogn og Vestersognet. Søndersognet ligger sønden for Stubbegaard Sø. Foruden de nævnte store og langstrakte Søer findes Skallesø, der er forbunden med Flyndersø, Hellesø, Palmsø og Ladegaardsø. 1638 nævnes Boldsø; saaledes kaldes nu et Hus ved en Dam norden for Hjelm Mølle og østen for Afløbet fra Stubbegaard Sø i Flyndersø. Østersognet hører til Karup Flade med sandede Jorder, store Moser og Enge langs Aaen. Moserne ere Røjbækmose, Storemose sønden for Trandum og den største er Rondesmose vesten for Mogenstrup; en Arm deraf gaar mod Trandum Kirkegaard og kaldes Trandum Mose, og en anden mod Nord og kaldes Axelmose; desuden Sebstrup Mose.

Sognets vestre Del er for største Delen bakket med ret gode Jorder, ofte med Lerunderlag. Det højeste Punkt er Helledalsbakker ved Nørstoft (277 Fod). Imod Syd fortsættes Sevel Bakker med Underlag af Grus; herpaa findes Bhørnkjær, Hærup, en Del af Mundbjerg, Kokborg og Gunderup.

420

Østen for dette Bakkedrag og vesten for Stubbergaard Sø er en strimmel sandet Jord og nogen Hede. I Sognets sydlige Del er Sønderhede, hvoraf en Del er købt af Staten til Beplantning i Frening med en tilstødende Del af Bordbjerg Sogn. Ved Tinggaard findes Stormose, ved Delle Møgelmosen, ved Kokborg og Gunderup Raamose, Harmose og Andmose.

I Sognet findes 5 Skoler, 1 Andelsmejeri, 120 Gaarden og 194 Huse med 1824 Indbyggere (1880: 1670, 1860: 1267, 1840: 1111, 1801: 874).

Navnet udtales Söwl, skrives 1340 Söuæl og har formodentlig Navn efter Vejlerne mellem Stubbergaard Sø, Hellesø og Flyndersø, ved Siden af hvilke lave Strækninger Sevel By ligger meget højt. Man skulde dog, hvis Navnet er dannet af Sø og Vedel, vente Formen Sjöwl, da Sø altid udtales Sjø eller Syø. I Danske Atlas siges det at have heddet Sjøfellæ, men dette er en Forveksling med et Sted i Fyn.

Stednavne vise, at en stor Del af Sognet i Oldtiden og senere har været bevoxet af Skove; i Indberetning 1638 nævnes endnu ve Skovby Sønderskov, ved Stubbergaard Gjevnskov og ved Lindholt Møgelkjær, ”en liden Skov”, Øsen fo0r Stubbergaardsø findes endnu noget Egekrat, ligesom ved Præstegaarden og omtrent 6 Skp. Land ved Skovgaard og Gjævet (e Gjøjw) ved Ny Stubbergaard, hvilket er Levning af den ovennævnte Gjevnskov. Gjævet er en krum Dalstrækning, der gaar

421.

fra Ny Stubbegaard ved Hellesø mod Stdvest og hvis større nordøstre Halvdel er bevoxet med Skov; Bakkerne ved begge Sider af Dalstrækningen ere meget høje og stejle. Gjøjw har altsaa oprindelig

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

heddet Gjøwn og dette Ord er det oldnordiske gaupn, der oprindeligt betyder en krummet Haand, med hvilken Dalen altsaa har syntes at have nogen Lighed. Den sydvestre Deel af Gjævet kaldes Teglse i Videbrevet, det er et Tegllhus (Teglværk?)

Jf. Strandgaards Beretning i Jydske Saml. IX 91 er der 214 Høje i Sognet. Af disse maa nævnes Tinghøje sønden for Mogenstrup og Tinghøj med Tingdal ved Skank. Ved Tinghøje ved Mogenstrup er en Mark, der kaldes Præstholm. Desuden: Oxelhøj paa Heden, Tophøj, Fladhøj og Ravnghøj nærved Bjørnkjær. Nærved Trandum Skolhøj, Tophøj, Trehøj og Glarhøj; ved Kirkegaard Esphøj, Kirkegaards Høj og Ravnghøj, ved Hærup Gildhøj, Manhøj og Iejhøj, ved Kokborg Kaahøj, ved Blagskjær Baxhøj, Kirkehøj og Sorthøj, ved Ravstrup Ormdalshøj og Brandshøj, ved Gunderup Junkershøj, Bjergmandshøj og Stokhøj, paa Svenshede Andhøj og Svendsjø, syd for Djelle Salshøj, syd for Sevel Sundhøj og Tykhøje.

Ved Blagskjær findes Helligkilde, der endnu for 50 Aar siden besøgte af Syge.

Flynder Sø og Stubbegaard Sø antage en grøn Farve i stærk Varmer om Sommeren, og stinke da ilde. Indberetningen 1638 nævner nord for Røjbæk Brændhøj, Røjbæk Høj, nord for Trandum Trehøj,

422.

Skeldhøj, Rønhøj; nord for Trandum Kirkegaard Kirkegaards Høje, Ravnghøj, Skuthøj, Esphøj, 2 Bavntofthøje, 2 Stenhøje, Rendhøj, Glarhøj; nord for Mogenstrup Tinghøj, Svendsalshøj, Vedelhøj, Oxelhøj, Algjerhøje, Hjordhøj, Lykkehøje; sydvest for Sebstrup 2 Sandhøje, Storhøj, Rønhøj, Huelshøje; vesten for Sunderup: Sønderlykhøj, Trehøj, Helledalshøj, Risehøj, Rævshøj, Brændhøj, Salshøj, Bredhøj, Jedoshøj og Helledalsbak; vesten for Blagskjær Kirkehøj og Sorthøje; vesten for Ravstrup Ormdalshøj; nord for Hedegaard Lerpythøj, Retdalshøj, Svenshøj Aanhøj; østen for Skovby Hjertershøj, Rævshøj, Sundshøje, Brandshøj; nord for Sevel Kjærgaardshøj; nord for Oxholt Lerpythøj, Maskelhøj.

I Store Mose fandt man 1891 Rester af et Skelet, indhyllt i et Dyrskind, der var sammensyet med Tarmsnorer og om Halsen var en Læderrem, dannet som en Løkke.

Ved Mølgaard nævner samme Beretning 1638 Skeldal, ved Hedeis Store Dybdal, ved Søen Tordal, nord for Hedegaard Hyldal, nord for Oxholt Grøndal, ved Kokborg Sommerdal.

Om Sognets Skæl til Sale Sogn haves følgende Tingsvidne af 31 Otk. 1511 fra Sevel Birkering:

Alle mend thetthe breff seer eller hører lese helse wii Jes Knwtsen, soget til Sømel byrchetiingh, Morthen Morthensen, presto c capellan til Stubercløster, Nis Hwidh oc Simen Smeth. Giøre witherlicth alle i thette borth opne breff, alt aar efther Dudz byrdh 1511

423.

paa alle helghen affthen innen Sowel byrchetiingh wor skicket for oss hederlige men mester Hansss Severinssen, canich i Eipe, og haffde ladet kalle for oss brdrkrfm men Jes Michelsn, Hans Christhensen oc Andhers Deghen oc badt them sye thers sanne om then togem sannemen gjorde wedh capittelss march i Sale soghen. Tha framginge forskrevne dannemen Jes Michelssen, Hans Christenssen oc Anders Deghen oc bady thennom saa Dudh hielp paa siel, tro oc retthe sanne, thet thi nerwerendes hoeff wore then tiidh capittelff soget Cristen Peterseb i Swenstrup haffde kraget sandmen om capittelff march i Saale foghen. Tha swore dansmen om sandmen, ath then steen, ther standher paa Smørbergh, oc then stene (!) nordhen Holmøkier oc ath en steen melloms koge, closther, capitelff oc her Nielff Ericzsens skoge, westher at hoc nedher at Lyngholtzbech oc alle then marck paa then nordhero c westher side then swore thii til wore Frwe kyrky ob capittel i Ripe oc paa then østher oc søndher syde til Sowel byrck, oc haffuer thii aff Sowel birck alle dage i 40 aar oc mere leghen til marckemode oc engiskiffth met capittelff tienere oc alle thii haffuer hørdh noget kendhe eller haffue lodh eller diel mellom thennom. Ther paa esket forskrevne mester Hanss eth wildigghe

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

(uvildighe) tingswintne aff 8 dannemen, som ware Michel i Kiergardy, Hanss Christenssen, Simen Smith, Oloff i Linholth, Severin Andherssen, Nis Nielsen i Stoffbye, Per Lyegardh oc Cresten Nielsen, hwilke forskrefne men vontne endrectelich for oss ordy fra ordy, som forskrefbe standher. In cujus rei testimonium sigilla nostre presentibus sunt appensa. Datum die et loco ut supre 90).

I Beg. af det 18. Aarhundrede boede flere Officerer i Sognet paa det kgl. Ryttegods, saaledes 1718 Løjtnant Eberhartz, 1731 døde Kaptejn Gyntermann, 1732 viedews Løjnant Kaspar Johan Adder til Fru Sabina Margrete Rup. I Kirken er be

424.

gravet Løjnant Muus. 1721 nævnes en Soldat Morten Unsgaard. 1789 døde afskediget Sergeant Peder Hvam, 82 Aar gl. 1783 døde Knud Skrædder i Trandum, der som 29aarig Soldat laa i Helsingør, da Karl XII blev skud ved Frederikshald. I sin høje Alder af 93 Aar havde han sine Sansers Brug, var munter og livlig til sin Død.

I Sognets vestlige Del findes:

Jattrup, 6 Gaarde, af hvilke en kaldet Mølgaard, og 5 Huse. 1683 var her 3 Gaarde med 5 Bønder; paa Marken nævnes da Skorager, Tyveklint, Dovesnap. Navney var 1638 og 1683 Tartrup, og er dannet af det gamle Mandsnavn Jari og thorp.

Godrum og Hajlkjær, 1 Gaard, 2 Huse.

Vesterhede, 6 Huse.

Lidholt 2 Gaarde, 5 Huse, 1683 1 Gaard; den nævnes 1511; 1683 nævnes paa Marken Kildtoft, Bredelang, Stenbak.

1511 toges Tingsvidne, at Nis Mortensen havde bygget imellem Lindholt og Østerskov, hvilket Sted han kaldte Romskov Byggested, hvilken Jord i 40 Aar og mere havde været ulastet og ukæret til Vor Frue Kirke i Ribe 91).

Skovhuse, der i gamle Dage beboedes af Skytten paa Stubbergaard.

Hølmkjær, 3 Gaarde, 1638 og 1683 1 Gaard, paa Marken nævnes 1683 Vognkjær, Hatkjær, Røverstue. Kaldes 1511 Holmøkjær.

Ravnholt, 1 Gaard, 1 Hus.

Sevelskov, 2 Gaarde, 5 Huse.

425.

Sevel Skovby, 4 Gaarde, deraf 1 Vestergaard, 8 Huse og Huset Lavmark. 1683 3 Gaarde; paa Marken nævnes da Hummelsig, Strudbjerg, Abeltoft, Ravnsbjerg. Ifølge Sagnet var der i gamle Dage Skov derfra til Kirken.

Skovgaard, 5 ½ Tdr. Htkr., Udflytter fra Djelle.

Nørstoft (udtales Nastowt), 6 ½ Tdr. Htkr., Parcel af Stubbegaard, opføres i Danske Atlas som et Skovhus under Stubbegaards Taxt.

Svenshede, 6 Huse.

Djelle, 11 Gaarde, hvoraf 1 Kaldes Kastbjerggaard (paa Gen, Stabens Kort urigtig Kastelbjerg), 2 Søndsergaard, 1 Nørgaard, 14 Huse og Vejrmølle. 1547 nævnes her 7 Gaarde. Hvad Navnet betyder, er uvist, men det svare til en Skriftsprogsform: Dele.

Hedegaard, 3 Gaarde, 11 Huse, 1547 2 Gaarde, kaldes 1638 en By.

Bederholm, 2 Gaarde, nævnes 1547, var 1683 3 Gaarde, paa hvis Mark nævnes Brynningen, Navnet udtales Berholm.

Raa eller Raade (udtales Ro), 3 Gaarde, 1683 1 Gaard.

Ny Stubbegaard, 20 Tdr. Htkr., se nedenfor.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Sevel, 18 Gaarde og 15 Huse, med Kro kaldet Bakhuset, opretet 1810, og Vejrmølle, af Gaardene kaldes 2 Gadegaard, 3 Bæksgaard, 2 Pilgaard, desuden Damgaard, Vestergaard, Tinggaard, Toftgaard, Hald (der tidligere laa paa et Hæld paa en Banke, nu ovenpaa

426

denne), Dalgard. Af Husene nævnes Damgaardhuus, Spangkjærhus, Hvejn timerhus, de 6 Vesterhedehuse, de 5 Husted. 1683 12 Gaarde med Præstegaarden, 1 Bol, 10 Huse; paa Marken nævnes da Hjorthøj, Svinshøj, Rimagre, Plusmashat, Timmeling, Skovhøj, Vognsfly, Esholt, Gimmer, Salagre, Gridsagre, der var opbrugt Skovjord.

Præstegaarden, c. 8 Tdr. Htkr. I Klosterets Tid var der ingen Præstegaard, idet Præsten havde Bolig paa dette, men 1555 fik Iver Juel kgl. Befaling om at udlægge en Præstegaard, hvortil han have forpligtet sig.

Navtrup, 4 Gaarde, 6 Huse. 1683 4 Gaarde med 6 Bønder og 2 Huse; paa Marken nævnes da Gravvar, Langhøj, Skimmingvar, Varmdal Hede. 1547 siges Bønderne der at være Gaardsæder og byggede paa Stubbe Klosters Ejendom. Navnet kommer af Beliggenheden ved et Nav (oldn. nabbi) eller en Landtunge ud i søen.

Gunderup, 2 Gaarde, 3 Huse, 1683 2 Halve Gaarde, hvoraf den ene øde; af Marker nævnes da Junkershøj, Trol dal, Folsted, Kleppe.

Blagskjær (udtales Blaskjær), 2 Gaarde, 2 Huse; 1683 2 Gaarde, den ene med 2 Bønder, den anden øde.

Kokborg, 2 Gaarde, 4 Huse, 1683 6 Huse.

Mundbjerg, 2 Gaarde, 7 Huse, 1638 2 Gaarde, 1683 1 hel og 2 halve Gaarde; paa Marken nævnes da Kilagre, Komagre, Havershøj.

427.

Skank, 1 Gaard, 1 Hus, var 1683 en øde Bolig.

Hærup (udt. Hærrup), 3 Gaarde, 8 Huse, 1683 1 Gaard med 2 Bønder: paa Marken nævnes da Tohøj, Mandhøj, Tingdal, Takkehøj, Jehøj, Gildhøj, Klepaas.

Bjørnkjær (udtales Bjålkjær)), 3 Gaarde, 3 Huse, 1683 1 Gaard med 2 Bønder; paa Marken nævnes Møgelhøj, Rævehøj, Gangerhøj, Horsfald.

I Sognets østlige Del:

Søgaard, 4 Gaarde, 2 Huse og et Fattighus, 1683 1 Gaard med 3 Beboere, der havde Jord i Fællig med Hjelm Mølle, der blev nedlagt for 20 Aar siden i Anledning af den paatænkte Udtørring af Stubbegaard Sø. Paa Marken nævnes da Brejnskov, Brejnpøt, der endnu mindes ved Bjernskov Bro over et Vandløb, der falder i Flynder Sø. Ved Hjelm Mølle er et dtbt Hul, der kaldes Dejntruget.

1760 sluttede de 5 Gaardmænd i Søgade og Mølleren u Hjelm Mølle en Vide og Vedtægt om deres Markers Fredning og fælles Høsttid. En af Mændene var Oldemand og Søndag Eftermiddag samledes man om Sommeren for at afhandle de fælles Anliggender. Dette Videbrev er trykt i Salm til Jydsk Hist. og Topografi II. 272 – 80.

Bolsøhus og Vibsøhus ved Damme paa Hjelm Hede.

Krejlgaard, 1 Gaard. 1683 var ”Krejlhuset” 1 Bol; paa Marken nævnes Rumdig.

428.

Stenholm, 1 Gaard, 1 Hus, 1638 og 1683 1 Gaard.

Sebstrup, 6 Gaarde (Vester-, Sønder- og Melgaarde) og 7 Huse, 1683 3 Gaarde med 6 Bønder; paa Marken nævnes da Slejbak, Tohøj, Enhøj.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Korstoft (udtales Kastowt), ved Kaarsaa, 3 Gaarde, 8 Huse. 1683 var "Korstoft" 1 Gaard med 2 Bønder; paa Marken nævnes da Strivelagre. Det har Navn efter Skive Aa, der her deler sig og kaldes Korsaa.

Mogenstrup, 7 Gaarde, deraf Bæksgaard c. 7 Tdr. Htkr. 1 Mensalgaard til Estvad, Vestergaard. Østergaard og Kringelgaard, og 7 Huse. 1683 3 Hele og 4 halve Gaarde og 1 Hus; paa Marken nævnes da Tinghøj og Havholm. 1444 fik Mogens Munk af Kronen Skøde paa 5 Gaarde i Mogenstrup. 1550 indværgede M. Mads Hvid en Gaard i Mogenstrup som Estvad Sognepræsters rette Ejendom til Estvad Præstegaard.

Kirkegaard, 2 Gaardem af hvilke en paa 5 ½ Tdr. Htkr. og 1 Hus. 1683 2 Gaarde med 2 Bønder.

Trandum er Nørgaard, 2 Melgaarde og Tybogaard, i Neder Trandum 2 Plomgaarde, Abildgaard, Kjærgaard, Feldsgaard, 1 Hus Faldhede. 1683 var Neder Trandum 4 Gaarde, af hvilke en hed Plomgaard og 1 Abildgaard, Vidnesbyrd om Dyrkning af Frugttræer i en fjern Tid, og "Øster Trandum" 1 Gaard og 1 Bol. Navnet udtales Trånnum, hvilket svare til Skrivemaaden Trandum

429.

(ikke Tranum). Dette Navn er vistnok ældgammelt og svare ti det norske Trondhjem (opr. Prándheimar), men Oprindelsen er uvis. Feldsgaard har maaske Oprindelsen af det gamle Ord fil eller fel, der betyde Vadested; et saadant har til for 40 Aar siden været her.

Dueholm (udtales Duholm), 3 Gaarde, deraf Nørre Dueholm 6 ½ Tdr. Htkr., og 3 Huse. 1683 1 Gaard med 2 Bønder.

1573 lod Fru Mette Munksdatter til Stubbergaard tage Tingsvidne paa Sinding Herredsting om Markskjæl mellem Røjbæk, Dueholm og Trandum.

"Saa først begyndte de deres Tov ved den store Aa, løbende imellem Sinding Herred og Fjends Herred, i en Bæk kaldes Sandvads Bæk, og der satte en Sten i samme Bækmunde, saa op med samme Sandvadsbæk, der satte de en Steen og en Pæl, sa vester paa i Mosen, der satte de en Sten og en Pæl, saa vester paa fra samme Sten og Pæl, til Heden vedtog, over en Vej, kommer fra Dueholm og løber til Røjbæk, der satte de en Sten, saa nør paa til en liden "Hof" (Hob), der satte de en Sten, saa nør fra samme lille Hof og udi Mosen, som kaldes Rørmose, udi sønder Ende paa en Sigrunde, der satte de en Sten og en Pæl tilhobe, saa Sten og Pæl efter anden i samme Sig, til samme Sig grønede, der satte de en Sten og en Pæl, saa strammer med samme Sig og samme Strømgang ad Mete (grænse) vesten om Dueholm ad Midtstrømme, der satte de en Sten, saa ad

430.

gammel Bækgang og med den store Løbningsblanke Aa, som løber imellem Giding Herred og Fjends Herred, der satte de en trebunde Sten i Trebæk munde" 92).

Faldhede, 1 Hus, paa en flad Hede, der har Fald mod Stormose.

Hale (udtales Hål), 1 Gaard, 4 Huse. 1638 et Bol, 1683 en Halvgaard.

Røjbæk, 1 Gaard, 5 Huse, skreves i ældre Tid Røjbæk. Røjket Nund betyder moseagtig Jord. 1638 1 Gaard; paa Marken nævnes Svanhøj, Nagensvang, Hjerkjær, Brændhøj.

Hæk, 3 Huse, kaldes 1683 et Bol, der ogsaa hed Rønvad, tildels underlagt Vivtrup i Hadderup Sogn. Gerhardsminde, 1 Hus, Parcel fra Sønder Mølle, har Navn efter Købmand Gerhard Kalby fra Ringkjøbing, der ejede Møllen. Det hed tidligere Stampen.

Sønder Mølle, 1638 nævnes Mølgaard, der 1683 var ganske uden Hus, og 1798 blev delt mellem Møllen og Trævel.

Kalkværket, anlagt 1873, 7 Huse, deraf 1 Lykkensprøve, 1 Højgaard.

Trævel, 1 Gaard. 1683 var Trevel 1 Selvejerbol, beboet af Peter Petersen Meyland, der ogsaa havde flere andre Ejendomme og døde 1699. Den menes at have Navn af 3 Væld.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Trandum Skovby, 2 Gaarde, 2 Huse. 1683 5 Gaarde; her var da ingen Skov og paa Marken nævnes Abborrebjerg Hedesplind.

431.

1638 nævnes ved Raar et Bol Oxholt, hvis Navn er bevaret i Oxelhøj, Mosegaard, der var et Bol ved Bjørnkjær og Hedehus ved Sebstrup. Vesten for Kokborg er ude i Heden en Lavning der kaldes Kirkestedet.

Stubbegaard

Det gamle Stubber Kloster, hvis ældste Navn var Stubthorp, laa paa en Landtunge ud i den nu saakaldte Stubbegaard Sø. Paa den Tid, da det blev oprettet, have Søens Bredder mod Øst været skovklædet og Klosteret har ligget i afsides Stilhed under skønne Naturomgivelser. Mod Vest og Syd findes nu en stor Hede, der vel i gamle Dage har været Klosterets Mark, og igennem denne Hede fører en Hulvej ned til det lavt liggende Kloster, medens Hedens Bredder mod Engdraget ere stejle. Deraf kommer ogsaa Navnet Stubthorp, der senere udvikledes til Stubber, thi Ordet stup, der forekommer i sønderjydsk, betyde stejl og findes i samme Betydning i norske og svenske Dialekter. Endelsen thorp betegner, at her har været anden Bebyggelse, førend Klosteret blev anlagt. Dette nævnes 1268, da det i Fri Gros Testamente betænktes med 2 Mark Penninge, men det nævnes ellers kun sjelden og dets Arkiv er tabt 93).

Det har altid været et Nonnekloster, og det væsentlig for adelige Kvinder; blev det forestaaet af en Priorisse, men der var ogsaa en Prior, og Bi-

432.

skoppen i Ribe var Klosterets Patron. Klosteret fik efterhaanden betydeligt Gods, idet de indgivne adelige Kvinder maatte skænke Jordegods for deres Ophold. Foran S. 139 er det omtalt, hvorledes 2 adelige Damer gik i Klostret og skænkede det Handbjerg Hovgaard, hvorved det fik en Del Stridigheder med Ejerne af Landting om Helle Aa. Ved samme Tid skænkede Ridder Lyder Kappel og hans Hustru Mette Jensdatter Grundvadsgaard i Salling. 1438 omtales en afdød Fru Inger Jensdatter i Stubber Kloster. 1504 pantsattes Savstrup Gaard og Mølle til Niels Klemmensen. Af Priorer nævnes 1349 en ved Navn Peder, 1391 Jakob af Husby, der 1408 og 1411 kaldes Jacobus Johannis og siden var Kannik i Ribe 94); ved Midten af det 15. Aarh. Christen Svendsen, der tidligere var Præst i Bordbjerg og Hjerm og er vel den Prior Christiern, som nævnes 1456 (se foran S. 197), Oluf Nielsen noget før 1500, der skænkede Holmgaard til Præstegaard for Bordbjerg (se Side 179). Priorerne eller Forstanderne behøvede ikke at være Gejstlige men kunde ogsaa som denne være gifte Adelsmænd. Af Priorisser nævnes 1388 Christine, 1457 Christine Pallesdatter. Paa Reformationstiden var der den gamle Priorisse Else, Søster til Biskop Iver Munk, og den unge Priorisse Else eller Elsebe Rytter, af Familien Rytter til Kappel. 1388 testamenterede Biskop Jens Mikkelsen Priorisse Christine en Kaabe foret med broget Skind. 1459 testamenterede Decanus Anders Skeel den daværende Priorisse 16

433.

Alen lejdensk Klæde 95). Under de vanskelige Forhold paa Reformationstiden led Klosteret meget, der blev plyndret 3 Gange og gik meget i Forfald. 1532 kom Jep Thomsen i Holstebro med en Del Personer til Klosteret, udjog M. Christiern Hvid, til hvem det da var forlenet, og plyndrede hans Gods, hvorfor han siden stævnedes dem (se S. 88). Hvorledes det gik under de vilde Opløb 1534 – 35, under

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Skipper Klemens Oprør, vide vi ikke nærmere om, men det er endda underligt, at der 1538 dog var 11 Jomfruer tilbage.

Paa Reformationstiden var Stubber Kloster foprlenet en kort Tid til Mogens Kaas, men forlenedes 1538 til Magister Iver Juel. Denne mærkelige Mand er født 1494 og Søn af Kjeld Iversen til Astrup i Salling; han var en Fætter til Biskop Iver Munk i Ribe og stod i nært Slægtskabsforhold til andre Prælater og ansete Adelsmænd. Han gik i Ribe Skole i 8 ar og i Aarhus Skole 2 Aar, drog 1514 til Kjøbenhavns Universitet og 1516 til Køl, hvor han og den senere Kansler Johan Friis 1519 toge Magistergraden. Derfra drig han til Amsterdam, hvor hans Ledsager Mag. Mogens Kaas gav ham et Stik gennem Skulderbladet, som han endnu havde Men af paa sine ældre Dage. Senere fulgtes han hjem med Johan Friis under megen Besvær, men de 2 Venner rejste strax efter til Rom, hvor han blev i 3 Aar. 1524 udnævntes han til Frederik I's Sekretær, gjorde 2 Rejser til Norge i Anledning af Kongens Valg,

434.

blev Provst i Bergen og havde nogen Udsigt til at blive Biskop i Oslo.

1526 blev han Provst i Harsyssels Provsti og havde nu nogle Aar Ophold i Ribe. 1535 blev ham af Kongen sendt i et vigtigt Ærende til Gustav Vasa.

Uagtet sine Studier i Rom, sin geistlige Betjening og sit Slægtskabsforhold sluttede han sig til Christian III. og til Reformationen og blev 1537 til forordnet Johan Rantzau, dr var bleven Stiftbefalingsmand i Ribe, og forlenedes med Lønborg Bispegaard. 1543 fik han af Ribe Domkapitel Rybjerggaard i Mageskifte.

Han fik sit Forleningsbrev med Stubber Kloster 13. Aug, 1538, samtidig med at han fik Bevilling paa at beholde sine gejstlige Forleninger, uagtet han havde i Siden at gifte sig, thi som katholsk Gejstlig havde han afgivet Kyskhedsløfte. Han giftede sig derpaa med Mette Munk, Datter af Hans Munk til Krogsgaard og Brodersøns Datter af Mogens Munk til Volstrup. 1540 fik han et nyt Forleningsbrev paa Stubber Kloster, ifølge hvilket han skulde yde en Afgift af 50 Daler, tjene selv fjerde til Hest eller Skibs, besørge Jomfruernes tilbørlige og nødtørftige Underholdning efter gammel Sædvane og holde Klosteret ved skellig Bygning.

6. Marts 1547 fik han Skøde paa Klosteret med tilliggende Gods, omtent 150 Gaarde og Bol, for hvilken anselig Ejendom han gav 12,765 Daler. Han skriver herom: "Den Tid, jeg købte det, da

435.

var alt Klosteret svarlig forfaldet, 2 Huse, om var Stalden og et nyt Hus, stode ved Søen, som (hvor) Abildgaarden er, og var Kornloft, Salhus, Svendeherberg og et Herberg, kaldes (Navnet udeladt), at opbrændt. Paa Kirken laa det gamle Straatag, ligesaa paa alle Huse, og Murlederne raadne trindt om og ingen Grundvold uden aleneste lidt Sten paa Sandet, og derfor stod det synderste Hus paa Hæld, hældte under Støtter og det synderste Hus slet raaddent neden under og intet Hus norden paa Gaarden og aldrig en Teglsten til Tag nogensteds og var ikke uden et gammelt Risgærde paa Vesterside og et Led. Og var der 12 Jomfruer at føde, som var gamle Priorisse Else selvanden, unge Priorisse selvanden, Jomfru Birgitte Nielsdatter, Jomfru Edel (her mangler 2), og da kunde de ikke saa uden 4 Ørte (6 Tdr.) Byg, 10 Ørte 12 ½ Tdr. Rug og avle ved 70 Læs Hø til Gaarden." "Forholdene maa have været saaledes: Naar man fra Vest kommer ind paa den Holm, hvorpaa Stubbegaard laa, havde man til Syd Ladegaarden og til Nord Hovedbygningen, der i Klosterets Tid har udgjort 4 Længer. Den vestre Længde er den, af hvilken Kældrene endnu ere bevarede og som var Stuehus til nyere Tid. Om dette Hus skriver Iver Juel: 1545 lod jeg lægge Grund trindt om de vestre Huse, som da vare mestendel raadne og hældte ud ad mere end en halv Alen og Mur-

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

436.

mesteren af Ribe gjorde, som meget stod og lidet var værd. At her i Middelalderen har været et anseligt Hus, derpaa tyde Kældrene, der ere ældre end Iver Juels Tid. 1555 lod Iver Juel bygge den ny Fruerstue med et Taarn, hvilket maa være Nørhuset. Af dette ses Grundvolden endnu, og at det engang er nedbrændt, sluttet af, at en Mand der for 40 Aar siden tjente paa Stubbegaard, her fandt en Klump Sølv, der tydelig havde været i Ild. Det søndre Hus, der 1547 stod paa Hæld med Støtter til, blev 1592 opbygget fra ny af Kjeld Juel som et Stuehus med Port igennem og var saaledes Indkjørselen til Borggaarden. Kirken, der maa have staaet i Øst og Vest, maa have været nævnte søndre Hus, og imellem Abildgaarden og Laden har man fundet Levninger af Kirkegaard med mange Skeletter. I Jakob Boserups Tid fandt man her en Guldring, for hvilken Boserup gav Finderen 1 Td. Rug.

Abildgaarden har vel været paa Holmens Nordside, hvor der endnu er gamle Træer. Den sydligste Del af Holmen har vel i Klosters Tid været Ladegaard. 1547 gjorde Iver Juel Grave omkring Gaarden, og 1552 lod han gøre Pram og gjorde Gravene dybe trindt om, hvoraf maa sluttet, at hele Borggaarden blev indesluttet af Grave indenfor Søen; naar tilmed tages i Betragtning, at Adgangen fra Landsiden er afspærret af det Porthus, han byggede 1547, har han indrettet Stubbegaard til en fast Borg. Naar Iver

437.

Juel skriver, at da han kom hertil, var der paa Vesterside kun et gammelt Risgærde og et Led, maa han mene, at dette Hegn stod over Vejen fra Landsiden, og det var dette daarlige Værn, han 1547 ombyttede med en Port.

Ved Udgangen af det 16. Aarhundrede stod Stubbegaard, som Iver Juel lod Klosteret kalde, som en anselig Herregaard. Kjeld Juel har vistnok anlagt Ladegaard udenfor Søen, thi han skriver:

”findes der intet Hus i Ladegaarden, lidet eller stort, som jeg jo alt sammen paa min Bekostning har ladet bygge, desligeste Smedie og Møllen (i en Dal mod Vest) med Broen over Søen til min Fægang med andet meget mere. Anno 1595 lod jeg forlænge det Hus i Ladegaarden norden for Porten 28 Binding nær paa og det norderste Hus dernæst købte jeg sammenhugget, for hver Binding 10 Mark. Denne Ladegaard laa ved den østre Ende af Ladegaard Sø, hvor der endnu kan sees Spor af Teglsten. Den menes i forrige Aarhundrede at være flyttet ind til Borggaarden.

1549 har Gaarden været i Stand til at modtage Gæster, thi da blev Iver Juels Søn Kjeld døbt i Sevel Kirke med mange fornemme Faddere, blandt hvilke Mogens Munk til Volstrup, hans Søn Oluf Munk til Tvis, der havde været Biskop i Ribe, Niels Lange, Danmarks Riges Raad, Juels Svoger Kristoffer Munk til Krogsgaard, Jens Thomesen Sehested til Holmgaard, Landsdommer Mogens Justesen med flere.

438.

Iver Juel var en god Husholder, saaledes solgte han en Del Strøgods 1547 for 5704 Daler, hvoraf en stor Del var af det fjernere af Stubber Klosters Gods, hvorved han næsten fik Halvdelen af Købesummen dækket. 1548 fik han kgl. Bevilling til, at Hejrupgaard, Bjørnkjærgaard, Sønder Mølle, Røjbækgaard, Trandum Skovbygaard og Hjellum Hede maatte ligge under Sevel Birk. I den Anledning kom han i Strid med Mogens Munk til Vostrup, der havde opkrævet Sandemænd, hvorved han vilde tilegne sig Ret til en Del af Iver Juels Søer og Ejendomme, men der blev i mange adeliges Nærværelse gjort Forlig mellem dem. Denne Sag angik Hjellum Hede, som tilkendtes Iver Jul, der Aaret efter byggede Hjellum Mølle, som hidtil kun var en ringe Ejendom, med 2 Kværne. 1554

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

indgravede han Hjellum Hede med en Grøft, der endnu ses. I Anledning af denne havde han haft endnu en Proces, der 1551 paadømtes af Rigens Ret. M. Mads Hvid til Estvadgaard forfulgte nemlig Hjellum Hede og Fiskeriet i Flynder Sø til Laas paa sin Hustrus Vegne, idet der ingen anden Mølle end denne Sø, og som Lodsejer i Mogenstrup By havde han Lod i Hjellum Hede. Idet Juel henviste til sit Forlig med Mogens Munk, at Mogenstrup By skulde beholde den Lyngslet, Fædrift og Tørvegrøft, som den hidtil havde haft, bleve de saaledes forligte, at hver skulde have frit Fiskeri i Flyndersø til Midtstrøm, hvor deres Grund og Ejendom paaskød, og

439.

hver beholde sin Lyngslet, Fædrift og Tørvegrøft i Hjellum Hede 96). 1552 – 53 havde han igen Strid med Mogens Munk om det samme.

1551 havde han Proces med Mogens Munk om Trandum Kirkegaard, om hvilken se under Kirken. 1552 lod han Sevel Mark rebe og gjorde alle 12 Gaarde lige gode, ligesom han gjorde Skæl mellem Byerne.

Iver Juel synes at have været en streng Husbonde mod sine Bønder, hvis man kan slutte noget af et Par Retssager. Hans Nedbrydelse af Trandum Kirke 1554 var i høj Gred hensynsløs; det skede, for at han selv med mindst mulig Bekostning kunde skaffe sig en andelig Sognekirke, der skulde vise, hvad han havde udrettet, og som kunde være et værdigt Hvilested for ham og hans Efterkommere.

Bartholomæi Dag 1556 døde Iver Juel i Fruerstuen paa Stubbergaard og blev næste Søndag begravet i Sevel Kirke ”med stor Ære”. Til Begravelsen mødte hans Broder Niels Juel til Astrup og de 3 Rigsraader Oluf Munk, Niels Lange og Iver Krabbe, med mange Adelsfruer og Jomfruer og saa megen Almue, at der ikke var Run i Kirken.

”Alle særgende og begræd hans Død,” skriver hans Søn Kjeld Juel; foruden denne havde han Døtrene Naren, der var gift med Erik Rosenkrantz til Langtind, Anna, gift med Erik Lykke til Blistrup; begge bleve begravede i Sevel Kirke; desuden havde han 2 Døtre Edel og Karen, der døde som Børn.

440.

Efter Iver Juels Død blev hans Enke Fru Mette Munk boende paa Stubbegaard, og døde først 12. Marts 1589, hvorpaa hun Palmesøndag blev begravet i Sevel Kirke. 1580 havde hun af Kronen erhvervet sig Holmgaard i S. Lem Sogn.

Hendes Søn Kjeld Juel overtog derpaa Stubbergaard, hvis søndre Stenhus han 1592 ombyggede ligesom han ombyggede Ladegaarden.

Kjeld Juel er født paa Stubbergaard 1549 og kom 1556 i Varde Latinskole, idet han kunde være i Huset hos sin Faster, der boede paa Ladegaarden til den gamle Kongsgaard. Siden rejste han vistnok udenlands. Han giftede sig først 1604 med Kristence Juel, Datter af Herman Juel til Aabjerg, men efterlod ingen Børn og døde 10. Aug. 1606.

I Sevel Kirke har der været en sort oval Marmortavle over ham med følgende Indskrift omgivet af hans Anetavle:

Kiels Juell nu Salig paa Stubbergaard,
Der mand skrev Tusind Sex hundrede Aar
Og der til Sex dend tiende Dag
Udi Augusti Maaned befoel sin Sag
Udi Guds Haand, dermed sin Aand.
Hans Efterlevendes Hustrue Kier
Hannem til Ære lod reyse her
Denne Gravskrift Skiøn, O! Herre giv
Dennem begge tilsammen det ævige Liv.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Fru Kristence Juel udvirkede en Kgl. Befaling af 6. Juni 1608, at da Bent Villadsen i Svenstrup en Nat var draget ind i hendes Skov

441.

Sønderskov og havde hugget og bortført en hel Hob Baandstænger til sin Gaard, men slap fri for Tiltale af Mangel paa Beviser, fik hun Tilladelse til at optage Sagen paa ny.

Hun giftede sig paany med Lensmanden paa Hald, den lærde Kjeld Krabbe til Brusgaard, der allerede døde, 29 Aar gammel, 1612 efter 1 Aars Ægteskab. Hun opsatte et Epitafiun over ham og sig selv i Viborg Domkirke 97).

Til Minde om sin Ægtefælle gav hun ogsaa en Altertavle til Viborg Domkirke, som Konge 12. Marts 1613 befalede at skulle sættes for Alteret nedenfor Koret, medens den ældre Tavle skulde sættes i selve Koret.

Tredje Gang giftede hun sig med Knud Predbjørnsen Gyldenstjerne, ikke at forvexle med den samtidige Kund Axelsen Gyldenstjerne, Lensmand paa Hald. Han er født 27. Juni 1591 og altsaa noget yngre end hun. Han skriver sig til Stubbergaard 16126, men han døde tidlig, formodentlig ved 1640. Han ejede baade N. Vosborg og Skovsbo i Fyn, men da han var meget forgældet, maatte begge disse Gaarde sælges. Det var en lykke, at Fru Kristence havde Stubbergaard paa Livstid efter sin første Mand.

Af de første Ægteskaber havde hun ingen Børn, (et lille Barn af 1. Ægteskab døde før Faderen), men med Kund Gyldenstjerne Sønnerne Preben til Damgaard, Kjeld, Herman, døde som lille, Anna, Jytte og Margrete, der døde ugift som voxen,

442.

medens de fleste af de andre vistnok ogsaa døde som Børn.

Knud Gyldenstjernes Minde er bevaret længe, thi øasten for Søen findes en Mark, kaldet Sovgaard, hvor der har staaet et Hus, der beregnes som øde 1740; derved er et Syed, der endnu kaldes Knud Gyldenstjernes Hul. I Thieles Folkesagn, der ere opregnede paa en Tid, da Sagn ikke vare fuldt saa sammenblandede som i vore Dage, fortælles, at han gik igen paa Gaarden, uagtet han laa begravet i Viborg Domkirke. Man havde forgæves søgt at mane ham ned, men en Søn af Præsten i Vridsted, der hed Knud Ufødt, fordi han var udskaaren af sin Moders Side, gjorde Forsøget i Fiskerstuen paa Stubbegaard og tvang ham baglænds ud af Døren og ned i en Mose, der kaldes Djævlemosen. At man nu taler om, at han gik igen fordi det var ham, der nedbrød Trandum Kirke, er en nyere Tilsætning, da Kirken var nedbrudt længe før hans Tid og Klosterkirken maa da ogsaa være ombygget, se ovenfor. Denne er ej heller omtalt i Kristence Juels Sag med Præsten, der prædikede for hende, naar hun var syg, medens hun ellers søgte Sevel Kirke. I Kristence Juels Tid beregnedes Stubbergaard med 3 Møller, Birkeret og Skoven 1638 til 72 Tdr. Htkr. og med Bøndergodset havde hun i alt 594 ½ Tdr. Htkr.

Fru Kristance var af et melankolsk Sindelag, men hun havde ogsaa haft megen Sorg, idet hun 3 Gange var bleven Enke. Hun led af Relegions-

443.

skrupler og indrettede sig bestemte Fastedage. Præsten Jørgen Friis, der gjerne vilde give hende en lysere Livsanskuelse, disputerede ofte med hende, men kom efterhaanden ind paa theologisk Spidsfindigheder, som han forsvarede heftigt ogsaa fra Prædikestolen, og fremkom med Sætninger som den, at vi vare frelst ved Daaben og uje paany bør søge om Naade, omtrent som den Sekt, der nu kaldes "Bornholmere", fornægter. Fru Kristence fremlagde hans Breve for Biskoppen, og Præsten, der ganske vist kun havde handlet i god Mening ligeoverfor Fruen, blev ved at forsvare, hvad han engang havde fremsat, og kom derved i stor Fortrød, som det nedenfor berettes. Den fremfærd, der

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

vistes mod Præsten, kom til at tynde paa Fru Kristence Minde. Mange Tider efter fortalte man om den Sorg, hun til Straf fik af sine Børn, det hendes eneste Søn begik Blodskam og Datteren blev henrettet. Dette er aldeles rigtigt; hendes Søn Preben blev en gammel Herremand, medens ganske vist de andre Børn døde før Moderen.

Hun stod i venskabeligt Forhold til Biskop Jens Dinesen Jersin i Ribe, der ved sin Død efterlod sig et Manuskript til en bekendt Andagtsbog ”Troens Kamp og Sejr”, som blev trykt 1626. Det er dediceret til Fru Sofie Parsborg og Fru Christence Juel af Jersins Enke, der skriver, at hun ofte havde hørt sin sal. Mand saaledes at berømme begge Fruers synderlige Affektion og mangfoldige Velgærninger imod ham, hvorfor hun til

444.

Taknemligheds Tegn offererede dem denne Bog i det Haab, at de fremdeles vilde lade hende og hendes Børn nyde deres Gunst og Forfremmelse.

Hun har ej et Haandskrift med Kæmpeviser, der endnu findes paa det store kgl. Bibliothek, og som hun ejede, førend hun blev gift. Det er sandsynligt, at det er hende selv, der har skrevet Viserne af med en tydelig Haand. Det er mærkeligt, at hun efter Viserne har indført lange latinske Sentenser, saa hun har hørt til de lærde Damer 98).

Kristence Juel har haft sin første Mand Kjeld Juels Morgengavebrev paa st beholde Stubbergaard med Gods sin Livstid, men da hun tredje Gang var bleven Enke, vilde Kjeld Juels Slægtninge fremkalde Skifte. Disse nærmeste Arvinger var saa lant ude, at de vare Børn af hans Fætre paa hans Moders Side.

De udvirkede en kgl. Befaling af 30. Okt. 1640 til Kommissarier om at foretage Deling i Stubbegaard, og disse stævnedes Arvingerne til Viborg 6. April 1641. Disse var 1) Jørgen Munk til Haraldskjær, 2) Fru Sofie Friis, 3) Fru Anna Munk, 4) Knud Gabrielsen til Hjulebjerg, 5) Herluf Mormand til Seddeinge, 6) Jomfruerne Anna, 7) Edel og 8) Sofie Munk, 9) Frederik Rantzau til Asdal paa sin Broder Johan Rantzau til Estvadgaard hans Børns Vegne, 10) Gregers Hvid paa Henrik von Qvalens og Henrik von Buchwalds Vegne og 12) Harder Holst i Flensborg, som ved Retten var indført i Jørgen Munks Lod. I Oktober samme

445.

Aar bad Arvingerne Kommissarierne om at skifte og dele Stubbergaard ”først udi tvende Parter, som er en Brodelod og 2 Søsterlodder”. Broderloden tilkom Frederik Munks Arvinger og Søsterlodderne Fru Anne Munk, sal. Mogens Ulfeldts, og sal. Johan Rantzaus Børn.

Endelig bevilgede Kongen 2. Aug. 1647, at naar engang Stubbegaard blev ledig efter Fru Kristence Juels Død, idet hun var forlenet derved paa Livstid, skulde Arvingerne indkaldes og Boet deles. Hun levede imidlertid endnu nogle Aar, thi først 15. Maj 1658 fik hendes Arvinger Tilladelse til at opsætte hendes Begravelse nogen Tid. Det var i Krigstiden, hvorfor det ikke var belejligt at føre Liget til Viborg, hvor hendes Epitafium jo var opsat. Om hun endda er kommen dertil, er vel tvivlsomt, thi efter Krigen var Dødsboet sagtens kun lidet værdt, 18. Sept 1660 beskikkedes Kommissarier til at foretage Skifte efter hende, og 22 Juni 1661 fik Laurids Belov og Niels Kaas Befaling til at begive sig til Stubbergaard for at taxere Bygningen. Det ses, at Delingen var fuldendt 1662, da der blandt Arvingerne nævnes Jakob Ulfeldt, Jomfru Anne Munk, Jomfru Anne Kathrine Acheleie, Klavs Sparre og Frands Rantzau til Estvadgaard. Disse Arvinger havde ikke alene delt Bøndergodset, men havde hvar sin Part i Hovedgaarden og dens Bygninger.

Frands Rantzau fik 11. Juli 1671 af Kongen Bevilling paa Sevel Kirketiende uden Godtgjørelse

446.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

til de andre Arvinger, da Kirken altid var holdt vedlige af Ejeren af Stubbegaard imod at oppebære dens Indtægter, medens man nu maatte befrygte, at det vilde komme i Brøstfældighed, naar der var saa mange Lodsejere i Tienden, Rantzau synes en Tid at have haft i Sinde at samle Gaarden paa sin Haand, thi 1672 købte han en Part af Melkior Juel til Hindsels.

1678 var der 14 Lodsejer og en Tid skal der have været 24, men Brugsretten synes at have været overdraget et mindre Parti. Af kattelisten 1676 ses det, at 1/3 af Gaarden var udforpagtet til Peiter Peitersen og i den for 1678 opføres Jomfru Margrete og Elisabeth Rantzau med 1/3, hvorpaa de holdt en Ladefoged, 10 unge Øxne, 16 spæde Kalve og 1 Hoppe; Jomfru Anne Kathrine Achelei holdt 1 Ko. 1 Stud, 1 Kalv, 8 Faar og 2 Lam, Jakob Ulfeldts Arvinger til Karstoft holdt en Pige, 2 Køer, 4 Faar og 2 Lam.

1682 boede her if. Skattelisten Jomfru Maren Ulfeldt med Pige, en Bøjer og en Røgterdreng.

1683 havde Jomfru Anna Akeleje 2/7, Jomfru Sofie Rantzau 1/6, Jomfru Margrete Rantzau 1/6, Mogens Rosenkrantz 1/14, Enevold Kaas 1/24, Jomfru Maren Ulfeldt 1/24, Jomfru Margrete Ulfeldt 1/24, Jomfru Dorteia Ulfeldt 1/24, Jakob Steigeland (i Kiel) 1/7.

I Matriklen 1683 nævnes en Udmark Nørstoft sønden for Krattet med et Markhus kaldes Nørstoftus: deuden hører under Gaardens Taxt

447.

Hjelm eller Nør Mølle, der importerer ganske ringe for Bøndernes Armod, og Sønder Mølle, der fik Vandet fra "Kjelstrøm" (Kilder). Til Gaarden findes et Ege- og Hesselkrat kaldes Sevelkrat, er ganske forhugget, saa ingen nyttige Træer findes, uden bruges til Græsning af omliggende Bønder. Fiskeri i Søndersø omkring Gaarden, Ladegards Sø og Hellesø, bliver ved den tilstand, som Gaarden nu udi er, ej brugt, men forrige Tider ved Gaardens Velmagt blev om Vaartiden af Graafisk (*mindre værdifulde fisk, som fx. skalle, aborre, brasen, helt. fisket*), hvad til Behov behøvedes. Ved Hjelm Mølle en Aalekiste, hvor 2 Tdr. Aal om Aaret kan fanges. Fædrift i Knudskjær og Kjelling Mose og i hvilende Agerjord. En Mark hed Øen. Denne Mark begrænsedes af Hellesø og Stubbegaards, mod Syd af den Lavning, hvori Ladegaardsø findes: vesten for denne Sø er Tallingmose, hvori for en 30 Aar siden var Krattet Tallingbuske; ogsaa norden for Øen ere Lavninger.

Den Herlighed, som Iver Juel havde ventet af Stubbergaard, var altsaa meget kortvarig. Den gode Orden paa Godset, de prægtige Bygninger og alle de øvrige Herligheder bestode kun i Iver Juels, hans Søns og dennes Enkes Tid, og derefter gik det hele i Forfald. De 7 Gange 7 Herligheder, der tillægges Gaarden, og som omtales nedenfor, ere dog en Udpyntning af Sagnet, og dette Tal er formodentlig opkommet, idet man er gaaet ud fra

448

Syvtalet, der for en Deel var raadende i Andelshavernes Adkomster.

1690 viser sig en ny Besidder, nemlig Kongen, idet en Del Parter ere tilfaldne Staten for Skatterestancer. Hans Del bestyredes af Christian Gjerløv. Kongens Part var da 1/7 og foruden denne nævnes de Rantzauers og Jomfru Anne Kathrine Achelejes Part. 1699 nævnes som Lodsejere Elisabeth Sofie Rantzau, Enke efter Oberst Basse, Jomfru Acheleje, F. Sehested paa Rydhave og Maren Ulfeldt paa Langtind. Sidstnævnte, der en Tid havde boet her var 9. Nov. 1698 bleven viet i Sevel Kirke til velbyrdige Johan Andreas von Reursdorf.

Jomfru Acheleje boede her endnu 1703, men forsvinder saa. Der er et Sagn om en Dame fra Stubbergaard, der gik fallit og maatte rejse over Heden ad Viborg til; det er maaske hende. De fraværende Lodsejere udforpagtede deres Del, saaledes nævnes 1693 højagtbare Frands Mikkelsen, der vist ogsaa havde Estvadgaard i Forpagtning og døde paa Stubbegaard 1699. Hans Enke Helle Lavesdatter Roer giftede sig 1701 med Erik Jakobsen Juel, der fortsatte Forpagtningen.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

1711 nævnes det i Skattelisten, at Christen Linde havde en Part, der var bortfæstet til en Bonde Jens Vestergaard, derimod havde Oberstinden og Jomfru Maren Ulfeldt fra sagt sig Sædegaards-friheden paa Landstinget. Samme Jens Vestergaard havde ogsaa Kongens og de andre smaa Parter i Fæste, men hab vilde kun regnes som Fæstebonde,

449.

da han boede paa den Del af Gaarden, der tilhørte Oberstinden.

Efterhaanden samledes Delene paa færre Hænder; 1754 tilhørte Stubbegaard Enken efter Major Frederik Sehested til Rydhave, Christen Linde til Tirsbæk og Morten Qvistgaard.

Sidstnævnte, fra Kvistgaard i Vejrum Sogn, havde 1744 købt 4 Fjortendedele af Stubbegaard og 1758 købte han for 4000 Rdl. af Jørgen Hvas til Tirsbæk endnu 3 Fjortendedele, sa han altsaa ejede den halve Gaard, som han solgte 1778 99). Han boede her selv i nogle Aar.

Oberstløjnant Jens Sehested til Rydhave ejede den ene Halvdel 1768, der i Arv gik til hans Svigersøn Niels Sehested til Rydhave, der 1790 købte den anden Halvdel af Kammerraad P. Hansen til Landting. 1801 arverterede han i Aviserne om en Forpagter og angiver Gaardens Areal til 850 Tdr. L. Der har vel ingen Lysthavende meldt sig, thi han udparcellerede nu Gaarden og falbød 1803 en Hovedparcel paa 230 Tdr. L. med 7 ½ Tdr. Htkr. Da han igen 1811 vilde forpagte bort, avterede han, at der til Gaarden blev saaet 50 Tdr. Rug og 18 Tdr. Byg samt avledes 100 Læs Hø; holdtes 40 Stude og over 200 Faar.

Sehested, der blev Kammerherre og Stiftamtmand i Viborg, døde 1821 og hans Dødsbo var insolvent. I Nov. 1823 fattes Gaarden til Auktion; den var da paa 17 Tdr. Htk., Udsæden 25 – 30 Tdr.

450.

Rug, 8 – 10 Tdr. Byg, 15 – 20 Tdr. Havre, der avlede 80 – 100 Læs Hø. Desuden hørte hertil 144 Tdr. Htkr. Bøndergods, Ryde Kirketiende og Sevel Konge- og Kirketiende. Der skede dog intet Bud og berammedes mange Auktioner, førend Gaarden, vistnok 1825, købtes af Viborg Stiftsøvrigheden, der havde Prioritet baade i Rydhave og Stubbegaard, hvorpaa Stubbegaard 1827 for 2000 Rdl. solgtes til Landvæsenkommissær N. L. Boserup til Vinderup, tidligere Forvalter paa Rydhave. Bygningerne vare da meget forfaldne og Gaarden næsten uden Besætning.

I Proklamaet 1823 hedder det, at Hovedbygningen var af Grundmuur og teglhængt. Ladegaarden Bindingsværk, alt i god Stand. Dette maa nu ikke tages efter Bogstaven. Allerede Danske Atlas skriver 1768: ”Denne Gaard skal i sin Velmagt have haft mange og store Herligheder. Den har efter gammel Matrikel været ansat for 96 Tdr. Htkr. Hovedgaards Taxt. Situationen har været meget behagelig, thi den var med Vand og en stor Sø næsten paa de 3 Sider omgivet og med Skove rundt om, hvoraf nu alene nogle Buske og Krat ere tilovers. Den skal efter Beretning have haft 7 Jura vocandi, 7 Møller, 7 Skove, 7 ferske Søer, 7 Moser, og Heder til Tørveskær, 7 grønne Enge udenfor Gaardens Enemærker og 7 snese Plove.

Bygningen skal have været prægtig, thi Borggaarden har været sammenbygget af 4 Længer Huse, hvoraf der skal have været 3 Etager, de øvrige 2 Etager

451.

høje. Nu er Bygningen ikkun slet og ringe og de fleste Herligheder Gaarden efterhaanden frakomne”. Da var Gaardens Hartkorn 24 Tdr. Htkr., Mølleskyld 11 ½ Tdr.

Man kan ogsaa nok forstaa, at en Gaard, om end nok saa solid, maa forfalde, naar den saa godt som ikke har været beboet i over 150 Aar, og tilhørt mange forskellige Ejere paa engang. Amtsbeskrivelsen skriver ogsaa 1833, at Hovedbygningen var i jammerlig Tilstand, men dengang stod kun den ene Længe. I Amtsbeskrivelsen siges det ogsaa, at Boserup holdt 30 Hoveder, 100 Faar og 6 Heste. Da havde Gaarden 24 Tdr. Htkr.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Boserup overdrog Gaarden ved Skøde af 23. Dec. 1836 til sin Søn Jakob Boserup. Da stod alene Stuehuset paa den gamle Gaardsplads; det havde meget tykke Mure og Vinduerne sade højt oppe. Den øvrige Del af Gaarden laa ellers saa godt som øde og Jorderne bleve ikke drevne, men Jakob Boserup byggede Lade, Fæhus, Stald og andre Bygninger. Murene i den gamle Hovedbygning vare saa tykke, at Boserup huggede Dele af dem ud og anlagde Værelser der. Da Gaarden imidlertid laa for langt fra Markerne, byggede Boserup 1849 Stuehuset paa ny Stubbergaard oppe ved Gjævet, hvortil han en 5 – 6 Aar efter selv flyttede, byggede Lade og siden de øvrige Bygninger. Han solgte Gaarden ved Skøde af 14. Dec. 1870 til M. Skow til Bustrup, der 1872 solgte den til et Aktieselskab, der havde til Hensigt

452.

at udtørre den, maleriske Sø, hvilket dog mislykkedes. da der ikke var tilstrækkeligt Fald. 1873 overtog et Medlem af Aktieselskabet, Overretsassessor Lunn det hele og 1876 fik Tømmermester I. P. Nielsen i Kjøbenhavn Skøde. Denne solgte Gaarden 1880 til Alfred Kabell, der boede her, til han 1890 solgte den til Svend Gustav Møller fra Østrupgaard i Fyn,

Da Boserup flyttede til Ny Stubbegaard, ødelagde han Gaardens store Arkiv, som han for en Del kørte i Søen, men ellers overlod til alle og enhver. Den eneste Levning deraf ere de Dokumenter, jeg udgave i Danske Magasin 5 Række 2. bind, men man ved endnu at fortælle om de mange Pergamenter, som bl. bleve brugte til at lappe Skindtrøjer med; naar man ved, at yngre Pergament er stift og ubrugelig dertil, medens det fra 15. Aarhundrede og ældre Tid er blødt og vel skikket til sidstnævnte Brug, kan man tænke sig, hvilket Tag Historien hat lidt ved denne Vandalisme. Boserup var ellers i andre Henseender en dygtig og brugbar Mand, der sad i Rigsdagen i flere Aar.

en gamle Hovedbygning blev nedreven i Halvfjerdserne og var indtil den Tid lide paaagtet, men under de senere Tiders større Interesse for Oldsager have de bevarede Kælderrum fremkaldt betydelig Opmærksomhed, saa man for at bevare dem har bygget et Hus derover. Der findes 3 Kælderrum, der ene dybere end de 2 andre, opførte i Munkeskifte, med spidsbuede Krydshvælvinger og ud-

453.

huggede Ribber, men i øvrigt uden større Betydning end saa mange andre Kældere; i en af Kældrene, der kaldes Tyvehullet, findes Lydhuller og en muret Bænk, hvorfor den vel hat tjent til Fængsel, men der kan ikke være Tale om, at det Hus, der stod derover, har været Kirke og Kælderen Kryptkirke, som man mener, thi da Iver Juel overtog Gaarden, sigen han udtrykkelig, at han 1545 restavrerede dette Hus, medens Kirken var det søndre Hus (se S. 436).

Sevel Kirke.

Kirken er opført af tilhugger Granit udvendig og indvendig af større og mindre Kampesten. Af den Gamle Kirke er dog kun tilbage havd der er østen for de 2 gamle Indgange, thi Iver Juel til Stubbegaard skrev i sine Optegnelser, at han lod Trandum Kirke bedbryde 1554 og lod bygge Sevel Kirke fra begge Døre og Vewster paa mod Taarnet, lod Kirken tække med Bly trindt omkring, medens den tilforn var stratakt, hvilket kostede ham mere end 700 Daler, frouden den Hjælp, han fik af Trandum Kirke, idet han nemlig bebyttede Stenene af denne til Sevel Kirkes Udvidelse. Han naaede ikke at faa Ternet gjort færdigt, Men hans Enke forhøjede det 1574 til Mønningen og 1577 blev der lagt 2 Skippund Bly paa Kirken, og Taarnet blev fuldendt og tækket med

454.

Tegl, hvilken Bygning har kostet meget, skrives der i den gamle Optegnelse. Taarnet har dog ikke været solid bygget, thi sidstnævnte Aar havde Bygmesteren det sønderste Hjørne af Taarnet helt nede lige til de hugne Sten.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Den gamle Del af Kirken har Sokkel med en List paa den øverste Kant, den nyere Del alene med Skraakant. Loftet er gibset, uden Hvælvinger. Vaabenhuset er opført 1765 af Mursten.

Altertavlen som den stod til 1858, havde i Midten Kristi Korsfæstelse, paa den ene Fløj 3 og paa den anden 4 Figurer, den havde Rantzauernes og Achelejernes Vaaben med Navnetrækkene A. C. A. (Anna Cathrine Acheleie) og L. S. R. (Lisbeth Sofie Rantzau), altsaa fra Slutningen af det 17. Aarh., men Altertavlen selv var ældre. 1858 fik Kirken en ny, malet paa Lærred af Jæger i Viborg forestillende i Midten Kristus paa Korset og ved Siderne de 4 Evangelister. Prædikestolen med udskaaret Arbejde, er fra Slutningen af det 16. Aarh. thi derpaa har staaet Kjeld Juels fædrene og mødrene Vaaben, hvilke ogsaa findes paa de øverste Stole. Paa den vestre Væg er et Pulpitur, opst i Juelernes Tid, hvorpaa 1858 er afmalet de 12 Apostle. Her er opstillet et Orgel, der 1873 blev skænket af Boserup til Stubbergaard. 1888 fik Kirken en Indgang gennem Taarnet. Klokken er flere Gange omstødt, sidst 1876 i Aarhus, og skal vær en Sammensmeltning af den

455.

ældre og den fra Trandum, om hvilket Sagnet i øvrigt fortæller, at den ligger i Stubbegaard Sø.

Under Koret har været den Begravelse, som Iver Juel lod indrette, men den blev 1858 tilstoppet med Snadog de tiloversblevne Ben begravede i en Grube paa Kirkegaarden. I Koret var indtil 1858 indmuret det overfor S. 440 omtalte Epitafium over Kjeld Juel, men dette blev nedbrudt og for en Del bortsolgt; 2 allegoriske Figurer deraf, Toren og Haabet, ere hensatte i Taarnet og Stenen med Indskriften lagt i Korgulvet. I den søndre Side af Koret laa indtil 1885 en sort Sten, hvorpaa er afbildet en Adelsdame i fuld Legemsstørrelse i Enkedragt med Indskrift: "Her ligger begrafit erlige och velbyrdige Fru Maren Juel til Rybiere, f. Erick Rosenkrans Efterleverske". Denne Sten r 1886 indsat i Kormuren. Under den var en muret Grav, hvori laa Levninger af en med Læder betrukken Kiste med Messingsøm og af Liget, deriblandt Haaret. Ligeledes fandtes en Messingplade med følgende Indskrift: Her under hviler erlig och velbyrdige Frue Marenn Juel til Ryberg, som hafde erlig og velbyrdige Mand Erich Rosenkrands til Langtinnde, och døde paa hendis Gaard Hanberg Hovfgaard den 7 Majo 1624 och var hun føf..... Gud gifve hinde en glædelig och æffuld Opstandelse med alle Christen paa Domme dag.

Under Prædikestolen har været Begravelse for Løjnant Muus, der havde deltaget i Frederiks IV's Krig med Sverrig, været i svensk Fangenskab,

456.

men flygtede fra Gøteborg til Skagen og boede siden i Sevel paa Rydhave Gods. Hans Kaarde, der hang paa den søndre Kirkemur, blev solgt for faa Aar siden. Muuses Ben ere ogsaa udførte til Kirkegaarden. Muus boede 1742 i et Hus i Sevel, hvor samme Kaptejn Svarto boede i et andet Hus. I Kirkegulvet ligge 2 Ligstene med udslidte Indskrifter, der vistnok have ligget over Præsters Begravelser.

Om Sevel og Trandum Kirker findes Oplysninger i Saml. til jydsk Hist. og Topografi 2, R. II. 269 – 71 af Lærer P. Kristensen i Mundbjerg, der i øvrigt har meddelt mangfoldige Oplysninger til Beskrivelsen af Sinding Herred.

Trandum Kirke.

Denne Kirke blev opført 1891 under Ledelse af Arkitekt Veber for 18 – 19000 Kr., af hvilke Staten gav 13120 Kr. og Resten indkom ved Frivillige Bidrag. Den indviedes 17. Dec. 1891. Der er opført af Mursten og er takt med Skiffer. Taarnet er 20 Alen højt. I Altertavlen er indsat et Kristusbillede af Gips, givet af Sagfører Aggerhom i Holstebro. Klokken er støbt i Skive.

I Kirken hænger Nøglen til den gamle Kirke, der har været opbevaret i Trandum Kirkegaard siden den gamle Kirkes Nedbrydelse. Den ny Kirke er opført paa samme Plads som den gamle. Da

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

457.

Pladsen blev ryddet 1882, fandt man 50 Læs utilhugne og 2 tilhugne Kampesten. Kirken har været omtrent 22 Alen lang og 14 Alen bred, af samme Størrelse som den gamle Del af Sevel Kirke. Den har haft Taarn, og det er muligt, at deri har været Hvælving, ligesom der fandtes Menneskebeen under en stor flad Sten under Taarnet. Det vides endnu, hvor de gamle Alsterstager findes, Døbefonten skal findes i Grove i Salling, hvor den bruges som Svinetrug, og Alterbordet skal være den Sten, der ligger foran Indgangsdøren paa Ny Stubbegaard. Paa Gammel Stubbegaard har været opbevaret en Prædikestol, der vel ogsaa hidhøre herfra, thi i Klosterets Kirke har de næppe været Prædikestol.

Det var 12. Jan. 1554, at Iver Juel udvirkede en Kgl. Tilladelse til at nedbryde Trandum Kirke og bruge den til Sevel Kirkes Bygning, hvorefter begge Sogne skulde slaas sammen til et. Han skulde til Gengæld altid holde Sevel Kirke vedlige, udlægge en god Præstegaard dertil og sætte en lærd Mand til Sognepræst, som dog først skulde examineres af Superintendenten.

Sognemændene i Trandum synes ikke om dette, og turde vel ikke gøre noget derimod, saalænge Iver Juel levede, men 1558 stævnedes de hans Enke Fru Mette Munk, fordi han havde ladet nedbryde deres Sognekirke, ”som stod vel opbygget og opmuret med hugne Sten og takt med Bly og vel flyet udi alle Maade, og den aldeles ødelagt og

458.

andensteds bortført”, saa de nu havde en Mils Vej til Sevel Kirke, og det en ond Vej over Kær og Moser, Bække og Aær, saa mange nødedes for samme lange og onde Vej om Vinterdagen at blive fra Kirke og Guds Ord og mange gamle Folk ikke kunde komme hjem derfra, hvorfor de bleve forsømte. Da tilmed Kirken var saa vel opbygget og takt med Bly og Trandum Sogn var et stort og godt Sogn, som vel kunde føde en Præst, mente de, at Iver Juels Arvinger vare pligtige til at opbygge Kirken igen.

Fru Mette svarede, at hendes Husbonde havde ladet Kirken afbryde ikke af sit eget Hoved, ikke heller til sin Nytte, Gavn eller Fordel, men efter Kongens Tilladelse og paa sin egen Bekostning og lod den forbygge paa Sevel Kirke. Hun fremlagde et Syn over Sevel Kirke, hvori der hedder: ”Først forfore de forskrevne Kirke udenom, da er den vel opmuret med huggen Sten alt sammen, baade Taarn og Kirke, og er den nu Mur, som er tilhugget, 63 Alen rundt udenom og er takt med Bly alt sammen undtagen Taarnet, som ikke endnu er fuldkommen og inden udi er det en skøn, rum, fuldkommen Kirke med Skamler og Værelse, saa den fri kan forsvare sig for en Landskirke”. Fru Mette dømtes ogsaa paa Kongens Retterting 1558 fri for Tiltale 100).

Ogsaa Trandum Præstegaard fremkaldte en Del Strid.

459.

1547 stævnedes Iver Juel til Stubbergaard Mogens Munk til Volstrup for Trandum Kirkegaard og fremlagde et Tingsvidne af 1644, at 24 uvillige, trofaste Dannemænd havde vidnet, at Hadderup og Trandum Kirke havde ligget til Stubber Kloster og de, der havde haft Klosteret i Forlening, havde holdt Kapellan til disse to Kirker og Sognemændene havde givet Tiende og Præsteredsel til Klosteret, saa længe til Hr. Hans havde faet Hadderup Kirke og Præstegaard af Iver Juel og er hans Kapellan. Priorissen Elsebe Ryttersdatter og menige Konvent i Stubber Kloster havde Aaret i Forvejen udgivet et Brev, at biskoppen i Ribe for Villie og Venskab en Tid havde forlenet Mogens Munk med Trandum Præstegaard og at de to Kirker, saa længe nogen kunde mindes, havde ligget til Klosteret, og Forstanderne havde holdt een Kapellan til dem og en anden Kapellan til Sevel Kirke. Iver Juel lod ogsaa fremlægge Kongens Forleningsbrev af 1543, at det var ham tilladt at beholde nævnte Kirke til Jomfruernes Underholdning tilligemed Tiende af Hadderup og Sale Kirker, men naar Jomfruene alle vare døde, skulde Tienderne og Herligheden komme tilbage til Kronen.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Derimod lod Mogens Munk fremlægge et Brev fra 1546, at den Præst, som havde Trandum Sogn, med Biskop Hans Tavsens Samtykke havde undt Mogens Munc Trandum Præstegaard. imod at denne gav Præsten den Kornrente, som skulde gaa deraf. Herredsdommen faldt dog saaledes, at

460.

Iver Juel skulde beholde Præstegaarden efter det Kgl. Forleningsbrev 1)

Af et Reskript af 17. Marts 1570 ses det, at Trandum Præstegaard var benyttet af Præsten i Sevel som ret Præstegaard til Trandum Kirke, men efter Fru Mette Munks Oplysning havde hun og hendes Husbonde udlagt Præsten en anden Gaard forat han kunde bo nærmere ved Sevel Kirke, og de havde annammet Præstegaarden til sig, hvorfor Konge ogsaa tillod, at hun beholdt den, uagtet Peder Munk til Estvadgaard gjorde Fordring derpaa. Alligevel fik Frands Rantzau 1. Maj 1597 Kongens Brev paa at annamme en Kirkegaard, som kaldes Trandum i Gjeddning Herred, som Peder Munk til Estvadgaard havde haft i Værge og Forsvar.

Præster

Enevold c. 1557.

Niels Villadsen 1558 – 1606.

Bertel Lauridsen 1606 – 36.

Jørgen Lauridsen Friis 1637 – 43.

Søren Christensen Gjødstrup 1643 – 50.

Knud Jørgensen J Kolding 1650 – 70.

Hans Gregersen Hvid 1670 - 89.

Villads Johansen Brochsenius 1689 – 97.

Mag. Jakob Madsen Scharschou 1697 – 1732.

Hans Andresen Gjesten 1732 – 74

Ove Andersen Thorning 1774 – 1801.

Rasmus Hørning 1801 – 31.

Martin Hartmann Lund 1832 – 35.

461.

Hans Jakob Bøtcher 1836 – 55.

Peter Johannes Bøtcher 1855 – 86.

Carl Valdemar Prætorius 1886.

Hr. Jørgen Lauridsen Friis er bekendt for sin sørgelige Skæbne, som han selv paadrog sig ved sit theologiske Rethaveri paa Tider, da der nøje vogtedes paa alt som havde det mindste Skin af Vranglære. Han var Hører ved Viborg Latinskole og blev yndet af Knud Gyldenstjerne til Stubbegaard, som bevirkede, at han 1637 blev Præst i Sevel. Han viste sig snart som en nidkjær Præst, der gjorde sig ydet baade af Herskabet og Biskoppen, idet han optraadte skarpt mod gængse Synder. Paa den Tid var den lærde Holger Rosenkrantz kommen i Forlegenhed paa Grund af sin Lære om de gode Gærningers Fornødenhed, og han lod oftere Hr. Jørgen hente til Viborg forat høre hans Mening om sine Skrifter, ligesom den ogsaa paa Opfordring i Fortrolighed tilkendegav sin Mening skriftlig, hvor han synes at være gaaet temmelig yderlig i at nægte gode Gærningers Betydning. Hvad han havde skrevet, blev i alle Fald til hans Skade senere, ligesom ogsaa at han fremdrog sin Mening om Retfærdiggørelse i Prædikener og ved andre Lejligheder.

Knud Gyldenstjerne døde snart, efterat Hr. Jørgen var kommen til Sevel, og hans Enke, Fru Kristence Juel opholdt sig derpaa en Tid paa en Gaard, hun havde i Norge, men da hun kom tilbage, fattede hun Uvillie mod Præsten. Hun var nemlig

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

462.

af et melankolsk Sindelag og var ængstet for sin Salighed, hvorfor hun indrettede selvvalgte Bedetimer, og en Fastedag hver Uge til sit Sinds Beroligelse. Hr. Jørgen advarede hende mod Overdrivelser baade i private Samtaler og i sine Prædikener, idet han baade af Pauli Breve og Luthers Skrifter viste det urigtige i Udvælgelsen af visse Dage til særlig Bod. Hun bad ham ofte hjem til sig og de disputerede ofte. I Byghøsten 1641 gav hun ham Bent Thorsens Bog ”Aandelige Rustkammer”, der var udkommen 1623, og bad ham om hans Skriftlige Betænkning, i hvilken han derpaa advarede hende mod den almindelige Vildfarelse om Pønitens, om hvilken Forfatteren havde udtrykt sig, at dette var det rette Middel, hvorved Syndere bleve Venner med Gud.

Et. halvt Aars Tid efter faldt hendes Søn ”en sin adelig Dreng” i en besværlig Sygdom, hvorpaa Præsten kaldtes op til Stubbegaard forat give ham Nadveren og holde en Trøsteprædiken, og ved denne Lejlighed takkede Fruen ham paa det venligste og brugte de Ord, at til visse Tider havde et og andet i hans Prædikener stødt hende, naat han havde talt om selvvalgt Fatse og stedsevarende Suj og Hysten, men paa denne Prædiken havde hun intet fundet at udsætte. Præsten, der ikke havde anet Uraad, bad nu om nærmere Forklaring, men hun paastod ikke at have Tid og bad ham om skriftlig at opsætte sine Tanker om Bod og Bodsøvelser, hvilket han ogsaa gjorde.

463.

Nu hørte han ikke noget til denne Sag førend 3. Pinsedag 1642, da han var indbudt til Stubbergaard tilligemed Provsten og en anden Nabopræst. Fruen havde da som tilfældig lagt en Bog paa Bordet og da de 3 Præster samtalte om den, traadte Fruen til og sagde, at hun vilde give meget til, at hendes Præst vilde holde sine Prædikener anderledes, men da han mærkede, at man vilde fange hans Tale, ytrede han ku, at han ikke lærte andet end Guds Ord. Fruen viste ham ogsaa ellers al Venlighed baade nu og i den følgende Tid.

8 Uger efter viste Provsten ham et Missive fra Biskoppen, hvorved det blev ham paalagt at forklare sin Lære om Pønitens og dens Nødvendighed; han anede ikke, at det var Fruen, der havde fremkaldt dette, men troede, det hidhørte fra Fjender, der paa anden Maade vare stødt af hans Forkyndelse. Han bragte ogsaa Sagen frem paa Prædikestolen og udtalte sig der efter sin Overbevisning. Imidlertid kom Fruen til Skade, hvorfor han paa hendes Opfordring 11. Søndag efter Trinitatis holdt en Froprædiken paa Gaarden, i hvilken han undgik alle Tvistemner. Samme Uge kom Biskop Hans Borkersen til Stubbergaard, og Hr. Jørgen kaldtes om Onsdagen op, hvor han uventet traf Provsten og en Samling Nabopræster. Her foreholdtes ham en Række Klagepunkter, som Fruen havde opsat og som han opfordredes til at besvare; videre fremlagdes 3 af hans egne Skrivelser til hende, af hvilke de 2 fandtes fuldstændig overensstemmende

464.

med Skriften, men den tredje var Betænkning over Bent Thorsens Bog, om hvilken han udtalte, at hans Mening alene havde været at berolige Fruens Samvittighed. Uagtet Sagen for ham selv og Nabopræsterne syntes at skulle faa et heldigt Udfald, palagde Biskoppen ham dog at give et skriftlig Svar paa Ankeposterne inden næste Morgen og næste Dag møde i Kirken.

Fruens Anklage bestod i, at han havde sagt:

1. At vi ere blevne aldeles salige i Daaben paa engang, saa at alle vore Synder, de forbigangne, nærværende og tilkommende, ere os da aldeles forladte og vi da have bekommet Retfærdighed.
2. Hvo, som er døbt og tror, han har sin Salighed fuldkommen paa een Tid, og om han end falder i grove Synder, saa mister han ikke derfor Naaden, thi falder du, saa falder ikke Naaden, og enten du staar eller du falder, saa staar Naaden dog lige fast.
3. At ingen derfor maa eller kan sige: Jeg haaber vist at blive salig, thi vi ere nu allerede salige.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

4. Hvorfor og ingen skal søge efter sin Salighed eller at komme i Venskab med Gud ved vor usle Pøniten, Fasten, Hylen, Beden eller andet sligt, thi vi have Guds Naade og vi ere salige, hvi søge vi da efter det, vi have.

5. Ingen maa heller gøre Pøniten i den Mening, at han da vil først saa Guds Naade, men han skal først tro, at han har Guds Naade og

465.

Syndernes Forladelse, og siden gøre Pøniten til en Taknemlighed og til at dræbe den gamle Adam.

6. At vi og ligge paa vore Knæ og hyle og bede Gud om Syndernes Forladelse, som vi allerede dog have, er ligesom en, der kunde have en god Ven, som han dog vidste, at det var ret hans fuldkommen gode Ven og han dog ligevel vilde gaa til ham og bede ham om Venskab, var det ikke, ligesom han vilde spotte ham i hans aabne Øjne?

7. Du kommer for Skriftestolen, der skrider du, der hylder du og vil i saa Maade søge og søge efter din Salighed, da mener du, at du jar udrettet det ret vel og du gør Gud en stor Venneære dermed, thi du vil ikke tro ham, at han paa engang har gjort dig salig i den hellige Daab.

8. Det første, han kom her, brugte han og ikke den Maade med Daaben, som sædvanligt er.

9. Adskillige af vore danske Bøger, som vi fattige simple Folk brugte os til Trøst, har han paa Prædikestolen sagt, det var en Djævels Lærdom.

10. Dette og meget andet mere, som paa adskillige Tider er talt, synes mig er meget urimeligt talt og langt i en anden Mening, end jeg nogen Tid før har hørt, og i Synderlighed, efterdi Pøniten, Fasten, Bøn og anden slig gudelig Øvelse enten herved noget forbydes eller og herved sættes af deres rette Brug og Mening, med mere som jeg vist formener dermed vil Sikkerhed og Tryghed gives stor Aarsag; jeg, Gud ske Lov, vel veed, at ingen Menneske ved nogen Pøniten, Fasten, Bøn eller

466.

nogen anden Gærning kan udrette eller fortjene det ringeste i sin Saligheds Sag, men at Kristus os det alene ved sin Pine og Død har fortjent. Og nu er det, han os udi sin Prædiken lærer ganske og aldeles imod det, som han i Begyndelsen prædikede for os, som jeg med hans Prædikener og Breve, han har skrevet mig til Norge, vil bevise, saa man ved ikke, hvilket man skal tro, det første eller det sidste. Han hat og nogle Gange sagt, at han nu paa 2 Aars Tid har prædikeret Guds Ord ret klart og rent, og her paa dette Sted kunde de faa det ret forklaret. Anno 1642, d. 22. Augusti.

Saa tidlig Menigheden kunde blive samlet næste Morgen, nødte Biskoppen, Provsten og Præsterne i Sevel Kirke og Biskoppen holdt derpaa Overhøring af hele Menigheden, gamle og unge, men fandt ikke noget mistænkeligt i deres Tro, hvor flittig han end udspurgte, ja han udtalte endog baade i Kirken og siden over Bordet sin Tilfredshed med Menighedens religiøse Opvakthed, hvilket han ogsaa siden maatte tilstaa paa Varde Landemøde.

Præsten, der havde maattet udføre dit Forsvarsskrift i stor Ilfærdighed og ikke engang fik Tid til at se det igennem, fordi Biskoppen rev det til sig, fulgtes derpaa med de andre Præster Stubbergaard, hvor hans Skrift blev oplæst. De andre Præster mente vel, at nu var den Sag klaret, men efterat Biskoppen havde holdt Raad med Fru Kristence, Provsten og Fogeden i Fruens Kammer, som han ud og paalagde Hr. Jørgen indtil videre

467.

at afholde sig fra Prædikestolen. De andre Præster bad vel Biskoppen om at tænke over Sagen i Ro, og Hr. Jørgen sputte om, hvad det i Grunden var, man klagede over, hvorpaa Biskoppen kort svarede, at han havde dadlet Pøniten, og det var Grunden.

Hr. Jørgen tyede nu til sin Menighed. Næste Søndag 28. Aug. udstædtes i Sevel Kirke følgende Vidnesbyrd af 24 Mænd:

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

”Der Prædiken og Gudstjenesten var endt, fremkom vor kære Sognepræst hæderlig og vellærd Mand Hr. Jørgen Lavridsen og udi god Lyd tilspurgte os menige Sognefolk, hvorledes han sig i Lærdom og Levned skikket og forholdt hat, siden han blev var Sognepræst, om nogen af os vidste ham noget med rette at kunne beskylde andet end det, som ærligt og kristeligt er, at vi vor Sandhed med ham derom vilde vinde og bekende, hvortil vi 24 Mænd da saavel som menige Sognefolk strax savrede, vunde og bekendte alle og enhver, ikke uden Suk og megen Graad, at forskrevne Hr. Jørgen Lauridsen, vor kær Sjælesørger, har baade i Lærdom og Levned, siden han blev vor Sognepræst, skikket og forholdt sig imod os alle og enhver ærligen, kristeligen, trolige og vel, som en retsindig Guds Ords Tjener vel sømmer og anstaar, og i alle Maader maa vi ærligen høre og svare, saa Ingen af os vidste ham med rette andet at kunne beskylde i nogen Maade end det, som retsindigt, ærligt og kristeligt er i alle Maade, men vi takke ham alle

468.

og enhver i Ære og godt, hver for sin Anpart, for al sin tro Tjeneste og Omgængelse i Kirken og uden Kirken, saa han maa fri have sit Skudsmaal videre til os alle, i hvor, naar og vor Behov gøres”.

Biskoppen har dog betænkt sig nogen Tid, thi først 12. Sept. endte han underretning om Sagen til Kansleren 2). Han havde i sin sidste Visitats erfaret, ”noget nyt og særdeles at anspindes og opkomme her i Stiftet, nemlig udi Sevel Sogn ved Stubbergaard, Religionen angældende, hos Sognepræsten sammesteds Hr. Jørgen Lauridsen Friis, hvorudinden adskillige kalvinistiske saavel som andre flere Griller og Irringer noksommeligen formærkes”.

Han havde derfor forbudt ham Prædikestolen oh bad om Kanslerens Raad, om Sagen først skulde indstævnes til Landemode eller henføres til Bispens Raadslagning eller det theologiske Fakultet ved Universitetet, eller om han selv skulde overveje Sagen i Forening med Falkultetet, paa det alt kunde ske Guds Navn til Ære, den kristne Kirke til Rolighed og Opbyggelse og ingen Menneske til Forargelse.

Med Biskoppens Skrivelse fulgte Kopi af Præstens Trosbekendelse, der lyder saaledes:

Gug give mig det at svare til disse Punkter, hans Navn kan komme til Ære, hans Rige til Forfremmelse for Jesu Kristi Skyld, ikke os Herre, men dit Navn Ære for din Naade og Sandheds Skyd.

469.

1 Lutherus: Daaben gør et Menneske ganske paa engang ren og salig, saa at til Salighedens Hovedstykke intet mere udkræves end saadan Tro, nemlig at tro, at vi udi Daaben af Guds Naade ere blevne saa salige; derfor efter Lutheri Tro og Mening ere vi af Guds Naade udi Daaben ganske blevne salige paa engang, det er, efter Samvittigheden fuldkommelig rensede og frelste fra alle Synder paa engang, saa at alle vore Synder, fremgangne, nærværende, tilkommende, ere da druknede i Havsens Dybhed, ligesom Pharao med al sin Magt, og borttagne paa een Dag, det er: tilgive og forladte. Thi de ere ikke saa borttagne, at Synden og det Onde jo hænger ved os indtil Døden og Grave, med saa at Synden ikke tilregnes, som ji har mistet sin Kraft til at skade og fordømme en arm Samvittighed i Kristi Blod alene. Ja, hvorfor skulde vi ikke være saa frelste i vor Daab? Ere jo alle Synder, fremgangne, nærværende, tilkommende, mage hundrede Aar tilforn, nemlig paa Korset paa een Dag borttagne ved Kristi Død alene. (Zach. 3., Col. 3., Bbr. 1.). Men Gud give os Alle sin Naade saadant at tro hjertelig, thi uden saadan Tro gavner det aldeles intet. Evig Retfærdighed er jo os tilført ved Kristi Død alene og i Daaben skænket til evig Trøst i al vor Nød og besynderlighed nar vi komme i Død, ,em uden vi med en Hjertens Tro saadan naadig Skænk og Gave annamme og tilegne os, gavner den ikke heller os i nogen Maade og Ingen synder md fri

470.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Villie paa denne Trøst, thi de, som saa synde og blive varagtige indtil Enden, som mange desværre gøre nu, allermest mod Enden efter Kristi egen Spaadom, de have ingen Lod eller Del i denne evige Trøst, men de høre hen i en anden Bad, som ikke er Daaben, men den Pøl, som brænder med Svovl og Ild til evig Tid.

2. Hvo, som er døbt og tror af Hjertet, han har sin Salighed fuldkommen paa een Tid, nemlig efter den Mening, som nu sagt er, og om han end falder i grove Synder, saa mister han derfor ikke Naaden, saa at hun skulde være ganske og aldeles forloren og borte, som jo staar fast paa Guds Side ved Jesum Kristum, thi falder du, siger Luther, Naaden falder ikke derfor, ellers maatte Gud og selv falde, som han lovet for Kristi (Skyld) alene at holde saadan Naade evindeligt (Psal. 111 og 117), og staar denne Naade og Naadsens Pagt om Syndernes Forladelse ikke paa os eller paa vor Gøren og Laden, som den gamle Lovsens Pagt, men paa Guds Barmhjertighed i Kristo og paa Guds Ord og Befaling, grundfæstet paa den rette gyldne Grund, som er Guds Søns Blod alene, og han endnu byder for vore arme Samvittighed, at den skal staa fast og uryggelig evindeligt, ikke falde om, naar vi falde, ikke heller staa op, naar vi staa op igen af Synden, men der staar hun efter Guds Villie saa hen paa Guds Befaling og Anordning, at hver arm Samvittighed hvert Øjeblik i Troen maa holde sig til saadan Naade i Jesu Navn og

471.

stedse finde Syndernes Forladelse for Kristi (Skyld) alene af blotte Naade.

3. Ingen derfor efter Evangelii rene og klare Sandhed kan komme til med rette at sige: Jeg haaber at blive salig, nemlig i den Mening som nu sagt blev i den første Punkt, efterdi vi af Guds Naade ere udi Daaben allerede blevne saa salig, nemlig i den Mening som nu sagt blev i den første Punkt, efterdi vi af Guds Naade ere udi Daaben allerede blevne saa salige efter den Mening i samme første Punkt.

4. Hvorfor den stedse varende Søgen og Leden efter det, vi allerede af Guds Naade have, som er Daabens Salighed, er mere en Utaknemlighed og Foragt end en Gud takkelig og behagelig Tjeneste, saa er vor ufuldkommen og i Guds hellige Aasyn usle og elendige Pønitense, som jo ikke der bestaar, det er: vor Anger og Ruelse, Rettelse og Bedring, ingenlunde Vejen til Faderen eller det, hvorved vi kan komme til Faderen og hans Naade, ja end ikke det i os er Vejen til Faderen, Naade og det evige Liv, som alene fatter Kristum, nemlig Troen, Guds naadige Skænk og Gave, men Kristus alene, den anden Person med sin Gang til Faderen, han er alene Vejen og det, hvormed vi kan og skal komme til Guds Naade, Syndernes Forladelse og det evige Liv; paa denne Vej kommer en arm forskrækket Samvittighed formedelst Troen alen til hans hellige Navn og paa vor Side ikke ved noget andet Middel, være sig enten Anger, Bedring, Fasten, Hysten, Beden men efter den rene Evangelii Sandhed ved Troen alene, som er en Hjertens Tillid til den Herre

472.

Jesum, at han med sig Gang til Faderen har beredt os de evige Boliger. Nu kan jo ikke Troen til Jesum defineres eller beskrives ved Anger, Bedring, Beden eller noget saadant, men Troen er en Hjertens Tillid. Men hvor er retskaffen Tro er, der maa og saadant være og endelig følge med Troen.

5. Jeg hader af mit Hjerte al den falske Mening hos Pønitensen, at man tilskriver hende det, Kristo alene tilhører. Derfor er vor Pønitens ikke det rette Læskevand, som udslukker Guds evige Bredes Ild, ikke heller det, som betaler for vore Synder, ja end ikke Troen til Kristum er det, som betaler, udslukker og forliger her, men Kristi Blod, Pine og Død alene, som har saa længe siden efter Faderens Villie betalt, udslukket og forligt fuldkommelig, hvilket dog ikke gavner nogen, uden man med en Hjertens Tro og Tillid annammer og tilegner sig saadanne Velgærninger. Have vi allerede saadan Naade udi Kristo, hvad skal da den almindelige og idelige Søgen ved Pønitens, Fasten og andet saadant, efter det vi allerede af Guds Naade have?

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Ville vi nu først søge det ved vor Pønitenz, som Gud længe siden har skænket os uforskyldt og for intet i Kristo Jesu og vil have Ære og Tak derfor endelig uden Afladelse af os Kristne og salige Guds Børn. O, det er høj Tid, at vi nøjes gerne og takke Gud stedse af Hjertet for saadan naadig Skænk og Gave og ellers ved daglig Pønitenz drukne og dræbe den gamle Adam, Gud til Ære. Men saadan Pønitenz skal komme af Troen, om den skal

473.

behage Gud. Vi skal efter Evangelii Sandhed først tro af Hjertet, at vi have Naade og Forløsning formedelst Guds Søns Blod, saa er vore Synders Forladelse. Denne Tro er den rette Tro, paa hvilken den ganske Kirke staar i Kristo Jesu fast, saa at naar denne Tro er borte af Verden, er der ingen Kirke mere paa Jorden, men af den Hjertens Tro skal Pønitenzen gaa, saa er den behagelig. Ingen derfor i denne Mening gøre Pønitenz, at han erved nu først vil faa Naade, ligesom han aldrig havde faaet Naade, eller ligesom han havde ingen Naade for Kristi Skyld, thi hvad Naade vi have i Kristo, er tilkendegivet, alene at man med en Hjertens Tro og Tillid saadan Naade annammer og sig tilegner, ellers gavner den ikke.

6. Efterdi Guds Naades Findelse og Følelse udi Hjertet er endnu svag hos os troende, saa bede vi daglig om Syndernes Forladelse, saa vil og Gud, at vi udi vor store Svaghed og Skrøbelighed skal ære ham med denne Bøn, som Børn deres Fader, de fortørne, som den femte Bøn tilholder, dog at vi stedse trøste os med Daabens Salighed og dermed alene stille vore urolige Hjerter tilfreds og derhos at vi for alting tage os Vare for den stedsevarende Søgen og Leden efter det, vi allerede af Guds Naade have, og for Uagtsomhed, Utaknemlighed, hemmeligt Afguder i Hjertet, thi det hoffærdige og trodsige hviler ikke.

7. Hvad der syvende Punkt er anlangende saavel som de efterfølgende, da kan mine Ord

474.

og Mening vel agtes af det, som allerede sagt er saavel som Af mine Breve ydermere. Det rene Evangelium har tynd Lykke altid, i Kristi, Pauli, Luthers Tid og endnu paa denne Dag, at en største Part misbruger saadan Trøst til stor Sikkerhed og Tryghed, men de gode Mænd lad ikke derfor af t prædike Evangelii Sandhed; er Verden ikke tjent dermed, saa ere de arme Samvittigheder tjente dermed. For Zions Skyld vil jeg ikke tie, siger Esaias.

Det rene Evangelium vel prædiktet og fremført er aldrig Aarsag til noget ondt, men alt godt, men det gør Menneskenes Vanart og Djævelen allermest, som hidser og skynder Folk til at synde paa Naade, nu allermest det rene Evangelium til Vanære. Hvordan jeg har været i mit Embeds Begyndelse i Lærdom og Levned, erindrer jeg mig ikke nu i alle Maader, mig er vel siden kommet saa meget for mit høje og besværlige Kald og Embede, men det veed jeg, at vi lære, mens vi leve, og den rette Oplysning kommer af Guds Naade efterhaanden jo mere og mere og vil jo ikke komme paa een Dag. Gud give os alle den rette Oplysning for Kristi Skyld alene.

Det jeg paa denne korte Tid af Guds Naade kunde svare saaledes, hvad mine Ord og Mening er, som jeg ofte af Prædikestolen tilkendegivet har, bedende for Guds Æres Skyld ydmygeligen, alting maatte dog optages i den bedste Mening.

475.

Denne altsaa i Ilfærdighed nedskrevne Bekendelse, som han ikke fik Tid at se igennem i Degnens Renskrift og hvorom han selv senere siger, at de derved var kommen til at indeholde nogle dunkle Sætninger, blev Grundlagt for den følgende Anklage. Istedendfor at søge at slette, hvad han havde sigt i Ubesindighed, thi i Virkeligheden var Hr. Jørgen ganske vist i fuldstændig Overensstemmelse med den orthodoxe Lære, vedblev han tvært imod stivsindet at forsvare, hvad han engang havde sagt, og dette blev hans Ulykke.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Hr. Jørgen søgte i den følgende Tid Fruen flere Gange, og hun viste sig meget venlig imod ham, beholdt ham hos sig ved Maaltidet, udtalte, at hun ofte havde sagt og sagde endnu, at han havde tjent Gud og Menigheden tro og af Hjertet, og lovede at være hans Velynder og Veninde. Da han fik at vide, at Biskoppen havde ført Sagen frem for de høje Myndigheder, gik han igen til hende og fortalte, at han nu var nødsaget til at drage til København og tale sin Sag, hvorpaa hun fremdeles tilsagde ham sit Venskab. Der er noget uforklarligt ved Fruens Opførsel. Hun var formodentlig en vankelmodig Karakter, der godt kunde lide Præsten personlig, men i hans Fraværelse log sig besnakke, maaske af Fogeden og Provsten, til at optræde strængt mod den vildfarende Hyrde. Medens han var i Kjøbenhavn opsøgte han Kansleren og der theologiske Fakultet, der efter hans Opfattelse var gunstig stemt imod ham. Men i

476.

hans Fraværelse lod Fruen Menigheden samle i Kirken og ved Provsten i Fogdens Nærværelse udsørge om Præstens Udsagn til forskellige Tider, og da disse Spørgsmaal gjordes i Retning af at skade Præsten og bleve snedig fremførte, lykkedes det at faa flere graverende Udsagn frem.

Præsten stævnedes for Varde Landemøde. Her maatte han forsvare sig for disse opfangede Sætninger. Naar han saaledes skulde have sagt, at han paa 2 Aars Tid havde prædikeret Guds Ord ret klart og rent, kunde han svare dertil: "Saa taabelig og daarlig ere mine Ord aldrig fremkomne. Vel muligt, jeg har ingenue konsiteret (eenfoldig bekendt) mine Forfremmelser i Guds salige Kundskab med Hjertens Taksigelse, som jo enhver bør at gøre til Guds Ære." At han skulde have sagt, at her paa dette Sted blev Guds Ord ret forklaret, forklarede han saaledes: "Der var nogle af mine Tilhørere, som altfor meget søgte fremmede Kirker, hvilke jeg bad, at de dog skulde søge udi deres egen Sognekirke, og vel muligt da har sagt til dem, at de ligesaa vel kunde der faa Guds Ord ret forklaret som andre Steder." Paa dette Landemøde fremkom Domprovsten, Holder Rosenkrantz's Søn Jørgen Rosenkrantz til Kjeldgaard, der var gift med en Broderdatter og Fru Kristence Juel, der bar samme Navn som hun, og tiltalte Hr. Jørgen paa den haanligste og ubehageligst Maade, ligesom han fremlagde dennes Brevvexling med hans Fader, der netop var død

477.

kort i Forvejen. Da Lensmanden imidlertid ikke var tilstede, opfatte Sagen til Ribe Landemøde i Januar, der igen blev udsat, fordi Biskop Hans Borkersen døde i Januar 1643.

H. Jørgen havde den Tilfredsstillelse, at hans Sognefolk ikke glemte ham. Uagtet de vidste, at deres Herskab var Ophavsmand til Præstens Ulykke, sendte de en Mand til Ribe med et skriftligt Vidnesbyrd, der var udstædt af alle Bønderne i Sognet.

De skrev her:

"Begære i al Ydmyghed og Underdanighed af fromme Mænd og gunstige Herrer, som d. 16. Januarii udi Ribe formodendes vorde, da at sige og dømme paa vor kære Sjælesørger Hr. Jørgen Lavridsen, for hvis han kan være angivet for, at eftersom fornævnte vor kære Sognepræst har i Kirken og uden Kirken med Prædiken og Sakramenterne at betjene, Husene at besøge, Ungdommen at undervise, udi Liv og Levned og Omgængelse saa skikker og forholdt sig, at vi ikke i nogen Maader vide ham andet at beskylde end det som kristeligt er, siden han blev vor Sognepræst og efter hans Sognevidnes Indhold, at vi da maatte beholde ham til vor Sjælesørger, der som han befindes retsindig at være, som vi med Guds Hjælp forhaabe visseligen. Dette bed og begære vi for Guds Skyld, ville igen være og findes eder alle og enhver tjenstvillige efter vor fattige Formue og vi ønske alle og enhver uden Afladelse, at denne Sag maatte jo snart paa alle Sider komme til en god Rolighed, hvortil I fromme

478.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Herrer for Guds Skyld ville hjælpe, det Gud eder rigeligen belønne. Denne er saaledes vor ydmyge og underdanige Begæring, hvilken da at fremlægge udi Ribe for Retten paa forskrevne Dag, som er den 16. Jan. førstkommende, vi forbenævnte alle og enhver give vor Fuldmagt denne nærværende Jep Pedersen i Duholm, vor kære Medbroder”.

Paa Ribe Landemode 21. Juni 1643 afsagdes følgende Dom af Befalingsmanden paa Riberhus Gregers Krabbe, Iven Vind til Nørholm, kgl. Sekretair og Befalingsmand paa Lundenæs, og Biskol Erik Monrad:

”Efter skriftlig og lang Forhøring, da den ene med den anden ham alvorligen adspurgte om hans Lærdom og ubrugelige af mange hidindtil tilforn ej hørte Maneer, høje og dybe Ord for den simple og enfoldige Menighed, svarede han i al Ydmyghed, sig det at have gjort, at Jesu Ære maatte blive ren, som det og af alle hans Erklæringer er at eragte, saa vidt de billigen ansees.

”Saa have vi da udi denne høje Sag og Manges Salighed anrørende flittig og for Guds Aasyn os med forbemeldte gode lærde Mænd (Provsterne) længe beraadført, hvorover alle, tilstede vare hos os, Gejstlige, hæderlige, lærde og velbedagte Mænd, efterdi Hr. Jørgen ikke var nogen vildfarende Mening tilhængig, hvorfra han sig efter sin Mening erklærede, han, som eller havde ført et ret præsteligt Levned, syntes betænkeligt saadan en sikkerlig og velbegavet Mand at skulle komme

479.

udi nogen Elendighed, om han maatte benaades eftersom endnu med Lærdom og Levned ved Jesu Hjælp han visseligen og viseligen kunne mange til Salighed befordre.

”Da efter Tiltale, Gensvar og denne Sags Lejlighed og endog vi finde ham nu i Lærdommen at være ren efter hans Erklæringer, have vi dog ikke vidst ham at kunne ustraffet holdes til gode, at han, ofte ombedet og advaret, alligevel mod Ordinansen:

”1. Ej saa varlig har talt om saadan høj Troens Artikel, som langt og vidt overgaard Fornuften, hvorover enfoldige Folks Sind forstyrres, eftersom i saadanne høje Sager menneskelig Skæl lader sig lettelig forarge.

”2. Ej heller med saa klare og velforstandige Ord bekvemmelig fremsat det, som mørkst og uforstandigt er.

”3. Har og fast straffet (dadlet) den falske Mening, som han ikke havde nogen Frygt for i sin enfoldige Menighed, havde og intet hørt af.

”4. Saa har det ladet sig og ane, han der udi vilde bevise sin Visdom og Skarpsindighed.

”5. Ej ladet det blive ved Lærdommens Enfoldighed, saa at det samme og hørtes af ham som af alle andre, og Folket saa noget des visere kunde undervises.”

De tre sidste Punkter ere noget uklare, men skulle vel alene betegne, at han fremsatte sine Meninger i Tide og Utide og med særlig Lyst. Uagtet Lande-

480.

modet altsaa intet i Grunden havde at sige paa ham, der kunde vise Vranglære, faldt Dommen dog saaledes:

”Thui vidste vi ikke, at Hr. Jørgen Lavridsen Friis i denne Menighed kunde herefter frugtbarligen og til Opbyggelse prædike for de store Forargelsers Skyld, som baade givne og tagne ere, men bør dem først offentlig og alvorlig udi samme Menighed at afbede og siden derfra skilles, med mindre høje Øvrighed vil ham benaade”.

Der kom derpaa kgl. Befaling til, at han skulde stævnes for Theologerne, forat det kunde undersøges, om hans Forseelse ikke var saa stor, at han ikke mere kunde gøre sig Haab om geistlig Embede.

18. Sept. dømte Biskopperne og det theologiske Dakultet i Kjøbenhvan ham uværdig til at beklde gejstligt Embede, og hvis han skulde taaes i Landet, raaswsa der til, at han offentlig skulde tilbagekalde sin Vranglære.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Christian den Fjerde var neget opbragt over Theologernes efter hans Mening altfor lemfældige Dom. 29. Sept. skrev han til Kansleren Christen Thomesen Sehested: At vore Bisper og Theologi er i den Mening om den fine Pönitenspræst, som du skriver, det var altfor naadigt for ham, men min mening er, at Bøddelen bør at rive hans Tunge af hans Hals, hvormed han saa tidt har forarget sine Tilhørere med, thi jeg veed intet, hvad der kunde siges grovere, end dem Kumpan uden Ophør sagt har”.

481.

Kongen lod ham derpaa 24. Okt. sætte i Blaataarn og paalagde Magistraten at afsige Dom over ham, med denne kunde ikke finde det forsvarligt at dømme ham, og afviste Sagen ved følgende Dom:

”Da efter Tiltale, Beskyldning og derimod indvendte Svar og Erklæring med anden denne vigtige Sags Lejlighed og Omstænde og eftersom fornævnte Sevel Præst ved ærlig og velb. Niels Vind til Grundet, Høvedsmand paa Kjøbenhavns Slot, paa kgl. Majestæts, alles vores naadigste Herres Vegne, som en falsk Lærer og Gudsbespotter, efter hvis som Professorerne i den hellige Skrift her i Akademiet og Bisperne under deres Hænder have udstædt og her udi Retten fremlagt, tiltales, og om han ikke paa sit Liv bør at straffes, Dom begæres efter indlagte Forsæts Formelding, hvorimod fornævnte anklagede sin skriftlige Erklæring om fornævnte beskyldte Lærdoms Poster, hvorom at kende ej heller hid hører, indlagt har, saavel som derudinden protesterer og sig beklager til samme hæderlige og højlærde Mænds Gærning ikke at have været til Ords stillet, saa han selv nærværende sine egne Ord des bedre havde kunne fortolke, begærende, at ej i Processen med ham for hastag maatte forfares, der samme ogsaa, som velbemeldte hæderlige Mænd have givet bekrævet, ej heller af os for nogen endelig Dom over han, men alene deres Mening og Betænkende om de beskyldte Lærdoms Poster eragtes, da vide vi underdanigst efter slig Lejlighed nu ikke paa ham efter indlagte

482.

Forsæt at dømme, førend han paa tilbørlige Steder en falsk Lærer og Gudsbespotter at være ved udtrykkelig endelig Dom bliver tilfunden, siden, saa fremt det os videre naadigst bliver befalet, om Straffen som vedbør, underdanigst at ordeles (dømmes)”.

Om denne Dom ytrer Kongen sig i meget opbragte Ord til Korfits Ulfeldt 17. Marts 1644; Magistraten havde understaaet sig til at skælnem ellen en Censur, som Theologernes Kendelse var, og en Dom, da den Skælm jo dog havde maattet forlade baade Kaldet og Embedet. Kongen gad vide, at hvis Kongen og Raadet vilde sige deres Mening, om Dommen da vilde være falden saaledes. 18 Juni skrev Kongen derpaa til Ulfeldt følgende: Eftersom dig bekendt et, at den Pönitensforagter endnu sidder paa det blaa Taarn af Aarsag, at man har haft andet at tænke paa end den Skælm, da endog der findes de, som formener, at han med den Straf, han har udstanden, skulde slippe, da efterdi jeg er ganske i den Mening at sligt uden Gud i Himlens store fortørnelse intet kan ske, da skal du befale, at samme Skælm bliver smedet i Jærn hos en af de svenske, som mindst duer iblandt alle de svenske Fanger, som findes paa Holmen 3).

Bremerholm var Straffestedet for de værste Forbrydere, der i Lænker skulde udføre haardt Arbejde. Man tænke sig, hvad dette maatte være for denne stakkels Præst. Hvor vred Kongen var, fremgaar af, at han ikke alene skulde smedes sammen med en Svensker, men endog med en af de mest

483.

berygtede. Det var i Krigens Tid; i den Tid var Jylland besat af de svenske Tropper, Præstens Gods blev ødelagt og hans Hustru og Børn fordrevne fra deres Hjem. Det Forsvarsskrift, han Broder siden skrev for ham, omtaler ikke hans Ophold paa Bremerholm, men kun hans haarde Fængsel, hvor ikke en eneste af Theologerne besøgte ham, men hvor han led megen Haan og Beskæmmelse, ikke fik Mad nok og levede i stor Legemssvaghed.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

I Marts 1645 fik han Opfordring til at afgive en ny Erklæring efter flere ydmyge Skrivelser, saa hans Sammenlænkning med Svenskeren vel ikke har vedvaret længe; noget senere meddelte Kanslerens Tjener ham, at Kongen vilde lade ham komme løs, og hvis han forholdt sig stille, vilde man tænke paa hans Befordring. Han fik dernæst et Pas af Admiral Lindenov, hvorpaa han drog til Rostock, hvor det theologiske Fakultet gav ham Vidnesbyrd om Rettroenhed. Han kunde maaske ogsaa have faaet et Præsteembede i Nordtyskland, men da han vanskelig kunde prædike tysk og hans Hustru var hel ukyndig deri, skrev hans Broder, der var Præst i Abild i Nordslesvig, en Beretning om hans Genvordigheder, ledsaget af Sagens Akter 4). for derved at bane han Vej til et af de danske Præstekald under Hertugen af Gottorp, og han selv bad Kansleren om Tilladelse til at komme tilbage til Danmark i følgende udaterede Brev:

Velbaarne ædle Herre, gunstige Hr. Kansler, billigen takker jeg E. Velb. Magnificens næst Gud

484

den allerhøjeste, som ansaaa min store Jammer i saadan langvarige og besværlige Fængsel og sig over mig elendige forbarmet, at jeg formedelst E. Magnif. gunstige Intercession hos kgl. Majest. min allern. Herre er bleven saadan forsmædelige Fængsel erlediget, er og aldeles ingen Tvivl derpaa, at jo Gud Herren efter sit Ord daadan Gunst og Naade visseligen belønner. Kender og i lige Maade underdanigst og med Hjertens Taksigelse E. velb. Magnif. adelige Læfte og meget gunstige Tilsagn at være mig udlændige ydermere beforderlig hos kgl M., min allern. Herre, paa det jeg endelig til Guds Ære maatte igen restitueres, og eftersom min Forhaabning er, at Timen er kommen, paa hvilken Gud Herren, som er saa naadig og hjælper saa gerne og ikke lader friste over Formuen, visseligen vil ogsaa se til min Udlændighed og forbarme sig over mig og min fattige højbedrøvede Hustru og Børn og igen samle os med megen Miskundhed, saa er da nu til E. velb. Magnif. min ydmygeligst Bøn og Begæring, at Hans Magnif. af medfødte adelige Fromhed fik gode Løfte ihukomme vilde formedelst gunstige Intercession hos K. M. det jo først, om muligt kunde være, saa vidt erlange, at jeg maatte komme ind i mit Fæderneland igen til min fattige Hustru og Børn og som en anden fattig Undersaat være sikker og fri under H. k, M's Vinge og saa fremdeles blive restitueret igen efter Guds og H. k. M's egen naadigste Villie, og beder for Guds Skyld, at Velb. Magnif. vilde gunstelig

485.

værdes til at anse og betænke, at jeg i saadan Angivende, hvorover jeg i saa stor Mistanke og yderste Elendighed er geraaden, er for Gud uskyldig, hvilken min Uskyldighed Ed, velb, Magnif. noksom skulde fornemme, om Hans Magnif. kunde gives Lejlighed mine Skrifter og Dokumenter at gennemlæse, saa vilde og E. Magnif. værdes til at betænke min fattige Hustru og Børn, efterdi hvis ringe Gode vi tilforn paa en sex Aars Tid vare af Gud velsignet med, det nu i fem samfulde Aat, siden denne Sag først angik, er tilganget og en Deel ved Fjenders Hænder bortrøvet. Den gode Gud, som ikke forglemte, hvad Gode den fromme Abdias beviste i fordom Tid Herrens Præster, skal og ikke forgætte E. Magnif. Fromhed, men efter sit Ord og naadige Løfte rigeligen belønne saa stor Gunst og Naade og her med timelig Velsignelse og hisset med evige Ære for Christi Jesi Skyld vederlægge. Allerunderdanigst et gunstigt og hjælperigt Andsvar formodende. Eders velb. Magnif. tre Fornedere og underdanige Tjener altid

Jørgen Lauritzen Friis 5).

Han fik ogsaa 13. Dec. 1647 Tilladelse af Kongen til at begive sig igen ind i Riget og der tryggelig og sikkerlig opholde sig, dog at han forholdt sig rolig og skikkelig den Forargelse.

1652 blev han Præst i den Del af Halland der 1645 var afstaaet til Sverig; ogsaa her

486

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

havde han Genvordigheder, men døde dog som Præst 1688 6).

Christen Gravesen, Foged paa Stubbegaard, og 6 Bønder udstødte 28. April 1650 et Brev, at eftersom Gud ved den timelige Død har bortkaldet deres forrige kære tro Sjælesørger Hr. Søren Christensen Gjødstrup og i deres gunstige Husbonde Fru Christence Juels Fraværelse vel fornøden gjordes en anden gudfrygtig, lærd og skikkelig Person, saa havde de nu efter alvorlig Bøn og Paakaldelse og Formaning af Herredsprovsten udvalgt og kaldet Kund Jørgensen, barnefødt i Kolding (22. Okt. 1624), der havde ladet sig høre for dem af Prædikestolen, saa frem han bliver befunden skikkelig og duelig af Superintendenten.

Fru Christence Juels Søn Preben Gyldenstjerne til Damsgaard stadfæstede Kaldelsen paa sin Moders Vegne 9. Maj, ”dog med saadan Kondition og Forord, at ham skal prædike og lære Guds hellige Ord og Evangelium, administrere og uddele de hellig højværdige Sakramenter efter Guds egen Befaling, saa vel som sig selv i Levned og Omgængelse inden og uden Kirken mod sine Sognefolk og andre forholde, som en gudfrygtig Præstemand vel sømmer, eigner og anstaar, og holde Præstegaarden ved god Hævd og Bygning, ikke tilstede nogen dens Ejendom, Ager og Eng eller anden Tilliggelse derfra at bortkomme, saafremt han ikke derfor vil staa til rette” 7).

487.

Samme Knud Jørgensen havde 1649 ledsaget Korfits Ulfeldt paa dennes Rejse til Holland som Prædikant.

5 Dec. 1710 optoges der Tingsvidne af Folk, der Kunde mindes 40 Aar. ”og imidlertid har været trende Degne, den først som var sal. Jens Hansen Degn, udi hvis Tid, af Førstningen vi kan mindes, nød han Offer af de fleste om Festerne, men af Følgeskabet med Brudefolk saavel som Fadderne ved Barnedaab, i lige Maade af Følgeskabet med Barselkvinder gik mange og snart de fleste forbi og ej ofrede ham, uden de, som godvillig vilde. Samme Skik har og været her i Menigheden udi Christen Jakobsen Mejrup hans Tid, som nu har indtaget Gregers Justsen Torning i Embedet til sig. Udi Gregers Justsens Tid har været samme Skik, at de fleste og moxen alle ofrede ham om Festerne, men af Følgeskabet med Brudefolk saa og af Fadderne ved Barnedaab eller af Følgeskabet med Barselkoner er en Del gaaet ham forbi og ej har ofret ham, den de, godvilligen have villet, hvormed han og til denne Tid har været fornøjet efter gammel Skik og Sædvane, hvortil han sig forbandt, da han sang første Gang for Menigheden her i Sevel Kirke for at lade sig høre, thi da Præsten spurgte dem, hvorledes dem tyktes om hans Sang, svarede en Mand paa Menighedens Vegne, at han sang vel nok. Derpaa spurgte samme Mand ham,

488.

om han vilde være fornøjet, med hvad hans Formand havde nydt, hvortil han svarede i hele Menighedens Paahør, at han aldrig skulde pretendere mere”

Den første offentlige Undervisning i Sognet begyndte Mikkelsdag 1743. Udgifterne lignedes i de første 30 Aar med 3 ½ Sk. pr. Td. Htkr. Man lejede Skolestuer paa 3 Steder, hvortil Børnene gik 8 Ugr aarlig om Vinteren, men i Sevel By oprettedes en fast Skole med Undervisning hele Aaret.

Følgende Degne og Lærere ved Hovedskolen i Sevel kendes.

Jens Hansen, døde 1699. Chr. Jakobsen Mejrup. Gregers Justsen Torning. Niels Olsen Legaard. Mads Christensen Lund, døde 1790. I Kirkebogen staar: han var en ordentlig Mand, en sød Sanger og en god Skolemester. Peder Mulvad død 1802. Peder Sejrsen, død 1831. Christen Christensen Astrup, afgik 1865. Niels Sørensen Balle, afgik 1894. Kristen Pedersen 1894.

Hanbjerg Hovedgaard

Handbjerg Hovgård hørte i middelalderen under Stubberkloster og var en af de større fæstegårde i Handbjerg Sogn. Gården blev løftet til herregårdsstatus og i 1682 overtaget af den stenrige Holstebro købmand Christen Linde, som senere blev adlet med navnet de Linde. Hele ti herregårde ejede han ved sin død, og han var dermed den mest succesfulde af de nyadelige, som på denne tid i stort tal rykkede ind på de vestjyske herregårde. Efterkommere fastholdt længe deres tilknytning til godset, men i 1843 måtte den sidste af slægten de Linde forlade herregården.

I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895 skriver O. Nielsen om Handbjerg Hovgaard (side 138 – 150) saaledes:

Handbjerg Hovgaard.

138.

De Gaarde, som kaldes Hovgaarde, gaae som Herregaarde langt tilbage i Middelalderen, men have i Henseende til oprindeligt Jordareal ikke været nær saa stor som Herregaard siden vare, og mange af dem gik allerede tidlig tilbage til at være Bøndergaarde. Hovgaard betyder ikke en Gaard, til hvilken der gjordes "Hove" eller Hoveri, men

139.

Ordet Hov er indkommet i Sproget med Riddervæsenet og er den dansk Form for det tydske Hof. 1438 levede her to gamle Damer, Fru Inger og Fru Elle, Døtre af Ridder Niels Jepsen til Sønder Elkjær; paa Harbo Sysselting skødede de Bordbjerg Mølle til Niels Eriksen til Landting. Fru Elle er død noget efter, thi 1443 gav Fru Inger samme Mand, der imidlertid var bleven Ridder, et nyt Skøde paa Møllen, som hun havde i Arv efter sin Fader og Søster Fru Elle. Hun havde i øvrigt allerede 1438 med sin Søsters og flere Venners Raad skødet samme Mand alt sit Gods i Hjem Herred og en Gaard i Stadil Sogn.

Hun var Enke efter Niels Qvie, efter hvis Slægt Kviesgaard i Fabjerg Sogn har Navn, og var vistnok i nær Slægt med Hr. Niels Eriksens Hustru, men deres Slægtninge paa Landting have vistnok ogsaa i andre Henseender trængt dem haardt, hvorfor de gamle Fruer ventelig have givet sig ind i Stubber Kloster med Handbjerg Hovgaard som Medgift.

Gaarden tilhørte dette Kloster endnu ved Reformationstiden og da Klosteret 1547 solgtes til Mag. Iver Juel, fulgte dermed 10 Gaarde og 8 Bol i Handbjerg Sogn, blandt hvilke nævnes Christen Nielsen i Hofgaard, der ydede aarlig 3 Ørte Rug, 3 Ørte Byg, 2 Ørte Havre og 1 Ask Smør, hvilket var en betydelig Afgift dengang (3 $\frac{3}{4}$ Td. Rug, 4 $\frac{1}{2}$ Td. Byg og 5 Tdr. Havre, medens en Ask Smør var et Maal, der var $\frac{1}{2}$ Alen i Diameter og et Kvarter højt. Naar Fru Inger 1438 kunde skøde

140.

Niels Eriksen alt sit Gods i Hjerm Herred, maa hun allerede da have overdraget Handbjerg Hovgaard til Klosteret og kun ladet ham faa, hvad dette ikke fik.

Med Gaarden fik Klosteret en Strid med Naboen paa den anden Side af Aam om Fiskeriet. Helleaa, eller som den nu mere officielt kaldes Hellegaards Aa, hed i det 15. og 16. Aarhundrede altid "Aa hin

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

helle”, hvilket betyder den hellige Aa, Tilløbet til den er fra Bordbjerg Sogn, og her fandtes paa Kjelsmark Mark fordum en hellig Kilde, hvis Tilværelse nu omtrent er gaaet i Forglemmelse; det er sandsynligvis dens Afløb i Aaen, der har givet denne Navn, saaledes som gamle Folk i Sognet have berettet. 1451 lod Hr. Niels Eriksen til Langtind tage Sognevidne paa Ejsing Kirkegaard, at den Stund, Jes Eriksen, hvis Siæl Gud have, forskreven Hr. Niels Eriksens Hustrus Fader, levede, da lastede og kærede han Aar fra Aar paa Geding Herredsting og anden Sted paa den Fiskegaarde, som ligger i ”Aa hin hellige” norden for Hadenbjerg Hovedgård, og lod tidt opbryde den til Midtstrøm og den ej har staaet ulastet og ukæret i nogen Maade 61).

At Stubber Kloster ejede Handbjerg Hovgaard 1453, ses af et Tingsvidne af 1454, ”at nu næst over et Aar i Fasten, da Biskoppen af Ribe og Hr. Niels Eriksenvare mødte i Holstebro om Aa hin helge og den Grund, derhod ligger (idet Biskoppen bat Klosterets nærmeste Foresatte), ”da ginge Provst Peder, Hr. Christiern i Lemvig, Jep

141

Jul og Stendeld dem imellem og spurgte Hr. Niels, om han vilde noget gøre Stubber Kloster, paa det at han og hans Arvinger til evig Tid maatte beholde uden Kære fornævnte Aa og Grund, til hvilket Hr. Niels svarede: det er Guds og min Husfrues, jeg vil der intet give fore. Da svarede de: Da maa alting komme til en god Ende mellem Bispen og eder uden Kost og Tæring. Til hvilket Hr. Niels svarede: For min Sjæl og min Husfrues og vore Forældres Sjæle og i saadan Maade, at det er paa Svig gjort, saa at det møder mig under Øjen igen, om det ej kommer paa Ende, da vil jeg unde Klosteret af mit Gods. Da svarede disse fornævnte 4 Dagtingsmænd (Mæglere), at det var uden al Svig gjort og aldrig skulde møde Hr. Niels under Øjen eller til Skade komme i nogen Maad” 62).

Af dette Vidne fremgaar det altsaa, at Hr. Niels Eriksen havde tilbudt Godtgørelse, men siden fortrød det og forfulgte Sagen ved Lov og Ret. Han erhvervede sig ogsaa 1455 Rigens Rets Dom paa Aa hin helde frit til begge Lande. Imidlertid har han dog senere givet Klosteret Erstatning, thi Prioreren Christiern Nielsen og Priorissen Christine Pallesdatter udstædte i Nærværelse af Biskoppen, Provst Peder i Harsyssel og Jep Jul til Strandbygaard et Skøde paa ”den Fællede og al den Grund, som ligger østen ved Aa hin helge og Aa hin helge fri til begge Lande”, hvorfor Klosteret skulde have af Hr. Niels Eriksen 2 Gaarde i Trandum Sogn, af hvilke den ene hed Hede, og hans øde og udhuggede

142.

Gods i Trandum Sogn tilligemed en Gaard i Flø i Fjends Herred 63) Den ovenomtalte Grund østen for er den, hvorpaa Hellegaarde siden blev bygget.

Da Folmer Rosenkrantz 1547 gjorde Lavhævd paa Landting, indværgede han bl.a: ”Aaen hil helle fra Fly Strøm og saa vester med damme Fly Strøm i Aaen hin helle til Vester Landting og siden ned med Vester Landting til Limfjord, og siden fra Forstrog til Dybet i Limfjord for samme Aa hin helle”. 64) Handbjerg Hovgaard er vistnok oprettet paa ny til en adelig Sædegaard i Christian IV's Tid, thi Fru Maren Juel, der var Enke efter Erik Rosenkrantz til Landting og Datter af Iver Juel til Stubbegaard, efter hvem hun altsaa har arvet Handbjerg Hovgaard som en Bondegaard, døde ifølge Indskriften paa hendes Ligsten i Sevel Kirke, paa sin Gaard Handbjerg Hovgaard 7. Maj 1624.

Derefter købtes Gaarden af Kaspar Kristoffer Grsdorf 65) I hans Rid opkom der igen Strid om Aa hin hlge med Holger Rosenkrantz til Landting. Albrecht von Nostitz, der maa have været Gersdorffs Forvalter, aflagde 1. Dec 1631 det Vidnesbyrd, at jeg paa det syvende Aar har boet i bemeldte Handbjerg Hovgaard og da imidlertid har jeg brugt og ladet fri Fiskeri i den Aa østen ved Handbjerg Hobgaard fra Fly Strøm og ned i Fjorden ved Hellegaarde og det brugt for mig selv saa ogsaa for ærlig og velbyrdig Mand.

143.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Kristoffer von Gersdorf til Søbygaard, naar han mig det har befalet, og sendt af hvis Fisk, jeg derudi har bekommet, til Kristoffer von Gersdorf hans Gaard efter hans Befaling, og det uden Forhindring til i Aar, Movrids Nielsen (Rosenkrantzes Foged) det har anfanget". Denne Sag kom for Herredstinget, hvorfra Nofitz stævnedes den for Landstinget, men her kuldkastedes Herredsfogdens Dom, "fordi Albrect von Nofitz kender sig en Adelsmand at være og derfor viste Herredsfogden sig ikke Dommer at være i den Sag " 66). Nofitz har været i Slægt med Gersdorferne, thi det hedder i Epitafiet over Friherre Rudolf Gersdorf i Holstebro Kirke, at hans ypperlige Stamme var de Gersdorfers og Nofitzers.

Gersdorf havde flere Sønner, deriblandt Sønnen Joakim Gersdorf, der 1661 døde som Rigens Drost, og Datteren Dorthe, der var gift med Johan Rantzau til Estvadgaard, og denne Børn ejede Handbjerg Hovgaard 1638 (67); af disse blev Datteren Anna gift med Johan Brockenhus, der blev Ejer af Gaarden og boede her 1652.

Oberst Johan Brockenhuus havde først ejet Hindsels paa Thyholm og senere Sebber Kloster. I Krigen 1657 var han Oberstløjtnant ved sin Broder Frandses Regiment, var siden Chef for den norske Rostjeneste og fik Tønsberg Len. Han døde 1673 i Kjøbenhavn (67).

1662 var Gaarden paa 24 Tdr. Htkr. med Gods paa 34 Gaarde og Bol med over 200 Tdr. Htkr.

144.

I en Indberetning 1690 skriver Præsten, at salig Oberst Brockenhuus lagde 2 Bøndergaarde øde i Handbjerg By og lagde deres Ager og Eng til Handbjerg Hovgaard, hvorfor han gav Præsten aarlig 2 Tdr. Rug, 2 Tdr. Byg og hver Højtidsdag 4 Rdl., medens den daværende Proprietarius ikke vilde give Kornet og til Højtiderne kun gav 10 Mark; "han vil ikke lade sig sige og at føre Proces ville ikke staa mig vel an".

I Præstens Indberetning 1690 hedder det, at Handbjerg Hovgaard efter I. Brokkenhuses Død blev for Gæld udlagt til en Borger i Viborg Peder Høg og efter hans Død kom den til hans Arvinger, hans Svigersøn Præsten Chr. Soelgaard i Holstebro og hans Søn Niels Høg, Hospitalsforstander i Viborg. Nævnte Peder Høg var allerede Forpagter her 1662. Et Aar efter Peder Høgs Død solgte Arvingerne Gaarden til Christen Linde, der ejede den 1683, da den med de to underlagte Gaarde Nejtrup og Knudsgaard sattes til 25 Tdr. 3 Fd. Htkr. I dette Aar beskrives Marken i Opmaalingsprotokollen; den havde 12 Tægter, af hvilke de 7 laa til Græs, de andre vare besaaede. Desuden var der nogen Udmarksjord besaaet med Havre; der laa 5 Huse paa Gaardens Mark. Af marker nævnes Eghave, Breddug og i Udmarken Timmerhage.

Ogsaa Christen Linde udvidede Gaardens Marker. 1690 skriver Præsten, at han har underlagt Gaarden en Mark vesten Handbjerg By, kaldet

145.

Gribsjord eller Fælle, som Bymændene havde haft i Brug og Præsten faaet god Tiende af, men Proprietarius havde i Landmaalingen næsten lagt den hele under Sædegaarden; den var langt bedre og større end Sædegaardens indkastede Mark, og Præsten fik ingen Tiende deraf.

Christen Linde er ifølge Indskriften paa hans Kisteplade født i Holstebro 26. Dec. 1626. Hans Fader har været Christen Jepsen Linde, Borger og Handelsmand i Holstebro, over hvem der har været en Ligsten paa Holstebro Kirkegaard, ifølge hvilken han døde 71 Aar gammel 1652 og sidste Gang var gift med Cecilie Bernsdatter; da ingen af Sønnens Børn havde Navnet Bernt, maa han være af et tidligere Ægteskab. Faderen var vistnok en Bondesøn fra Linde i Asp Sogn. Christen Linde har ventelig drevet Købmandshandel i Holstebro og ved Sparsommelighed og Giftermaal med Borgmester Niels Solgaards Datter Dorthea 1660 efterhaanden være bleven velstaaende; det er lidet sandsynligt, at han, som Sagnet gik, skulde have været Bissekræmmer, købt et strandet Guldtrug som almindeligt Metal og derved være bleven rig. Maaden til til Velstand i Aarene efter 1660 var den at

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

laane Penge ud til den forarmede Adel og saa gøre Indførsel i dens Gods. Det ses foran, hvorledes han var Forpagter paa Volstrup, førend han blev Ejer, og det var vistnok den første Herregaard, han ejede. Efterhaanden fik han Handbjerg Hovgaard, Bækmark, Ulsund, Møltrup, Stenumgaard, Pallesbjerg, Krog

146.

dal, Kjærgaardsholm og flere. Han maa have haft særlige Gaver til at bestyre de mange Godser, der tilsammen regnes at være paa 3 – 4000 Tdr. Htkr., og det fremgaar af flere samtidige Præsters Beretninger, at han var kneben med Offer og lagde Bøndergaarde under Hovedgaardene. Det kunde i disse for Landmændene meget vanskelig Tider ogsaa være nødvendigt at være nøjeregnende. Da han døde, ansaas han for en af de rigeste Herremænd i Jylland. Da han var 78 Aar, blev han optaget i Adelstanden 1704. Hans Kone, med hvem han havde 17 Børn, af hvilke de 9 døde som smaa, var allerede døde 1685. I Holstebro Kirke oprettede han et pragtfuldt Gravmæle med sit og sin Hustrus Portræter, til hvis Vedligeholdelse han gav Kirken nogle Marker. Han døde paa Pallesbjerg 1706. Hans 6 Sønner blev alle rige Godsejere 69).

Handbjerg Hovgaard blev overtaget af Christen Linde til Volstrup, der døde 1723, og arvedes af hans Søn Henrik Juul Linde, der blev født 11. Jan. 1709 og blev 1729 med Helene Kristine Hiermin fra Hjerm Præstegaard, der døde 16. Dec. 1762. Præsten fortæller i sin Indberetning 1766,, at han derpaa ”oprettede saadan en Konvention til Beboelse sin Livstid reservede sig sine egne indrettede Værelse samt Forplejning for sig og sine behøvende Domestikker der paa Gaarden, derefter foranstaltede sin yngste Søn, Velb. Christen Linde, H. k. Majestæts bestaltede Kaptejn ved det

147.

bornholmske gevorbne Infanteriregiment, fuldkommen Fornøjelse for sine Arve prætensioner og endelig overdrog sin ældste Søn Velb. Jens Linde din kompletterede Herregaard med al sin Besætning samt Handbjerg Kirke til Possession og Beboelse sin Livstid d. 1 Maj 1763”. Derpaa var han 1 gift med Maria Elisabeth Petersen, der døde 1770, og han giftede sig tredje Gang 1775 med Birgitte Sofie v. Muderspach fra Trinderup. Han selv døde 15. Nov. 1783, efterat have været blind i nogle Aar. Han oprettede et Hospital ved Handbjerg Kirke.

Præsten skriver 1766, at Gaarden egentlig burde kaldes Handbjerg Havgaard ”af den prægtige store Have, velb. Henrik Juul Linde i sin Tid har anbragt rundt omkring Gaarden, særdeles paa den østre Side ud til Engen, hvor han har ladet opfylde en stor Plads i en stærk Morads og derpaa ladet plante en stor Mængde baade af vilde og tamme Træer, af hvilke sidste avles mange rare Slags Frugter. Sonden for Gaarden er anlagt et godt Teglbæreri og vesten for opsat en Vejrmølle paa Gaardens Mark”.

Paa Gaarden indtraf følgende sørgelige Begivenhed, der fortælles saaledes i Kirkebogen: 23. Okt. 1758 døde velb. Kapitein Caspar Linde, thi der han med sin Hr. Broder velb. Henrik Lindes Frue, velb. Fru Helene Kristine Hiermin, var udgangen af sit Logement paa Handbjerg Hovgaard og med hende vilde soadsree hen over til Volstrup, da just, der de vare komne til Neder

148.

Telling i Hjerm Sogn og især til Anders Kallerups Lade, besvime han hovedkulds og i en Hast i samme Øjeblik omvexlede Tiden med Evigheden. Strax derpaa blev hans afsjælede Legeme efter velb. Fru Lindes Ordre og Anstalt skikkelig lagt paa Anders Kallerups Vogn og ført til Handbjerg Hovgaard. 10. Nov. blev han hensat i den adelige Begravelse i Handbjerg Kirke og Dagen efter ført til Hjerm Kirke og hensat i den adelige Begravelse.

Henrik Lides Søn Jens Linde, der er født 1732, overtog Gaarden før Faderens Død og giftede sig 1765 med Margrete Sofie Krabbe fra Mindstrup. Han blev 1777 udnævnt til Justitsraad og døde 29. Marts

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

1799. Hans Enke døde paa Gaarden, hvor han allerede døde 12. Juni 1812. Derpaa blev sidstnævntes Søn Henrik Linde, født 1782, Ejer af Gaarden. Hans første Hustru Bolette Weirsøe døde efter næppe et Aars Ægteskab 31. Jan. 1813.

H. Linde stillede Gaarden til Auktion 31. Okt. 1815. Dertil hørte 24 Tdr. Htkr. fri Hovedgaards Taxt og nogen Bondejord, men under selve Gaarden brugtes kun 11 ½ Td. Htkr., medens Resten var bebygget af 26 Jordbrugere, der svarede 325 Dages Arbejde, 7 Tdr. Korn, 20 Lu Smør og 245 Rbd. Til Gaarden hørte Handbjerg Kirke, den halve Korn- og Kvægtiende, det bekendte gode Fiskeri i Aaen "Hinhelge" og Afgift af Fiskeriet ved Handbjerg

149.

Land. Hovedbygningen var "vel indrettet og vedligeholdt for en mer end borgerlige Familie" og det var 2 store Haver med mange Frugttræer og en smuk lille Skov. Der holdtes 100 Høveder, 10 Heste, 100 Faar og avlede 200 Læs Hø.

I de Aar var det vanskeligt at faa solgt, og Linde beholdt ogsaa Gaarden til 1843, da han solgte den. Linde døde 22. Jan. 1858. Denne Gaard var den sidste af de Ejendomme, den gamle Christen Linde havde erhvervet og som var forbleven i Familiens Besiddelse. Den ny Ejer var Apotheker Petersen fra Hamburg, siden Landfoged paa Augustenborg, der boede her flere Aar, hvorpaa han solgte den til Cand. phil. Hofman Schmidt, der nogle Aar var bekendt i den journalistiske Verden, men ikke var skikket til at være Landmand.

Schmidts Svigermoder, der overtog Gaarden, solgte den 1859 til den nuværende Ejer Christen Ebbensgaard, der ogsaa er Medejjer af Rammegaard.

Hovedbygningen er i en Etage med 2 Fløje og opført af Jens Linde; hans og hans Hustru Margrete Sofie Krabbes Navne staa over Hovedindgangen med Aarstal 1775. Grave have gaaet omkring Borggaarden. Gaarden har en smuk Beliggenhed ved et brede Rngdrag ved Helle Aa med Udsigt mod Rydhave. Udbygningerne brændte 1890, men opførtes paany Aaret efter. Til Gaarden hører c. 300 Tdr. Land Ager og Eng og Afbyggergarden Sølyst paa 10 Tdr. Htkr. Den nuv. Ejer

150.

har anvendt betydeligt paa Kærjorders Omdannelse til Enge, og der avles nu omtrent 00 Læs Hø aarlig. 1881 er der ved Gaarden anlagt en Gær- og Spritfabrik, der er i stærk Drift og kan forbruge indtil 3600 p. Sæd om Dagen, og fra hvilken der er betydelig Afsætning af Gær til Udlandet. Da der til Forsendelse deraf bruges mange Kurve, har Hr. Ebbensgaard anlagt en Pileplantage paa 10 Tdr. Land, hvis Anlæg har kostet 5700 Kr., og som har den Mærkelighed, at den er plantet paa en høj Sandbanke og alligevel trives fortrinligt. Ved Kurvefletning have mange Smaafolk god Fortjeneste.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Vinderupgaard

Vinderupgård fra ridderborg til by med at fortælle om gården, der gav navn til Vinderup. For at have noget officielt om Vinderupgård skal vi helt tilbage til år 1274, hvor biskop Tyge af Ribe kundgør, at fru Lucie har skødet sin gård i Vinderup til forhenværende marsk, herre Jens Kalv, på den betingelse at der af gården ydes vin og oblater til Stubber Nonnekloster og kirkerne i Ginding og Hjerm herreder, og der holdes årstid for fru Lucie og messer for afdøde troende. Ninna og Helge Weis Jensen har dykket ned i historien og har på baggrund af gården ført byen frem til vore dage. En spændende beretning, der samlet set kaster lys over byens tilblivelse.

I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895 skriver O. Nielsen om Vinderup Hovgaard (side 377 – 381) saaledes:

Vinderup Hovgaard,

½ Tdr. Htkr., Vinderup Station, Gæstgivergaard og 24 Huse, Vejrmølle. Fra 1895 Folkethingsvalgsted. Vinderupgaard havde tidligere c. 14 Tdr. Htkr. Nordvest for Gaarden findes et Voldsted af Størrelse som en Kæmpehøj, der kaldes Vinderup Vold, hvorpaa der ikke kan have staaet større Bygning end et Taarn.

Vinderup nævnes første Gang 1274, da Fru Lucia skødede Johannes Kalf, fordum Marsk, sin Gaard ”Windorp” med al dens Tilliggende, paa den Betingelse, at han og hans Arvinger skulde

378.

forsyne Stubber Kloster og alle Kirker i Sinding og Hjerm Herreder med Vin og Brød, bekoste hvert Aar hendes Sjælemesse og hver Uge en Messe for frommer Afdøde 59). Joh. Kalf nævnes som Marsk 1260 – 67, men 1272 som fordum Marsk 60).

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Hans Hustru Cecilie Nielsdatter, der var Enke 1304, var fra Skaane og døde 1318 61). Man kunde være berettiget til at formode, at den Ingerd Jensdatter, som nævnes under Landting og var gift med Grev Albert Albertsen, var Joh. Kalfs Datter, da hun skænkede Gods til Sale Kirke og altsaa maa antages at have boet i Sognet. Endnu mere sandsynligt bliver dette ved den Omstændighed, at der i de mange Privilegier, der udstædes i Kristoffer den Andens Tid til Fru Else Pedersdatter, Enke efter Albert Albertsens Broder, den mægtige Marsk Ludvig Albertsen, nævnes en Gaard "Vinderiis" i Forbindelse med Forlening af Hjerm Herred. Disse Breve findes kun hos Arild Hvitfeldt, hvis Navne ofte ere fejlskrevne, og det maa antages, at Vinderiis er læst for Vinderup, saa meget mere som der ikke findes nogen Gaard af Navnet Vinderiis. Disse Breve ere udstædt 1328 af den sønderjydske Kong Valdemar, 1329 af Grev Gert og Grev Johan og 1330 af Kong Kristoffer 62). Da Albert Albertsen i nogle af Brevene ogsaa nævnes som delagtig i Privilegierne, har han maaskee ogsaa haft Ret til Vinderup, men i alle Tilfælde er hans Broders Enke kommen i Besiddelse deraf.

379.

1422 nævnes som Tingsvidne Hemming Friis af Vinderup, Væbner 63), og Gaarden maa siden have tilhørt Eske Friis, thi denne Datter Mette, der var gift med den sorte Oluf Nielsen til Favsing Hovgaard, kaldes "af Vinnerup" 64).

Vinderup var siden en Bondegård; saaledes nævnes 1510 en Bonde Peder Christensen i Vinderup. Malte Sehested til Rydhave har ved midten af det 17. Aarh. oprettet Vinderup til en Ladegaard under Rydhave; hans Enke Fru Margrete Reedtz skriver nemlig: "Vinderup Hovedgaard = Hovgaard, som nogen Tid for dens Bekvemmeligheds Skyld af min sal. Mand og mig efter hans dødelige Afgang er brugt under Rydhave". At Vinderup før den Tid længe havde været en Bondegård, ses ogsaa deraf, at Præsten 1690 klagede over, at Tienden var tabt af denne og en Gaard i Bjerte, hvis Jorder vare lagte ind under Rydhave, og at Vinderup endnu 1655 havde været beboet af Bønder og ofret og tiendet bedst af alle. 1615 solgtes Vinderup, der da var 2 Gaarde eller besades af 2 Bønder, af Palle Rosenkrantz til Klavs Maltesen Sehesteds Enke, Fru Anna Lykke. 65).

I Markbogen for 1683 skrives om Vinderup: Vinderup Mark og Ejendom er 13 Aars Tægter, som kan faas uden Gøde, og er Jorden tynd Sæd og ond Jord, som vil have lang Hvile, om det skal give Korn: 1) Langholm, 2) Store Mølager, 3) nogle Agre af Store Mølager og Lille Mølager, 4) Skjelhøj, 5) nogle Agre af

380.

Skjelhøj saa og Cortesagre 6) Cortesholt, Corteshale, Gimering, 8 Agre af Stuberager, 7) Stuberager, 8) Brotoft og noget af Korsbjerg, 9) det øvrige af Korsbjerg, 10) Langager, 11) Stakketager, Hvetstedtoft, Voldtoft, 4 Agre paa Vandsted, 12) Vandstedtoft, Voldtoft, 4 Agre paa Vandsted, 12) Hvedstedagre, 13) Saletoft og Abildtoft. Vinderup Engdele ere liggende runden omkring Marken, saa Vandene af en Aagang, som deromkring løber, naar Vandflod og Regn kommer, opvoxer og Engene overskylle, og er bløde Enge, saa de derfor ere besværlige at bjerge.

Siden var Gaarden udforpagtet. Saaledes nævnes blandt Forpagterne 1699 og senere Niels Hansen Rafn, gift med Marie Sofie Mavors, der døde 1702. Hans Søster var vel den Inger Hansdatter Navn af Sale, der døde 1730, 84 Aar gammel, 1716 døde paa Vinderup Anne Marie Navors, sal. Hr. Hans Raas af Ulborg, 54 Aar; 1714 var Jakob Vilso Forpagter, 2 Sept. 1763 blev paa Vinderup Raadmand Olufsen i Viborg viet til Gertrud Marie Lund. 19 Marts 1799 blev Forpagter Henrik Høegh begravet, 70 Aar; hans Hustru Anne Sørensdatter Fischer døde 1787, 96 Aar gammel; hin var altsaa 38 Aar ældre end sin Mand. Da Gaarden 1777 blev udbudt til Forpagtning kunde der faas 23 – 24 Tdr. Rug, 8 – 9 Tdr. Byg, 8 – 10 Tdr. Havre, fodres og græsses 50 Stude, 8 Køer, 6 Heste, 60 Faar. Sale Kongetiende hørte derunder og Bønderne gjorde Hoveri. I September 1805 fattes Gaarden unden

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

381.

Gods til Auktion og enten den Gang eller lidt senere købtes den af N. L. Boserup, der havde været Forvalter paa Rydhave. Han købte senere Stubbegaard og døde 1841, hvorpaa Gaarden købtes af Hans Ditlev Fabricius fra Bramminge, efter hvis Død c. 1870 hans Søn havde den nogle Aar. Senere overtoges Gaarden som ufyldstgjort Pant af Frøkenene Petersen.

En Del af Gaardens Jorder ere udparcellerede, idet Vinderup Statob og de mange Ejendomme derved ere opførte paa den Mark.

Stokholm, 11 Huse.

Aaleskov, 3 Gaarde, 10 Huse. I et Tingsvidne 1696 omtales Foldeng vesten Narbjerg i Aale Krat.

Hasselholt, 14 Gaarde, 7 Huse, Skole.

I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895 skriver O. Nielsen om Rydhave (side 401 – 417) saaledes:

Rydhave.

Rydhave 1867

Denne Gaard har sandsynligvis ligesom Landting til hørt Ridder Albert Albertsen, der levede i første Halvdel af det 14. Aarh. og som i Slægtbøger kaldes ”af Rydhave”, ligesom hans Søn Henrik Albertsen ogsaa i Slægtbøger kaldes til Landtind og Rydhave. Sidstnævntes Brodersøn Anders Albertsen til Tovskov i Gram Herred pantsatte 1377 til Aage Heidison kaldet Puder, for 100 Mrk. lybsk sine Ejendomme (vil vel sige Arvepart) i Rydhave (Rythehauæ) og i Ginding Herred. Dette Pant var endnu ikke indfriet 1391 81).

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Nævnte Aage Puder, efter hvem Pudderskjær ved Lille Bøge vistnok havde Navn 82), var gift med Anders Albertsens Søskenbarn Fru Karen Henriksdatter til Landtind, og da Anders Albertsen havde skænket Rydhave til Ribe Bispestol, uden at have indløst Pantet fra hende, sluttede hun 1422 den Overenskomst med Biskop Christiern, at hun skulde have Rydhave tilligemed det andet Gods i Herm og Ginding Herred, som Albert havde givet Bispestolen, men Undtagelse af Gods i Borbjerg Sogn, og Biskoppen gav Afkald paa videre Tiltale for hendes og hendes Mands Oppebørsler af Godset og fordi de ikke havde villet udlevere det til Bispestolen. Til Gengæld gav fru Karen Bispestolen 6 Gaarde i Egebjerg, 1 i Sale, 1 i Aale, og 1 i Bjert; desuden tilbandt hun sig

402.

at betale Biskopperne i Ribe aarlig 2 Øre godt Korn 82). Om de Vanskeligheder, dette Skøde fremkladte se foran S. 328.

Langtind og vistnok tillige Rydhave gik i Arv til Fru Karens Svigersøn Jens Eriksen (Banner), hvis eneste Datter blev gift med Niels Eriksen (Gyldenstjerne). Ved Skiftet efter ham fik hans Datter Inger 1486 udlagt Landring og alt Faderens Gods i Ginding Herred, hvorunder Rydhave, der paa den Tid maa have været en mindre Gaard, har været indbefattet. Hendes og Hendes Mand Niels Timmesen Rosenkrantzes Søn Axel Nielsen Rosenkrantz til Landting og skriver sig tillige 1523 til Rydhave, som han vel har opbygget som Herregaard for at kunne efterlade en herskabelig Gaard til hver af sine Sønner. Under Grevens Fejde har Rydhave vistnok lidt Overlast, thi efter at de rolige Tider vare vendte tilbage, stævnedes Jørgen Persen i Rydhave, der maa have været Foged, flere Personer, fordi de havde taget Klæder, Sølv og Penninge fra hans Hustru, efter at Johan Rantzau havde givet Lejde. Det er altsaa Kongens Parti, der gjorde ham Fortræd, ligesom han ogsaa tævnedes Frands Iversen til Vejbjerggaard, fordi denne og hans Svende havde frtaget ham en Fole med Ridetøj 83).

Den der kan nævnes som den første særlige Ejer af Rydhave, er altsaa Niels Axelsen Rosenkrantz, der efter Faderes Død 1551 fik Rydhave udlagt til sig. Under Rydhave er, formodentlig i

403

Axel Rosenkrantzes Tid, lagt en Gaard i Sønder Bjert, thi der nævnes en Landhævd af 1547, som Riddersmænd, Præster og gode Bønder havde svoret og gjort, at samme Gaard er med rette til Rydhave, efterdi hun er bygget af Hovedgaardens Ejendom. Der nævnes ogsaa en Landhævd af 1571, at Sandemænd havde indsvoret den til Rydhave Hovedgaard, og 1579 hævdede Folmer Rosenkrantz sin Ret dertil paa Herredtinget.

1555 skiftede Niels R. og Broderen Erik Langtinds og Rydhaves Skove imellem sig, saaledes at der til Rydhave skulde ligge Romkjær, Blaabjergkjær, Rølund Grob, Vejsgaard Lund, se nærmere foran Side 331. De to førstnævnte Skove hørte til 2 Gaarde i Bjert; der er bevaret et Tingsvidne fra Ginding Herred, mærkeligt nok fremkaldt af Erik Rosenkrantz til Langtind, paa hvis Vegne Las Nielsen tiltalte nogle Mænd i Sønder Bjert for Drift og Brug, de havde gjort i Erik Rosenkrantzes Skov Rydhave Skov; da fremgik 4 Mænd i Bjert ”og sagde forskrevne Las Nielsen i Hand, saa de eller deres Fæ eller Kvæg ikke efter den Dag skulde komme i forskrevne Skov eller drive eller bruge den eller hans Mark i nogen Maade 84)”.

Niels Axelsen Rosenkrantz er født 29. Sept. 1505 og studerede 1528 i Wittenberg. Ved Giftermaal med Maren Lunge, Datter af Rigens Raad Ove Lunge, blev han velhavende og han nævnes 1536 til Stensballegaard, som hans Fader ventelig da har overdraget ham. 1537 var han kgl. Hofsinde

404.

og 1544 købte han af Kroen den tidligere Bispegaard Halkjær i Viborg Stift. Han var i det hele en stridbar og myndig Herre, der ikke synes at have nydt den Agtelse, at han i nogen nævneværdig Grad

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

blev taget i Brug i offentlige Hverv. Han døde 1581 og er begravet 30. August, formodentlig i Sognekirken til Halkjær 85). Han havde 5 Sønner og 4 Døtre.

Hans Søn Timme Rosenkrantz boede allerede før Faderens Død paa Rydhave, efter at han var kommen hjem fra en Udenlandsrejse. 1576 ledsagede han Kongen paa en Rejse og 1880 til Hertug Hanses Begravelse. Omtrent 1574 blev han gift med Karen Viffert, med hvem han fik Brunbjerg og maaske Lindtorp. Han døde 11 Oktbr. 1592 og efterlod sig kun et Barn 86)

Birgitte Rosenkrantz, der 4. Novbr. 1593 paa Rydhave havde Bryllup med Niels Kaas, der strax efter fik Strid med sin Svigermoder, idet hun paastod, at han skulde betale hendes og hendes Husbondes halve Gæld, medens hun kun vilde overtage den Gæld, hun var kommen i ved at overdrage ham Bygningen paa Rydhave og ved at bestride Brylluppet og hendes Mands Begravelse, idet hun ifølge Kontakten skulde have Bygningerne paa Brunbjerg og Lindtorp fri. Niels Kaas tabte dog Sagen og døde 20. April 1597.

Den ulykkelige Birgitte Rosenkrantz kom snart efter Mandens Død i Forhold til hans Fætter Gjord Kaas, hvilket fik synlige Følger, og For-

405.

holdet vedvarede, efterat han 1600 var bleven gift med Ermegaard Gyldenstjerne, Da det 1601 rygtedes, at Birgitte Rosenkrantz igen havde faaet et Barn, vakte denne Sag et stort Røre, da Forhold mellem Søskenbørn ansaas for Blodskam, og hun sattes fast paa Halkjær, medens Gjord Kaas flygtede ud af Landet. Hans Kone stævnedes ham til Skilsmisse, hvorfor hans Brødre fremtraadte paa hans Vegne og fremkom med de skammeligste Beskyldninger mod Fri Brigitte, hvem han endog tillagde Trolddom. Gjord Kaas dømtes æreløs og til at straffes paa Liver og Fru Birgitte, der frasagde sig Gjord Kaases Beskyldninger som løstagtigt Levned og bad om Benaadning paa Livet, dømtes ogsaa til Døden. Hun blev halshugget 29. Juni 1603 i Kjøbenhavn i en Alder af ikke 30 Aar. Gjord Kaas var saa uforsigtig mange Aar efter at vove sin ind i Landet, men blev greben og henrettet 1616 87).

Birgittes Rosenkrantzes sørgelige Skæbne har bevaret sig i et Sagn om en Indmuring paa Rydhave, men da hun fødte sit Barn paa Halkjær og snart førtes til Kjøbenhavn, har hun ikke kunnet være fængslet, end mindre indmuret her.

Niels Kaases og Birgitte Rosenkrantzes Datter Anne Kaas arvede Rydhave, og blev gift med Albert Rostrup, der 29. Juli 1615 med Kgl. Bevilling solgte Rydhave til Fru Anne Lykke, tilligemed Vexgaard, Ligaard, Kodborg, Ugelstrup, 2 Grd., 1 Hus, Rovt, 5 Grd., Rølund, Hvolsbæk

406.

Mølle, Over Bøge, Sønderskov, "Edtskov", Østerskov, Fjelde, Hvolbæk, Kirkeby, 2 Gdr.. 2 Huse, Neder Bøge, Skovgaard, Sjøgaard (Siøyegaardt). Store Ulsjø 1 Gdr., Ryde Mølle, Ravnhøje, Mosegaard, Strendis 2 Gdr., alt i Ryde Sogn, og mere Gods i Sale Sogn.

Anne Lykke, Enke efter Klavs Maltesen Sehested til Holmgaard, holdt 1621 Skifte med sine Børn, ved hvilken Lejlighed Sønnen Malte Sehested har faaet Rydhave.

Denne er født 13. Nov. 1596 paa Arensborg Slot paa Øsel, som hans Fader havde i Befaling. Hans Fader fik ham allerede i en Alder af 15 Aar anbragt som Page hos den polske Feltmarskalk Johan Carl Corchevitz, med hvem han deltog i mange Slag mod Russerne, hvori han engang blev saaret i Laaret, hvoraf han havde Men sin Livstid. 1614 blev han Ritmester under Feltmarskalkens Livkompagni og deltog da paany i et Felttog til Rusland. 1619 deltog han i Polakkernes Krig mod Tyrkerne og der erobrede han med egen Haand en Standard, der ved hans Begravelse blev baaren foran baaren foran Liget.

Efter i 10 Aar "at have ladet sig bruge og udstaaet megen stor Farlighed, som han baade mod Moskoviterne, Ungarerne, Tyrken, Tartater, alle de Kristendoms Fjender, udstaaet havde", drog han

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

efter sin Moders Begæring hjem 1612 og deltog i et kort Felttog mod Greven af Schauenburg, men fulgte derpaa sin Broder til Frankrig, hvor de

407.

opholdt sig til 1624, da de ledsagede Christen Thomesen Sehested til Spanien og Bryssel og vilde derfra rejse til Malta forat kæmpe mod Tyrkerne, men da Christian IV. nu tog Parti for Protestanterne i Tydskland, drog han hjem og tjente i Hæren med 12 rustede Heste. Da den danske Hær blev slaaet ved Lutter am Barenberg og Kongens Hest styrtede med ham i en Grøft, vendte Sehested og de faa Folk, han havde med, sig imod de forfølgende Kroater og hjalp saaledes Kongen til at undslippe.

22. April 1627 giftede han sig med Fru Sofie Brahe, Enke efter Peder Munk til Sæbygaard, men 25. Sept. 1640 ægtede Jomfru Margrethe Reedtz, Datter af Rigens Raad Frederiks Reedtz til Tygestrup, men hvem han havde 10 Børn, af hvilke dog de 4 døde som Børn.

Da Svenskerne 1643 gjorde Indfald i Jylland, blev han Ritmester over et af de jydske Kompagnier, i Spidsen for hvilket han fægtede ved Gudsø Mølle, hvor han mistede alle sine Officerer og de fleste Folk, og maatte trække sig tilbage til Skansen ved Snoghøj. Senere kæmpede han i Skaane og førte Tropperne derfra til Siælland.

1645 blev han Lensmand over Stavanger Len, 1653 over Aastrup Len.

I den sidste Krig, han oplevede, 1658 – 60, har han vistnok udstaaet en Del, thi det hedder i Ligprædikenen over ham, at han altid havde haft stor

408.

Medlidenhed med Fattige og Trængende og mest i disse besværlige Tider, baade medesn han var fra sit eget Hus og Hjem og da han var under Fjendens Aag. Det ses ogsaa, at det var i Sjælland, de vare Krigsfanger. I denne Krig bleve, som Sagnet gik o forrige Aarhundrede Rydhaves Sjove ødelagte af Polakkerne. I Juni 1661 rejste han til Aastrup Slot og derfra næste Maaned til sin Gaard Boller i Vendsyssel og befandt sig ilde, hvorfor han vilde hjem til Rydhave. Paa vejen besøgte han Slægt og Venner paa Nøragergaard og Krabbesholm, men da han 13. Juli var kommen til Rydhave og ind i Stuen, ”har han med sammenlagte Hænder inderlig takket Gud, at han havde givet ham den Naade og sendt ham til hans eget Hus, og har meget venligen omfavnet sin gode Frue og sagt: Gud være tusindfold lovet, jeg er nu udi mit eget Hus, og for alle Ting, at Gud har givet mig dig, som jeg altid har haft saa stor Tjeneste og Omhyggelighed af i min Svaghed. Gud lønne dig igen, nu er jeg tilfreds, hvordan Gud vil have det med mig.”

Der blev derpaa sendt Bud efter Doktoren, Præsten og hans Svoger Niels Kaas til Bækmark, ligesom der under hans Sygdom kom mange af Naboer og Slægtninge, der forbleve paa Gaarden til hans Død, der indtraf 20. Juli. Hans Ligbegændelse foregik 20. Aug. 1661 i Viborg Domkirke, hvor Ligtalen holdtes af Præsten i Bordbjerg og Ryde Hr. Knud Povlsen Kolding, der udgav den i Trykken.

409.

Han har vistnok været en hæderlig og retsindig Mand. Som det er omtalt under Bordbjerg Præster S. 201, forlangte han af den Præst, han kaldede at denne skulde sige ham Sandheden ligefrem.

Malte Sehested oprettede Vinderup til en Ladegaard under Rydhave ”for dets Bekvemmelighed Skyld.” og den blev brugt derunder i henved 200 Aar.

Fru Margrete Reedts ejede, tildels i Fællesskab med Sønnerne Klavs og Frederik, Herregaarden Estrup i Malt Herred. I hendes Tid foregik Landmaalingen, ved hvilken Lejlighed Fogden gav følgende Beskrivelse af Rydhave:

”Fiskeri er en Endels Ret og Rettighed efter Adkomstbreve udi en liden Aa, kaldes ”Aen hin helle”. til begge Sider og Lande, fra Fløjstrømmen og til Langtind Grund og Ejendom og langs hen sønderpaa ind i Holmegaards Sø, som dog ej er noget almindeligt Fiskeri alle Tider, men paa Foraaret, da nogle

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

faa Gedder og Aborrer tilgaar og fiskes i en Ruse, eftersom Fisken, som opgaar, bliver for Langtind Grund først optaget og fisket.

”Vesten for Rydhavet ligger en liden Lund, hvorudi er Elleris og Træer, saa og Løvtræer med nogle faa Bøgetræer iblandt bemængte, hvorpaa ej nogen Svin fedes, men Træerne Aar efter andet udgaa og forraadne. Østen for Ryde Sogn ligger en liden Hede, som er en endels Hede, hører til Rydhavet, som med Sten og Stabel er omsat, hvorudi bruges Tørveskær og Lyngslæt til Gaardens

410.

Fornødenhed. Hvad som mere behøves, købes paa andre Steder.

”Rydhavet Mark og Ejendom er 15 Aars Tægter og begynder ved Hvolsbæk Mølle: Mølager, Melskov, Ligaards Toft, Thoutofthøj, Stuberager, Lerpøtter, Blegager, Buskovskov, Bunk, Tejls, Højer (= Høver), Støting (norden Magsbro), Bjerkholm, og noget dertil norden Lunden, Gammeljord og Hørgaarden. Denne Jord kan ej bruges uden Gøde og er af tynd Sæd og vil have lang Hvile, om det skal give Korn.

”Endnu i Gaardsens Mark ligger et lidet Hus, hvorudi en Karl boer, som Markenvogter, efterdi samme Hus ej er Gaarden til nogen Nytte. Norden og østen samme Hus ligger i Gaardsens Enemærker et Stykke Jord, som er opbrudt af Hedeknakker og gammel Skovjord og ikke er synderlig tjenligt til at faa nogen Sæd udi, og er ellers ingen anden Udmarks Jord til Gaarden.

Rydhavet Engdele ere liggende paa et Sted vesten Lunden og Gaarden; der vesten for løber ”Aen hin helle”, hvilket naar Regn og hastigt Vandløb kommer, opvoxer samme Aa og Engene overskyller, saa Græsset af Engene maa opføres, og derfor besværligt at bjerge, saa og Høet tidt fordærvet og raadner, og foruden med stor Umag og Bekostning holdes endda et Dige vedlige langs med Aen, som Vandet opholder, ellers stod det altid paa Engene.

411.

”Næst norden til samme Rydhavet Enge ligger et Stykke Eng, som har tilhørt Gregers Gregersen i Hedegaard i Handbjerg Sogn og velb. Fru Margrete Reedtz Anno 1679 har lagt under Rydhavet. Der næst ved ligger endnu et Stykke Eng, som har tilhørt halve Gammelby i forskrevne Handbjerg Sogn, som samme Aar og Tid er lagt under Rydhavet. Begge Engdele er mere lav Jord og langt besværligere at bjerge end Gaardsens Enge, eftersom Vandet altid derover er staaende, Engene og Grunden til Skade, og formedelst samme tvende Gaarde vare forskyldede, saa de ej kunde betale kgl. Majestæts Kontributioner, saa har min velb. Husbonde Gaardene til Hjælp selv hidindtil betalt alle Kontributioner og Skatter deraf.

Til Rydhavet befindes ej anden Græsning og Overdrift, end hvis Kvæg paa de hvilende Aars Tægter kan græses i de Aaringer, der til Hvile er udlagt.

Ve Gaardsens Mark paa sønder Side ligger en liden Mølle, som har en liden Overfalds Kværn og drives af det Vand, som udbryder af et Væld af en Bakke paa Gaardens Mark, hvilket naar Vandet udmæles, staar Kværnen stille, indtil Vandet igen kan sankes, og om Sommeren staar den i Tørke ganske stille. Udi samme lien Mølle males Rydhavets Brødkorn.

Herforuden ligger en Bolig norden for Rydhavet, kaldes Sønder Bjert, som er en ret Bygge af Rydhavets Gaards Grund og Ejendom, hvorpaa

412.

findes lavhævder og Sandemænds Breve, saa og en Dom udstædt af Ginding Herredsting, dens Torsdag næst for Hellemis Aar 1579. som Timme Rosenkrantz derpaa forhvervet har, hvormed klarligen bevises, at samme Bolig er af Rydhavet Grund og Ejendom, men som Husbonden ej var tilstede Anno 1660, som ved Husbonden ej var tilstede Anno 1660, som ved Matriklens Indrettelse derom kunde gøre fornøden Underretning, blev samme Bolig i Matriklen indført, som siden deraf har

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

skattet og kontribueret, saa Bonden er ganske forarmet, alligevel har H. K. Majestæt andre saadanne Boliger, som under Gaardene høre, med Skattefrihed allernaadigst benaadet, hvorfor allerunderdanigst formode, den lige med andre bliver fri og for forrige udskrevne Skatter noget Vederlag maatte bekomme”.

En Søndag 1690 havde nogle Karle i Rydhav Skov stjaalet 7 Stavre og ved Aaen mellem Handbjerg og Rydhav 10 Elletræer, c. 10 Alen lange, og 34 Sravre. Paa Grund af Godtfolks Forbøn afstod Fru Margrete Reedts sun Ret, imod at de forpligtede sig til aldrig at lage sig finde i Skoven og udstod Kirkens Disciplin for deres Kirkebrøde og Helligdagsovertrædelse 88).

I Skattelisten for 1677 opføres paa Rydhav 17 Ildsteder, 8 Heste, 140 Øxne, 14 Køer, og 1678: Fru Margrete Reedts, Jomfru Kirsten Rothkirch, en Rejsetjener, en Ladefoged, en Kusk, en Dreng, 4 Piger, 2 Hyrdedrenge, 67 Øxne, 3 Kalve, 25 Faar, 2 Svin, 2 Bitræ.

413.

Fru Margrete Reedtz døde 1693 og er begravet i Viborg Domkirke, hvor hun 1663 havde ladet opsætte sin Mands Epitafium. Hendes Datter Sofie Sehested, Ulrik Sandbergs Enke, stævnedes efter hendes Død 1693 paa Rydhav af sine mange Kreditorer og forpligtede sig til et ærligt adeligt Indlager, saa hun ikke maatte forlade Rydhav, førend Gælden var betalt 88). Sønnen Klavs Sehested fik Estrup og Skodborghus, medens Rydhav tilfaldt Frederik Sehested, der ved Giftermaal med Jomfru Else Rothkirch, der endnu var ugift 1678, blev Ejer af Krogsgaard i Skadst Herred. 1699 opføres som boende paa Rydhav Frederik Sehested, Fru Else Rothkirch, Jomfruene Sofie Antonette og Anne Kirstine Lange, hvilke sidste endnu boede her 1705, da Sehested var Enkemand. Disse 2 Jomfruer, der vare Søsterdøtre af Else Rothkirch, bleve ogsaa indsatte til deres Arvinger ved Testamente af 1696, idet de ingen Børn havde. Fru Else er død ved 1704 og 18. Sept 1706 fik Frederik Sehested kgl. Tilladelse til at ægte Jomfru Birgitte Sofie Sehested fra Holmgård, der var ham beslægtet i andet og tredje Led, hvorfor der 24. April 1706 og 29. Dec. 1708 beskikkedes Kommissarier forat varetage hans første Hustrus Arvingers Interesse.

Frederik Sehested havde i sin Ungdom gaaet i Sorø Skole og gjorde siden i 10 Aar Udenlandsrejse til Tydskland, Holland, Frankrig og Italien.

414.

Han deltog som Officer i Christian V's Krig med Sverig og døde som Major 1726.

1706 døde Major Sehesteds Søster Fru Sofie Sehested og blev 4. Maj begravet i Ryde Kirke. 2 Dage efter holdt ovennævnte Jomfru Anne Kirstine Lange paa Stuen paa Rydhav Bryllup med Malte Sehested til Hessel.

Frederik Sehesteds Enke arvede 1726 Villestrup efter sin Søster.

Frederiks Sehesteds Søn af andet Ægteskab Oberstløjtnant Jens Sehested ejede Rydhav til sin Død 18. Nov. 1773, hvorpaa hans Enke Birgitte Elisabeth Sehested, Datter af Niels Sehested til Broholm, 3. Nov. 1775 giftede sig med Kammerherre Oberst Frederik von Numsen, der kort efter solgte Gaarden.

1779 ejedes Rydhav af Kammerherre L. W. von Bülow, der dette Aar udbød Gaarden og den halve Stubbegaard i Forpagtning; da holdtes her 110 Mejerikøer. Bülow solgte 1783 Gaarden til Stiftamtmand i Viborg Niels Sehested, der var gift med Jens Sehesteds Fatter Birgitte Sofie. I hans Tid oprettedes en Afbyggergaard Rydhav Østergaard, hvorpaa der holdtes 6 – 8 Heste, 40 – 50 Høveder, 80 – 100 Faar. Den havde 13 Tdr. Htkr.

13. Nov. 1816 slog Lynet ned i Taarnet, der sogdes at have 7 Etager, der tændte dog ikke, men gjorde en Del Ødelæggelse i Værelserne.

Niels Sehested boede i Viborg og førte ikke nogen prisværdig Vandel; hans Hustru synes at

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

415.

have levet skilt fra ham paa Rydhave. Hans Pengeforhold vare, som manges i Aarene efter 1814, meget daaelige, og i Jan. 1821 sattes han under Værgemaal af sin forrige Forvalter N. L. Boserup, der var Ejer af Vinderup, som nogle Aar i Forvejen var frasolgt. Han døde i Juni 1821, 66 Aar gammel. 1825 satte Boets Kreditorer Rydhave til Auktion og den udlagdes til Viborg Stiftsamt paa Stiftets offentlige Midlers Vegne for 6100 Rdl. Ved den Tid beskrives Gaarden saaledes; den havde 23½ Tdr. Htkr. Østergaard 14½ Tdr., dertil hørte Lille Ryde Mølle, Nakskov og Højbjerg. Udsæd til Rydhave og Østergaard: 24 Tdr. Rug, 24 Tdr., 100 Tdr. Havre; der avledes 200 – 260 Læs Hø, holdtes 20 Heste, 90 Kreaturer, 130 Faar. Der var en temmelig betydelig Frugthave og Skov, der afgave fornødent Gavntræ og Brænde, Bygningerne vare vel vedligeholdte og Østergaard var indrettet til en Familie udenfor Bondestanden. Sidstnævnte er siden igen nedlagt.

1828 købtes Gaardem for 11000 Rdl. af Henning Peter Bracht, der 1856 solgte den for 75000 Rdl. til Karl Vilhelm August Christensen, der 1858 solgte den til Lensgreve Dr. phil. Raben til Aalholm for 100000 Rdl.

I hans Tid boede den norske Digter A. Munch ofte her. Grev Raben døde 287. Maj 1875, men havde allerede 1873 solgt Rydhave til Hofjæger-

416.

mester Grev F. V. S. Danneskjold Samsø til Ulriksholm.

Fra 1845 er er Tegning af Hovedbygningen, af Landskabsmaler Kruse fra Fur i dnne Haandskrift Nørrejylland's Mærkværdigheder, ligesom i Richard og Sechers Danske Herregaarde. Bygningen beskrives saaledes af Kruse: Borggarden bestaar af 4 Fløje, den søndre og østre er paa 2 Etager med Kældere og i den nordre Ende af den østre Fløj er tilbygget et anseligt 6kantet Taarn, forsynet med et smukt Spir og Sejerværk. De 2 andre Fløje ere paa 1 Etage af Mur- og Bindingsværk- En muret Port ved Siden af Taarnet forener samtlige Bygninger og lukker Borggaarden. Omkring Gaarden ere endnu en Del Grave, hvorimod Voldene ere sløjfede. Den søndre Fløj har betydelig Facade og vender mod Ladegaarden. Gavlene ere med Kamme ligesom Gavlen paa den Fløj, der vender mod Taarnet. Opgangen til Taarnet er i Fløjbygningen og Taarnet er delt i flere Værelser, det ene over det andet. I Taarnkælderen, der kaldes Hullet, var Fængsel for Bønderne.

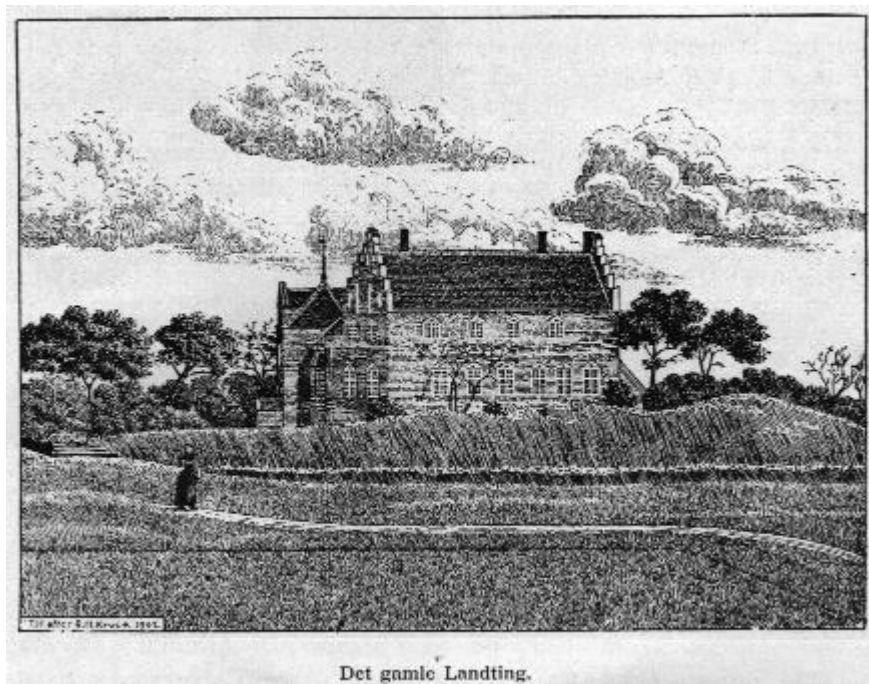
Den Bygning, der er nærmest ved Ladegaarden, er bygget 1656, derimod er Taarnet og den tilstødende Fløj meget ældre og formodentlig opført af Niels eller Timme Rosenkrantz.

Ladegaardens Bygninger ere ny og anselige. 1772 skriver Abildgaard om den store Have, af hvilken der aarlig sælges Frugt for 200 Rdl., men som dog var daarlig vedligeholdt. Nu ere Have

417.

anlæggene af udmærket Skønhed og holdte som pa sælandske Herresæder. En stor Skov gaar norden for Haven paa Skraaningen mod Helle Aa.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Hovedgaarden Landting.

I Historiske-Topografiske Efterretninger om Hjerm og Sinding Herreder 1895 skriver O. Nielsen om Rydhave (side 323 – 349) saaledes:

Landting.

Henved 1000 Alen østen for det nuværende Landting ude i en Eng findes Voldstedet for det gamle Landting. Gravene ere endnu synlige og en Dæmning fører over Engen dertil. Af Taarnet og de dybe Kældere ere endnu Spor, hvilket ikke er underligt, da det ikke er 40 Aar siden, Husene bleve nedrevne.

324.

Omtrent 1273 overdrager Enken efter Henrik Myntmester i Ribe den udvalgte Biskop Tyge en Gaard, som hendes Mand allerede paa Ribe Byting havde pantsat Biskoppen. I Overskriften til Afskriften af dette Brev star, at det var Gods i "Langætiind" Mark. Hermed menes dog næppe denne Gaard, ej heller en Bondegård af dette Navn i Hamrum Herred, men en ukendt Ejendom ved Ribe. Formodentlig har den Asser Tygesen, hvis Navn findes paa en Sten paa Kirken, og dennes Forældre Tyge Kabbi og Fru Ide ejt Landting omkring ar 1200. Som den første kendte Ejer af Hovedgaarden Langtind maa dog vistnok nævnes Ridder Albert Albertsen, af en fonem tysk Æt, der var beslægtet med Hertugerne af Brunsvig, og hvis Fader kaldtes Grev Albert af Eberstein.

Hr. Albert Albertsen var en af Rigets Stormænd og fik 1329 Holstebro og Hjerm Herred i Len, ligesom han havde haft Helsingborg Slot i Pant. Han er begravet i Graabrødre Kloster i Viborg og levede endnu 1330. Hans Enke Ingerd Jensdatter skænkede 1349 med sine 4 Sønners Samtykke til St. Mikkels Kirke i Sale en Gaard i Felde i Ryde Sogn, der gav aarlig $\frac{1}{2}$ Mark Korn og af 4 Køer $\frac{1}{2}$ Tønde Smør 37). Hans Søn Henrik Albertsen nævnes til Langtind og Rydhave og dennes Datter Karen Henriksdatter nævnes til samme Gaard og var gift med Aage Hedisen Puder, der 1377 underskrev Kong Olufs Haandfæstning. Henrik Albertsens Fætter Albert Andersen til Tovskov

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

325.

skænkede Ribe Bispestol sine Ejendomme i Hjerm og Ginding Herred, hvilket, med Undtagelse af Godset i Borbjerg Sogn, Biskop Christiern 1422 paa Ginding Herreds Ting skødede Fru Karine af Longthynde, Aghæ Pudders Efterleverske; blandt dette Gods var Rydhave, som Fru Karine imod Biskoppens Afkald paa yderligere Tiltale mod et Vederlag af 3 Gaarde i Egebjerg og 3 Gaarde i Sale Sogn, og hun forpligtede sig til hvert Aar at betale Biskoppen 2 Øre godt Korn, indtil hun eller hendes Efterkommere skødede Biskoppen Gods, som gav en lignende Afgift; i det hele fik Biskoppen en Afgift af 11 Øre Korn som Vederlag eller omtrent 50 Tdr. Byg. Fru Karines Krav paa Rydhave skrev sig fra et Pantebrev, som Albert Andersen 1377 havde givet hendes Mand derpaa, hviket Brev sidstnævnte 1391 havde ladet læse paa Harbo Bygdeting 38).

Ved denne Overenskomst med Biskoppen var imidlertid den Ulempe, at hun ikke før Overdragelsen havde lavbudt til de nærmeste Frænder, hvorom Hr. Niels Eriksen til Langtind erhvervede et Tingsvidne af Ginding Herred, at det var aldrig med hendes Frænders Fuldbyrð og Raad og de ej heller over vare, da hun det forskrevne Skøde gjorde, ligesom hendes Søstersøn Erik Nielsen af Brovstskov paa Tinget havde lastet dette Skøde. Ligeledes udsagde et Vidnesbyrd, Hr. Niels Eriksen fremkaldte paa Harbo Bygdeting, ”at Fru Karen, Hr. Niels Eriksens

326.

Hustrus Oldemor, var paa forskrevne Ting, før hun skødede Bisp Christiern af Ribe hendes Gods i Geding Herred, og kejsede Hr. Erik Nielsen af Tim til sin rette Værge og tilbandt sig der, at hun aldrig skulde afhænde sit Gods i nogen Maade den Stund, hendes Datterdatter levede, som forskrevne Hr. Niels nu har, uden med Hr. Erik Nielsens Rad og Fuldbyrð 39). For Fru ”Karen Aags”, som hun kaldes i en Dom af Aar 1500, og hendes Børn og Efterkommere holdtes en Sjælemesse hver Onsdag i Ejning Kirke.

1406 nævnes Jens Eriksen af Langtind, der 1400 erhvervede et Tingsvidne af Hjerm Herred, at Bordbjerg Mølle ikke var skødet til nogen indtil denne Dag 40). Det vides ikke, hvem hans Hustru var, men dennes Moder hed Fru Karen, og det kan ikke være nogen anden end nysnævnte Karen Henriksdatter. Jens Eriksen har altsaa faaet Langtind med sin Hustru, og det er vel urigtigt, naar hans Fader Brune Erik nævnes som Ejer af Langtind 41).

Hans Broder, der ogsaa hed Brune Erik, stiftede 1436 en Sjælemesse i Dueholm Kloster for sine Forældre og afdøde Brødre, blandt hvilke Jens Eriksen var 42) Jens Eriksen tilhørte Familien Banner, der i Vaabner førte et skraadelt Skjold.

Han er død 1435 og synes kun at have haft en Datter Fru Mette, der døde 1460 og var gift med Hr. Niels Eriksen til Tim, der ved hende blev ejer af Langtind.

327.

Niels Eriksen, af Familien Gyldenstjerne, var søn af Erik Nielsen til Tim, Lensmand paa Riberhuus. Han skriver sig 1438 til Langtind, som han har faaet efter Svigerfaderens Død, men senere ofte til Tim, som han fik efter Faderens Død, Han var Ridder 1443 og blev Kongens Hovmester 1456 efter Otto Nielsen Rosenkrantz, hvilken Post han flere Gange havde beklædt i denne Forfald; da var han ogsaa Medlem af Danmarks Riges Raad. Han var en meget anset Mand, der blev benyttet i mange vigtige Anliggender; 1449 var han i England forat mægle Fred, deltog samme Aar i en Fredsmægling med Sverige og 1450 i Traktaten om Forening af Danmark og Norge, var 1455 tilstede ved Hertug Adolfs Forlening med Sønderjylland og 1460 ved Udstædelsen af Christiern I's berygtede Ribe Artikler. 1466 ledsagede han Dronning Dorothea paa et Besøg i Tydskland, var 1474 og 1476 ved Rigsraadmøderne i Kalmar og deltog i det hele i en Mængde for Tiget viftige Anliggender. 1451 var han Lensmand paa Hindsgavl og 1454 over Ulborg Herred og Hind Herred, hvormed fulgte Holstebro. 1473 fik han Befaling om at overlade Ridder Niels Gundesen Hind Herred, da denne havde

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

faaet dette i Pant, eller selv overtage Pantet. 1462 var han en af de danske Adelsmænd, der sendte Bremen et Undsigelsesbrev, efterat Kongen først havde sendt sit 42). Han døde 1484. Hr. Niels var næppe nogen behagelig Mand at have at gøre med, hvad vi se af den Maade,

328.

hvorpaa han forfulgte Sagen om Helle Aa. Bade i Anledning af denne Sag og de 2 Øre Korn, der skulde udredes af Landting ifølge Karen Henriksdatters Overenskomst, og vel ogsaa af de Bøndergaarde, hun havde skødet Bispestolen, som han i Strid med denne, saa Biskop Christiern, der var Biskop 1419 – 54, maatte sætte ham i Band.

Det hedder i en gammel Beretning, at han ”fjæntlig trængte ind i Kirkens Gods og i det Gods, som ham med ingen Ret tilhørte” og at Erkebiskop Tue i Lund, der blev Erkebiskop 1443, løste ham af Bandet, imod at han gav Kirken dens Gods tilbage og forligede sig med Biskoppen 44). Det maa være en Følge heraf, at han 1446 indgik det Forlig med Biskoppen, at dsenne skulde have Bordbjerg Mølle istedenfor de 3 Ørte Korn, som Fri Karen Henriksdatter havde forpligtet Ejeren af Landting at yde aarlig, men samtidig fik han de 3 Gaarde i Egebjerg tilbage, som hun havde bortskødet, medens Bispestolen beholdt de 3 Gaarde i Sale 45). Da Biskoppen saaledes for en Del gav efter, synes det, at der dog var nogen Ret paa Hr. Niels Eriksens Side.

Der er opbevaret en Samling kgl. Reskripter til Hr. Niels Eriksen, der i Formen ere meget forskellige fra Nutidens Stil. De begynde sædvanlig med ”kære Hr. Niels”, et af dem er endog af saa privat Form, at det melder om, at Kongen er kommen rask til Gottorp og ønske ”at Gud lade os det Sammeledes spørge til eder og flere vore Venner,” medens det øvrige er en Irettesættelse,

329.

fordi han ikke har efterkommet en Kgl. Befaling. En Skrivelse i Dronningens Navn befaler ham at sende Proviant til Hæren i Sverig og det ufortøvet, ”saaframt I ej vil, at vor naadige Herre skal fly af Marken for eders Forsømmelses Skyld, Hans Naade og Riget til stor drabelig Fordærv og Skade” 46). Ligesom Langtind var gaaet i Arv paa Spindesiden i henved 100 Aar, fra Karen Henriksdatter til hendes Svigersøn Jens Eriksen og derpaa til denne Svigersøn Hr. Niels Eriksen, saaledes gik den igen over til sidstnævntes Datter og hendes Søn.

Hr. Niels Eriksens Datter Inger giftede sig omtrent 1470 med Niels Timmesen (Rosenkrantz) der da allerede i flere Aar havde været Ridder og Medlem af Rigens Raad. Han var Ejer af Stensballegaard og døde 1484 – 85, kort Tid efter sin Svigerfader, saa han ikke har haft stort at gøre med Langtind, thi hans Enke og hendes Broder Peder Nielsen holdt først Skifte 1486, ved hvilket hun som Søsterdel fik udlagt Landting med Mølle, alt Faderens Gods i Sinding Herred, i Hjerm Herred 10 Gaarde i Handbjerg Sogn og i Bordbjerg Sogn de 2 Gaarde Brødbæk og Skjølvad, medens han fik Timgaard og det øvrige Gods i Hjerm Herred. Ved Skiftet var bl. andre tilstede Præsten i ”Egsingh” Hr. Laurids Vinther. Fru Inger var en dygtig Kvinde, der mest kaldes ”Fri Inger af Stensballegaard” og

330.

efter sin Broders Død bestyrede Timgaard for Børnene. Hun levede vistnok til 1525 47).

De havde kun en Søn Axel Nielsen, der efter Faderen arvede Stensballegaard og efter Moderen Langtind. Han er født 17 Marts 1472, var Hofsinde 1492 og giftede sig 1504 med Verete Knob fra Syllebo i Skaane. De have vistnok boet paa Langtind, hvortil han skriver sig 1505, og han skriver sig 1523 til Rydhave, som vel ogsaa har tilhørt hans mødrene Slægt. Under Grevens Fejde skal han ifølge Sagnet, som det lød i forrige Aarhundrede, have forsvaret Langtind mod Skipper Klement. I en gammel Optegnelse findes, at efter at Skipper Klement var bleven henrettet og Opstanden dæmpet, tiltalte Axel Rosenkrantz Selvejrbønderne i Harsyssel for deres oprør, hvorved de alle mistede deres Selvejerret undtagen 1, som ejede 11 Bøndergaarde og var en af Hovederne for Oprøret, men som

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

drog til Tinge, saa snart han havde erfarer Klements Nederlag, og opsagde ham Huldskab og Troskab, hvorpaa han tog Tingsvidne og derfor beholdt sin Jord. Disse Selvejrbønder, siger samme Optegnelse, bare i de Dage Sølvkæder ligesom nu Ridderbaand, hvori hang en stor Kniv 48). Axel Rosenkrantz blev meget gammel og døde paa Landtind 1551 og hans Enke døde 16 Dage efter. Deres Grevmæle bliver omtalt under Ejning Kirke. Af hans Sønner fik Niels Rydhave, Erik Langtind og Folmer Stensballegaard 49)

331.

Erik Axelsen Rosenkrantz, født 4 Maj 1516, synes i sin Ungdom at have tjent hos Kurfyrsterne af Sachsen, og fik sin Afsked 1547 efter Kurfyrst Johan Frederiks Tilfangetagelse. Efterat have faaet Langtind udlagt efter Faderens Død, foretog han og Broderen 1555 en Udjevning af de 2 Gaardes Skove.

Til Rydhave hørte Skovene Romkjær, Blaabjergkjær, som ligge til 2 Gaarde i Bjert, den ene til S. og den anden til Nør Bjert, og Rølund Grob, som ligger i Røluns Mark, og Vejsgaard Lund; til Langtind hørte Geddelund, Remmidkjær, Hafflund, Vinterslund, Hestehaven med Langtind Kjær og Skortofte. De vedtog nu, at Niels Rosenkrantz skulde have:

"al den Skovpart i Rydhave Skov, som først staar en Bøg norden ved Bronshavekjær og østen ved den Sig, som Grym (Mærke) er hugget oppaa, og staar en trebunden Sten hos, fremdeles til en anden Bøg, som staar ret østen op til nogle Agersender, som løbe øster og vester, og saa ret øster paa til den gamle "Teels" og den Skov der sønder ved forskrevne Steder til den gamle Adelvej, som løber næst østen ved den gamle "Teels", og saa til Ugelstrup, som blev Niels Rosenkrantz udlagt for en Fjerding (feering) Skov, som han skal have for det Fiskeri ved Hellegaard og for de Lunde, som ligge til Langtind, ere bedre end Vejsgaard Lund, og den Skov norden ved disse forskrevne Steder at følge Erik Rosenkrantz og hans Arvinger vesten fra

332.

Buskov og saa videre til Maren Villestones Gaard i Sønder Bjærte, og dertil med skal forskrevne Niels Rosenkrantz beholde for sin Lod i Vejsgaard Lund, Romkjær, Blaabjergkjær og Nølunds Grob, som ligger i Nølunds Mark, og Graabæk.

Og dertil med skal forskrevne Erik Rosenkrantz have og beholde alle de Lunde, som ere skiftede til Langtind, som er Geddelund, Rembkjær, Havlund, Vinterslund, Langtind Hestehave, Langtind Kjær og Skortofte, dog skal Niels Rydhave saavel paa sin Broders som paa sit eget. Desligeste skal og Niels Rosenkrantzes Skovlodder, undtagen Langtind Blødenge og hans Tjeneres Blødenge, dog ej at bevare (besatte) dem med Oldengæld, Skovhug, Rishug eller udi nogen Maade uden med Fædrift, som forskrevet staar, paa Erik Rosenkrantzes Grund, uden de have det i hans Minde.

Item fremdeles skal Oldengæld skiftes mellem baade (begge) Brødrene til fælles af Rydhave Skov, hvis (hvad) den kan taale, naar Olden er, undtagen Vejsgaard Lund og de Fjerding Skov, hvis (hvad) den kan tale, naar Olden er, undtagen Vejsgaard Lund og den Fjerding Skov, som forskrevet staar, naar Olden er; hvad Oldengæld, de kan taale, skal følge Niels Rosenkrantz alene efter Dannemænds Sigelse.

Endvidere udlagde Erik Rosenkrantz til Niels R. en Gaard i Grønning i Salling, for hvad Langtind med de 4 tillagte Gaarde var bedre for hans Lod end Rydhave med de 7 Gaarde, som der vare tillagte. Videre forenedes de om Aa hin Helle, at

333.

Erik Rosenkrantz skal bruge og beholde den fra Dybet i Limfjorden og til begge Lande til Flodstrøm, saa langt Langtinds Enge læbe, og Niels Rosenkrantz samme Aa til begge Lande fra Fløj Strøm og til Holmgaard Sø, dog matte ingen af Parterne støve ulovlig Støvning med noget Fiskeri deres Enge til

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Skade. Erik skulde udlægge Niels saa megen Eng, som dennes Tjener i Hiesymel har i Mølkjær, som blev vurderet til 5 Læs. Niels skulde have de Enge til Rydhave, som findes sønden for den Grob, som har været Rydhave Enge fra Arilds Tid, og Erik dem norden for Groben, som har været Landtings Enge fra Arilds Tid.

Naar Rydhave Skov, som er tilskiftet Erik Rosenkrantz, er ophugget eller blive slet øde, maa Niels eller Erik R. eller deres efterkommende Arvinger eller Tjenere ej lade bygge Huse eller opbryde til Agerjord nogen af de Jord, som nu Træer oppaa staa, men at være til Rydhave og Rydhaves Tjenere en fri Fædrift til evig Tid. Endvidere tillades det Erik Rosenkrantz at bygge et Hus paa en Jord til at tage Vare paa hans Skove, som er afstenet alle 4 Vegne omkring.

De nævnte Skove under Landting vare for største Delen forsvundne 100 Aar efter, thi 1638 siges alene: Til samme Gaard nordost fra ligger en liden Skov eller Lund, kaldes Havelund.

1557 gav ogsaa Broderen paa Stensballegaard Erik Rosenkrantz Kvittering for af have modtaget Vederlag for Skovskifterne og andet, hvori han var

334.

bleven brøsthouden ved Skiftet. Med Broderen Niels paa Rydhave havde Erik endnu Stridigheder om Arvesager 1569. Omtrent 1551 blev han gift med Jomfru Margrete Ulfstand fra Slimminge i Skaane og fik efter Svigerfaderens Død baade denne Gaard og Ørup, der vare anselige Ejendomme. 1557 – 60 var han Lensmand paa Silkeborg. Ved Syvaarskrigens Begyndelse 1563 kunde han forstrække Kongen med en Sum paa 10,000 Daler og deltog selv i denne Krig, hvor han blev saaret i Slaget ved Svaarteraa.

Hans første Hustru døde omtrent 1582, hvorefter han 1583 giftede sig med Maren Juel, Datter af Iver Juel til Stubbegaard, vorved han blev 21. Marts begravet i Ejning Kirke, hvor hans første Hustru vel ogsaa er begravet, medens Fru Maren Juel, der døde paa Handbjerg Hovgaard, ligger i Sevel Kirke. Længe førend sin Død havde han overdraget sine Børn de skaanske Godser, der vare deres Mødrenearv, idet Axel fik Glimminge og Børge Ørup; Datteren Birgitte var gift med Mogens Juel til Pallesbjerg 50).

3. Dec 1586 fik Erik Rosenkrantz kgl Brev paa Kongetienderne af Sale og af Lem og Skjern i Bølling Herred uden Afgift.

Enken Fru Maren Juel overtog Landting med alt Løsøre, imod at betale Gælden. Hun døde imidlertid 1624 paa Handbjerg Hovgaard, saa det er muligt, at hun forinden har overdraget Landting

335.

til sin Stiftsøn Axel Rosenkrantz, medens hun beholdt Rybjerg. Da hun ingen Børn havde, gik Arven efter hende til fjerne Slægtningen. Niels Rosenkrantz havde nemlig bl. andre Børn af første Ægteskab Sønnen Axel Rosenkrantz til Glimminge, gift med Mette Grubbe, men da denne rige Mand havde nok i sine skaanske Godser, har han vistnok sørget for, at hans Søn Holger fik Landting ved Giftermaal 1614.

Holger Axelsen Rosenkrantz til Glimminge, der ogsaa kaldtes den ”rigtige Holger”, ejede foruden Langtind og Glimminge, Vemmetofte, Skjolddemose, Brangstrup, Løjtved og Eghom, med samlet Hartkorn af over 4000 Tdr. Han blev født 1586, gik i Herlufsholm Skole og kom i Huset hos Kansler Chr. Friis. Senere opholdt han sig 8 Aar i Nederlandene, hvor han en Tid tjente i Grev Moritzes Livgarde, men kaldtes hjem 1611 ved Kalmarrkrigens Udbrud, i hvilken han tjente som Kaptajn. Derpaa var han 1614 – 17 forlenet med Roskilde Len, 1617 – 20 med Halmstad Len, 1620 – 25 med Laholm Len, 1625 – 45 med Bornholm. Han blev 1614 gift med Lene Gyldenstjerne, Datter af Mogens Gyldenstjerne og Helle Ulfeld, og efter hendes Død 1641 med Karan Krabbe, Enke efter Johan Friis til Ørslev Kloster.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Holger Rsenkrantz, der var meget forskellig fra sin samtidige Navne, den lærde Holger Rosenkrantz til Rosenholm, var en overmodig og hensynsløs Person. Da en Præst i Skaane istedenfor at ægte

336.

en af Fru Lene Gyldenstjernes Piger havde giftet sig med Enken i Kaldet og Rosenkrantz derfor sagsøgte Præsten, der blev frikendt af den gekstlie Ret, blev han saa forbitret paa Biskoppen i Lund, den gamle Dr. Mads Jensen Middelfart, at han hævnede sig paa en uværdig Maade. En Markedsdag gik han op i Bispegaarden med et Par andre, forlangte at komme til at danse og da Biskoppen værgede sig ved at skaffe Musik, sendte han Bud i Byen efter Spillemænd. Han vilde derpaa tvinge den gamle Bispinde og derefter Datteren til at danse; da han tilmed var uhøvisk mod den sidste og Biskoppen talte ham til efter Fortjeneste, greb han fat i den gamle Mand, kastede ham om og slog ham i Ansigtet, saa Blodet flød ud af Næse og Mund. Dette skede 1629, da Rosenkrantz var en Mand mellem 40 og 50, saa der ikke kunde gives Undskyldning for hans Fremfærd. Da Sagen efter 6 Aars Forløb blev paadømt, slap han med 1000 Rdlr. 's Bøde, men Kongen skal have sagt, at hvis han havde haft ligesaa mange Svogre i Retten som Holger, skulde hans Præst Dr. Mads nok have faaet en anden Dom. Han blev aldrig Medlem af Rigsraadet. Da Svenskerne 1644 belejrede Hammershus og Rosenkrantz efter 3 Dages Beskydning overgav Slottet, blev Kongen meget vred og lod ham tiltale, men han forsvarede sig med, at han havde holdt Fæstningen bedre vedlige end hans Forgængere, at han forgæves havde bedet Rigshovmesteren om Forstærkning, at Bornholms Milits ikke stod ham bi,

337.

saa han med sit Mandskab, som bestod af 60 uerfarne Haandværksvende og Bønderkarle, der tilsidst selv nedlagde Vaabene, ikke længer kunde gøre Modstand. Med Hensyn til Beskyldningen for Fejhed henviste han til sit Forhold under Kalmarkrigen, hvor han altid havde forholdt sig som en ærlig Soldat, "hvilket Navn jeg haaber endnu med Ære i min Alderdom at bære med mig i Graven". Han dømtes ogsaa fri for Tiltale.

Da han 1647 var bleven kaldt til Herredagen i Odense blev han syg og døde i Odense 31. Kuli. Han blev begravet i Nyborg ved Siden af sin anden Hustrus første Mand.

Han stiftede flere Hospitaler, men ikke ved Landting, paa hvilken Gaard han vistnok kun boede sjelden, og som traadte i Skygge for hans Ejendomme i Sælland, Fyn og Skaane 51).

Mogens Rosenkrantz til Slimminge er født 30. maj 1622, rejste i sin Ungdom udenlands og giftede sig 24. Aug. 1651 med Jomfru Sofie Bille, Datter af Rigens Marsk Anders Bille. I Krigen 1657 – 60 var han Befalingsmand over den skaanske og sælanske Rostjeneste og var dernæst Oberstløjtnant ved det sælanske Rytteri, blev 1660 Befalingsmand over Lundenæs Amt, hvilken Stilling han dog kun beklædte i kort Tid. Uagtet Skaane blev afstaaet ved Fredslutningen 1660, beholdt han dog Slimminge.

Han havde 1656 Trætte med Ejeren af Rydhave om nogle Kærstrækninger. Han fremlagde et

338.

Forbud, som Erik Rosenkrantz havde givet Aale Mænd mod at komme i Landting Kær eller i Arvis Mose enten i Drift eller i Brug, ligesom han havde forbudt de Mænd i Hasselholt og i Vinderup at komme over den Grob og Kast, som var gjort mellem Aale og Langtind, Hasselholt og Langtind, ogsaa forbød han at gøre Bro over samme Grob og at komme i Langtind Kær enten med Hug (Rishud) eller Fædrift og at komme i Arvids Mose med Fædrift eller nogen Brugsel; samme Forbud gaves Mændene i N. og S. Bjert.

Han optog ogsaa selv Tingsvidne, at baade i sal. Fru Maren Juels sal. Axel Rosenkrantzes og sal. Holger Rosenkrantzes Tid havde ingen af Rydhave Hovedgaard haft nogen Fællede med Fædrift paa Langtind Grund enten i Langtind Kær eller andre Kør og Lunde udi Ejsing Sogn. Andre vidnede, "at

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

nør ud fra Langtind Gaard og til den yderste Saagang og øster og sydøst paa imod Egeholm har det været brugt med Høle og Rive og avlet Hø til Langtind, og at fra den Grob, som kommer af norden og løber i den store Grob i Langtind Kær og siden nordvest og op til Hasselholt Vase, det har været Rishug og Fædrift indtil nu, de velb. Folk, som eje Landting, havde ladet det sidst for 18 Aar siden afrode (afdele) og gjort Eng” 52).

1661 opgav Mogens Rosenkrantz sin Jordebog; Langtind og Nygaard Ladegaard med de 3 underlagte Gaarde Elbrønd, Kjellerup og Sønderby var taxeret til 50 Tdr. Htkr.; Skov til 36 Svins Olden

339.

var ham tilskiftet i Søskeneskifte, dog ”nu om Stunder ingen Skov findes, men er ganske øde og ingen Skov mere paa de Aasteder”. Af Bøndergods hørte 331 Tdr. Htkr. til Gaarden.

36 Svins Olden regnedes som 9 Tdr. htkr., men det var kun Ege- og Bøgeskov der taxeredes, al anden Skov beregnedes ikke.

1683 opgiver han til Matriklen under Hovedgaardens Taxt foruden Nygaard Ladegaard et Hus Sortkjær, hvor Skytten boede, et lidet Skovhus, der ogsaa beboedes af en Skytte, Gaardene Hellegaard, Remme mellem Nygaard og Langtind, Elbrønd, Kjellerup, Lundgaard, nordvest for Nygaard, desuden Sønderbygaard i Handbjerg Sogn. En lille Underskov, der hed Havlund. Fiskeri i Hellegaards Aa, de ferske Søer Skjersø, Stavsø, Skallesø, Melsø, Skaansø og Egesø. I Limfjorden brugtes 3 – 4 Steder 1 – 2 Heltevaad ved Mortensdagstid. En opgravet Mose Haarmose. Under Gaardens Taxt hørte ogsaa Landting Mølle, ”der er en Græsmølle, formedelst der intet males fra Valborgdag til Mikkelsdag, fordi Vandet gaar paa Gaardens og Bøndernes Enge, naar der males”.

1677 var der paa Gaarden 12 Ildsteder, 60 Øxne, 2 Heste, 7 Køer og et ses af en Skatteliste, at 1678 boede her Mogens Rosenkrantz, Fru Sofie Bille, Christen, Korfits, Axel, Pernille og Sofie Rosenkrantz, en Præceptor (huslærer), en Haandskriver, en Tjener, en Ladefoged, en Kusk, 2 Piger. Der holdtes 2 Heste, 49 Øxne, 6 Køer, 2 Kalve, 31 Faar.

340.

Det er øjensynligt at Mogens Rosenkrantz særlig af sine Gaarde har yndet Langtind, derpaa tyder ogsaa de mange Prydelser, hvormed han har forsynes Kirken, hvilket sees ved Kirkens Beskrivelse.

1682 boede her Niels Kaas, der samme Aar havde solgt Bækmark, med Frue, Søn og Præceptor, men hans Forhold var saaledes, at da han 1686 af Fru Vibeke Rosenkrantz stævnedes for Gæld, og hun ved Herredsfogden vilde lade ham føre i et ærligt Fængsel, undveg han, hvorfor han blev efterlyst paa Landstinget 53).

Efter den Tid boede Mogens Rosenkrantz her ikke, det skulle da være at han er taget hertil forat dø, hvilket indtraf 17. Maj 1695. Hans Enke døde paa Damsbo i Fyn 1699.

1691 var der stor Misvæxt, ved et Syn viste det sig, at en Fald Byg næppe kunde avle den halve Udsæd, er andet Fald neppe den hele Udsæd, Rugen var overalt ganske skold og fordærvet af Hede og Brynde, Bøndernes Rug i Sognet var af samme Beskaffenhed. 1692 anlagdes Sag imod en, der havde stjaalet en ung grøn Eg i Havelund Skov.

Landting tilfaldt nu Sønnen Axel Rosenkrantz, medens hans Broder Holger fik Slimminge og Anders Tirsbæk. Han boede her med Frue 1699, men købte Spøttrup 1701. Han blev 1698 gift med Karen Reedts, Datter af Kansler Peder Reedtz, og døde 1724. Efterat have købt Spøttrup overdrog han Landting til Broderen Anders, der ejede den 1705.

341.

Anders Rosenkrantz, der var Kammerjunker, boede mest paa Tirsbæk, og udforpagtede Landting til Jørgen Christian Grøn. Ved sit Giftermaal med Sofie Bille blev han Ejer af Tirsbæk ved Vejle og Søbo i Fyn, ligesom han blev Ejer af Kjærgaardsholm i Salling. Han havde 7 Børn, at hvilke kun Sønnen

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Holger og Datteren Karen bleve voxne. Han døde 27 Aug. 1742 paa Tirsbæk i en Alder af 88 Aar. I det hele bleve de Medlemmer af denne Familie, der bleve voxne, meget gamle 54).

At Anders Rosenkrantz undertiden opholdt sig paa Landting, fremgaar af et Brev fra den kaadmundede Stiftsprovst Tychonius i Viborg 1730 til Oversekretær Møinichen 55), hvori han søger om Ejsing Kald for en Slægtning Christen Sahl, idet han skriver, at der ikke var saa galt, om denne "betlede" der nogle Aar, saa Hyrden kunde være efter Kvæget, "thi Deres Excellence veed, at det hele Sogn bestaar af 40 Staadere, Anders Kammerjunker, naar han er paa Herregaarden, uberegnet".

6. Maj 1712 lod Anders Rosenkrantz optage Tingsvidne om, hvorledes i hans Fraværelse den østre Længe paa Landting var afbrændt. "Ilden sig optændte uden Mogens Afvidenhed, hvorfra var kommen, Julenat sidst afviget ved Midnatstid; efterat alle Folk der paa Landting sig havde lagt til Hvile, afbrændte den ganske grundmurede østre Længe, 2 Loft højt Hus paa Borgegaarden med meget Gods, som der udi var, af Kobber, Messing, Tin, Jærn

342.

Trævare og Husgeraadskab, saa og begge Lofterne fuldde af Korn, hvoraf det meste var Rug af Gardens egen Indavling og Tiender, som paa den Tid alt fandtesnaftærsket, formedelst at Øxne efter gammel Skik gives fra det første, de indkomme, og til Jul Rughalm til Foder; endog var der foruden henlagt Skylderug, ja endnu Malt og Boghvede, saa stor Ynk var at se, man deraf ej noget kunde redde formedelst Ilden saaledes ved Nattetid, inden Folk blev det var, og dertil kom, helst Gaarden ligger noget vidt separeret fra Byer og andre Steder, allerede havde faaet for meget Overhaand". Den afbrændte Længe var beboet, thi det hedder i Tingsvidnet, at de, der ssov her, undkom med Nød og Næppe.

Anders Rosenkrantzes Søn Holger blev fra lille af opdraget hos Farbroderen paa Slimminge, og denne indsatte ham til Arving af Slimminge; fra denne sidste stammer den svenske Familie Rosenkrantz.

Anders Rosenkrantzes Datter Karen blev paa Landting 1718 viet til Niels Linde, der med hende fik Part i Landting. Dette Parti var næppe standsmæssigt, men det maa antages, a Svigersønnen ved sine mange Penge har opvejet sin unge Adel. Anders Rosenkrantz sad vistnok i daarlige Kaar og satte Landting til Auktion 1725. Niels Linde boede paa Tirsbæk ved Vejle og havde Landting i Fællekskab med sin Svoger Holger Rosenkrantz til Slimminge. Niels Linde døde 1746, og hans eneste Søn Christen Linde købte 1747 Mor

343.

broderens Del i Landting og Stubbegaard, men boede ogsaa kun paa Tirsbæk, hvor han blev gift med Maren Loss og døde efter et ulykkeligt Ægteskab 1756 56). Hans Enke giftede sig Aaret efter med Forvalteren paa Kjærgaardsholm Jørgen Hvas, siden adlet med Navnet Lindenpalm, der 1758 solgte Landting med Gods til Morten Qvistgaard paa Stubbergaard, der dog strax afstod den til Niels Pedersen Lillielund, Søn af Peder Madsen Lillielund til Rybjerg. Lillielund blev siden Kammerraad og var gift med Mariane A. Brensdorff.

I Niels Lillielunds Tid var Hovedgaardstaxten, deri indbefattet Nygaard, 100 Tdr. 5 Skp. 3 Fd. Htkr. og Bøndrgodset 282 Tdr. Htkr. i Ejsing og Sale Sogne. I den Tid plagedes Bønderne stærkt af Hoveri, thi Præsten skriver 1766, at de ingen Tid havde at bruge Fiskeri "formedelst Avlingens Drift saavel ved deres egne Gaarde som ig ved Hovedgaarden Landting og dens underliggende store Ladegard Nygaard, de er størst paa Avlingen og kan stalde lagt flere Øxne end Landting og derfor skaffer Bønderne nok at oppasse med ideligt Hovarbejde".

Da Niels og Christen Linde ikke boede her, var Morten Hemmer Forpagter af Nygaard med Bolig paa Landting, hvor han var Godsforvalter. Over ham og hans Hustru findes et stor Epitafium i Kirken, der indeholder deres vigtigste Levnedforhold,

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

344.

Niels Lillelund døde 1768 og efterlod sig en Søn Peder, der blev Ejer af Ørndrup, og en anden Søn, der blev Præst i Brøndum i Salling. Enken blev snart efter hans Død 18 Dec. 1768 paa Nygaard viet til sin Kusk Peder Hansen, der dog allerede var en midaldrende Man, thi ved sin Død 23. Aug. var han 75 Aar gammel. Han var vistnok en dygtig Mand, der ogsaa blev Ejer af det halve af den store Kjærgaardsholm i Salling, om han end var noget nøjeregnende og efter Sigende haard mod Bønderne. Han var har ikke faaet Lejlighed til at opføre den nye Hovedbygning, som hans Formand havde haft til Øjemed, og har vel ej heller haft Sans for at opbygge den gamle Adels Ruiner. Han fik dog Titel af Kammerraad og ligger i de gamle Rosenkrantzers Begravelse i Ejning Kirke, hvor en Messingplade paa hans Kiste bærer følgende Indskrift: Her under gemmes den jordiske Del af salig Peder Hansen til Landting og halve Kjærgaardsholm, Deres kgl. Majestæts virkelige Kammerraad, som den 23. Aug. 1797 omskiftede Tiden med Evighed i sin Alders 75. Aar, hvis Tab føles af hans Enke og 4 Børn. Betænk Læser de dødeliges Lod og Graven; at have levet uden Rædsel for den bør være enhver Kristens højeste Ønske.

Hans Enke flyttede til Kjærgaardsholm, og Landting sattes til Auktion 1798. Da siges Borggaarden at være af svær Grundmuur, 2 Etager høj og med en Del smukke og vel indrettede Værelser.

345.

Udsæden til Landting og Nygaard var 85 Tdr. Rug, 10 Tdr. Byg, 180 Tdr. Havre og der avledes 400 Læs Hø; der holdtes 200 Kreaturer, 30 Bæster og 200 Faar. Gaardene og Godset købtes af General-Krigskommissær v. Schmidten til Urup, der solgte Godset og udparcellerede Landting, hvis Hovedparcel købtes af Hansen Søn Niels Tideman Hansen. Foruden denne Søn havde Hansen en anden Søn Niels Lillelund Hansen, der døde 16. Jan 1800 i Viborg og kaldtes "Literatus" en ugift Datter og Johanne Katrine, der var gift med Konrektor Tetens i Viborg.

Den yngre Hansen, der ogsaa blev Kammerraad, udparcellerede Gaarden yderligere og holdt saaledes 1804 Aukton over en Del Marken og Enge. 1812 forsøgte han Udparcellering igen og satte alle Parceller til Auktion; Hovedparcellen skulde kun være paa 100 Tdr. Land med 7 – 8 Tdr. Htkr., der kunde drives med 2 Gode Heste. I Teglovnene kunde brændes ad Gangen 18- 20000 Mursten og 2 – 3000 Tagsten. Skoven bestod af Eg og Hessel, skulde deles i 2 Parceller á 2 – 3 Tdr. Land og der var et Indelukke i Skoven paa 6 – 7 Tdr. L. Desuden var der Skovhuset og 4 – 5 andre gode Huse. I de daarlige Tider fik han ikke solgt, men 1814 fastsattes en ny Auktion, da var Gaardens Hartkorn 20 Tdr. Htkr. med Afbyggeren Rusbjerg paa lidt over 1 Td. Htkr. Besætningen 70 – 80 Høveder, 12 – 14 Heste, 70 Faar. ½ Fjerdingvej

346.

fra Gaarden var en lille Egeskov. Han fik ogsaa Gaarden solgt og solgte sit Indbo i Oktober.

Ved Skøde af 27. Juni 1815 overdroges Gaarden til Claudius Hansen Windfeldt, gift med Karen Strandbygaard. 1854 gaves Skøde til denne Søn Jørgen Bang Windfeldt, gift 1850 med Jensine Ebbensgaard, død 3. Jan. 1866, og efter ham hans Søn, den nuværende Ejer Claudius Hansen Windfeldt, der fik Skøde 29. Jan. 1881.

Den gamle Hovedbygning paa Landting var vistnok meget gammel, især hvis det forholder sig rigtigt, at Skipper Klements Skibe 1534 ere blevne beskudte fra Taarnet, men i hvert Tilfælde vare de andre Bygninger fra det 16. Aarh., og sandsynligvis opførte af den Axel Rosenkrantz, hvis Gravmæle er i S. Dionysii Kapel i Ejning Kirke, medens Taarnet kan være ældre. Iøvrigt har Landting ligget paa samme Sted længe før Rosenkrantzernes Tid og de Forsøg, som Præsten 1766 gør paa at udlede Navnet paa Ultang og Landting, ere uden Betydning. Landting hed i ældre Tid Landting, hvilket ventelig hidhøre fra den ældste Bygnings lange Tiden eller høje Gavl.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

Den nævnte Beretning fra 1766 lyder saaledes: ”Vist er det, at Gaarden er bygget af en Rosenkrantz, hvis Vaaben udhugget i en blaa Sten uden Navn og Aarstal er opsat i Muren over den hvælvede Port til Borgegaarden i Taarnet, hvis Spir siges at være nedskudt af den Sørøver Klemen,

347.

der i forrige Tider skal have besejlet Limfjorden og med sine Fartøjer ofte læderet paa begge Sider af Fjorden beliggende Herregaarde, men til Vederlag blev da ved Stykkerne (Kanonerne) fra Landting Taarn saa tilstrækkelig hilset, at han ile tilredt maatte retirere sig sejrløs.

”Om Oprindelsen til Gaardens Navn ruller en gammel Tradition, at da bemeldte Rosenkrantz var hjemkommen fra sin Udenlandsrejse, tog han sig for at bygge en Gaard just paa den Sted, hvor han først paa sin Jagt kunde træffe et Dyr, der havde lange Tænder. Jagten blev da ansat og lige til vester her fra Præstegaarden, ikke langt fra Fjorden, blev fælde en Ulv, hvor han da resolverede at bygge Gaarden Ulvtand, som siden er forandret til Ulvtang. Jagten blev derpaa videre fortsat til sønder, hvor Hundene i en Eng rejste et Vildsvin, af hvis endnu længere Tænder Rosenkrantz kaldte Gaarden Langtand. Gaarden blev da sat just paa samme Sted, som Vildsvinet blev skudt i den bløde Morads, med Volde og dybe Grave omkring.

”Bygningen er nu meget forfalden, men Seigneur Lilleelund, som nu er Ejer deraf, agter til Foraar at lade Gaarden, hvis øverste Hus for 60 Aar siden brændte, nedbryde og af ny opbygge, hvortil han alt har forsynet sig med Tømmer og Kalk; af Mur- og Tagsten har han Forraad nok paa sin Teglblads, ikke lant fra Ladegaarden, hvor Niels Linde i sin Tid lod indrette det bedste Teglblænderi, der findes i Nørre Jylland, hvorfra udføres mange Tusende

348.

Sten og afhentes ved Sejladsen paa Limfjorden, Vesten for Borgegaarden, ja langt derfra, ligger Ladegaarden, en smuk anselig Bygning af 4 ny Huse. Laden blev sat af sal. Christen Linde og Fru Maren Loss af Grundmuur paa den vestre Ende, hvor Bogstaverne til deres Navne med Aarstallet 1751 er opsat og hæftet til Jærnankere indlagte i Muren.

”Det store Tårn er indvendig bygget med mange Kamre, et over et andet til det øverste med mange underlige Løn- og Omgange”.

Den gamle Gaard, der laa paa en Holm i en lav Eng og var meget forfalden, ligesom den laa langt fra Ladegaarden og ubekvemt for Nutidens Avlsbrug, blev nedreven omkring 1860 og da opførtes et nyt Stuehus ved Ladegaarden. Som der siges 1766, saaledes siges der ogsaa i Amtsbeskrivelsen 1833, at Hovedbygningen var i en jammerlig Tilstand og at der kun var ubetydelige Rester tilbage af Skoven, der var ødelagt til Teglværkets Drift. Landskabsmaler Kruse fra Fur har afmalet Landting 1845 i sit Haandskrift ”Nørrejyllands Mærkværdigheder” i ant. top Arkiv. Denne Tegning fremstiller en høj 2-Etages Hovedbygning med gotiske Gavle med 4 smaa Vinduer for ven og 6 store, vistnok nyere, for neden. Der ses ogsaa i en Sidebygning noget som et Taarn, men det er lavere end Hovedbygningen, saa det gamle høje Taarn altsaa da var forsvundet.

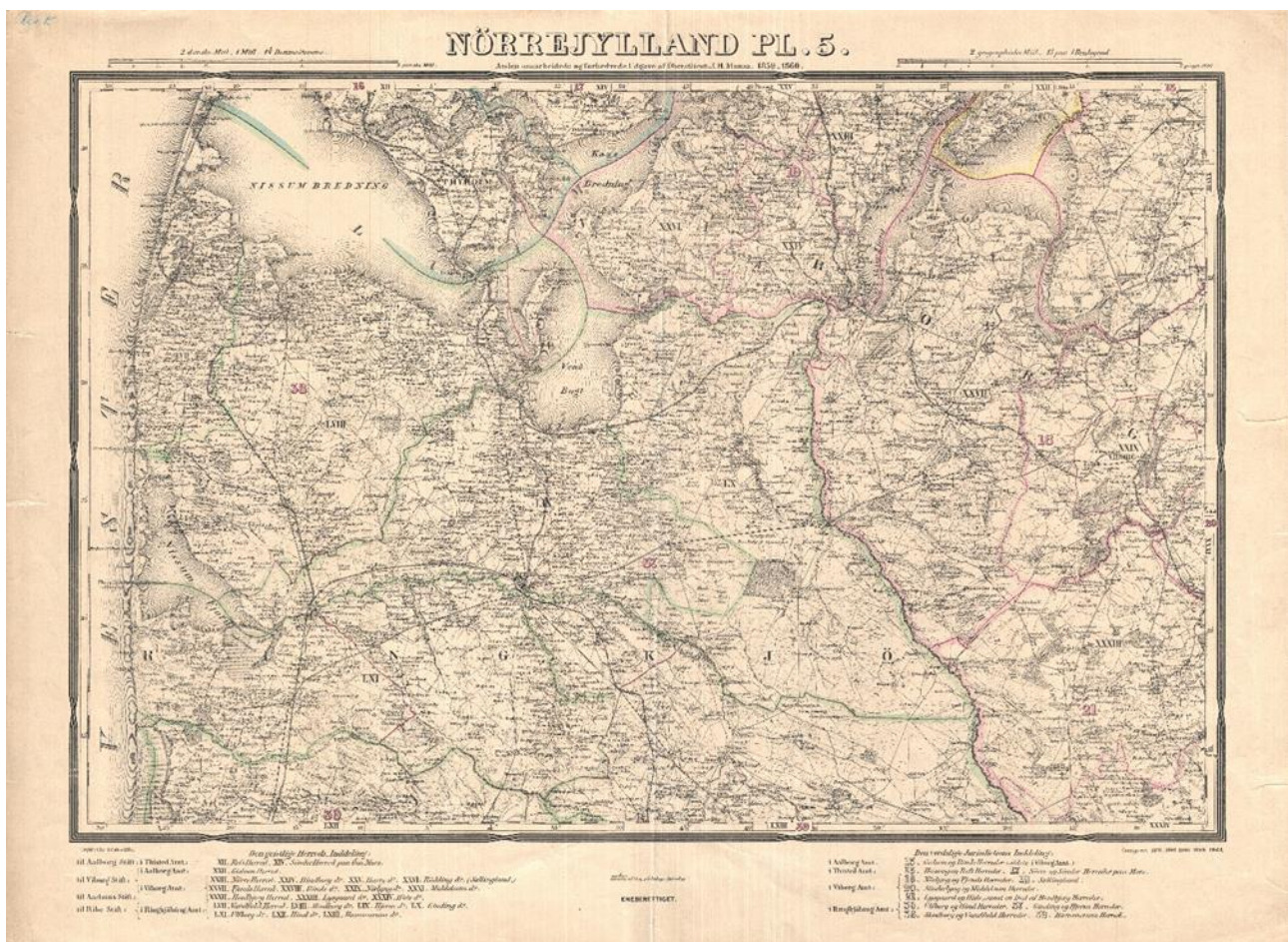
349.

Det store Taarn maa i øvrigt være restaureret 1654, thi dette Aarstal med Indskriften: Mons Rosenkrantz, Fru Sophia Bille og med disses Vaaben fandtes paa en Sten 1772; samme Vaaben fandtes da ogsaa paa en Sten, der havde siddet over en Kamin.

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

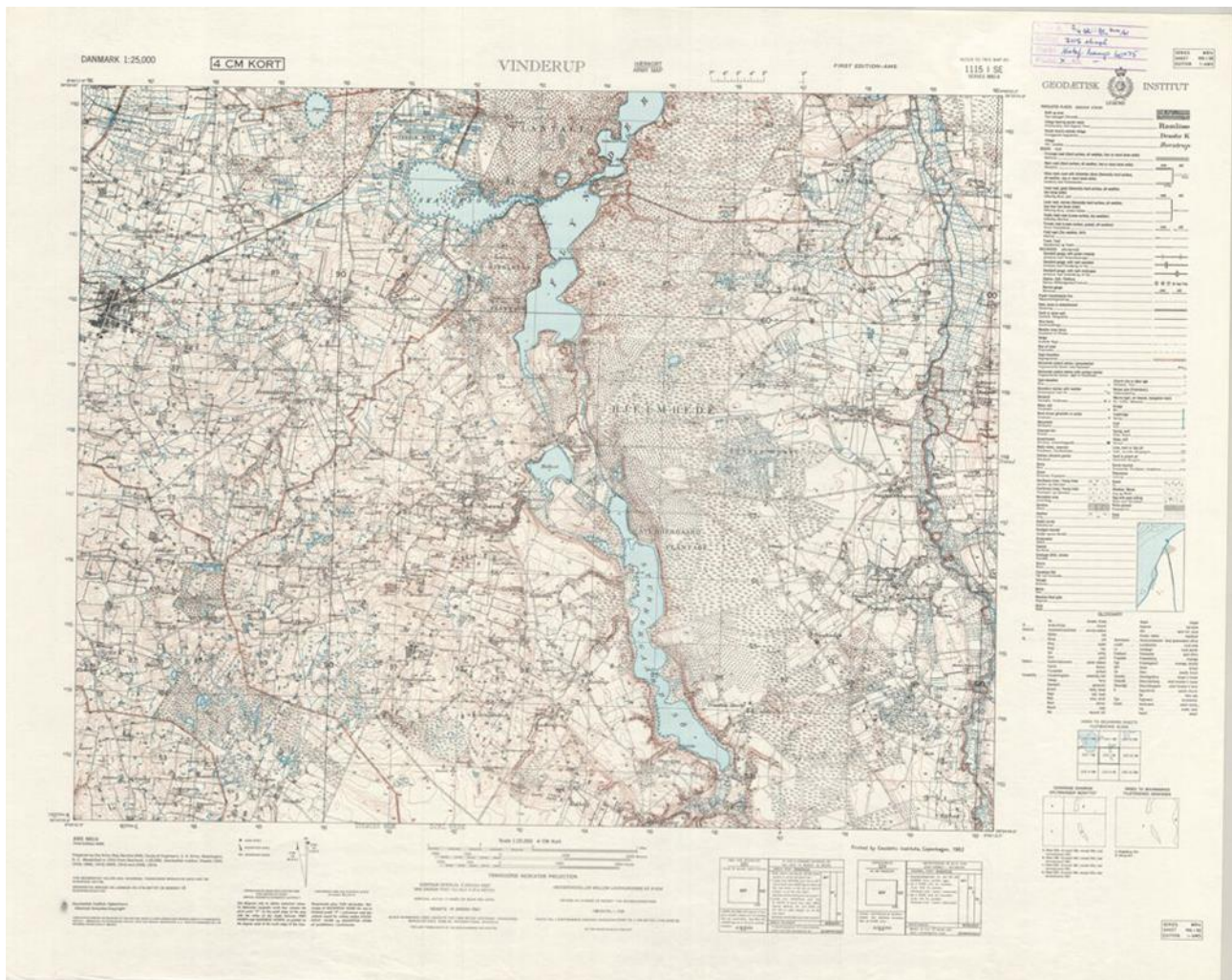

Landing malet af Landskabsmaler Kruse 1840.

<http://www5.kb.dk/maps/kortsa/2012/jul/kortatlas/object66280/da>

Rundt om Stubbe Gaard Kloster

<https://historiskekort.dk/Kort?arketype=centimeterkort&fritekstsoegning=Vinderup&limit=50&offset=0&sort=maalestok&direction=asc>

Blstrup Gaard Mors

Hesselholtgaard

Ejsingholm